

JAARVERSLAG 2016

Scherp toezicht in een veranderend speelveld

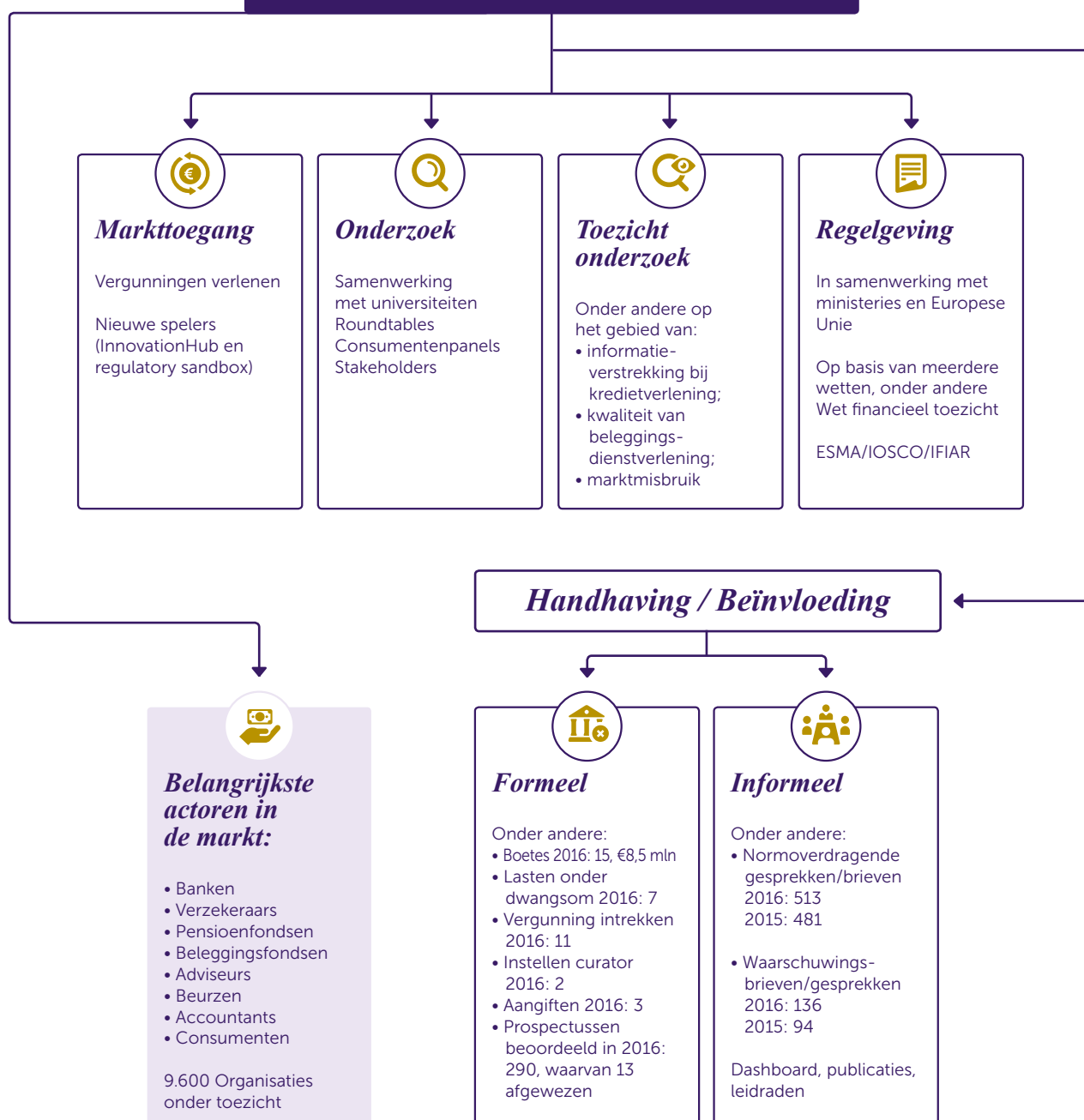

AFM Kort

- + Sinds 2002
- + 600 FTE
- + Totaal begroting € 92,2 mln

*Bijdragen aan duurzaam
financieel welzijn in Nederland*

*Onafhankelijk gedragstoezichthouder
"Eerlijke en transparante markten"*

Inhoudsopgave

Introductie →

- 04 Over dit verslag →
- 06 De financiële sector in vogelvlucht →
- 08 AFM 2016 →
- 11 Voorwoord →
- 13 Managementsamenvatting →

03

Organisatie en besturing →

01

Scherp toezicht →

02

Verslag van activiteiten →

- 31 **Prioriteit 1:**
Verkleinen van ongewenste financiële risico's voor de samenleving →
- 98 **Prioriteit 2:**
Het versterken van het toezicht door te investeren in technologie en methodiek →
- 103 **Prioriteit 3:**
Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de interne organisatie →

04

Jaarrekening →

- 140 Staat van baten en lasten →
- 154 Bezoldiging bestuur en raad van toezicht →
- 178 Realisatie 2016, begroting 2016 en 2017 →

05

Overige gegevens →

- 180 Controleverklaring →
- 186 Bijlagen →

Over dit verslag

In dit jaarverslag leggen wij verantwoording af over de uitvoering van onze wettelijke taken, de samenhang van onze strategie & governance en onze financiële resultaten in 2016. Het jaarverslag volgt de financiële (deel-)markten waarop wij toezicht houden (Lenen, Sparen en Retailbeleggen, Verzekeren en Pensioenen, Marktintegriteit en Handhaving, Kapitaalmarkten, Asset Management en Accountantsorganisaties en Verslaggeving). Het verslag geeft inzicht in onze activiteiten, de bereikte effecten en de uitdagingen die voor ons liggen. Ook onze stakeholders komen aan het woord.

Totstandkoming jaarverslag

Het bestuur van de AFM is verantwoordelijk voor het opstellen en vaststellen van het jaarverslag, inclusief de jaarrekening. De Audit Commissie van de raad van toezicht adviseert de raad van toezicht over het al dan niet goedkeuren van de jaarrekening. De raad ziet toe op het beleid van het bestuur en de algemene gang van zaken, en staat het bestuur met raad terzijde. Het jaarverslag en de jaarrekening van de AFM worden ter goedkeuring aan de raad van toezicht voorgelegd. Volgend op de goedkeuring door de raad van toezicht, legt het bestuur de jaarrekening ter goedkeuring voor aan de minister van Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Kaders voor verslaggeving

Ons jaarverslag voldoet aan de wettelijke vereisten en grondslagen voor verslaggeving. Zoals voorgeschreven in de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen is de jaarrekening van de AFM zoveel mogelijk

ingericht met overeenkomstige toepassing van Titel 9 Boek 2 BW. Daar waar van Titel 9 Boek 2 BW wordt afgeweken, wordt dat expliciet aangegeven. Het verslag is opgesteld – waar mogelijk en relevant – conform de Corporate Governance Code, en is zoveel mogelijk in overeenstemming met de RJ400. Als uitgangspunt hebben wij het IIRC-kader gehanteerd. We streven ernaar om binnen twee jaar volledig volgens het IIRC-kader te rapporteren. Tevens moet de jaarrekening van de AFM voldoen aan de Wet bekostiging financieel toezicht (Wbft) en de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

Rol van de accountant

Onze externe accountant ADR (de Audit Dienst Rijk) heeft de jaarrekening 2016 gecontroleerd. Deze jaarrekening is opgenomen op pagina 140 tot en met 178 van dit jaarverslag. De ADR heeft op 13 maart 2017 een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening verstrekt (pagina 180-185). Zij heeft ook beoordeeld of het jaarverslag geen tegenstrijdigheden en onvolkomenheden bevat ten opzichte van de jaarrekening. Het gaat hierbij om het vaststellen van de plausibiliteit van informatie. ADR verstrekt geen zekerheid bij het jaarverslag of de toekomstgerichte informatie.

Dialogoog met stakeholders

Voor de uitvoering van het toezicht is de AFM in dialoog met haar omgeving: brancheverenigingen, financiële instellingen, consumenten, andere partners en toezichthouders. Wij volgen de maatschap-

pelijke trends en actuele ontwikkelingen, vooral de gevolgen daarvan op langere termijn. We gaan met belangenorganisaties in gesprek in het Adviserend Panel en vragen de mening van consumenten in het AFM Consument&Panel. De dialoog met medewerkers vindt onder meer plaats via de ondernemingsraad, in personeelsbijeenkomsten, leiderschapsdagen voor management en op intranet. Ook zitten wij regelmatig om tafel met banken, verzekeraars, intermediairs en accountants.

Met andere toezichthouders in Nederland en Europa is frequent contact. Het bestuur overlegt diverse keren per jaar met de Ministeries van Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Om invloed uit te oefenen op het internationale toezichtspeelveld, nemen wij actief deel aan Europese overlegorganen en zijn we vertegenwoordigd in internationale overkoepelende organisaties.

In 2016 heeft de AFM een stakeholdersonderzoek gestart. Om ons toezicht te versterken, vertalen wij de uitkomsten van dit onderzoek door in onze strategie en activiteiten.

Ambities jaarverslaggeving

Geïntegreerde verslaggeving blijft zich ontwikkelen. Onze ambitie is om ons jaarverslag de komende jaren nog verder te ontwikkelen. Daarbij moet u denken aan meer informatie over bijvoorbeeld de verbinding tussen verslag en jaarrekening, risicomanagement, de relatie met en belangen van onze stakeholders en een materialiteitsmatrix.

Dit verslag is een combinatie van bestuursverslag en jaarrekening. Op onze website (www.afm.nl) kan ook het Engelstalige bestuursverslag worden gedownload. Bij verschillen tussen de Engelse en de Nederlandse versie is de Nederlandse versie leidend.

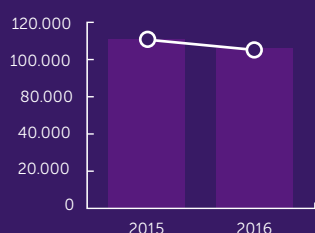

De financiële sector in vogelvlucht

Daling

Aantal mensen met betalingsachterstand op hun hypotheek is met 5.400 gedaald

€ 662 miljard

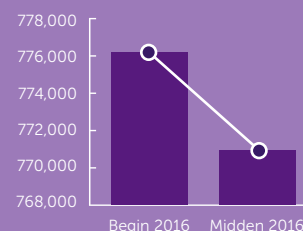
Totaal uitstaand bedrag hypotheek, was 10 miljard lager in 2015

€ 32 miljard

Totaal uitstaand bedrag consumptief krediet, ultimo 2015

Daling

Aantal mensen met betalingsachterstand op hun consumptief krediet is met 6.310 gedaald

290
pensioenfondsen

Onder toezicht

44
pensioenfondsen

Met dekkingsgraad boven 110%

170
pensioenfondsen

Zonder indexatie in 2016

1.700
miljard euro

Omvang pensioenpot

3.1
miljoen

Aantal gepensioneerden in 2014

0 **2.8** 5

Vertrouwen van consument in de sector*

0 **3.2** 5

Vertrouwen van consument in eigen bank*

0 **31** 34

31 Banken leven bankencode II na*

* bron: Monitoring Commissie Code Banken 2016

Beleggingsinstellingen

126

Vergunninghoudende
beheerders

969

Beleggingsfondsen
beheerd door deze
beheerders

Crowdfunding

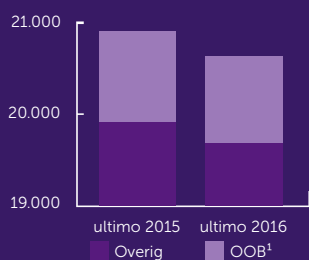
€ 147

miljoen totaal
bemiddeld
kapitaal in 2016

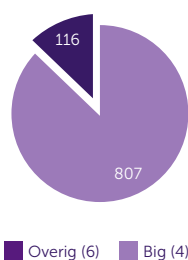
47%

toename ten
opzichte van de
€ 100 miljoen in 2015

Aantal accountants- controles

OOB¹-controles 2016

62.016.426

Euronext cash markt beursttransacties

10.486.137

Euronext derivaten beursttransacties

3.349.153

TOM MTF Beursttransacties

247

Beleggings-
ondernemingen

9.600

Ondertoezicht-
staande organisaties
(OTSO's)

Toezicht op:

7

beursgangen
in 2016

Bandbreedte van de
spaarrente in 2016:

0,2%

-

0,7%

¹Organisaties van Openbaar Belang

AFM 2016

Belangrijke activiteiten

Prioriteit 1:

Het verkleinen van ongewenste risico's in de financiële markten door regulier en thematisch toezicht

Omzetten rentekredieten

In 2016 zijn door ons toezicht tienduizenden klanten met een rentekrediet omgezet naar een lening waarop wordt afgelost. Hierdoor kunnen consumenten hun krediet geleidelijk afbouwen.

0% Autofinanciering verleden tijd

Misleidende autoreclames waarin de consument wordt verleid om zogenaamd tegen 0% rente een auto te kopen, behoren tot het verleden.

Herstel kader rentederivaten

Op advies van de AFM heeft de onafhankelijke derivaten commissie een herstelkader gepresenteerd, zodat de banken passende compensatie gaan bieden aan de circa 19.000 mkb'ers met een rentederivatencontract. Hiermee wordt een duidelijk signaal afgegeven dat banken erg moeten opletten welke producten aan welke doelgroep worden verkocht.

Reclameverbod schadelijke beleggingsproducten

De gemiddelde belegger loopt bij schadelijke beleggingsproducten zoals binaire opties en bepaalde cfd's (contracts for differences) onevenredig veel risico op verlies en eventueel zelfs een restschuld. We hebben nationaal en internationaal het voortouw genomen om te zorgen dat een reclameverbod op deze producten wordt ingevoerd.

Opgelegde boetes aan grootste accountantskantoren

Beleggers, pensioendeelnemers en overige consumenten moeten kunnen vertrouwen op de controleverklaring. Daar sturen wij scherp op. De vier grootste accountantskantoren hebben boetes opgelegd gekregen omdat zij te kort zijn geschoten bij het controleren van jaarrekeningen. Deze boetes moeten leiden tot verhoogde kwaliteit van de wettelijke controles.

Position paper pensioenstelsel

De AFM wil de betrokkenheid van deelnemers bij hun pensioen verhogen en het stelsel vereenvoudigen. In juni hebben we ons *position paper* gepubliceerd, waarin de aanzet wordt gegeven voor een nieuw stelsel. Een toekomstbestendig stelsel dat eerlijk en transparant is en duurzaam financieel welzijn bevordert.

Prioriteit 1:

Het verkleinen van ongewenste risico's in de financiële markten door regulier en thematisch toezicht

MIFID II

De voorbereidingen voor de implementatie van MiFiD II in januari 2018 zijn in volle gang. MiFiD II biedt de AFM en ESMA meer mogelijkheden beleggers beter te beschermen. Meer aandacht voor product governance, duidelijke regels met betrekking tot product-interventie en transactierapportage. Deze regels helpen ons om de integriteit van de markt beter te kunnen bevorderen en efficiënter onderzoeken te kunnen doen.

Beleggingsproducten transparanter

Er komt nieuwe Europese regelgeving die de financiële markten efficiënter en transparanter maakt en de bescherming van beleggers vergroot. Naast wetgeving voor de markten voor financiële instrumenten (MiFiD II), komt er ook een verordening voor Packaged Retail Investment and Insurance-based investment Products (PRIIPS). PRIIPS vergroot de transparantie van beleggingsproducten door de invoering van een verplicht informatiedocument, een financiële bijsluiter, over de aard van het product. In 2016 heeft de AFM zich ingespannen om naleving van deze regels door de markt te kunnen waarborgen als deze in 2018 in werking treden. Hierdoor krijgt de belegger beter zicht op de risico's, kosten en het beoogd rendement en zijn deze producten beter te vergelijken.

Strijd tegen illegale aanbieders consumptief krediet

De afgelopen twee jaar hebben we 180.000 advertenties van illegale aanbieders van consumptief krediet laten verwijderen van online platforms.

InnovationHub

Samen met DNB is de InnovationHub in het leven geroepen waarmee we 114 partijen ondersteunen met vragen over regulering met onderwerpen als crowdfunding, robo-advice en blockchain.

Inzicht in crowdfunding

Het aantal crowdfundingplatformen is in twee jaar tijd gestegen met 167%. Ons toezicht groeit mee met deze nieuwe sector. Er zijn nieuwe investeringsgrenzen en er is een investeerderstoets ingevoerd.

Oprichting regulatory sandbox

Om marktpartijen ruimte te bieden om te experimenteren met nieuwe technologie is samen met DNB de regulatory sandbox opgericht. Veel innovaties vallen buiten het geldende of regelgevende kader. Op deze manier kunnen marktpartijen onder toezicht hun innovatieve concept testen.

Oplossing aflossingsvrije hypotheek

Om te voorkomen dat huiseigenaren betalingsproblemen krijgen bij het afbetalen van hun hypotheek, hebben we er ons dit jaar sterk voor gemaakt dat hypotheekverstrekkers oplossingen zoeken voor consumenten met een (gedeeltelijk) aflossingsvrije hypotheek.

Prioriteit 2:

Het versterken en vernieuwen van het toezicht door gericht te investeren in technologie en methodieken

Meer inzicht in consumentengedrag en het gedrag van beleggers

- Aanpak onbewuste beïnvloeding bij consumptief krediet
- Onderzoek naar invloed kredietwaarschuwing op gedrag consumenten
- Experiment mensen te stimuleren aflossingsvrije leningen af te lossen
- Effect beeldmateriaal in beleggingsbrochures getoetst
- Onderzoek naar keuzevrijheid en verantwoord doorbeleggen bij pensioen

Beter inzicht in gedrag financiële ondernemingen en accountantsorganisaties

- De onderzochte financiële instellingen krijgen handvatten om hun organisatie(verandering) te verbeteren en belemmeringen te verminderen. Om deze lessen breder te verspreiden, geeft de AFM presentaties bij de relevante stakeholders. Ook stellen wij onderzoeksmethodieken beschikbaar
- Samenwerking met Universiteit van Utrecht op het vlak 'inzicht in gedrag'

Datagedreven toezicht krijgt vorm en inhoud

- Datamanagement- en analysevaardigheden van de organisatie vergroot
- Kwantitatief marktbeeld alternatieve beleggingsinstellingen
- Nieuw systeem om marktmanipulatie op te sporen

Prioriteit 3:

Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de organisatie van de AFM

Besturingsmodel versterkt

- Verdere aanscherping en inrichting van het besturingsmodel van de AFM
- Heldere Agenda en prioriteiten
- Leiderschapsprogramma: resultaatgericht leiderschap en persoonlijk leiderschap van hogere en middelmanagement verder ontwikkeld
- AFM Werkwijze gestart: onder andere kortcyclisch sturen en continu processen verbeteren

Bedrijfsvoering geprofessionaliseerd

- Verdere professionalisering van de IT-organisatie
- Infrastructuur gecreëerd voor de stap naar datagedreven toezichthouder
- Optimalisatie van werkprocessen
- Geïnvesteed in kennis en vaardigheden medewerkers

Transparante verantwoording

- Heldere communicatie over interne verbeteringen
- Meer continuïteit en focus aangebracht in de contacten met de stakeholders
- Positieve beoordeling IMF Financial Sector Assessment Program (FSAP)

Voorwoord

Het gaat economisch beter met Nederland. In 2015 zagen we al de eerste tekenen van economisch herstel en die positieve lijn heeft zich het afgelopen jaar voortgezet. De economie is gegroeid, steeds meer buitenlandse bedrijven vestigen zich in ons land, er komen meer vacatures en de werkloosheid daalt. Daarnaast is de huizenmarkt de crisis te boven en is er sinds lange tijd weer sprake van een begrotingsoverschot.

Grenzen vervagen

De financiële sector wordt in toenemende mate grensoverschrijdend. Geldstromen, diensten, ondernemingen en data bewegen zich vrijelijk over landsgrenzen en over de grenzen van de traditionele sectoren die we kennen. Die grensoverschrijdende activiteiten zijn van groot belang voor economische groei en innovatie. We plukken er als samenleving de vruchten van. Maar deze trend stelt ook hoge eisen aan wetgevers en toezichthouders die het gedrag van ondernemingen en het gebruik van data moeten reguleren. Niet alleen in de financiële sector, maar ook daarbuiten. Daarbij kunnen we ons niet veroorloven dat Nederland en andere landen zich terugtrekken van het speelveld van de Europese en mondiale samenwerking. In een wereld waarin grenzen vervagen is internationale samenwerking tussen regelgevers en toezichthouders een must. Het traditionele landschap waarop we gewend zijn om toezicht te houden verandert en dat stelt hoge eisen aan Europese samenwerking. Juist in een tijdsgewricht waarin de steun voor Europa lijkt af te brokkelen.

Data meer en meer de basis

Daarbij geldt dat we niet alleen over landsgrenzen heen moeten denken, maar ook over de grenzen van ons traditionele werkgebied: de financiële sector. Niet alleen de fysieke grenzen worden steeds minder duidelijk, ook de grenzen tussen sectoren vervagen. Databestanden worden steeds meer de basis voor kredietverlening of acceptatiebeleid van verzekeraars. Deze data zullen vaker uit andere bronnen komen of door andere bedrijven worden aangeboden. Maar wie controleert of deze gegevens juist zijn? En hoe zorgen we dat op basis van deze gegevens groepen niet worden uitgesloten? Het gebruik van data kan de toegang tot financiële producten en advies vergroten, maar kan er ook toe leiden dat groepen in de samenleving geen toegang meer hebben tot deze producten en/of diensten. Bijvoorbeeld doordat producten te duur worden of niet meer toegankelijk zijn voor bepaalde mensen op basis van informatie over hun gezondheid, levensstijl of opleidingsniveau. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van wetgevers en toezichthouders om ervoor te waken dat financiële producten toegankelijk blijven voor alle lagen in de samenleving tegen een eerlijke en transparante prijs. Nu de grenzen tussen sectoren vervagen en niet altijd duidelijk is hoe diensten die worden aangeboden juridisch zijn te kwalificeren, moeten we voorkomen dat er een lacune ontstaat tussen de traditionele taken van bestaande toezichthouders. Een dergelijk niemandsland tussen toezichthouders maakt kwetsbare groepen in de samenleving nog kwetsbaarder en heeft als risico dat de verschillen in de samenleving worden vergroot.

Scherp toezicht

Deze ontwikkelingen illustreren dat de AFM toezicht houdt in een omgeving die volop in beweging is. Veel van de ontwikkelingen in die omgeving vragen onze aandacht. Als toezichthouder hebben we echter beperkte capaciteit tot onze beschikking. We kijken daarom kritisch op welke risico's we ons richten. De AFM heeft in het kader van haar Agenda 2016-2018 tien risico's geïdentificeerd die leidend zijn voor de inzet van haar toezichtcapaciteit voor deze periode. In deze Agenda hebben we beschreven hoe we de komende jaren ons toezicht verder willen versterken en vernieuwen en hoe we onze organisatie effectiever, efficiënter en wendbaarder maken. In dit jaarverslag maken we inzichtelijk wat we in 2016 hebben gedaan om de ongewenste risico's in de financiële sector te verkleinen en hoe we ons toezicht en onze interne organisatie hebben verbeterd.

“De veranderende omgeving stelt hoge eisen aan de AFM als toezichthouder.”

Ook het toezicht verandert

De veranderende omgeving stelt hoge eisen aan de AFM als toezichthouder. Zowel ten aanzien van het doorgronden van ontwikkelingen in de buitenwereld als ten aanzien van het benutten van de technologische mogelijkheden om het toezicht steeds verder te verbeteren. De AFM heeft zich tot doel gesteld om in 2022 aantoonbaar een grensverleggende toezichthouder te zijn. In het afgelopen jaar hebben we belangrijke stappen gezet om die ambitie te realiseren. Bijvoorbeeld door de oprichting van een InnovationHub waar bedrijven hun innovatieve concepten kunnen toetsen aan wet- en regelgeving. Zo is het toezicht geen belemmering voor innovatie maar bewaakt het wel kritisch de grenzen om te voorkomen dat innovatie ten koste gaat van de bescherming van de consument.

We hebben in 2016 verder belangrijke stappen gezet die nodig zijn om ook in ons eigen toezicht meer gebruik te maken van data. Als gedragstoezichthouder is het essentieel dat we inzicht hebben in hoe de consument zich gedraagt bij zijn keuze voor financiële producten. We hebben onze kennis over consumentengedrag vergroot om te zorgen dat ons toezicht daadwerkelijk leidt tot het verkleinen van risico's voor de consument. Daarop zullen we ook de komende jaren blijven inzetten. Net als in voorgaande jaren hebben we in 2016 ook gezien dat de samenleving veel verwacht van de overheid en van toezichthouders. Dat betekent voor de AFM dat we ons zullen blijven inspannen om met veel verschillende partijen in de samenleving in gesprek te blijven en samen te werken. Dat doen we om te weten wat er leeft, om de risico's in de financiële sector beter te begrijpen en om te kunnen ingrijpen waar dat nodig is. Dat gesprek moet echter ook voorkomen dat er onrealistische verwachtingen zijn van het toezicht. Toezicht kan immers niet alle risico's in de samenleving voorkomen of beheersen.

Duurzaam financieel welzijn

De omgeving waarop de AFM toezicht houdt zal ook de komende jaren sterk in beweging blijven. In deze veranderende omgeving maken we ons sterk voor eerlijke en transparante financiële markten. Dat vraagt van ons dat we ook zelf in beweging blijven als toezichthouder, dat we gebruikmaken van nieuwe inzichten en technologie en onze efficiëntie en wendbaarheid steeds verder vergroten. Zo dragen we ook de komende jaren bij aan duurzaam financieel welzijn in Nederland.

Namens het Bestuur,

Merel van Vroonhoven
Bestuursvoorzitter AFM

Management-samenvatting

In dit jaarverslag beschrijven we hoe de AFM in 2016 toezicht heeft gehouden en om is gegaan met de risico's en kansen binnen de financiële markten. Om deze risico's effectief aan te pakken (en kansen te stimuleren), heeft de AFM zich gericht op een drietal prioriteiten:

1. Het verkleinen van de ongewenste risico's in de financiële markten door regulier en thematisch toezicht.
2. Het versterken en vernieuwen van het toezicht door gericht te investeren in technologie en methodieken.
3. Het vergroten van de effectiviteit, efficiëntie en wendbaarheid van de organisatie van de AFM.

Belangrijkste resultaten prioriteit 1
"Het verkleinen van de ongewenste financiële risico's in de financiële markten door regulier en thematisch toezicht"

Efficiënte kapitaalmarkten

De focus heeft gelegen op het vergroten van de mate waarin partijen hun verantwoordelijkheid nemen voor de handelsketen. Met behulp van de grotere hoeveelheden data, die een gevolg zijn van Europese regelgeving, is een betere monitoring van de markt mogelijk geworden. Dit draagt bij aan een eerlijker opereren van de markten. Er is ook gefocust op de kwaliteit van handelsinfrastructuur, waardoor verstoringen van de handel zijn voorkomen. Door een actieve invulling van het realtime toezicht van de AFM ten aanzien van het publiceren van voorwetenschap is de

informatieongelijkheid op de kapitaalmarkt afgenomen. Er is veel geïnvesteerd in het voorbereiden van de markt op nieuwe Europese regelgeving op het gebied van marktmisbruik (MAR) en kapitaalmarkten (MiFID II).

Bijzondere resultaten:

- + Publicatie rapport over de gevolgen van High Frequency Trading (HFT) voor de werking van de markt.
- + In het prospectustoezicht was er een grote stijging van het aantal ter goedkeuring voorgelegde prospectussen (+17%). Wij hebben 32 keer formeel aangegeven dat het prospectus op belangrijke onderdelen onder de maat was en uiteindelijk zijn dertien aanvragen definitief afgekeurd.
- + Er zijn nieuwe investeringsgrenzen en er is een investeerderstoets ingevoerd op het gebied van crowdfundingplatformen.

Lenen, sparen en retailbeleggen

Er waren drie hoofdthema's: passende dienstverlening aan de niet-professionele belegger, oplossingen voor huiseigenaren met problematische hypotheek, en goede dienstverlening aan mkb-klienten op het gebied van financiering. Op al deze gebieden zijn financiële ondernemingen met succes aangespoord om met betere oplossingen voor hun klanten te komen. Ook heeft de AFM zich afgelopen jaar ingespannen om banken de fouten te laten herstellen die zijn gemaakt in de advisering van klanten over rentederivatenproducten.

Bijzondere resultaten:

- + Herstelkader rentederivaten: op advies van de AFM heeft de onafhankelijke derivatencommissie een herstelkader gepresenteerd, zodat banken passende compensatie gaan bieden aan de 19.000 gedupeerde mkb'ers met een rentederivatencontract.
- + Onderzoek en leidraad op het gebied van kwaliteit en innovatie van beleggingsdienstverlening en op het gebied van incassotrajecten. Met een publiekscampagne (i.s.m. ACM) zijn consumenten geïnformeerd en in staat gesteld betere keuzes te maken in een incassotraject.
- + In gang zetten van een reclameverbod voor risicovolle producten zoals binaire opties en CfD's, anticiperend op de Europese regelgeving op het gebied van productontwikkeling.
- + 0% Autofinanciering verleden tijd: misleidende autoreclames waarin de consument wordt verleid om tegen 0% rente een auto te kopen (terwijl de kosten in het product versleuteld zitten), behoren tot het verleden.
- + De afgelopen twee jaar hebben we 180.000 advertenties van illegale aanbieders van consumptief krediet laten verwijderen van online platforms.

Verzekeringen en pensioenen

Bij pensioenen is veel gedaan aan het verbeteren van informatie voor deelnemers, onder meer over het risico op korten, de mogelijkheden bij afkoop van pensioen, en het beeld dat wordt geschetst in Uniforme Pensioenoverzichten (UPO's). We hebben duidelijkheid gegeven aan pensioenuitvoerders over wettelijke eisen op het gebied van informatieverstrekking en zorgplicht van de nieuwe Wet verbeterde premieregeling. Verzekeraars hebben een aanpak ontwikkeld om deelnemers een bewuste keuze te laten maken over voortzetting voor niet-opbouwende beschikbare premieregelingen.

Verzekeraars benaderen conform de wettelijke streefcijfers klanten met een beleggingsverzekering actief om hun situatie te verbeteren. Ze zijn aangespoord scherper zicht te krijgen op de kwaliteit van hersteladviezen die worden gegeven door de intermediair. Bij de intermediairs is erop toegezien dat zij per 1-1-2017 voldoen aan de nieuwe vakbekwaamheidseisen.

Bijzondere resultaten:

- + Met een position paper is een actieve bijdrage geleverd aan de discussie rondom het nieuwe pensioenstelsel.
- + Publicatie van een leidraad Kwalificatie Innovatieve Dienstverlening.
- + Een nieuwe meting in het kader van het Klantbelang Dashboard laat zien dat we banken en verzekeraars op de meeste onderdelen succesvol hebben aangespoord tot het verbeteren van hun informatieverstrekking en productaanbod.

Kwaliteit accountantscontrole en verslaggeving

Beleggers, pensioendeelnemers en overige consumenten moeten kunnen vertrouwen op de controleverklaring. De AFM werkt aan een meerjarig programma om de kwaliteit hiervan te verbeteren. In dit kader zijn onderzoeken verricht naar geselecteerde wettelijke controles bij de Big4-accountantsorganisaties. De voorlopige conclusies hiervan zijn gedeeld met de accountantsorganisaties en hebben geleid tot het in gang zetten van herstelmaatregelen.

Bijzondere resultaten:

- + De vier grootste accountantskantoren hebben boetes opgelegd gekregen omdat zij eerder tekort zijn geschoten bij het controleren van jaarrekeningen.
- + Onvoldoende presterende accountantskantoren die geen controle voor OOB (organisaties van openbaar belang) uitoefenen, zijn onder verscherpt toezicht geplaatst.
- + Aanpassingen in de jaarverslaggeving van

beursgenoteerde ondernemingen door interventies van de AFM.

- + In 2016 zijn aan vijf ondernemingen formele brieven gestuurd ('mededeling') om in de financiële verslaggeving 2014 of 2015 één of meer aspecten aan te passen; twee van deze vijf ondernemingen zijn door de AFM verplicht tot het uitbrengen van een persbericht ('een aanbeveling') om beleggers hierover te informeren.
- + Als voorzitter van de Monitoring Group binnen IOSCO heeft de AFM er aan bijgedragen dat de wijze waarop de wereldwijde controlestandaarden tot stand komen, wordt aangepast.

Marktintegriteit en handhaving

Er is specifiek ingezet op het bestrijden van oneerlijke verdienmodellen en onverantwoorde kredietverlening. Er is krachtig handhavend opgetreden tegen onder meer malafide geldverstrekkers en illegale *boiler rooms*. De meeste aanbieders van flitskrediet zijn gestopt, mede dankzij zes opgelegde lasten onder dwangsom.

Bijzondere resultaten:

- + 22 *Boiler rooms* zijn op de openbare waarschuwingslijst geplaatst. 783 Consumenten zijn schriftelijk gewaarschuwd dat zij voorkomen op bellijsten van *boiler rooms*.
- + Er zijn twee boetes opgelegd wegens het niet voldoen aan de prospectusplicht en één wegens het niet verstrekken van essentiële informatie over een product aan consumenten. In een geval van beleggingsfraude is aangifte gedaan.
- + De AFM heeft de kredietsector in 2016 ertoe aan gezet om het aantal consumenten dat *locked up* is in een consumptief krediet terug te dringen. Het krediet van vele duizenden consumenten is aangepast.
- + In de aanpak van partijen die zonder de vereiste vergunning actief zijn, zijn vier kwalificaties van Wft-overtredingen

verstrekt aan OM en/of politie, ter ondersteuning van lopend strafrechtelijk onderzoek.

Assetmanagement

Om te bevorderen dat assetmanagementpartijen de belangen van beleggers zorgvuldig dienen, beoordeelt de AFM of ze voldoende professioneel zijn om hun rol deskundig en integer te vervullen. Dit gebeurt onder meer door middel van vergunningverlening, fondsmeldingen, en toetsing van (mede)beleidsbepalers en toezichthoudende functionarissen. In 2016 is de Nederlandse vermogensbeheermarkt in kaart gebracht. Voor deze marktinventarisatie is een interne risicokaart opgesteld. Daarbij is gebruik gemaakt van data die op grond van Europese regelgeving beschikbaar is. De inzichten hieruit hebben geleid tot de opzet van een thematisch onderzoek naar partijen die beschikken over een AIFM-vergunning. Ook is geïnvesteerd in het voorbereiden van de markt op de implicaties van MiFID II.

Bijzondere resultaten:

- + Er zijn elf vergunningen aan nieuwe beleggingsondernemingen verleend en één vergunning aan een aanbieder van beleggingsobjecten. Aan vier bestaande vergunninghouders is een uitbreiding van de vergunning toegestaan. Daarnaast zijn twaalf aanvragen van crowdfundingplatformen goedgekeurd.
- + Twee vergunningaanvragen zijn afgewezen omdat de aanvrager niet aan de vereisten voldeed. In twee gevallen heeft de AFM de vergunning ingetrokken of beperkingen opgelegd omdat partijen hun rol niet langer (voldoende) konden vervullen.
- + Ruim 190 personen zijn getoetst op betrouwbaarheid en geschiktheid; het overgrote deel hiervan is goedgekeurd.

Innovatie en fintech

De missie van dit in 2016 gestarte programma is om technologische innovatie in de financiële sector te accommoderen, voorzover deze innovatie bijdraagt aan duurzaam financieel welzijn. Bijvoorbeeld door onnodige drempels weg te nemen; waar wet- en regelgeving een onnodige barrière vormen is het zaak dit passend te maken. Anderzijds zorgt het programma ervoor dat de risico's voor derden die gerelateerd zijn aan deze innovaties, in kaart worden gebracht en geadresseerd. Inhoudelijk belangrijke onderwerpen in relatie tot het toezicht waren digitaal advies (in relatie tot zorgplicht), gebruik van privacygevoelige data en cybercrime. Er is gewerkt aan het voorbereiden van de AFM-organisatie op de gevolgen van de technologische ontwikkelingen voor het toezicht. Internationaal bevindt de AFM zich in de kopgroep op dit gebied. Bijzondere resultaten:

- + Samen met DNB is de InnovationHub in het leven geroepen waarmee we 114 partijen ondersteunen met vragen over regulering met onderwerpen als crowdfunding, robo-advice en blockchain. Op deze manier kunnen marktpartijen onder toezicht hun innovatieve concept testen.
- + Om marktpartijen de mogelijkheid te geven om onder toezicht hun innovatieve concepten te testen is de regulatory sandbox opgericht.
- + Voor het verwerven en delen van kennis participeert de AFM in Europese en mondiale overlegorganen, waaronder de European Supervisory Agencies (ESA's), de International Organization of Securities Commissions (IOSCO) en de Financial Stability Board (FSB).

Belangrijkste resultaten prioriteit 2

"Het versterken en het vernieuwen van het toezicht door gericht te investeren in technologie en methodieken"

Door de beschikbaarheid, analyse en toepassing van data kunnen wij steeds effectiever werken. Ook nieuwe inzichten in het gedrag van consumenten, het gedrag van beleggers en cultuurverandering versterken het toezicht. Om te investeren in verdere kennisopbouw en kennisdeling op dit gebied heeft de AFM in 2016 het Expertise Centrum opgericht. Het Expertise Centrum jaagt de technologische en methodologische vernieuwing binnen de organisatie aan.

Bijzondere resultaten:

- + Oprichting van het programma 'Spot-on', met als doel de datamanagement- en analysevaardigheden van de organisatie te vergroten.
- + Publicatie van de verkenning AFM&Consumentengedrag waarin wordt beschreven hoe de AFM gedragswetenschappelijke inzichten in haar toezicht verwerkt.
- + Aanpak onbewuste beïnvloeding bij consumptief krediet: onderzoek naar de vraag hoe producten voor consumptief krediet op de markt worden aangeboden en hoe deze 'beslisomgeving' het koopgedrag van consumenten onbewust beïnvloedt.
- + Onderzoek naar het effect van de kredietwaarschuwing 'Let op! Geld lenen kost geld'. Uit dit onderzoek is gebleken dat deze waarschuwing geen direct effect heeft bij online lenen.
- + Onderzoek naar verankering van klantbelang in cultuur en gedrag bij vijf verzekeraars.

Belangrijkste resultaten prioriteit 3 "Het vergroten van de effectiviteit, efficiëntie en wendbaarheid van de organisatie van de AFM"

Hierbij stonden drie ontwikkelpunten centraal: het versterken van de besturing, de professionalisering van de bedrijfsvoering en de verantwoording. Op het gebied van de besturing is de organisatiestructuur vereenvoudigd, is er performance management ingevoerd, en is een leiderschapsprogramma gestart. Bij de organisatiewijziging heeft een roulatie van het management plaatsgevonden. De professionalisering heeft onder meer vorm gekregen in vergroting van de informatieveiligheid, verbetering van processen, en pilots met de invoering van een AFM-werkwijze gericht op kortcyclisch sturen. Dit wordt in 2017 organisatiebreed ingevoerd. Ook zijn kwaliteitsbewaking en risicomanagement versterkt. De versterking van de verantwoording kreeg vorm in zowel interne als externe audits (waaronder het Financial Sector Assessment Program van het IMF en het rapport van de Commissie Ottow). Naar aanleiding van het rapport van Alvarez & Marsal is een intern verbetertraject in gang gezet, waarbij aangesloten wordt bij boven- genoemde vernieuwingen. Daarnaast wordt het risicoprofiel van projecten ieder kwartaal gemonitord, en worden hoog-risicoprojecten maandelijks in het bestuur besproken. Het stimuleren van inhoudelijk debat is een ander speerpunt. Op meerdere plaatsen zijn specialisten aangenomen om de kennis te versterken, onder meer van data-analyse en risicomanagement.

Toezichtmaatregelen

Het aantal formele maatregelen bedroeg 100 (2015: 52). In 2016 heeft de AFM 15 (2015: 17) boetes opgelegd. Het aantal opgelegde boetes in 2016 is in lijn met het gemiddeld aantal boetes sinds 2012. In 2016 heeft de AFM met name boetes opgelegd voor zwaardere overtredingen die zijn begaan

door grotere ondernemingen. Het meest in het oog springend zijn de boetes opgelegd aan de vier grote accountantskantoren. Het totaal opgelegde bedrag aan boetes bedraagt € 8,5 miljoen (€ 9,6 miljoen in 2015).

Het totaal aantal informele toezichtmaatregelen bedraagt 650 (2015: 575). De informele maatregelen bestaan uit normoverdragende en waarschuwingsgesprekken/brieven. Er heeft in 2016 een kleine verschuiving plaatsgevonden van waarschuwingsgesprekken/brieven naar normoverdracht. Voor het totaal aantal informele maatregelen is sprake van een voortgaande stijging van 75 ten opzichte van het jaar ervoor (2015: +104). De stijging van het aantal normoverdragende brieven/gesprekken wordt veroorzaakt door meer maatregelen voor adviseurs en bemiddelaars.

Financieel

Het exploitatieoverschot 2016 bedraagt € 2,3 miljoen en is het gevolg van lagere lasten (€ -2,1 miljoen) en hogere opbrengsten (€ 0,2 miljoen) dan begroot. De lagere lasten vloeien voort uit lagere personeelslasten (€ -0,1 miljoen), lagere afschrijvingslasten (€ -0,8 miljoen) en lagere overige bedrijfslasten (€ -1,2 miljoen). De totale baten zijn hoger dan begroot. Dit is het saldo van lagere opbrengsten uit heffingen (€ -3,6 miljoen) en hogere opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom (€ +3,8 miljoen). De lagere heffingsopbrengsten zijn vooral het gevolg van het feit dat een overschot van € 4,4 miljoen is verrekend met de markt. De AFM maakt gebruik van de eenmalige mogelijkheid om een deel van de onderschrijving van de lasten 2016 door te schuiven naar 2017. Deze middelen (€ 1,0 miljoen) worden ingezet voor investeringen in toezicht- en organisatieontwikkeling en zijn verwerkt in de Agenda 2017.

“De AFM is open en toegankelijk”

Gilbert van Hassel, CEO Robeco

‘In het huidige klimaat van lage rentes en onzekerheden over pensioen is het van belang dat huishoudens goed nadenken over individuele vermogensopbouw. Zij moeten kunnen kiezen uit een gevarieerd aanbod van transparante producten. Ik vind dat de AFM hiervoor in 2016 belangrijke stappen heeft gezet, onder meer door product governance in het kader van MiFID II. Ook heeft zij een voortrekkersrol gespeeld bij het verduidelijken van de nieuwe Europese Market Abuse Regulation.

Ik ervaar de AFM als een toegankelijke en open toezichthouder; onafhankelijk maar niet afstandelijk. Dat blijkt uit het periodieke onderzoek onder stakeholders naar haar eigen functioneren. Zij zoekt ook de verbinding met brancheorganisaties en individuele ondernemingen om samen op te trekken. De InnovationHub is hiervan een uitstekend voorbeeld. Het is voor Robeco verfrissend en stimulerend om niet alleen over het toezicht contact te hebben, maar ook over nieuwe, innovatieve dienstverleningsconcepten.

Vanaf 2018 (MiFID II) krijgen asset managers in heel Europa te maken met restricties op het ontvangen van provisies. In veel landen en voor veel toezichthouders is dit een ‘game changer’. In Nederland hebben we sinds 2014 ervaring met het provisieverbod bij beleggingsdienstverlening aan retailbeleggers. Ik zie goede kansen voor de AFM om deze ervaringen internationaal te delen.’

01 Scherp toezicht

De ontwikkelingen in de wereld volgen elkaar in snel tempo op. De AFM heeft in 2016 belangrijke stappen gezet op het gebied van technologie en datagedreven toezicht en samenwerking met andere toezichthouders. Daarbij altijd handelend vanuit onze missie. Wij maken ons sterk voor eerlijke en transparante financiële markten. Als onafhankelijke gedrags-toezichthouder dragen wij bij aan duurzaam financieel welzijn in Nederland.

→ **20**
Strategie en visie

→ **28**
Stakeholdersonderzoek

Strategie en visie

Missie

De AFM maakt zich sterk voor eerlijke & transparante financiële markten. Als onafhankelijke gedragstoezichthouder dragen wij bij aan duurzaam financieel welzijn in Nederland

Ambitie

In 2022 zijn wij aantoonbaar een grensverleggende toezichthouder

Kernkwaliteit

Discipline

Kernkwaliteit

Analysekracht

Kernkwaliteit

Vooruitstrevendheid

Kernwaarden

Zorgvuldig & Doortastend

Kernwaarden

Autonoom & Verbindend

Ambitie en missie

De AFM heeft de ambitie om in 2022 een grensverleggende toezichthouder te zijn. Daarom versterken en vernieuwen we continu ons toezicht, zoals omschreven in de Agenda 2016-2018.

De missie van de AFM is leidend voor onze activiteiten. We geven daaraan invulling door de risico's op het werkkterrein van de AFM te inventariseren en waar mogelijk te adresseren. Dat begint met het in kaart brengen van het speelveld en de veranderingen daarin. Het gaat dan zowel om maatschappelijke ontwikkelingen, als trends in de financiële markten. Vervolgens bepalen we wat de belangrijkste prioriteiten en risico's zijn waar we ons op zullen richten.

Het veranderende speelveld

In onze Agenda 2016-2018 beschreven we de belangrijkste trends en risico's in de financiële markten en in de bredere samenleving. Deze wordt jaarlijks in de agenda geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Hieruit worden de voor de AFM belangrijkste risico's geselecteerd: onze toprisico's.

De AFM identificeert de volgende maatschappelijke trends die impact op het toezicht hebben:

1. De rol van technologie en data neemt toe. Deze verandering raakt ook de financiële markten door o.a. het gebruik van algoritmes en nieuwe regelgeving die ervoor zorgt dat toezichthouders over steeds meer data beschikken.
2. Internationalisering van toezicht. Ondernemingen opereren veelal internationaal, ontwikkelingen op de financiële markten beperken zich niet tot landsgrenzen, en relevante regelgeving

komt al grotendeels uit Brussel.

Het belang van samenwerking tussen toezichthouders neemt hierdoor alleen maar toe.

3. Hoge verwachtingen van toezicht: De samenleving verwacht veel van de toezichthouder, soms zelfs dat misstanden worden voorkomen. In veel gevallen legt men de verantwoordelijkheid voor een risicovrije samenleving geheel bij de toezichthouder.
4. Het draagvlak voor toezicht is geen vanzelfsprekendheid meer. De financiële crisis zorgde voor maatschappelijk en politiek draagvlak voor het toezicht op financiële markten. Naarmate de crisis verder uit zicht raakt en de economie aantrekt, wordt dat draagvlak minder.

Daarnaast identificeert de AFM de volgende impactvolle trends in de financiële markten:

1. De lage-renteomgeving heeft grote impact op de financiële markten en werkt versnellend of versterkend voor andere trends. Door de lage rente zoeken beleggers naar andere manieren om hogere rendementen te behalen; de zogenaamde 'search for yield'.
2. Een verschuiving van een collectief stelsel naar individueel gedragen risico's, wat het belang van individuele financiële planning vergroot. Dat geldt al voor zzp'ers die zelf verantwoordelijk zijn voor de opbouw van hun pensioen, maar ook steeds meer voor consumenten.
3. Veranderen door traditionele partijen is een taai proces. Traditionele financiële ondernemingen hebben de afgelopen jaren stappen gezet als het gaat om het verankeren van het klantbelang in hun organisaties, maar worstelen met duurzame verankering van de noodzakelijke gedrags- en cultuurverandering.
4. Technologische ontwikkelingen zorgen voor de opkomst van nieuwe spelers en

zetten het verdienmodel van traditionele spelers onder druk. Nieuwe partijen ontstaan vooral doordat marketing- en distributiekanaal steeds minder afhankelijk zijn van fysiek contact, tijdstip of locatie. Dienstverlening aan klanten kan op onderdelen steeds meer door gespecialiseerde partijen worden overgenomen.

5. De verschuiving van bankfinanciering naar marktfinanciering verplaatst risico's naar de kapitaalmarkten. Kapitaal wordt daardoor steeds meer opgehaald op publieke markten met verhandelbare instrumenten, waarbij obligaties de grootste rol spelen. Op kleinere schaal is deze trend eveneens waarneembaar, bijvoorbeeld in crowdfunding en kredietunies.

Prioriteiten

Op basis van deze ontwikkelingen heeft de AFM drie meerjarige prioriteiten bepaald, namelijk:

- + Het verkleinen van ongewenste risico's in de financiële markten
- + Het versterken van het toezicht
- + Het vergroten van de effectiviteit, efficiëntie en wendbaarheid van de AFM

Prioriteit 1: Het verkleinen van ongewenste financiële risico's in de financiële markten

In ons plan voor 2016-2018 hebben we de toprisico's vastgesteld die we de komende jaren voor de samenleving zien. Op basis van de huidige ontwikkelingen in de maatschappij en de financiële markten scherpen we de belangrijkste risico's steeds aan en blijven we onze toezichtcapaciteit daarop inzetten. Per risico maken we een aanpak die we vervolgens vertalen in specifieke taken per afdeling. Daarnaast voert de AFM reguliere toezichttaken uit, zoals vergunningverlening, toetsingen en de goedkeuring van prospectussen.

“In ons plan voor 2016-2018 hebben we de toprisico's vastgesteld die we de komende jaren voor de samenleving zien.”

Tabel 1 Top 10-risico's

Top 10-risico's	Toezichtgebied 1	Toezichtgebied 2	Thema 1	Thema 2	Thema 3
1. Impliciete overkreditering	Lenen, Sparen & Retailbeleggen	Marktintegriteit & Handhaving	Onverantwoorde kredietverlening		
2. Geen goede risicorendementsafweging	Lenen, Sparen & Retailbeleggen	Marktintegriteit & Handhaving	Onerlijke verdienmodellen	Dienstverlening niet-professionele belegger	MKB-klanten
3. Te weinig actie bij planning oude dag	Verzekeren & Pensioenen		Pensioenproducten		
4. Oude probleemproducten verzekeraars & prikkels voor nieuwe probleemproducten	Verzekeren & Pensioenen	Marktintegriteit & Handhaving	Onerlijke verdienmodellen	Huiseigenaren met problematische hypotheek	Pensioenproducten
5. Onvoldoende verbetering van kwaliteit wettelijke controles door werkwijze accountants	Kwaliteit Accountantscontrole & Verslaggeving		Verbetering kwaliteit wettelijke controles		
6. Groei van assetmanagement leidt tot nieuwe gedrags- en systeemrisico's	Asset Management		Assetmanagementpartijen huis op orde	Onerlijke verdienmodellen	Dienstverlening niet-professionele belegger
7. Kwetsbaarheid van (klant)data	Innovatie & Fintech				
8. Groter risico cybercrime door datagedreven maatschappij	Innovatie & Fintech				
9. Opkomst van nieuwe spelers leidt tot nieuwe (gedrags-) risico's	Innovatie & Fintech	Verzekeren & Pensioenen	Innovatie		
10. Prijsvorming kapitaalmarkt*	Efficiënte Kapitaalmarkten		Ketenverantwoordelijkheid		

* Risico's worden dynamisch beoordeeld. In de Agenda 2016 was als risico opgenomen: "Verslechtering dienstverlening door versnippering verdienmodel banken" als verkennend onderzoek, dit is gedurende 2016 vervangen door "Prijsvorming kapitaalmarkt".

Prioriteit 2: Het versterken van het toezicht

Het nieuwe Expertise Centrum is de aanjager van methodologische vernieuwing binnen de AFM. Hier verzamelen we inzichten in gedrag van mensen in de sector en van consumenten. Dat passen we toe om ons toezicht effectiever en efficiënter te maken. Om in te kunnen spelen op de maatschappelijke en technologische veranderingen in de financiële markten investeren we in nieuwe systemen die de analyse van grote hoeveelheden marktdata mogelijk maken. Zo bouwen we aan een technologie- en datagedreven organisatie.

Prioriteit 3: Het vergroten van de effectiviteit, efficiëntie en wendbaarheid

We versterken onze besturing door de invoering van kortcyclisch sturen met behulp van KPI's, en de verdere ontwikkeling van leiderschap binnen de organisatie. We professionaliseren onze bedrijfsvoering op het gebied van IT, processen en HR. We leggen verantwoording af aan de buitenwereld over de effectiviteit van ons toezicht en de keuzes die we maken. Voortdurende feedback vanuit de buitenwereld houdt ons immers scherp en stimuleert verbeteringen. Naast interne audits van de IAD zijn ook externe onderzoeken hiervoor een impuls. De AFM doet regelmatig mee aan "peer reviews" van ESMA en wordt iedere vijf jaar (waaronder in 2016) onderzocht door het IMF (in het Financial Sector Assessment Program). Er zijn regelmatig externe onderzoeken naar aspecten van het AFM-toezicht, zoals de Commissie Ottow, die verbeteringsvoorstellen heeft gedaan voor het traject van bestuurderstoetsingen. Ook leren we veel van ons eigen consumentenpanel, de contacten met het Adviserend Panel en van het periodieke stakeholdersonderzoek.

Hoe houden we effectief toezicht?

Het toezicht van de AFM is *risicogestuurd*. Dit betekent dat wij, over het algemeen, onze toezichtinspanningen baseren op eigen onderzoek van marktontwikkelingen en risico's, en op ontvangen klachten, meldingen van incidenten en signalen. Afhankelijk van de omvang en de inhoud van deze signalen kan dit leiden tot intensiever toezicht of themaonderzoeken. Ons toezicht bestaat uit een combinatie van regulier en thematisch toezicht. Regulier toezicht betreft onze inzet op activiteiten die de AFM continu uitvoert. Hieronder vallen taken als toezicht op verslaglegging, prospectussen en het oppakken van incidenten en signalen. Bij het thematisch toezicht richten we ons op specifieke toezichtproblemen.

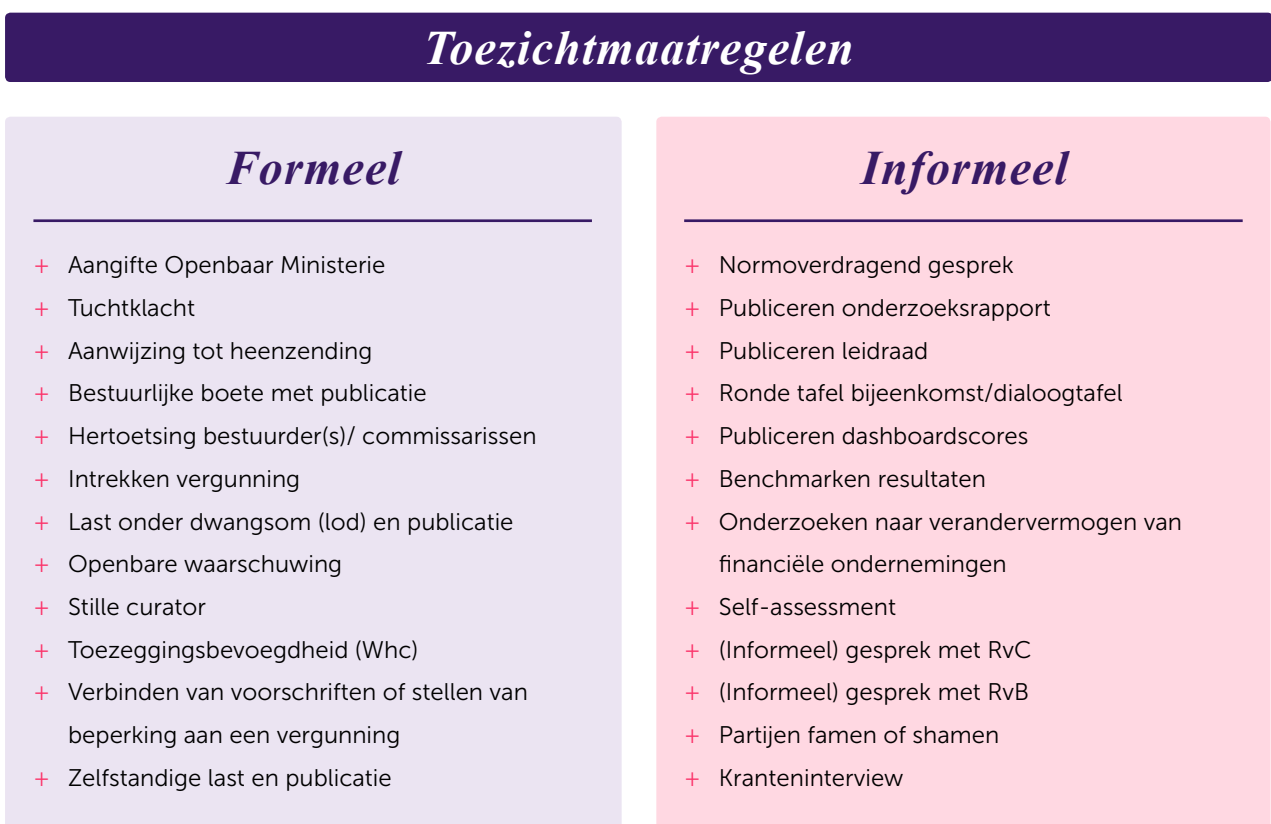
Toezichtinstrumenten

In haar regulier en thematisch toezicht maakt de AFM gebruik van verschillende toezichtinstrumenten, variërend van informele beïnvloeding (preventief) tot formele handhavingsmaatregelen (repressief) (zie figuur 1). Wij zetten dit instrumentarium consistent in en kiezen voor een instrument op basis van effectiviteit. Ervaring heeft ons geleerd dat een mix van preventief toezicht en repressief toezicht het meest effectief is. Preventief toezicht houdt in dat we in gesprek gaan en voorlichting en richting aan de markt geven. Bij repressief toezicht treden we corrigerend op.

Figuur 1 Overzicht van de belangrijkste toezichtinstrumenten

Onwenselijk gedrag

In ons toezicht richten wij ons in de eerste plaats op onwenselijk gedrag in de financiële sector. Wij dragen bij aan discussies over wetgeving om ervoor te

zorgen dat er voldoende effectieve normen zijn om onwenselijk gedrag aan te pakken en dat de AFM hiervoor genoeg instrumenten heeft. In de jaarlijkse wetgevingsbrief geven we onze wensen weer.

Meten van effect van ons toezicht

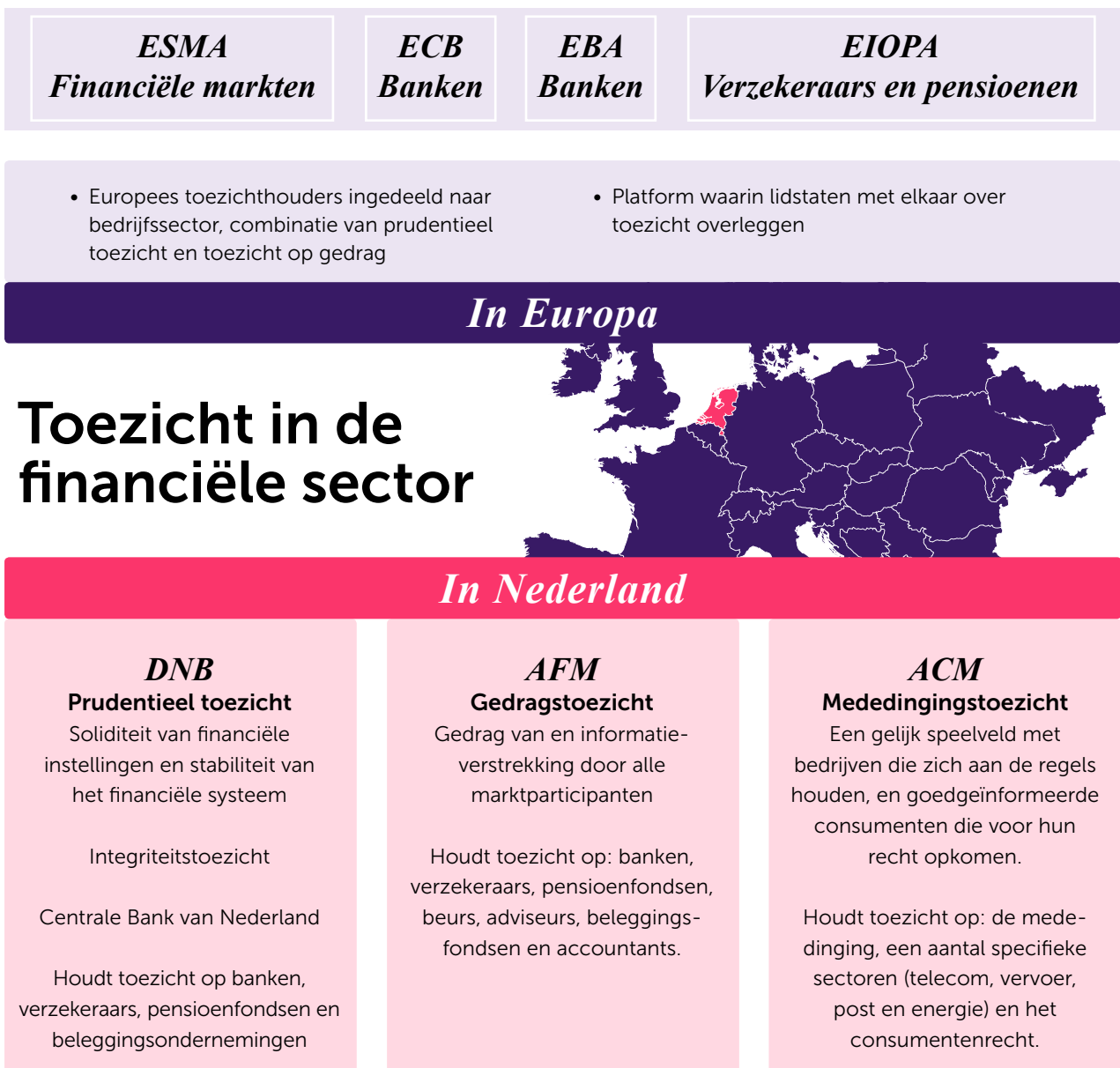
We meten waar mogelijk de effecten van ons toezicht, zowel de nalevings- als de maatschappelijke effecten. Nalevings-effecten zijn te meten door te bepalen of instellingen de regels of normen opvolgen. Maatschappelijke effecten zijn te meten door bijvoorbeeld te kijken of consumenten

en beleggers hun gedrag veranderen door de inzet van de AFM.

Samenwerking met andere toezichthouders

We werken steeds meer samen met andere toezichthouders, zowel nationaal als internationaal (zie figuur 2 op deze pagina).

Figuur 2 Overzicht samenwerking

Internationale samenwerking

Onze internationale werkzaamheden zijn er mede op gericht om onze nationale doelen te ondersteunen of te voorkomen dat die worden doorkruist. De AFM speelt een actieve rol in onder meer ESMA, IOSCO en IFIAR, gremia waarin toezichthouders op Europees en mondiaal niveau samenwerken.

Het gaat dan zowel om het bevorderen van grensoverschrijdend toezicht, als om inspanningen om internationale afspraken te maken over de verbetering van regelgeving en toezicht. Daarnaast ondersteunen we initiatieven die ertoe leiden dat alle Europese toezichthouders op dezelfde manier werken en optreden (toezichtconvergentie).

“De AFM speelt een actieve rol in onder meer ESMA, IOSCO en IFIAR, gremia waarin toezichthouders op Europees en mondiaal niveau samenwerken.”

Stakeholders- onderzoek 2016/2017

Onderzoek naar draagvlak en vertrouwen

Onze AFM-ambitie is om in 2022 aantoonbaar een grensverleggende toezichthouder te zijn. Om dit te realiseren wil de AFM, zonder haar autonome rol te verliezen, in gesprek zijn en zich verbinden met stakeholders en partners. Draagvlak en vertrouwen zijn namelijk onmisbaar om zo effectief mogelijk toezicht te houden en de ambitie te realiseren.

Eind 2016 is TNS NIPO, in opdracht van de AFM, gestart met een online stakeholderonderzoek onder professionals die werkzaam zijn in de financiële sector. Doel van het onderzoek is om ons eigen functioneren tegen het licht te houden. Deze feedback is zeer waardevol. We gebruiken deze feedback om ons eigen toezicht en de communicatie daarover te versterken en te verbeteren.

De stakeholders die zijn meegenomen zijn financiële instellingen, CEO's, CFO's, managers, compliance officers, consumenten, productontwikkeling, marketing, medewerkers die informatieverzoeken of vergunningaanvragen afhandelen, extern ingehuurde professionals zoals advocaten en juristen, opinieleiders en eigen medewerkers.

Naast de noodzaak om beelden die onze stakeholders hebben over de AFM te meten, willen we door middel van dit stakeholderonderzoek ook inzicht krijgen in hoeverre onze kernwaarden en onze visie worden herkend. De resultaten bieden dus ook belangrijke aanknopingspunten en sturingsinformatie voor onze communicatie.

De resultaten van het onderzoek worden in de eerste helft van 2017 gepubliceerd.

“Zet de AFM beter op de kaart”

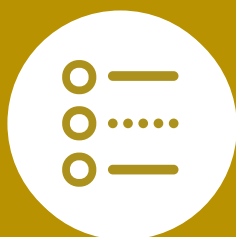
*Marjan Grund, gepensioneerd, lid AFM
Consument&Panel*

‘Ik kan het mis hebben, maar volgens mij weten acht van de tien Nederlanders niet wie of wat de AFM is. Dat is bijzonder jammer. Als lid van het Consument&Panel zie ik dat de AFM zich er echt voor inspant dat financiële dienstverleners zich netjes gedragen. Ook is zij actief bezig om samen met buitenlandse toezicht-houders strengere Europese spelregels af te spreken. Belangrijk werk, waar elke consument van profiteert. Daarom mijn tip: zet jezelf beter op de kaart en vertel wat je doet.

Tot mijn pensionering in 2012 werkte ik in de commerciële binnendienst van een productiebedrijf. Ik was lid van de ondernemingsraad en zat namens de OR in het bestuur van het pensioenfonds. In die tijd heb ik veel geleerd over het toezicht van de AFM op de pensioensector. Ik weet bijvoorbeeld dat zij pensioenfonds en verzekeraars aanspoort om eerlijk, helder en begrijpelijk te communiceren. Daar mag van mij nog wel een schepje bovenop. Neem het UPO, dat is voor veel mensen lastig te begrijpen. Als gepensioneerde hoop ik bovendien dat de AFM de strenge financiële regels voor pensioenfonds kan helpen versoepelen. Indexatie is nu bijna onmogelijk, en dat moet worden opgelost.’

02 Verslag van activiteiten

De AFM heeft een meerjarenagenda om in 2022 aantoonbaar een grensverleggend toezichthouder te zijn. In de Agenda 2016-2018 is vastgesteld welke stappen we dan de komende jaren moeten zetten. Voor 2016 zijn drie prioriteiten geformuleerd, waaraan doelstellingen zijn gekoppeld. In het verslag van activiteiten wordt hierover verantwoording afgelegd.

→ **31**

Prioriteit 1: Verkleinen van ongewenste financiële risico's voor de samenleving

→ **98**

Prioriteit 2: Het versterken van het toezicht door te investeren in technologie en methodiek

→ **103**

Prioriteit 3: Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de interne organisatie

Prioriteit 1

Verkleinen van ongewenste financiële risico's voor de samenleving

Voor eerlijke en transparante financiële markten en duurzaam financieel welzijn is het van belang om ongewenste financiële risico's voor de samenleving te verkleinen.

In de Agenda 2016-2018 is dit voor de AFM één van de drie topprioriteiten in het toezicht. Onze focus ligt hierbij op de top-10 risico's. Deze risico's worden continu gemonitord, jaarlijks geëvalueerd en wanneer nodig bijgesteld.

De AFM heeft haar toezicht opgedeeld in de toezichtgebieden kapitaalmarkten, dienstverlening aan retail, accountancy en verslaggeving, handhaving, asset-management en innovatie. Zij worden bijgestaan door het Expertise Centrum, het Toezicht Service Centrum en Account-toezicht. Figuur 3 geeft een overzicht van de organisatie van het directe toezicht, de toezichtondersteuning en de activiteiten.

In 2016 zijn de afdelingen en hun taken herzien in de nieuwe context van onze toezichtagenda en de geformuleerde top-10 risico's. Per toezichtgebied zijn één of meer belangrijke aandachtsgebieden vastgesteld en overkoepelende toezicht-problemen (thema's) gedefinieerd, met een ambitieus doel op een termijn van drie tot vijf jaar. Deze specifieke thema's staan naast het reguliere toezicht, zoals de continue afhandeling van signalen en incidenten,

prospectustoezicht en vergunningverlening. In 2016 hebben wij ook de nieuwe afdeling Asset Management opgericht om de risico's op dit terrein beter te kunnen aanpakken. Ook is het programma Innovatie & Fintech gestart, met als doel om ervoor zorgen dat de AFM technologische innovatie in de financiële sector accommodeert, voorzover deze bijdraagt aan een duurzaam financieel welzijn in Nederland.

Op alle toezichtgebieden zijn concrete stappen gezet én aantoonbare resultaten bereikt om de samenleving te beschermen tegen ongewenste financiële risico's. In de volgende paragrafen gaan wij hier per afdeling dieper op in.

Per toezichtgebied is een samenvattende tabel met de resultaten voor het bijbehorende thematisch toezicht en regulier toezicht opgenomen. Zoveel mogelijk gevolgd door detailbeschrijvingen van elk resultaat. Vervolgens wordt voor elk thema en voor regulier toezicht in detail toegelicht wat de effecten zijn voor de stakeholders, hoe het toezicht is uitgevoerd, wat de handavingsaspecten waren, hoe internationale samenwerking op dit gebied is vormgegeven en wat de te verwachten effecten binnen drie tot vijf jaar zijn.

Figuur 3 Overzicht toezicht

Direct toezicht

Toezihtonondersteuning

Efficiënte kapitaalmarkten

Een van de belangrijkste ontwikkelingen in de financiële sector is verregaande internationalisering van kapitaalmarkten. Deze toegenomen internationalisering heeft het speelveld sterk uitgebreid. Ook zien we nieuwe toetreders en nieuwe verdienmodellen. Daar komt bij dat de scope van het toezicht, mede naar aanleiding van de financiële crisissen, is verbreed.

Doordat kapitaalmarkten vraag en aanbod van risico en kapitaal bij elkaar brengen, krijgen ze een steeds belangrijkere rol in het creëren van economische groei. De AFM bevordert dat vraag en aanbod van geld eerlijk en efficiënt bij elkaar komen.

Zij zet zich hierbij in voor een betere transparantie voor de belegger en zorgt ervoor dat marktpartijen meer hun verantwoordelijkheid nemen voor hun werkzaamheden. Daarnaast is de AFM onder meer verantwoordelijk voor het beoordelen van biedingsberichten en prospectussen, toezicht op handelsplatformen (beurzen en alternatieve platformen), toezicht op marktmanipulatie en toezicht op handel met voorwetenschap en gedrag bij koersgevoelige informatie.

Naast deze reguliere toezichtactiviteiten heeft de afdeling zich in 2016 met een thematische aanpak gericht op het top 10-risico 'Eerlijke en ordelijke prijsvorming op de kapitaalmarkt staat onder druk'.

Tabel 4 Resultaat Kapitaalmarkten

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage aan beoogd effect 3-5 jaar (zie agenda)
<p>Thematisch toezicht Het doel van dit thema is dat marktpartijen hun volwassenheid tonen door hun eigen verantwoordelijkheid te nemen voor eerlijke en beheerste handel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Door meer inzicht in de volwassenheid van keten-spelers te hebben, kan beter worden ingeschat op welke manier de groei heeft plaatsgevonden. + Door verbeteringen in het voorkomen van verstoringen in de handel, heeft de handel efficiënter kunnen plaatsvinden. + Door meer toezicht is er minder manipulatie in de aandelenhandel gesignaleerd, waardoor de markten eerlijker hebben geopereerd. + Door nieuwe voorschriften zijn er verbeteringen ingezet in de crowdfundingsector, waardoor er in deze sector een minimaal niveau aan regelgeving is. + Ondersteunen marktpartijen bij de tijdige voorbereiding op MiFID II. 	<ul style="list-style-type: none"> + Instellingen verbeteren de beheersing van hun bedrijfsvoering. + Crowdfundingplatforms zetten stappen naar meer transparantie. + Steeds meer partijen nemen zelf verantwoordelijkheid voor integer handelsgedrag.
<p>Regulier toezicht Bevorderen van de transparantie in de beleggingssector</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Betere bescherming van beleggers tegen gebrekkige informatie in prospectussen door verscherpt toezicht. Hierdoor kunnen beleggingsbeslissingen meer gefundeerd worden genomen. + Betere bescherming beleggers door actiever toezicht op (ongoorloofde) reclame-uitingen. + Ondersteunen marktpartijen met voorbereiding op de Market Abuse Regulation met nieuwe brochures en extra guidance. + Door een actievere invulling van het toezicht op de kwaliteit van de transactierapportagedata is de naleving van de transactierapportageverplichtingen en daarmee ook kwaliteit van de data verbeterd. + Afname informatieongelijkheid op kapitaalmarkt door een actieve invulling van het realtime toezicht van de AFM ten aanzien van het publiceren van voorwetenschap. + Bewustzijn bij werknemers in het publieke domein die kunnen beschikken over voorwetenschap is vergroot. Onder meer door de publicatie 'voorwetenschap instanties publiek domein'. + Door de publicatie van transparantiemeldingen door de AFM is koersrelevante informatie via de AFM-meldingenregisters beschikbaar. 	<ul style="list-style-type: none"> + Uitgevende instellingen zijn zich meer bewust van de transparantieregels en zorgen ervoor dat deze op een goede manier worden nageleefd. + Banken en beleggingsondernemingen hebben vaker mogelijk marktmisbruik gemeld bij de AFM. + Door de betere kwaliteit van de transactiedata is de input voor de detectiemodellen van de AFM verbeterd.

Thema: 'Ketenverantwoordelijkheid in veranderende marktorde'

Nederland heeft een naam hoog te houden als het gaat om het functioneren van de kapitaalmarkten. Een aantrekkelijke kapitaalmarkt is van groot belang voor een goed functionerende economie. Door strengere regelgeving, complexiteit van handel, handelssnelheden en fragmentatie van handelsplaatsen staat de beheersing van de bedrijfsvoering van ondernemingen echter onder druk. Hierdoor is het mogelijk dat handelspunten minder goed in staat zijn om een goede bijdrage te leveren aan de doelstelling van het thema en het efficiënt functioneren van de kapitaalmarkten. Door in te zetten op een stijging van het volwassenheidsniveau wil de AFM bereiken dat de financiële markten in Nederland concurrerend blijven ten opzichte van andere Europese landen.

“Een aantrekkelijke kapitaalmarkt is van groot belang voor een goed functionerende economie.”

Zij wil dat alle spelers in de keten van order tot afwikkeling (handelsplatformen, effectenhandelaren, brokers, clearing- en settlementondernemingen) hun verantwoordelijkheid nemen voor eerlijke en beheerste handel. De keten functioneert goed als marktpartijen:

- + verstoringen in de handel voorkomen;
- + integer handelsgedrag vertonen;
- + eerlijke prijsvorming en toegang voor gebruikers faciliteren.

Activiteiten en resultaten

Mate van volwassenheid ketenspelers in beeld

Dit jaar legt de AFM voor het eerst focus op dit thema. Uitgangspunt in 2016 was

het in beeld brengen waar marktpartijen staan in hun volwassenheid. Volwassenheid houdt in dat instellingen een groei laten zien in de wijze waarop ze verantwoordelijkheid nemen voor onder meer de interne beheersing van hun werkzaamheden. Bij instellingen die onder het reguliere toezicht vallen, zijn de inzichten uit dit toezicht meegenomen. Daarnaast heeft een aantal projecten meer inzicht gegeven in de mate van volwassenheid van partijen die deel uitmaken van de handelsketen. Voorbeelden van deze projecten zijn 'Incidentmanagement' en 'Crowdfunding' (zie verderop). Tevens is in het project 'Best Execution' gekeken naar de interactie van marktpartijen rond de verplichting van brokers om orders van hun klanten tegen zo laag mogelijke kosten uit te voeren. Het project heeft duidelijk gemaakt op welke wijze professionele klanten (*buy side*) informatie over *best execution* meewegen in hun keuze om voor een broker te kiezen. De resultaten worden in 2017 vertaald in de toezichtstrategie van de AFM onder MiFID II.

Verbeteringen in het voorkomen van verstoringen in de handel bereikt

In 2015 heeft de AFM het project 'Naleving van de ESMA Richtsnoeren voor een geautomatiseerde handelsomgeving' uitgevoerd. Deze 1-meting gaf veel inzicht in waar marktpartijen staan op het aspect 'voorkomen van verstoringen in de handel'. Afgelopen jaar is bij enkele instellingen nagegaan of zij de noodzakelijke verbeteringen hebben doorgevoerd. Dit bleek het geval. In 2016 hebben deze instellingen verdere stappen gezet in de verhoging van hun volwassenheidsniveau.

Ook het project 'Incidentmanagement' heeft een impuls gegeven aan de volwassenheid van de handelsketen. Bij dertien instellingen hebben wij de motivatie onderzocht om van fouten en tekortkomingen te leren en om zichzelf doorlopend te

verbeteren. Het ging hierbij zowel om interne risicobeheersing als om bedrijfs-cultuur. De bevindingen zijn teruggekoppeld aan de betrokken instellingen. Bij enkele partijen bleken verbeteringen nodig in hun interne procedures. Deze worden in 2016 en in 2017 doorgevoerd.

Vanuit het reguliere toezicht op de kapitaalmarktinfrastructuur hebben in 2016 drie instellingen trajecten gestart dan wel afgerond om te komen tot een betere beheersing van het operationeel risico. Deze trajecten bevorderen het functioneren van de handelsketen. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de afwikkeling van effectentransacties. Dit wordt voor Nederlandse effecten gedaan door Euroclear Nederland. In 2016 zijn deze activiteiten aangesloten op het Europese afwikkelplatform (T2S) onder verantwoordelijkheid van de Europese Centrale Bank. T2S haalt de barrières voor de levering

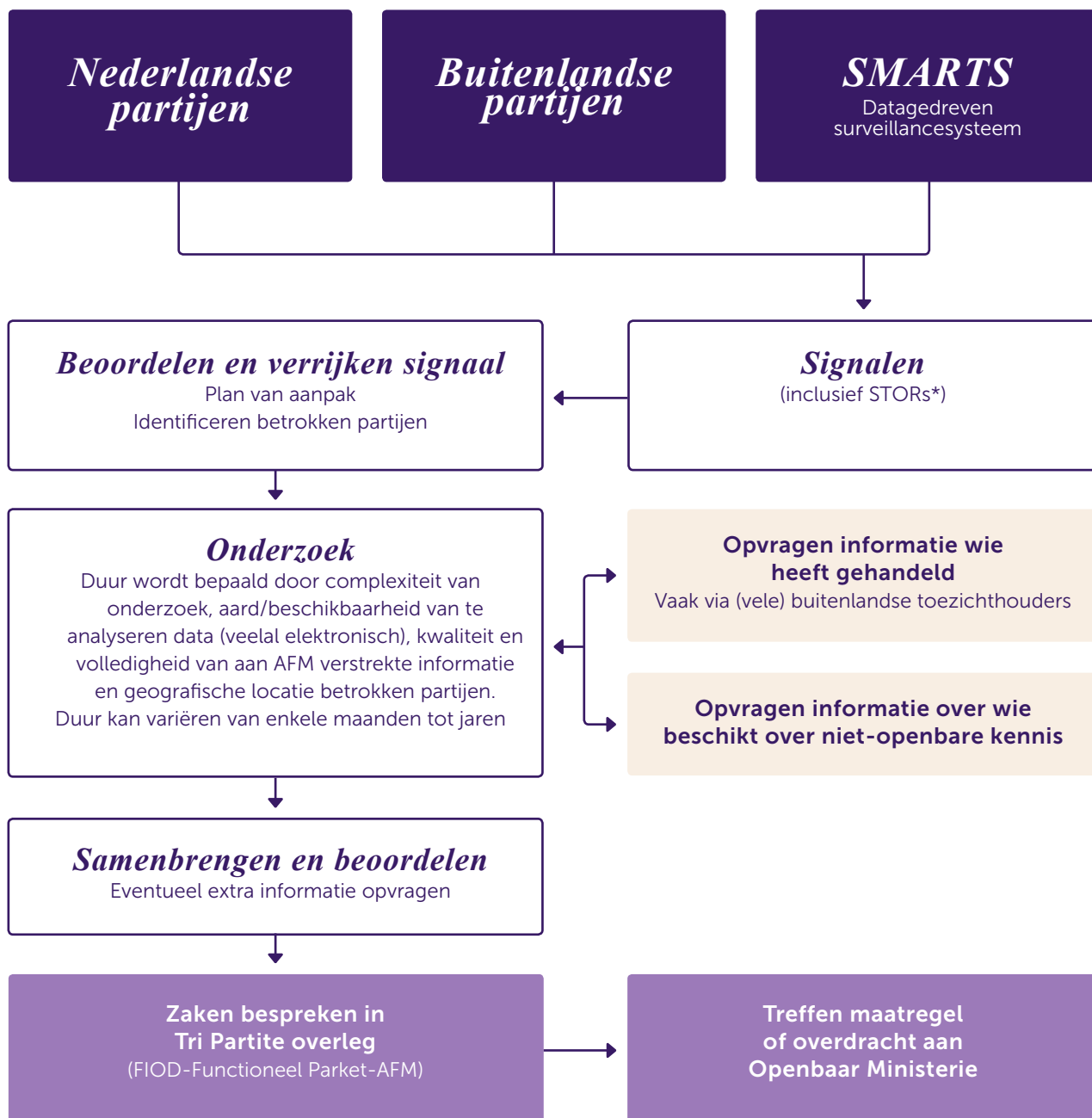
van effecten binnen Europa weg. Ook de Nederlandse beleggers profiteren hiervan doordat veel afwikkelondernemingen bij T2S zijn aangesloten en de afwikkeling daarmee efficiënter verloopt. De AFM heeft er samen met andere toezicht-houders vanuit haar toezicht op Euroclear aan bijgedragen dat de overgang soepel is verlopen door tijdens dit proces bij Euroclear aanpassingen te beoordelen.

Betere meldingen van marktmisbruik

De stijgende lijn van waardevolle meldingen over vermoedens van marktmisbruik (STOR's) is in 2016 doorgezet tot bijna 200. De zwaardere verplichtingen onder de Market Abuse Regulation (MAR), die sinds juli 2016 geldt, moet het aantal meldingen verder bevorderen. Door zelf marktmisbruik bij de AFM te melden, laten marktpartijen zien dat zij zich verantwoordelijk voelen voor eerlijke handel.

Hoe verlopen onderzoeken naar marktmisbruik bij de AFM?

*STOR= Suspicious Transaction and Order Report verplichte melding financiële instelling bij vermoeden marktmisbruik

Meer integriteit van handelsgedrag

De AFM heeft in 2016 minder gevallen van manipulatie gesignaleerd in de Nederlandse aandelenhandel dan in 2015. Onze opsporingssystemen zijn niet alleen op vormen van manipulatie gericht, maar ook op opvallende koers- en liquiditeitswijzigingen. Wij zijn continu alert op nieuwe indicaties van manipulatie of onwenselijk handelsgedrag die met behulp van onze detectiesystemen worden gevonden. Bij voorkeur kiest de AFM voor preventie door direct te interveniëren zodra vreemde handelspraktijken zichtbaar worden. We ontwikkelen hiervoor zelf data-analysemodellen en wisselen expertise uit met internationale collegatoezichthouder. Ook is in 2016 een nieuw geautomatiseerd systeem aangeschaft voor het (realtime) toezicht op de beurshandel.

“Wij zijn continu alert op nieuwe indicaties van manipulatie of onwenselijk handelsgedrag.”

In 2016 zijn de resultaten gepubliceerd van een onderzoek uit 2015 naar de handelsstrategieën van high frequency traders (HFT). De *conclusie* is dat de in het onderzoek beoordeelde strategieën te herleiden zijn tot traditionele verdienmodellen, zoals *market making* en arbitrage. De aanleiding voor dit onderzoek was onder meer onderzoek in de Verenigde Staten naar vergelijkbare handelsstrategieën waarbij niet werd uitgesloten dat deze marktmanipulatief waren.

Verbeteringen crowdfundingsector ingezet

Crowdfunding is een nieuwe manier om financiële middelen aan te trekken. De AFM heeft in 2016 de transparantie binnen de crowdfundingsector onderzocht. Zo is *guidance gepubliceerd* voor het verstrekken van informatie over wanbetalingen. Ook is onderzocht in hoeverre

consumenten de risico's van crowdfunding begrijpen en hoe crowdfunding een plek moet krijgen in wet- en regelgeving. Op deze manier is er voor de belegger en consument meer informatie beschikbaar om hun beslissing op te baseren.

Marktpartijen ondersteund bij de voorbereiding op MiFID II

Op 3 januari 2018 treedt MiFID II in werking. De nieuwe regelgeving stelt strengere eisen aan onder meer transparantie en verstoringvrije handel. Een goede en tijdige naleving door alle marktpartijen draagt bij aan de doelstellingen van het thema 'Ketenverantwoordelijkheid'. Met het project MiFID II heeft de AFM instellingen ondersteund bij hun voorbereiding. Dit door onder meer duidelijkheid te geven over de regels, vragen te beantwoorden en specifieke knelpunten weg te nemen.

Resultaten en effecten voor onze stakeholders

- + Marktpartijen hebben de beheersing van hun bedrijfsvoering verbeterd.
- + De transparantie in de crowdfundingsector is vergroot.
- + Meer betrouwbare meldingen over vermoedens van marktmisbruik.
- + Minder gevallen van manipulatie in de handel van Nederlandse aandelen gesignaleerd.
- + Marktpartijen zijn ondersteund bij de tijdige voorbereiding op de verplichtingen door Mifid II.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

De AFM hanteert in haar toezicht een mix van informele en formele maatregelen. In het eerste jaar van het thema 'Ketenverantwoordelijkheid' is vooral ingezet op informele beïnvloeding. Wij willen bereiken dat marktpartijen volwassenheid tonen door eigen verantwoordelijkheid te nemen voor eerlijke en beheerste handel. Daarom sporen we goede ontwikkelingen aan die partijen zelf al inzetten. Daarnaast geven

we duidelijkheid over onze verwachtingen van de markt rond relevante regelgeving, bijvoorbeeld op het gebied van MiFID II en crowdfunding.

Internationale samenwerking

De AFM participeert in een groot aantal werkgroepen van ESMA, in sommige gevallen op voorzittersniveau. Zo oefenen wij invloed uit op de uitwerking van Europese regelgeving, met de belangen van Nederlandse marktpartijen in het vizier. Voor het toezicht op beurzen en clearing- en settlementinstellingen werken we nauw samen met collegatoezichthouders in toezichtcolleges. Deze colleges zorgen voor meer efficiënt toezicht op de instellingen gezien het grensoverschrijdende karakter van hun dienstverlening. In deze samenwerkingsverbanden behartigt de AFM de belangen van de Nederlandse markt. Ook wisselen we kennis en expertise uit, bijvoorbeeld op het gebied van EMIR- en TRS-data.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het thema heeft twee beoogde effecten:

1. De keten voor ieder financieel instrument functioneert blijvend op een hoog niveau van kwaliteit en betrouwbaarheid.
2. De partijen in de keten nemen hun eigen verantwoordelijkheid, zijn intrinsiek gemotiveerd en dragen proactief bij aan de kwaliteit van de handelsketen.

In 2016 heeft een aantal marktpartijen met een belangrijke rol in de handelsketen de interne beheersing van de bedrijfsvoering verbeterd. Deels door beïnvloeding via een projectmatige aanpak zoals 'Incident-management' en deels door ons reguliere toezicht op de handelsinfrastructuur. Verder hebben crowdfundingplatforms stappen gezet naar meer transparantie. Uit de toename van betere meldingen van vermoedens van marktmisbruik blijkt dat marktpartijen steeds meer hun verant-

woordelijkheid nemen in de bijdragen aan integere handel.

Regulier toezicht: activiteiten en resultaten

Meer beleggersbescherming door prospectustoets

De AFM heeft meer beleggers beschermd tegen gebrekkige informatie door meer prospectussen te toetsen en acties te ondernemen naar aanleiding van de bevindingen. In 2016 zijn 290 prospectussen getoetst op volledigheid en begrijpelijkheid (17% meer dan in 2015). Wij hebben 32 keer formeel aangegeven dat het prospectus op belangrijke onderdelen onder de maat was en uiteindelijk dertien aanvragen definitief afgekeurd. Ook de bescherming van retailbeleggers op de secundaire obligatiemarkt is vergroot. De AFM heeft samen met Euronext Amsterdam afgesproken dat obligaties met een nominale waarde van ten minste € 100.000 voortaan alleen nog door professionele beleggers kunnen worden gekocht.

Ongeoorloofde beïnvloeding door reclame voorkomen

Veel particuliere beleggers baseren zich op brochures, advertenties en websites. De AFM heeft haar toezichtstrategie daarom aangepast door tegelijk met het prospectus ook de reclame-uitingen te beoordelen. Hierbij maken wij gebruik van gedrags-economische inzichten. In 2016 hebben wij veel ongeoorloofde beïnvloeding door reclame voorkomen: bij alle aanbieders van een beleggingsvoorstel hadden we opmerkingen over de inhoud en/of opzet van één of meer reclamematerialen.

Naleving transactierapportageverplichtingen verbeterd

De naleving van de transactierapportageverplichtingen is in 2016 verbeterd. Wij hebben dit vooral bereikt door strenger te handhaven. Dit heeft geleid tot overdracht van een aantal dossiers aan de boetefunctionaris.

Marktpartijen voorbereid op Market Abuse Regulation

In 2016 is de Europese Market Abuse Regulation (MAR) ingevoerd. Het gaat hier om nieuwe en deels aangescherpte regelgeving over marktmisbruik. De AFM heeft marktpartijen geholpen bij de voorbereiding door de regels en haar verwachtingen als toezichthouder te verduidelijken. Op Europees niveau hebben we bijgedragen aan Q&A's en guidelines over de MAR. Sinds 2016 beschikken we over een nieuwe Market Surveillance Tool voor realtime toezicht.

Zorgvuldiger omgang met openbaarmaking voorwetenschap

De integriteit van marktspelers en de zorgvuldigheid waarmee zij omgaan met voorwetenschap, bepalen het vertrouwen in de kapitaalmarkten. Door onze inzet is de informatieongelijkheid op de Nederlandse kapitaalmarkt in 2016 afgenomen. Zo heeft de AFM een brochure gepubliceerd om uitgevende instellingen te helpen bij het opstellen en verspreiden van persberichten. Ook is bij werknemers van instanties zoals rechtbanken en mededingingsautoriteiten het bewustzijn vergroot dat zij door hun werk over voorwetenschap rond beursondernemingen kunnen beschikken. Onder meer door de publicatie van de brochure *'Voorwetenschap instanties publiek domein'* [\[E\]](#). Aan de hand van deze brochure heeft de AFM praktijksituaties van deze organisaties besproken. Door de publicatie van deze brochure heeft ook een aantal partijen de interne gedragscodes en processen rondom voorwetenschap aangepast.

Sparringpartner voor Nederlandse obligatiemarktpartijen

Voor het toezicht op de Nederlandse obligatiehandel is nauw contact met de markt en vertrouwen in de markt zeer

belangrijk, omdat obligaties vooral buiten handelsplatformen worden verhandeld. Daarom hebben we afgelopen jaar een roundtable georganiseerd met buy- en sell-side partijen, toezichthouders (de Engelse FCA, DNB en AFM) en een vertegenwoordiger van de Europese Commissie om met hen over de risico's van mogelijk marktmisbruik te spreken.

Koersrelevante informatie via meldingenregisters AFM

De AFM controleert en publiceert meldingen over belangen van investeerders in beursondernemingen en meldingen van bestuurders en commissarissen van de transacties die zij verrichten in aandelen van hun eigen onderneming. Hierdoor is koersrelevante informatie zo snel mogelijk beschikbaar voor beleggers. Bovendien ziet de AFM toe op een tijdige melding van de belangen en hebben we gepaste acties ondernomen op te laat ontvangen meldingen.

Resultaten voor onze stakeholders

- + Potentiële beleggers zijn beschermd tegen ongeoorloofde reclame.
- + Het aantal tijdige meldingen van transacties door beleggingsondernemingen is verbeterd waardoor ook de naleving van de transactierapportageverplichtingen is verbeterd.
- + Marktpartijen hebben ondersteuning gekregen bij de tijdige voorbereiding op nieuwe regelgeving (MAR).
- + Door extra guidance van beursondernemingen is de informatieongelijkheid op de kapitaalmarkt afgenomen.
- + Werknemers in het publieke domein die kunnen beschikken over voorwetenschap zijn zich hier meer bewust van.
- + Beleggers beschikken via de AFM-meldingenregisters snel over koersrelevante informatie.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

Bij het reguliere toezicht maakt de AFM gebruik van informele beïnvloeding, formele maatregelen en handhaving. In eerste instantie zetten wij in op het informeren en toelichten op het gebied van regelgeving over onze verwachtingen van alle marktpartijen. Dit vergroot de nalevingsbereidheid van partijen. We steken hier extra energie in wanneer regels nieuw zijn of wijzigen.

“Door onze inzet is de informatie-ongelijkheid op de Nederlandse kapitaalmarkt in 2016 afgenomen.”

De roundtables, de guidance aan beursondernemingen en de guidance aan werknemers van financiële instellingen zijn voorbeelden van informele beïnvloeding. Bij zware overtredingen en ook wanneer partijen eerder zijn geweest op de regels – zeker wanneer hierover guidance is gepubliceerd – gaat de AFM sneller over tot handhaving.

Handhaving

Ten opzichte van 2015 heeft de AFM in 2016 bij meer partijen onderzoek gedaan naar hun handelsgedrag en meer marktpartijen gewezen op de regels voor

marktmisbruik. Voor overtreding van de transactierapportageverplichtingen zijn meer formele informatieverzoeken en normoverdragende brieven uitgestuurd. Ook zijn er onsite-audits uitgevoerd bij twee instellingen. Een aantal instellingen heeft hun interne organisatie aangepast naar aanleiding van deze brieven.

In het verslagjaar zijn vijf dossiers overgedragen aan de boetefunctionaris en het Openbaar Ministerie. Daarnaast is de handel in individuele effecten driemaal onderbroken of opgeschort en is een last onder dwangsom opgelegd aan een uitgevende instelling.

Internationale samenwerking

Het reguliere toezicht op bijvoorbeeld marktmisbruik en prospectussen is gebaseerd op Europese regelgeving. Internationale samenwerking met collega-toezichthouders vindt bijvoorbeeld plaats wanneer de aanbidding van of de handel in effecten grensoverstijgend plaatsvindt. Ook wordt regelmatig kennis gedeeld. Verder dragen wij actief bij aan de invulling of herziening van regels op Europees niveau via participatie in ESMA groepen.

Tabel 5 Bezetting in fte

Toezicht Kapitaalmarkten	Realisatie	Begroting 2016	Vershil
Gemiddelde totale bezetting (inclusief tijdelijke inhuur in fte's)	62	60	2 (3%)
Gemiddelde bezetting medewerkers in dienst (in fte's)	61	60	1 (2%)

Lenen, sparen en retailbeleggen

De lage rente, internationalisering en de technologische ontwikkelingen zorgen onder meer voor digitalisering van financiële producten en diensten en innovatieve bedieningsconcepten (inclusief de marketingconcepten). Daarnaast heeft de maatschappelijke ontwikkeling van de overgang van een collectief stelsel naar meer individuele verantwoordelijkheid een belangrijke invloed op de kwetsbaarheid van consumenten. Financiële inkomensplanning wordt hierdoor steeds belangrijker. Al deze ontwikkelingen hebben invloed op het diensten- en productenaanbod van financiële ondernemingen. En consumenten komen voor meer belangrijke financiële uitdagingen te staan.

Complexe uitdagingen

Deze uitdagingen zijn zeker voor kwetsbare doelgroepen complex. Iedereen wil de juiste financiële beslissingen nemen, maar niet iedereen overziet de consequenties. Wie te snel een krediet afsluit of zich niet goed laat informeren over zijn hypotheek kan daar langdurig financieel last van ondervinden. Zo lijkt een krediet tegen een lage rente interessant. Maar wanneer de rente stijgt, bestaat het risico dat consumenten hun (maandelijkse) lasten niet meer kunnen betalen of alleen nog de rente over het krediet kunnen aflossen.

Goede financiële planning

In deze veranderende wereld wordt een goede financiële planning dus steeds belangrijker. Het is dan ook onze doelstelling dat kwetsbare klantgroepen worden voorzien van begrijpelijke en voor hen geschikte producten en passende dienstverlening, ter voorkoming van voorzienbare problemen. Door ons te richten op de financiële problemen van

kwetsbare klantgroepen willen we een bijdrage leveren aan het financieel welzijn in Nederland. Hierbij wordt gefocust op consumenten met financiële problemen die voortvloeien uit overkreditering bij hypothecair- en consumptief krediet.

Zoektocht rendementen

Daarnaast is de lage rente in combinatie met de tendens naar meer individuele verantwoordelijkheid ook van invloed op beleggers. In hun zoektocht naar meer rendement worden steeds meer risico's genomen. De AFM volgt deze ontwikkelingen nauwkeurig. Wat zijn de nieuwe bedieningsconcepten en producten? Welke risico's, maar ook welke kansen bieden deze bedieningsconcepten en producten? Hoe wordt de zorgplicht hierin geborgd? En vooral; hoe zorgen we voor een eerlijke en transparante markt? We willen financiële ondernemingen stimuleren om betrouwbare en transparante beleggingsproducten aan klantgroepen aan te bieden.

Naast de huidige focus op deze specifieke doelgroepen houden we onze blik ook op de toekomst gericht. Met vooruitstrevend toezicht wil de AFM financiële debacles voorkomen en werken aan verder herstel van het vertrouwen in de financiële sector. Deze aanpak past in onze ambitie om in 2022 een grensverleggende toezichthouder zijn.

Naast regulier toezicht, gericht op doorlopend informatietoezicht, toezicht op financiële producten en het productontwikkelingsproces houdt de AFM ook thematisch toezicht. Daarbij richten we ons op de volgende thema's:

- + De dienstverlening aan de niet-professionele belegger is passend.
- + Huiseigenaren met problematische hypotheeken krijgen passende oplossingen.
- + Mkb-klienten krijgen goede dienstverlening voor hun financiering.

Tabel 6 Resultaat Lenen, sparen en retailbeleggen (1 van 3)

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage aan beoogd effect 3-5 jaar (zie Agenda)
<p>Thematisch toezicht De dienstverlening aan de niet-professionele belegger met een significant opbouwdoel is passend.</p>	<p>Aangeleverde input aan het Ministerie van Financiën voor reclameverbod voor speculatieve beleggingsproducten heeft ertoe geleid dat de AFM-visie is verwerkt in het concept reclameverbod.</p> <p>Inzicht in de huidige kwaliteit van beleggingsdienstverlening door het rapport Kwaliteit Beleggingsdienstverlening 2015.</p> <p>Handvatten uit rapport Kwaliteit Beleggingsdienstverlening 2015 stellen marktpartijen in staat om kwaliteit van de beleggingsdienstverlening te verbeteren.</p> <p>Interventie bij drie marktpartijen d.m.v. normoverdracht heeft ervoor gezorgd dat beleggingsklanten een portefeuille krijgen die past bij de risico's die ze willen lopen.</p> <p>Meer duidelijkheid met betrekking tot de wettelijke ruimte bij vernieuwende bedieningsconcepten.</p> <p>De positie van beleggers bij beleggersgiro's is verbeterd in geval van faillissement van een beleggersgiro. Hiermee wordt bereikt dat de gelden/financiële instrumenten van de beleggers buiten de failliete boedel vallen van een beleggersgiro.</p>	<p>Het reclameverbod helpt voorkomen dat speculatieve producten bij de kwetsbare doelgroepen belanden.</p> <p>De kwaliteit van de inventarisatie van het klantprofiel door beleggingsondernemingen is verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren. Het kwaliteitsniveau is gemiddeld (score 3 op een schaal 1-5) een krappe voldoende. Belangrijkste aandachtspunt is de inventarisatie voor risicobereidheid.</p> <p>Leidraad aan beleggingsondernemingen draagt bij aan innovatieve en passende dienstverlening aan beleggers.</p> <p>Betere bescherming van de belegger bij faillissement van een beleggersgiro.</p>
<p>Huiseigenaren met problematische hypotheek krijgen passende oplossingen.</p>	<p>Op initiatief van de AFM hebben hypotheekaanbieders de klanten in kaart gebracht met een risicovolle aflossingsvrije hypotheek.</p> <p>De AFM heeft richting gegeven aan aanbieders bij het bieden van oplossingen aan klanten met beleggingsrekeninghypotheek met een tegenvallende opbrengst.</p>	<p>Op basis van het overzicht van risicovolle klanten is een plan van aanpak opgesteld. Deze plannen dragen bij aan het doel, namelijk voorkomen dat huiseigenaren op lange termijn in onvoorziene problemen komen bij afbetaling van hun hypotheek.</p>
<p>Mkb-klanten krijgen goede dienstverlening voor hun financiering.</p>	<p>Onderzoek naar precontractuele informatieverstrekking bij de kredietverlening aan mkb-klanten van ABN AMRO, Rabobank en ING.</p>	<p>De borging van de kwaliteit van informatieverstrekking van banken is verbeterd. Daarnaast is informatie voorafgaand aan het aangaan van een contract beter vindbaar, evenwichtiger en begrijpelijker voor mkb-klanten.</p>

Tabel 6 Resultaat Lenen, sparen en retailbeleggen (2 van 3)

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage aan beoogd effect 3-5 jaar (zie Agenda)
	<p>Toezichtstrategie op de zakelijke dienstverlening is herzien. Hierbij is geanalyseerd welke afnemers van zakelijke producten en diensten kwetsbaar zijn, welke producten en diensten aandacht nodig hebben en welke bevoegdheden de AFM heeft. De belangrijkste wijzigingen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> + Meer geïntegreerde aanpak van toezicht op de zakelijke markt waarbij risico's op de zakelijke markt worden gemonitord en het versterken en verbreden van de (toezicht)expertise. + Focus op toezichtactiviteiten op het gebied van pensioen, verzekeren en beleggingsdiensten. + Voor het toezicht op gebieden waar zij geen bevoegdheden heeft (zoals zakelijke kredietproducten) worden geen nieuwe activiteiten gestart en volgt de AFM de initiatieven vanuit de markt om zakelijke klanten meer centraal te stellen in het kredietproces (inclusief bijzonder beheer). 	<p>Meer duidelijkheid voor de zakelijke markt en spelers waar de AFM zich op richt. De toezichtactiviteiten van de AFM worden hierbij gericht op deelterreinen waarop issues over pensioen en verzekeren en vermogensopbouw. Risico's van kredietverlening worden in eerste instantie aangepakt door de sector. Hierdoor verkrijgen ook (kleine) ondernemers meer duidelijkheid over het te verwachten beschermingsniveau met betrekking tot de zakelijke diensten en producten die ze afnemen.</p>
Regulier toezicht		
<p>Financiële ondernemingen ontwikkelen en bieden eerlijke, veilige en betaalbare producten aan.</p>	<p>Om te zorgen dat financiële ondernemingen eerlijke, veilige en betaalbare producten ontwikkelen of op de markt zetten, heeft de AFM meerdere inspanningen verricht. Deze hebben er (mede) toe geleid dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> + De kennis van marktpartijen van de regels die gelden op het gebied van het productontwikkelings- en reviewproces (Product Approval and Review Process, PARP) is vergroot. + Marktpartijen verbeteringen aanbrengen in het productontwikkelingsproces door PARP-onderzoeken bij banken en AIFM-vergunninghouders. + Aanbieders geen misleidende producten meer aanbieden in de vorm van 0% autofinanciering. + Aanbieders gestopt zijn met het aanbieden van bepaalde financiële producten met een hefboom groter dan 50. + Provisieloos consumptief krediet in combinatie met een hypotheek zonder nazorg niet meer beschikbaar is. 	<p>Als gevolg van verbeterde productontwikkelingsprocessen houden marktpartijen meer rekening met de belangen van de klant. Het PARP-toezicht draagt hiermee bij aan het voorkomen van product-affaires.</p> <ul style="list-style-type: none"> + Door kritischer naar de productontwikkeling te kijken, zijn aanbieders beter in staat om ongewenste productkenmerken te identificeren en aan te passen. + De consument wordt niet verleid met een 'gratis' lening waarbij de kredietvergoeding in de kosten van de auto en accessoires versleuteld zit. + De belegger kan niet instappen in bepaalde risicovolle producten met een hefboom groter dan 50 waarbij het nauwelijks mogelijk is om winst te maken.

Tabel 6 Resultaat Lenen, sparen en retailbeleggen (3 van 3)

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage aan beoogd effect 3-5 jaar (zie Agenda)
		<p>+ Provisie is de enige wijze waarop de consument nazorg kan inkopen bij consumptief krediet. Het weren van het verplicht provisieloze krediet zorgt ervoor dat de consument altijd de gelegenheid heeft om nazorg in te kopen.</p>
<p>Consumenten worden voorzien van correcte, duidelijke en niet-misleidende informatie</p>	<p>De AFM heeft in 73 gevallen (informele) norm-overdracht verricht ten aanzien van informatie-verstrekking.</p> <p>De AFM heeft met de branche afspraken gemaakt over verduidelijking van tussentijdse informatie-verstrekking bij verzekeringsproducten.</p>	<p>Partijen verstrekken vaker correcte, duidelijke en niet-misleidende informatie.</p>
<p>Consumenten kunnen rekenen op verantwoorde kredietverlening in de telecom-branche.</p>	<p>Vijf telecomaانبieders met een eigen netwerk verkregen een eigen vergunning voor het aanbieden van krediet.</p> <p>De AFM heeft overgangstermijnen voor telecom-aanbieders opgesteld waarbinnen zij moeten voldoen aan regelgeving informatieverstrekking en verantwoord verlenen krediet. Telecomaانبieders pasten hun werkwijze en informatieverstrekking hierop aan om verantwoord krediet te verstrekken en correcte, duidelijke en niet-misleidende informatie verstrekken.</p>	<p>Het beoogde effect is de bescherming van consumenten tegen overkreditering bij telefoonkredieten. Een eerste stap is hierin gezet met de vergunningverlening.</p>
<p>Betere bescherming consumenten in incassotrajecten financiële sector.</p>	<p>Duidelijkheid voor aanbieders van consumptief krediet over de wettelijke vereisten met de leidraad Consumenten en Incassotrajecten. Hierdoor stellen aanbieders het belang van de klant in incassotrajecten meer centraal.</p> <p>De campagne "Incasso? Betaal, maar alleen als het klopt!" (v.d. ACM) heeft ervoor gezorgd dat consumenten beter worden geïnformeerd en in staat zijn om betere keuzes te maken in een incassotraject.</p>	<p>De AFM wil er voor zorgen dat het klantbelang ook centraal blijft staan in het geval van betalingsachterstanden. Met de leidraad is hieraan richting gegeven. De markt weet nu beter wat van hen wordt verwacht.</p>

Thema: 'De dienstverlening aan de niet-professionele belegger met een significant opbouwdoel is passend'

De AFM maakt zich sterk voor passende beleggingsdienstverlening, in het bijzonder aan niet-professionele beleggers. Dit thema werd in de Agenda nog aangeduid met 'de dienstverlening aan de kleine belegger is passend'. Wij hebben de term 'kleine belegger' vervangen door 'niet-professionele belegger', omdat dit de doelgroep beter omschrijft. De beoogde effecten van het thema zijn eveneens hergeformuleerd om de doelstellingen concreter te maken. Het thema richt zich naast *execution only* dienstverlening ook op advies en vermogensbeheer door beleggingsondernemingen.

Geschikte producten voor geschikte klanten

Om het hoofddoel te bereiken, stimuleren wij financiële ondernemingen om geschikte producten voor verschillende klantgroepen aan te bieden. Het aantal beleggers dat gebruik maakt van *execution only* dienstverlening neemt toe. Hierdoor wordt de inrichting van de digitale beslisomgeving

“Wij stimuleren financiële ondernemingen om geschikte producten voor verschillende klantgroepen aan te bieden.”

waarin deze beleggers terecht komen steeds belangrijker (denk aan de werking van de passendheidstoets). De AFM maakt zich er daarom sterk voor dat de digitale beslisomgeving voor *execution only* beleggers hen helpt doelbewuster te beleggen.

Klant centraal

Daarnaast beoogt de AFM dat aanbieders van advies en vermogensbeheer de doelstellingen van de klant centraal stellen door een kwalitatief goede ondersteuning te bieden bij de risicorendementsafweging, zodat beter kan worden beoordeeld of de risico's van de beleggingsportefeuille aansluiten bij de risicoacceptatie van de cliënt. De risicobereidheid van de cliënt is des te belangrijker gezien de huidige lage rente. Met rendementspercentages die tot een aantal jaar geleden vrijwel risicovrij konden worden behaald, zijn momenteel wel degelijk risico's gemoeid. Hierbij worden aanbieders aangespoord om in de dienstverlening op een goede manier meer gebruik te maken van gedragswetenschappelijke inzichten en geen misbruik te maken van valkuilen bij beleggende klanten.

Activiteiten en resultaten

Kwaliteit beleggingsdienstverlening omhoog

In het eerste kwartaal van 2016 is de individuele terugkoppeling aan beleggingsondernemingen afgerond over de uitkomsten van een dossieronderzoek uit 2015. Dit onderzoek had tot doel inzicht te krijgen in de voortgang van de kwaliteitsslag van het beleggingsadvies en vermogensbeheer in Nederland. Bij drie vermogensbeheerders is ingegrepen. Bij hen was de inventarisatie van de klantsituatie en de vertaling van het klantprofiel naar een bij de klant passende beleggingsportefeuille onvoldoende. Dit heeft ertoe geleid dat de wijze waarop zij hun klantinventarisatie uitvoeren is verbeterd. De informatie die nu wordt ingewonnen, is specifiek en meer toegespitst op de klantsituatie. Hierdoor sluiten de adviezen en het vermogensbeheer beter aan bij de klantsituatie. Voorbeeld hiervan is dat de beleggingsportefeuilles door een aanpassing van de klantinventarisatie beter aansluiten bij de risicoacceptatie van klanten.

De uitkomsten van dit themaonderzoek zijn gepubliceerd in het [rapport *Kwaliteit Beleggingsdienstverlening 2015*](#) . Hierin laten wij met praktijkvoorbeelden zien hoe belangrijke klantgegevens, zoals de risicobereidheid, kunnen worden geïnventariseerd. Het rapport is ook gepresenteerd aan brancheorganisaties. De publicatie stelt marktpartijen in staat de benodigde kwaliteitsverbetering te maken aan de hand van voorbeelden uit de praktijk die laten zien wat een goede manier is om inventarisatie van een klantprofiel uit te voeren.

Effectievere passendheidstoets in onderzoek

Steeds meer beleggers kiezen voor het *execution only* kanaal en gaan zelfstandig beleggen. Momenteel belegt meer dan 60% van de beleggers zelfstandig. De enige bescherming die deze groep beleggers geniet, bestaat uit het afleggen van een passendheidstoets voorafgaand aan de *execution only*-dienstverlening. Deze toets bestaat uit de uitvraag van kennis en ervaring met daaraan gekoppeld een waarschuwing. Gedragswetenschappelijke inzichten en eigen onderzoek, zoals interviews met beleggers, laten zien dat de toepassing van de toets nu niet effectief genoeg is. In 2016 is daarom een onderzoek gestart naar mogelijkheden om de passendheidstoets voor zelfstandige beleggers te verbeteren. Samen met marktpartijen onderzoekt de AFM het effect van een meer inhoudelijke kennistoets op het keuzegedrag van zelfstandige beleggers. Dit onderzoek wordt begin 2017 afgerond.

Reclameverbod voor schadelijke beleggingsproducten

Bij schadelijke beleggingsproducten zoals binaire opties en bepaalde CfD's (contracts for differences) loopt de gemiddelde belegger onevenredig veel risico op verlies en eventueel zelfs een restschuld. Uit een onderzoek van de Franse toezichthouder in 2014 is gebleken dat gemiddeld 89% van de beleggers verlies lijdt op een CfD-belegging en dat het gemiddelde verlies € 10.887

bedraagt. Verder blijkt uit een onderzoek van de Britse toezichthouder dat ongeveer 82% van de beleggers verlies heeft geleden. Er is geen aanleiding om aan te nemen dat de resultaten voor Nederlandse beleggers hier veel van af zouden wijken.

Deze speculatieve beleggingsproducten worden vaak op een agressieve wijze via het *execution only*-kanaal verkocht. De AFM maakt zich hard voor een reclameverbod voor dit soort producten. In september 2016 heeft de Minister van Financiën aangegeven een dergelijk reclameverbod te willen introduceren in samenwerking met de AFM. De intentie is dat het reclameverbod medio 2017 in werking treedt.

De informatie uit [de productonderzoeken uit 2013 en 2015](#) en de nadere analyse uit 2016 van de Nederlandse markt en internationale initiatieven voor CfD's worden gebruikt als input voor het reclameverbod. Daarnaast participeert de AFM actief in een werkgroep van ESMA die zich bezig houdt met deze producten. In deze werkgroep worden analyses gedeeld en wordt gesproken over hoe het toezicht op deze producten binnen Europa kan worden geconvergeerd. De AFM is voorstander van een Europees beleid voor speculatieve producten als binaire opties en CfD's. Ook heeft de AFM, samen met andere Europese toezichthouders, de Cypriotische toezichthouder ondersteund bij haar onderzoek naar aanbieders die binaire opties en CfD's aanbieden vanuit Cyprus. De Cypriotische toezichthouder heeft inmiddels diverse handhavingsmaatregelen opgelegd naar aanleiding van dit onderzoek.

Leidraad voor passende innovatieve dienstverlening

De opkomst van innovatieve dienstverleningsconcepten creëert kansen, maar ook nieuwe (gedrags)risico's. Vooral omdat deze dienstverlening zich richt op de niet-professionele belegger. De AFM wil dat de vernieuwende dienstverlening aan de belegger passend is.

In augustus 2016 is daarom het rapport *'Kwalificatie Innovatieve Dienstverlening'* gepubliceerd. Dit rapport geeft richting aan beleggingsondernemingen om innovatie in beleggingsdienstverlening te stimuleren. Het rapport maakt onder meer duidelijk waar binnen innovatieve dienstverlening de scheidslijn ligt tussen beleggingsadvies en *execution only*. Ook is richting gegeven aan individuele partijen die zijn gestart met (semi-)geautomatiseerde dienstverlening of dit van plan zijn.

“De opkomst van innovatieve dienstverleningsconcepten creëert kansen, maar ook nieuwe (gedrags)risico's.”

Beleggersgiro

Vanwege nieuwe Europese regels en nationale ontwikkelingen heeft de AFM in 2015 onderzoek gedaan naar vermogensscheiding door middel van beleggersgiro's. Dit onderzoek wees uit dat onduidelijkheid bestaat over het toepassen van de Richtlijn en Verordening kapitaalvereisten (CRD IV en CRR) en het beleggerscompensatiestelsel (BCS). Ook bleek dat er een alternatief is voor de beleggersgiro dat beleggers in sommige gevallen meer bescherming biedt, namelijk bewaring conform de Wet giraal effectenverkeer (Wge). In de Nadere regeling gedragstoezicht financiële ondernemingen (Nrgfo), waarin de vermogensscheiding wordt geregeld voor beleggersgiro's, werd dit betere alternatief nog niet aan beleggingsondernemingen zonder bankvergunning geboden.

De uitkomsten van het onderzoek vormden aanleiding om de Nrgfo te wijzigen. De voorgenomen wijzigingen van de regels voor vermogensscheiding bij beleggingsondernemingen zonder bankvergunning zijn begin 2016 geconsulteerd. De reacties op deze consultatie leidden tot aanpassingen en een tweede consultatieronde medio 2016. Op 23

december 2016 zijn de definitieve wijzigingen gepubliceerd. Deze treden per 1 februari 2017 in werking. De nieuwe Nrgfo neemt onder andere de onduidelijkheid weg over de toepassing van de richtlijn en verordening kapitaalvereisten (CRD IV en CRR) en het beleggerscompensatiestel. Tevens kunnen beleggingsondernemingen zonder bankvergunning straks ook gebruikmaken van de Wge om te voldoen aan de eisen van vermogensscheiding. Hierdoor verbetert de bescherming van beleggers die financiële instrumenten en gelden aanhouden bij een beleggingsonderneming zonder bankvergunning.

Resultaten voor onze stakeholders

- + Inzicht in de huidige kwaliteit van klantinventarisatie door beleggingsondernemingen. De kwaliteit is weliswaar verbeterd, maar is nog niet op het beoogde kwaliteitsniveau (score 4 op een schaal van 1-5). De AFM heeft beleggingsondernemingen concrete handvatten aangereikt om de benodigde kwaliteitsverbetering te kunnen maken. In het bijzonder op het gebied van inventarisatie van risicobereidheid.
- + Het Ministerie van Financiën heeft dankzij de input van AFM voortgang geboekt bij de ontwikkeling van het reclameverbod voor speculatieve beleggingsproducten.
- + Beleggingsondernemingen hebben meer inzicht gekregen in de wettelijke ruimte bij de ontwikkeling van vernieuwende bedieningsconcepten.
- + Door de aanpassing van de regels voor vermogensscheiding bij beleggersgiro's is de positie van beleggers bij een faillissement van een bank of beleggingsonderneming verbeterd.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

Wij maken zoveel mogelijk gebruik van informele beïnvloeding en waar nodig van formele beïnvloeding (handhaving). Onze informele beïnvloeding kent verschillende

vormen. Via nieuwsbrieven, specifieke webpagina's, lezingen en dialogen ondersteunen we partijen om op de juiste wijze aan de (toekomstige) regelgeving te voldoen. Aangezien een groot deel van tekortkomingen of overtredingen het gevolg is van onvoldoende kennis is het meestal voldoende om een instelling te informeren en te wijzen op tekortkoming of overtredingen. Wanneer een onderneming niet snel genoeg tot actie overgaat, gebruikt de AFM formele maatregelen. De combinatie van formele en informele beïnvloeding is bijvoorbeeld toegepast bij het verbeteren van de kwaliteit van beleggingsdienstverlening. Waar regelgeving ontoereikend bleek, zoals bij de beleggersgiro, is wet- of regelgeving aangevuld.

Handhaving

In het onderzoek naar de kwaliteit van beleggingsdienstverlening scoorden 8 van de 20 onderzochte beleggingsondernemingen een onvoldoende voor de kwaliteit van de cliëntinventarisatie (dat wil zeggen: een score lager dan 3,0 op een schaal van 1-5). De AFM heeft bij de slechtst presterende beleggingsondernemingen binnen deze groep geïntervenieerd door middel van twee normoverdragende gesprekken te voeren en twee normoverdragende brieven te versturen over de kwaliteit van de cliëntinventarisatie. Deze beleggingsondernemingen hebben naar aanleiding hiervan hun werkwijze verbeterd door aanpassingen door te voeren in de wijze waarop zij de cliëntinventarisatie uitvoeren. Ook actualiseren zij voortaan periodiek de klantinformatie, zodat zij het advies of beheer kunnen afstemmen op de actuele klantsituatie en een (beter) passende portefeuille kunnen samenstellen.

Internationale samenwerking

Om inzicht te krijgen in de regulering van speculatieve beleggingsproducten in andere Europese landen, heeft de AFM nauw samen gewerkt met Europese collegatoezicht-

houders. Dank zij de samenwerking hebben wij waardevolle informatie ontvangen. Deze informatie is meegenomen in onze input aan het Ministerie van Financiën over de vormgeving en reikwijdte van een reclameverbod voor binaire opties en CfD's.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het thema heeft drie beoogde effecten:

1. De digitale beslisomgeving voor execution only-beleggers stelt beleggers in staat doelbewuster te beleggen.
2. Toename van het aantal concepten waarin op een goede manier gebruik wordt gemaakt van gedragswetenschappelijke inzichten.
3. Hogere kwaliteit van beleggingsadvies/vermogensbeheer waarbij de doelstelling van de klant centraal staat door focus op gerichte oplossingen voor verschillende klantgroepen en ondersteuning bij de risico-rendementsafweging.

In 2016 is bereikt dat beleggersondernemingen inzicht hebben in de kwaliteit van inventarisatie van het klantprofiel in het bijzonder met betrekking tot risicobereidheid. De AFM heeft praktische handvatten aangereikt om deze kwaliteit te verbeteren. Hierdoor kunnen beleggingsonderneming hun klanten betere ondersteuning bieden bij de risicorendementsafweging.

Thema: 'Huseigenaren met problematische hypotheek krijgen passende oplossingen'

De AFM wil dat aanbieders en adviseurs het klantbelang centraal stellen in hun dienstverlening bij het opbouwen van kapitaal voor aflossing van de hypotheek. Uit eigen onderzoek (2015) blijkt dat 200.000 hypotheek met een beleggingscomponent beduidend minder gaan opbrengen dan het bedrag dat vooraf beoogd is. Daarnaast zijn

naar verwachting 1,1 miljoen hypotheek volledig aflossingsvrij. Omdat er binnen deze hypotheek niet wordt afgelost, kunnen consumenten aan het einde van de looptijd van hun aflossingsvrije hypotheek worden geconfronteerd met problemen als er geen geld is om af te lossen. In de dienstverlening moet daarom meer aandacht komen voor nazorg. De AFM stimuleert aanbieders en adviseurs tot het (sneller) signaleren van risico's. Vervolgens moeten zij de klant hiervan bewust maken en oplossingen aandragen om de risico's te beperken.

Activiteiten en resultaten

Plan van aanpak voor aflossingsvrije hypotheek

Huiseigenaren met een (gedeeltelijk) aflossingsvrije hypotheek treffen mogelijk onvoldoende voorzieningen om de hypotheek aan het einde van de looptijd af te lossen. Zij hebben wellicht te weinig geld om de maandlasten te blijven betalen als het contract afloopt, de pensioendatum wordt bereikt of de fiscale aftrekbaarheid van de hypotheek eindigt. De AFM heeft vier aanbieders met de grootste aflossingsvrije hypotheekportefeuille twee opdrachten gegeven: identificeer risicovolle klanten in

Hulp in de maak voor beleggingsrekening-hypotheek

Veel consumenten met een beleggingsrekeninghypotheek bouwen minder vermogen op dan ze verwachten. Hierdoor kunnen zij hun hypotheek aan het einde van de looptijd niet (volledig) aflossen. De AFM heeft de zes grootste aanbieders van beleggingsrekening-hypotheek per brief uitgelegd hoe zij binnen het provisieverbod risicovolle klanten kunnen helpen. De zes aanbieders hebben in het derde kwartaal een terugkoppeling ontvangen over de in 2016 uitgevoerde experimenten. Vanaf oktober 2016 is de AFM met twee aanbieders verder gegaan met experimenten.

Aanbieders repareren spaarhypotheek

Door gebrekkige administratieve processen rondom (spaar)hypotheek is het mogelijk dat klanten bij het aflopen van hun gekoppelde verzekering een kapitaal ontvangen dat afwijkt van de oorspronkelijke afspraken. De AFM heeft dit aangekaart bij het Verbond van Verzekeraars en de Nederlandse Vereniging van Banken. Beide organisaties hebben toegezegd dat aanbieders ernaar streven de verschillen vóór 1 januari 2017 aan te passen. Voor individuele problemen (bijvoorbeeld een premiestijging) worden oplossingen gezocht.

“In 2016 is bereikt dat de vier grootste hypotheekaanbieders weten welke klanten mogelijk kwetsbaar zijn.”

de bestaande portefeuille en stel een plan van aanpak op om deze kwetsbare klanten te helpen. Deze aanbieders hebben in 2016 zowel de analyse als het bijbehorende plan van aanpak opgeleverd. De partijen gaan aan de slag met de besproken oplossingen, maar moeten nog extra stappen zetten. De AFM monitort de voortgang via een maandelijkse update. Daarnaast onderzoekt de AFM of er nieuwe manieren zijn om klanten te benaderen en te helpen.

Resultaten voor onze stakeholders

- + Marktpartijen hebben zelf de verantwoordelijkheid genomen om spaarhypotheek te repareren.
- + Aanbieders van beleggingsrekening- en aflossingsvrije hypotheek hebben risicovolle klanten in hun portefeuille in kaart gebracht en een plan van aanpak opgesteld om hen te helpen.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het thema heeft drie beoogde effecten:

1. Huiseigenaren komen niet in (te voorziene) problemen bij het terugbetalen van hun hypotheek.
2. Consumenten die onvoldoende kapitaal opbouwen voor hun hypotheek kennen de risico's.
3. Aanbieders, adviseurs en bemiddelaars maken hun klanten bewust van het risico dat zij lopen.

In 2016 is bereikt dat de vier grootste hypotheekaanbieders weten welke klanten mogelijk kwetsbaar zijn. Hierdoor kunnen zij gericht actie ondernemen voor klanten die het meeste risico lopen.

Thema: 'Mkb-klienten krijgen goede dienstverlening voor hun financiering'

De AFM wil dat banken in hun kredietproducten en -diensten het belang van de (kleinzakelijke) klant centraal zetten. Dit vereist een heldere informatieverstrekking en een passende distributie van de kredietproducten. Bij de nazorg moeten rentetarieven en -opslagen uitlegbaar zijn, en tijdig en duidelijk worden gecommuniceerd. Verder moeten klanten met een betalingsprobleem of een rentederivaat gekoppeld aan hun bedrijfsfinanciering een passende oplossing krijgen. Tot slot kijkt de AFM kritisch naar alternatieve financieringsvormen, zoals factoring en leasing.

Activiteiten en resultaten

Betere informatie bij kredietverlening

In 2016 is onderzoek gedaan naar pre-contractuele informatieverstrekking bij de kredietverlening aan mkb-klienten van ABN AMRO, Rabobank en ING. Dit onderzoek is een vervolg van het dashboardonderzoek informatieverstrekking uit 2014-2015.

De belangrijkste resultaten:

- + De borging van de kwaliteit van informatieverstrekking van banken aan mkb-klienten is verbeterd.
- + Daarnaast is informatie voorafgaand aan het sluiten van een contract beter vindbaar, evenwichtiger en begrijpelijker voor mkb-klienten.

Toezicht op zakelijke markt aangepast

Mede naar aanleiding van het rentederivatendossier heeft de AFM de strategie van het toezicht op zakelijke dienstverlening herzien. Hierbij is het overzicht van de risico's op de zakelijke markt geactualiseerd en getoetst bij externe stakeholders en diverse experts. Uit het overzicht blijkt dat kleine mkb-ondernemingen kwetsbaar zijn door de afhankelijkheid van krediet, waarvoor zij maar bij een beperkt aantal banken terecht kunnen. Bij kredietproducten is er ook sprake van gebrekkige (precontractuele) informatie over kosten- en rentestructuren, en complexe voorwaarden (bijvoorbeeld bij bijzonder beheer). Verder zijn alternatieve financieringsvormen in opkomst, zoals stapelfinanciering en het vooruit betalen van facturen (factoring) en leasing. De risico's voor (kleine) ondernemers kunnen groot zijn, omdat onduidelijk is waar de regiefunctie ligt. Bij verzekeringen en pensioenen liggen de kwetsbaarheden voornamelijk op het gebied van pensioen en arbeidsongeschiktheid. De belangrijkste wijzigingen in ons toezicht waarbij rekening is gehouden met de reikwijdte van onze bevoegdheden zijn:

- + Er is gekozen voor een meer geïntegreerde aanpak van toezicht op zakelijke dienstverlening inclusief vergroting van het inzicht in en monitoring van risico's op de zakelijke markt;
- + Het versterken en verbreden van de (toezicht)expertise met betrekking tot zakelijke dienstverlening;
- + Focus op het verrichten van toezichtactiviteiten op onder meer pensioen, verzekeren en beleggingsdiensten;

- + Voor het toezicht op gebieden waar de AFM geen bevoegdheden heeft (zoals zakelijke kredietproducten) worden geen nieuwe activiteiten gestart. Het aan de markt toegezegde onderzoek naar bijzonder beheer wordt in 2017 afgerond.

Bescherming zzp'ers en mkb'ers

Er loopt een consultatie vanuit het Ministerie van Financiën over de 'Effectiviteit en gewenste mate van bescherming voor zzp'ers en mkb'ers bij financiële diensten en producten'. In onze reactie hebben wij aangekaart dat zelfregulering meer centraal wordt gesteld in het kredietproces, inclusief bijzonder beheer. De uitwerking van deze code moet binnen drie jaar worden geëvalueerd. Ook hebben we geadviseerd het Kifidloket open te stellen voor kleinzakelijke klanten.

Resultaten voor onze stakeholders

- + De borging van de kwaliteit van informatieverstrekking van banken aan mkb-klanten is verbeterd. Daarnaast is informatie voorafgaand aan het sluiten van een contract beter vindbaar, evenwichtiger en begrijpelijker voor mkb-klanten. Mkb-ondernemers kunnen hierdoor beter weloverwogen keuzes maken bij het afnemen van financiële producten.
- + Meer duidelijkheid voor de zakelijke marktspelers waar de AFM zich op richt. De toezichtactiviteiten van de AFM worden hierbij gericht op deel-terreinen waarop issues over pensioen, verzekeren en vermogensopbouw. Risico's van kredietverlening worden in eerste instantie aangepakt door de sector. Hierdoor verkrijgen ook (kleine) ondernemers meer duidelijkheid over het te verwachten beschermings-niveau voor de zakelijke diensten en producten die ze afnemen.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

- + Het onderzoek naar de informatievoorziening aan mkb-klanten is uitgevoerd in de vorm van een dashboardmodule. De uitkomsten van het onderzoek naar precontractuele informatieverstrekking en de verbeterpunten zijn met alle betrokken partijen besproken. De uitkomsten zijn tevens schriftelijk bevestigd.
- + De herziening van de toezichtstrategie voor het toezicht op de zakelijke dienstverlening is uitgevoerd in de vorm van een verkenning waarbij stakeholders en experts zijn betrokken. De uitkomsten hiervan zijn teruggekoppeld aan de NVB commissie Zakelijke Dienstverlening.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het initiatief vanuit de sector, mede naar aanleiding van onze bevindingen ten aanzien van de risico's met betrekking tot financieringen, zal er toe leiden dat mkb-klanten meer bescherming krijgen. De sector zal zelf initiatief nemen om de bescherming van mkb-klanten financiering te verbeteren. Daarnaast zal een beter inzicht in de ontwikkelingen in de markt in combinatie met een meer gefocuste aanpak van het toezicht op pensioen, verzekeren en beleggingsdiensten ertoe bijdragen dat klanten meer passende dienstverlening kunnen krijgen.

Regulier toezicht: activiteiten en resultaten

Verantwoorde kredietverlening in de telecombranche

In 2016 is intensief overlegd met de telecomsector over telefoonkredieten. Als resultaat hebben de aanbieders in juni 2016 een vergunning aangevraagd. Op grond van de Wft mag het abonnement geen kredietcomponent bevatten.

Veel bemiddelaars in telefoonkredieten kunnen gebruikmaken van een vrijstelling van de vergunningplicht. Aan de vrijstelling zijn

voorwaarden verbonden. De AFM heeft voor deze bemiddelaars in september 2016 een informatieblad opgesteld waarin onder meer wordt uitgelegd wanneer de vrijstelling van

“In 2016 is intensief overlegd met de telecomsector over telefoonkredieten.”

toepassing is. Daarnaast is op 3 oktober 2016 een voorlichtingsbijeenkomst voor de bemiddelaars gehouden. Met de zeven grootste bemiddelaars is apart overlegd en zijn (schriftelijke) vragen beantwoord. Wij verwachten dat telecombemiddelaars consumenten hierdoor helder kunnen informeren.

Betere bescherming consumenten in incassotrajecten financiële sector

Uit onderzoek van de Autoriteit Consument en Markt (ACM) blijkt dat veel incassobureaus zich misdragen tegenover, vaak kwetsbare, consumenten met betalingsachterstanden. Zo oefenen zij grote druk uit en brengen ze te hoge kosten en onterechte vorderingen in rekening. De AFM en de ACM hebben in 2016 gezamenlijk een toezichtstrategie ontwikkeld om consumenten beter te beschermen en weerbaarder te maken. In november is de ACM de campagne 'Incasso? Betaal, maar alleen als het klopt!' gestart. Parallel hieraan heeft de AFM de leidraad [☒ 'Consumenten en Incassotrajecten - De verantwoordelijkheden van aanbieders van consumptief krediet bij betalingsachterstanden'](#) op de website geplaatst. Hierin worden kredietaanbieders gewezen op hun verantwoordelijkheid bij incassoproblemen en geven we aan hoe zij met klanten moeten omgaan. Onze samenwerking met de ACM leidt tot betere bescherming van consumenten in incassotrajecten. De belangrijkste banken en kredietaanbieders is verzocht om de uitgangspunten van de eigen bedrijfsvoering te toetsen aan de uitgangspunten van de leidraad. Ook hebben we deze partijen gevraagd om met verbeterplannen te komen.

De AFM gaat de aangeleverde resultaten en plannen in 2017 analyseren.

Verbetering productontwikkelings- en reviewproces

De AFM houdt sinds 2013 toezicht op de kwaliteit van productontwikkelingsprocessen van financiële ondernemingen en op de hieruit voortvloeiende producten. Om productaffaires te voorkomen moeten aanbieders in het PARP (Product Approval and Review Process) op evenwichtige wijze rekening houden met de belangen van de klant. Zij moeten kunnen aantonen dat hun producten het resultaat daarvan zijn.

In 2016 heeft de AFM verschillende onderzoeken uitgevoerd naar de kwaliteit van het PARP. Zo is bij diverse banken gekeken naar de inrichting en uitvoering van het PARP. De resultaten zijn teruggekoppeld. Op één uitzondering na was bij de onderzochte banken het PARP voldoende ingericht. De banken pakken de geconstateerde verbeterpunten op.

Een ander onderzoek beoordeelde de naleving van de PARP-norm door AIFM-vergunninghouders die zich richten op niet-professionele beleggers. Hieruit zijn tekortkomingen naar voren gekomen. De resultaten zijn met de betrokken partijen gedeeld en waar nodig heeft de AFM vervolgstappen genomen richting de partijen.

Ongewenste producten van de markt

In 2015 heeft de AFM het PARP-onderzoek naar autofinancieringen afgerond. Onze oproep tot wijzigingen heeft effect gehad: sinds september 2016 worden geen 0% autofinancieringen meer aangeboden. Deze 0% autofinancieringen zijn misleidend omdat de daadwerkelijke kosten van het krediet in veel gevallen in de prijs van de auto zijn verwerkt. Consumenten worden daardoor onnodig verleid kredieten aan te gaan voor de aanschaf van de auto.

Vanaf 2013 heeft de AFM onderzoek gedaan naar beleggingsproducten met grote hefboomen. De hefboom vergroot het effect van koersschommelingen op het product en daarmee het risico ervan. Het onderzoek heeft er in 2016 uiteindelijk toe geleid dat producten met een hefboom vanaf 50 niet meer worden aangeboden. Hierdoor wordt de belegger niet meer blootgesteld aan de meest risicovolle hefboomproducten. Verder heeft ons toezicht ertoe geleid dat het provisieloze consumptief krediet in combinatie met hypotheek van de markt is gehaald. Omdat provisie de enig toegestane beloningsvorm is voor consumptief krediet, kan de consument geen nazorg inkopen bij het provisieloze consumptief krediet. Zeker in de impactvolle situatie dat het consumptief krediet in combinatie met de hypotheek wordt afgesloten, is het van belang dat de consument de mogelijkheid heeft om nazorg in te kopen voor het consumptief krediet.

Resultaten voor onze stakeholders

- + De verrichte onderzoeken geven de AFM inzicht in de mate waarin verschillende marktpartijen al dan niet voldoen aan de PARP-norm. Dit inzicht stelt de AFM in staat om haar toezichtsmiddelen daar in te zetten, waar dit het meest noodzakelijk is.
- + De markt heeft meer duidelijkheid gekregen over de invulling van de PARP-norm.
- + De belangen van de klant worden beter geborgd in de productontwikkelingsprocessen van marktpartijen. Dit leidt uiteindelijk tot producten die in het belang van de klant zijn en voldoen aan de knvb-criteria (kostenefficiënt, nuttig, veilig en begrijpelijk).

Meer informatie over indexhuggers en indextrackers (ETF's)

In 2016 heeft de AFM onderzoek gedaan naar potentiële *indexhuggers* [↩](#). Dit zijn beleggingsfondsen die zich als actief presenteren, maar in werkelijkheid een bepaalde benchmark volgen. Hierover is in mei 2016 een rapport gepubliceerd met bevindingen en aanbevelingen voor aanbieders van actieve beleggingsfondsen. Beheerders van potentiële indexhuggers hebben een individuele terugkoppeling ontvangen. Als resultaat verstrekken fondsbeheerders meer informatie, op basis waarvan retailbeleggers en beleggingsadviseurs de toegevoegde waarde van een fonds beter kunnen beoordelen. Ook is een aantal in Nederland gevestigde (potentiële) indexhuggers inmiddels opgeheven of opgegaan in andere fondsen.

De AFM heeft ook onderzoek gedaan naar actief beheerde ETF's (Exchange Traded Funds) en ETF's op een alternatieve index. In augustus 2016 is een beoordelingskader voor beleggingsadviseurs en vermogensbeheerders gepubliceerd. Dit kader helpt bij het doorgronden van deze producten en kan daarmee een hulpmiddel zijn bij het inrichten van beleggingsportefeuilles.

Wet- en regelgeving

De meeste wet- en regelgeving voor beleggen en beleggersbescherming volgt uit Europese verordeningen en richtlijnen. De introductie van de Market in Financial Instruments Directive (MiFID II) en Packaged Retail Investment and Insurance-based investment Products verordening (PRIIP's) zal dit versterken. De AFM participeert actief in werkgroepen van de European Securities and Markets Authority's (ESMA). In 2016 zijn de volgende resultaten behaald:

MiFID II

- + MiFID II beoogt een eerlijke, transparante, efficiënte en geïntegreerde financiële markt. In ESMA-verband (werkgroep level 3) oefenen wij invloed uit op de interpretatie van de regels. Dit draagt bij aan betere consumentenbescherming en een gelijk speelveld. De AFM is onder meer (mede)penvoerder op de onderwerpen product governance (waar momenteel guidelines voor worden geconsulteerd) en kosten. Daarnaast lichten we met presentaties en workshops in Europees verband de AFM-toezichtmethodiek toe.
- + Met het oog op de inwerkingtreding van MiFID II op 3 januari 2018 (implementatie 2017) heeft de AFM in 2016 onderzocht wat de gevolgen zijn van MiFID II voor marktpartijen en wat dit betekent voor het toezicht van de AFM.
- + Marktpartijen zijn geïnformeerd over de komst van MiFID II, de belangrijkste wijzigingen, de uitdagingen en eventuele obstakels bij de invoering. In 2016 zijn workshops georganiseerd met een grote opkomst. Uit de feedback blijkt dat dit initiatief wordt gewaardeerd. Hier zullen wij in 2017 nog meer tijd aan besteden, aangezien MiFID II in 2018 in werking treedt.

PRIIP's

- + De AFM streeft naar meer beleggersbescherming door betere informatieverstrekking over producten in de vorm van een Key Information Document (KID). Hierin is de essentiële informatie voor beleggers opgenomen, zoals de kosten, risico's en verwachte opbrengsten.
- + Na het afronden van de werkzaamheden aan level II regelgeving (de Regulatory Technical Standards, RTS) begin 2016 is de AFM ook actief betrokken bij de level 3 werkgroep. Wij hebben inhoudelijke input geleverd en ervoor gezorgd

dat ons standpunt over kosten, zoals verdedigd bij MiFID II, ook wordt meegenomen in PRIIP's.

- + De AFM heeft bijgedragen aan de reactie van de ESA's aan de Europese Commissie over de gewijzigde RTS.
- + Het Ministerie van Financiën is geadviseerd over aanpassing van het Bgfo. Het advies behelst onder andere de toepassing van de Financiële Bijsluiter (FB) wanneer de PRIIP's-verordening van kracht is, en aanpassing van de boetecategorieën in de Wft aan PRIIP's.
- + De AFM is de benodigde wijzigingen van de Nrgfo aan het voorbereiden. Naar verwachting worden deze in het eerste kwartaal van 2017 geconsulteerd.
- + Marktpartijen krijgen actief informatie over de nieuwe wet- en regelgeving. Zo is er een speciale website met informatie over PRIIP's en een apart e-mailadres voor vragen. We versturen daarnaast nieuwsbrieven en organiseren we seminars.

Resultaten voor onze stakeholders

- + De markt heeft meer duidelijkheid gekregen over MiFID II.
- + De AFM maakt de toenemende regeldruk voor de markt meer behapbaar.
- + Door nieuwe regelgeving worden beleggers beter beschermd.

Handhaving toezicht informatieverstrekking

Onduidelijke en misleidende informatieverstrekking

Consumenten moeten bij financiële beslissingen beschikken over juiste, begrijpelijke en evenwichtige informatie. Dit helpt om teleurstellingen te voorkomen en ervoor te zorgen dat consumenten kopen wat ze verwachten. De AFM monitort de markt doorlopend, om tekortkomingen zo snel mogelijk te signaleren. Vanwege de

lage rente is in 2016 extra gelet op reclame-uitingen, voor producten die de consument mogelijk aanmerkt als alternatief voor sparen, zoals beleggingen in recreatief vastgoed. Voor een deel vinden deze aanbiedingen plaats buiten ons toezicht. De AFM vindt het belangrijk dat voor de consument duidelijk is dat er sprake is van geen of minder toezicht op deze proposities. Dit wordt bereikt door opname van een Vrijstellingsvermelding. Een nieuw alternatief voor sparen is een Europese spaarrekening via online bemiddelingsplatforms. De AFM heeft de risico's hiervan in kaart gebracht en in april 2016 hierover een nieuwsbericht gepubliceerd.

In 2016 zijn 73 signalen over (misleidende) informatieverstrekking opgepakt. Zo hebben we verschillende aanbieders van beleggings-, krediet- en spaarproducten bewogen de verstrekking van misleidende, onduidelijke en onvolledige informatie te staken.

Vanwege de zichtbaarheid van informatieverstrekking, zoals reclame-uitingen, is het van belang om bij normschendingen snel op te treden. Omdat informatieverstrekking voor iedereen toegankelijk is worden overtredingen snel gezien en beoordeeld. Hier gaan normaliter geen langdurige onderzoekstrajecten aan vooraf. Marktpartijen kunnen overtredingen vervolgens relatief gemakkelijk beëindigen, door te stoppen met het verstrekken of door het toevoegen

van bepaalde informatie. Dergelijke signalen lenen zich daarom goed voor informele beïnvloeding, zoals telefonische interventies. Dit werkt in de regel snel en doeltreffend.

De afgelopen twee jaar hebben we 180.000 advertenties van illegale aanbieders van consumptief krediet laten verwijderen van online platforms.

Als alternatief verstuurt de AFM normoverdragende brieven. Daarin wordt de onderneming gewezen op de overtreding(en) en gevraagd om schriftelijk aan te geven welke maatregelen worden getroffen. In 2016 zijn 52 normoverdragende brieven verzonden en één boete opgelegd vanwege onduidelijke en misleidende reclames (onjuiste vermelding van rendementpercentages). De AFM heeft tevens drie productinterventies uitgevoerd, die ertoe hebben geleid dat het product of de reclamecampagne daarover is aangepast of niet meer wordt aangeboden.

Daarnaast is in 2016 een onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteit van tussentijdse (gedurende de looptijd) informatieverstrekking bij verzekeringsproducten. In samenwerking met een brancheorganisatie wordt de kwaliteit van de tussentijdse informatie verbeterd. Dit stelt consumenten in staat om hun lopende verzekeringsproducten beter te (her)overwegen.

Tabel 7 Bezetting in fte

Toezicht Lenen, sparen en retailbeleggen	Realisatie	Begroting 2016	Vershil
Gemiddelde totale bezetting (inclusief tijdelijke inhuur in fte's)	39	40	-1 (-3%)
Gemiddelde bezetting medewerkers in dienst (in fte's)	39	39	- (-)

Rentederivatendossier

Banken zijn sinds 2014 bezig met de herbeoordeling van rentederivatendossiers. In december 2015 heeft de AFM geconcludeerd dat banken bij de uitvoering van hun herbeoordeling het klantbelang onvoldoende centraal hebben gesteld, waardoor klanten op dat moment geen passende oplossing aangeboden kregen.

Vervolgens heeft de AFM gezocht naar een oplossing voor de geconstateerde tekortkomingen die recht zou doen aan de situatie van klanten met een rentederivaat. Daarbij zijn meerdere indringende gesprekken gevoerd met de bestuurders van de betrokken banken. Dit heeft ertoe geleid dat alle banken zich hebben gecommitteerd aan de vorming van een uniform herstelkader. De AFM heeft de minister van Financiën bij brief van 29 februari 2016 geadviseerd een uniform herstelkader te laten ontwikkelen door een commissie van onafhankelijke deskundigen ('de derivatencommissie').

De oplossingsrichting bestaat in hoofdzaak uit de volgende onderdelen:

- + De instelling van de derivatencommissie, die in overleg met de banken een uniform *herstelkader* vaststelt. Dit herstelkader is vastgesteld op 19 december 2016.
- + Dit herstelkader schrijft voor welke herstelacties banken in specifieke situaties moeten uitvoeren. Bovendien worden direct maatregelen getroffen om toekomstige schade te voorkomen. De uniformiteit in het herstelkader is belangrijk. Dit zorgt ervoor dat alle banken allemaal op dezelfde manier omgaan met de herbeoordeling van rentederivatendossiers en de

compensatie van klanten met mogelijke schade. Ook in eerder stadium afgehandelde dossiers moeten opnieuw worden getoetst.

- + Het is primair de verantwoordelijkheid van de banken het herstelkader correct uit te voeren. Het is belangrijk dat de banken het herstelkader zeer zorgvuldig maar ook voortvarend uitvoeren.
- + De banken rapporteren aan de AFM over de uitvoering.
- + De aanstelling van externe beoordelaars die het werk van de banken controleren. De AFM heeft strenge eisen gesteld aan de selectie van de externe beoordelaars door de banken om hun onafhankelijkheid en deskundigheid te waarborgen. De externe beoordelaars gaan aan de AFM rapporteren over de kwaliteit van het werk van de banken.
- + Het toezicht door de AFM op het traject bestaat uit toezicht op de plannen van aanpak van de banken en de externe beoordelaar en het doen van controles door deelwaarnemingen op klantdossiers.
- + Het controleproces van de AFM begint nadat de banken het voorstel tot herstel voor klanten of deelgroepen van klanten hebben berekend, de externe beoordelaar dit heeft gefiatteerd en het voorstel aan de klant is verstuurd. Bankens corrigeren de fouten die de AFM constateert.

In de laatste maanden van 2016 heeft de AFM met de derivatencommissie gewerkt aan de pilotperiode voor het herstelkader. In deze pilot zijn de plannen van aanpak van zowel de banken als de externe beoordelaars geformuleerd. De eerste maanden van 2017 zal de AFM haar laatste opmerkingen maken bij de plannen van aanpak van de banken en de externe dossierbeoordelaars.

Met de publicatie van het herstell kader rentederivaten op 19 december 2016 waaraan ABN AMRO - net als ING, van Lanschot bankiers, Rabobank, SNS, Deutsche bank - deelneemt, heeft de AFM het besluit genomen een boete aan ABN AMRO in te trekken. Het betreft een boete van €750.000 van oktober 2015 wegens het overtreden van de algemene zorgplicht bij het verlenen van beleggingsdiensten aan niet-professionele MKB-ondernemingen.

“Er is besloten een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de tekortkomingen van AFM-toetsingen bij herbeoordelingen.”

De omstandigheden zijn aanzienlijk gewijzigd na de boeteoplegging met de totstandkoming van het herstell kader. De AFM vindt het daarom niet meer opportuun om ABN AMRO deze boete op te leggen. Het herstell kader beoogt een oplossing te bieden voor verreweg de meeste betrokken klanten, mede voor de schade die is ontstaan door het niet naleven van de zorgplicht. De AFM heeft hier expliciet in aanmerking genomen dat er sprake is van zeer bijzondere omstandigheden.

Na fouten in 2015, versterkt en vernieuwd toezicht

In december 2015 heeft de AFM ook tekortkomingen geconstateerd bij haar eigen toetsing van deze herbeoordelingen. Na de constatering daarvan heeft de AFM direct een aantal maatregelen getroffen om

verbeteringen door te voeren in het rentederivatenproject. Er is eenduidige aansturing vanuit het bestuur met één verantwoordelijk bestuurslid, dat tevens de in december 2015 opgerichte taskforce leidt. En er is extra capaciteit en kennis vrij gemaakt en expertise ingehuurd.

Daarnaast heeft de raad van toezicht van de AFM in januari 2016 besloten een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de tekortkomingen van de AFM-toetsingen bij de herbeoordelingen. Dit onderzoek is uitgevoerd door het externe onderzoeksbureau Alvarez & Marsal (A&M). A&M heeft geconcludeerd dat een combinatie van een aantal oorzaken heeft geleid tot de tekortkomingen in deze toetsing.

Daarbij heeft de AFM met name de toenemende complexiteit van het dossier niet tijdig onderkend.

Het rapport geeft een vijftal leerpunten. Deze hebben betrekking op het structureler monitoren van de risico's van het project, meer aandacht voor het aansluiten van de bemensing bij de complexiteit van het project, striktere projectgovernance, betere kwaliteitsbewaking, en het verbeteren van de wijze van escalatie en onderlinge communicatie, zodat signalen sneller worden opgepakt.

De leerpunten zijn aanleiding om verbeteringen door te voeren. Deze verbeteringen sluiten nauw aan bij de reeds ingezette veranderingen van de AFM die het toezicht verder versterken en verbeteren.

Verzekeringen en pensioenen

Verzekeraars bevinden zich in uitdagende marktomstandigheden. De lage rentestand zet het verdienmodel van traditionele levensverzekeraars onder druk. De stevige concurrentie en het groeiende kostenbewustzijn bij klanten leiden tot dalende marges bij schadeverzekeringen. Nieuwe individuele levensverzekeringen worden zeer beperkt gesloten. Het oplossen van problemen bij in het verleden afgesloten beleggingsverzekeringen vraagt nog altijd de nodige aandacht. En niet alleen bij verzekeraars maar ook bij intermediairs.

Daarnaast zien we in de markt voor collectieve levensverzekeringen nieuwe toetreders, zoals de algemeen pensioenfondsen en worden verzekeraars geconfronteerd met nieuwe wet- en regelgeving. Zo raakte de invoering van Solvency II het verdienmodel van verzekeraars in de kern. De Wet verbeterde premieregeling geeft klanten de mogelijkheid door te beleggen na pensioendatum, maar zorgt ook voor meer informatie- en zorgplichten bij verzekeraars. Nieuwe vakbekwaamheidsregels stellen hogere eisen aan de vakbekwaamheid van adviseurs.

Een andere, belangrijke markttuitdaging is de technologische vooruitgang. Deze biedt verzekeraars kansen om voor hun klanten op maat gemaakte producten te ontwikkelen en hun dienstverlening te verbeteren. Tegelijkertijd introduceert het fundamentele vragen, bijvoorbeeld op het gebied van solidariteit en het verzekeraar houden van bepaalde risico's. De toegankelijkheid tot verzekeringen is voor bepaalde groepen, zoals zzp'ers, een aandachtspunt.

De veranderende omstandigheden, in de markt en in de maatschappij, zetten ook ons pensioenstelsel onder druk. Het huidige stelsel is aan vernieuwing toe. De rente is laag, we worden steeds ouder en de tijd dat we ons hele leven doorbrengen bij één werkgever ligt achter ons. Dit zorgt voor onzekerheid bij de gemiddelde Nederlander met betrekking tot zijn oude dag. Wat gebeurt er met zijn premiegeld? Op basis waarvan wordt zijn premie vastgesteld? En bouwt hij wel genoeg op voor zijn oude dag?

De AFM wil voorkomen dat kwetsbare klantgroepen in de problemen raken. En maakt zich hard voor passend advies, begrijpelijke producten en passende dienstverlening. Ook spant de AFM zich in om ervoor te zorgen dat consumenten nu – en in de toekomst – niet in problemen raken als gevolg van verkeerde financiële beslissingen als gevolg van een veranderde markt en nieuwe eisen. Zo wordt onder meer gedrags- en informatietoezicht gehouden en monitort de AFM de retailmarkt met onder meer het Klantbelang Dashboard en een doorlopende serie verkenningen.

In 2016 is binnen het regulier toezicht extra aandacht besteed aan de top 10-risico's 'Opkomst van nieuwe spelers leidt tot nieuwe (gedrags) risico's' en 'Oude probleemproducten verzekeraars en prikkels voor nieuwe problemen.'

Het top 10-risico 'Consumenten krijgen begrijpelijke en efficiënte pensioenproducten' is thematisch aangepakt. De focus lag hierbij op de verbetering van pensioeninformatie en op beschikbare premieregelingen die worden uitgevoerd door verzekeraars.

Aanvullend is een bijdrage geleverd aan de retailbrede doelstellingen op het gebied van het Klantbelang Dashboard en het bevorderen van innovatie in het belang van de klant.

Tabel 8 Resultaat Verzekeringen en Pensioenen

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage aan effect 3-5 jaar (zie Agenda)
<p>Thematisch toezicht Pensioenconsumenten krijgen begrijpelijke en efficiënte pensioenproducten die aansluiten bij hun behoeften.</p>	<ul style="list-style-type: none"> + De onderzoeken naar de financiële opzet en Informatie van pensioenfondsen en de afkoopinformatie van premiepensioeninstellingen en verzekeraars hebben ervoor gezorgd dat de kwaliteit van de pensioeninformatie met betrekking tot afkoop en de kans op indexeren en korten is gestegen. + Door ons onderzoek Expirerend Pensioenkapitaal geven de UPO's 2016 voor deelnemers aan beschikbare premieregelingen een realistischer beeld van het te verwachten pensioen. + De Leidraad Wet verbeterde premieregeling helpt pensioenuitvoerders te voldoen aan de nieuwe eisen die deze wet introduceert op het gebied van informatieverstrekking en zorgplicht. + Verzekeraars hebben plan van aanpak ontwikkeld voor niet-opbouwende beschikbare premieregelingen om deelnemers een bewuste keuze te laten maken over voortzetting van het product. + Met ons position paper is een actieve bijdrage geleverd aan de discussie rondom het nieuwe pensioenstelsel. 	<p>Onze onderzoeken hebben bijgedragen aan het verbeteren van de correctheid en begrijpelijkheid van pensioeninformatie en het verkleinen van risico's die samenhangen met beschikbare premieregelingen.</p>
<p>Regulier toezicht Verzekeren Beperken van problemen voor consumenten met een beleggingsverzekering.</p> <p>Verbeteren van de vakbekwaamheid van adviseurs</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Er is vastgesteld dat verzekeraars conform de wettelijke streefcijfers klanten met een beleggingsverzekering actief benaderen om hun situatie te verbeteren. Daarnaast hebben we met ons onderzoek naar de kwaliteit van activering verzekeraars aangespoord scherper zicht te krijgen op de kwaliteit van hersteladviezen die worden gegeven door het intermediair. + We hebben adviseurs duidelijkheid gegeven over wanneer zij aan welke vakbekwaamheidseisen moeten voldoen. 	
<p>Regulier toezicht overig Bevorderen dat het klantbelang centraal staat bij de ontwikkeling van vernieuwende vormen van dienstverlening.</p> <p>Banken en verzekeraars doorlopend stimuleren om het klantbelang centraal te stellen in hun productaanbod en dienstverlening.</p>	<ul style="list-style-type: none"> + De toetsing van vernieuwende vormen van dienstverlening aan consumenten heeft in 3 gevallen geleid tot aanpassing of terugtrekking van het concept. + Een nieuwe meting in het kader van het Klantbelang Dashboard laat zien dat we banken en verzekeraars op de meeste onderdelen succesvol hebben aangespoord tot het verbeteren van hun informatieverstrekking en productaanbod. 	

Thema: 'Consumenten krijgen begrijpelijke en efficiënte pensioenproducten'

Consumenten zijn steeds meer zelf verantwoordelijk voor de financiële planning voor hun oude dag. Sommigen kunnen dit niet of staan er onvoldoende bij stil. Dit vraagt meer bewustwording en actiebereidheid. Anders lopen ze het risico dat hun pensioen lager is dan nodig en dan verwacht. De AFM vindt het belangrijk dat consumenten correcte, duidelijke en evenwichtige informatie over pensioen ontvangen. Daarnaast is het belangrijk dat consumenten begrijpelijke en efficiënte pensioenproducten krijgen die aansluiten bij hun behoeften.

Activiteiten en resultaten

Kwaliteit van pensioeninformatie kan en moet beter

Pensioenfondsen kunnen en moeten deelnemers duidelijker informeren over de kans op indexeren of korten van hun pensioen op de middellange termijn. Dat blijkt uit het onderzoek 'Financiële Opzet & Informatie' dat de AFM in 2016 samen met DNB bij 137 pensioenfondsen heeft uitgevoerd. Slechts één op de acht fondsen geeft juiste en heldere informatie over zowel indexeren als korten. Vooral de informatie over korten kan beter. Slechts één op de vijf fondsen doet dit correct en duidelijk. Uit het onderzoek bleek ook dat het merendeel van de pensioenfondsen hun deelnemers goed wil informeren, maar niet altijd weet hoe ze dit moeten doen. De tips die we hebben meegegeven met de terugkoppeling stellen de sector in staat om op dit punt een verbetering te maken.

Ook de informatieverstrekking van pensioenuitvoerders over de keuzemogelijkheden bij afkoop en de voor- en nadelen daarvan kan beter. In juni 2016 heeft de AFM onderzoek

gedaan bij zeven pensioenverzekeraars en drie premiepensioeninstellingen. Hieruit blijkt dat afkoopinformatie van deze pensioenuitvoerders beter kan. Het verbeteren van de informatie is van belang, omdat alleen op basis van duidelijke en evenwichtige informatie de consument een weloverwogen besluit over afkoop van hun pensioen te kunnen nemen.

De AFM heeft het belang van heldere en begrijpelijke pensioencommunicatie ook in verschillende beleids- en wetgevings-trajecten benadrukt. Zo is het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geadviseerd over de nieuwe modellen voor het Uniform Pensioenoverzicht (UPO). Daarnaast hebben wij een [position paper](#) uitgebracht in het kader van de discussie over een nieuw pensioenstelsel. In dit position paper hebben we benadrukt dat we het van belang vinden dat iedere deelnemer een persoonlijke pensioenrekening krijgt. We denken dat een persoonlijke pensioenrekening voor de deelnemer duidelijker maakt wat hij aan pensioen opbouwt. Daarnaast geeft het mogelijkheden om de pensioenopbouw beter te laten aansluiten bij de persoonlijke situatie van de deelnemer. We vinden het daarnaast van belang dat er sprake is van een goede balans tussen keuzevrijheid en bescherming van de deelnemer.

Informatie over pensioen is belangrijk om consumenten een beeld te geven van wat zij opbouwen. Het is echter niet voldoende om hen in actie te laten komen voor hun oude dag. Consumenten moeten ook kunnen nagaan of zij voldoende pensioen opbouwen of extra maatregelen moeten treffen. In 2016 hebben wij er daarom op aangedrongen dat voor consumenten een integraal financieel overzicht wordt gecreëerd van al hun financiële gegevens, zoals spaargeld, hypotheek, verzekeringen en pensioenpotjes. Ook is gepleit voor een

periodieke financiële check-up ('Financieel APK'). Verschillende marktpartijen pakken dit idee inmiddels op. De AFM zal hier in 2017 opnieuw aandacht aan besteden.

Intensiever toezicht op beschikbare premieregelingen

Het aantal beschikbare premieregelingen neemt toe. Bij deze pensioenregelingen betaalt de werkgever een vooraf vastgestelde premie die, na aftrek van de kosten, in een individueel 'potje' wordt belegd. De deelnemer draagt het risico van tegenvallende beleggingsopbrengsten. Vanuit de themadoelstelling 'consumenten krijgen begrijpelijke en efficiënte pensioenproducten' houdt de AFM nog scherper toezicht op beschikbare premieregelingen. Eén van de belangrijkste gedachten achter dit intensievere toezicht is dat de AFM gelooft in een nieuw pensioenstelsel met een persoonlijke pensioenrekening voor alle deelnemers. Daarom vindt de AFM het belangrijk dat pensioenuitvoerders die al uitvoering geven aan individuele 'potjes' op alle mogelijke manieren het belang van de deelnemer centraal stellen.

“Hierdoor geven de UPO's die worden verstrekt over 2016 een meer waarheidsgetrouw beeld van het pensioeninkomen dat deelnemers mogen verwachten.”

Realistischer beeld van pensioeninkomen

In 2016 is in het kader van het onderzoek 'Expirerend Pensioenkapitaal' onderzocht door welke oorzaken het pensioeninkomen op pensioendatum regelmatig lager uitvalt dan op het UPO staat vermeld. De onderzoeksbevindingen hebben verzekeraars aangespoord de oorzaken die leiden tot de verschillen en de informatie die zij aan deelnemers verstrekken weg te nemen. Hierdoor geven de UPO's die worden verstrekt over 2016 een meer waarheids-

getrouw beeld van het pensioeninkomen dat deelnemers mogen verwachten.

Aanzienlijke verschillen tussen lifecycles

Ook hebben wij in kaart gebracht hoe verzekeraars bij beschikbare premieregelingen invulling geven aan lifecycle beleggen. Onder 'lifecycle beleggen' wordt verstaan dat het beleggingsrisico wordt afgebouwd naarmate deelnemers dichterbij hun pensioendatum komen. Doel was vast te stellen in hoeverre verzekeraars het belang en de kenmerken van de deelnemer betrekken bij de inrichting van hun lifecycles. Uit dit verkennend onderzoek blijkt dat er aanzienlijke verschillen bestaan tussen lifecycles. Om werkgevers passend te kunnen adviseren, is het van belang dat pensioenadviseurs rekening houden met deze verschillen.

Plan van aanpak voor niet-opbouwende polissen

Daarnaast is de AFM met verzekeraars in gesprek gegaan over beschikbare premieregelingen waarbij risicopremies worden onttrokken aan de inleg of de opbouw. Deze risico-onttrekkingen kunnen er voor deelnemers toe leiden dat zij geen pensioen opbouwen. Verzekeraars hebben een plan van aanpak opgesteld om deelnemers te stimuleren een bewuste keuze te maken over de voortzetting van de risicodekking en/of de polis. Wij monitoren de voortgang door vast te stellen hoeveel deelnemers op welk moment worden benaderd en hoe hun situatie wordt verbeterd.

Wet verbeterde premieregeling

In de tweede helft van 2016 heeft de AFM het toezicht op de Wet verbeterde premieregeling (Wvp) vormgegeven. Deze wet is op 1 september in werking getreden en biedt deelnemers de mogelijkheid om na de pensioendatum door te beleggen. Na verkennende gesprekken met de sector is een *Leidraad* uitgebracht die pensioen-

uitvoerders helpt om aan de nieuwe zorg- en informatieverplichtingen te voldoen. In 2017 wordt het toezicht op de Wvp verder ingevuld.

Resultaten voor onze stakeholders

- + Pensioenfondsen zijn aangespoord hun informatie over de kans op korten of indexeren te verbeteren.
- + Consumenten krijgen een realistischer beeld van hun pensioeninkomen en worden beter ondersteund bij het nemen van financiële beslissingen.
- + Verzekeraars hebben inzicht in het aantal deelnemers met een beschikbare premieregeling die niet opbouwt door onttrekkingen van risicopremies. Zij gaan deelnemers activeren om een bewuste keuze te maken over voortzetting van het product.
- + De *leidraad* Wet verbeterde premieregelingen helpt pensioen-uitvoerders om te voldoen aan de nieuwe regelgeving.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

In 2016 heeft de AFM zich geconcentreerd op een aantal sectorbrede onderzoeken. Door nadrukkelijk de samenwerking met DNB, pensioenuitvoerders en beleidsmakers op te zoeken, en tegelijk te investeren in gedegen analyse, hebben wij zichtbaar gemaakt op welke productkenmerken en informatie verbetering nodig is.

Handhaving

In 2016 heeft de AFM 87 keer een normoverdragende brief gestuurd of een normoverdragend gesprek gevoerd, omdat de pensioenuitvoerder (nog) niet voldeed aan de wettelijke regels. Het betrof hier uiteenlopende verplichtingen, variërend van de verstrekking van correcte, duidelijke en evenwichtige informatie tot tijdige UPO-verzending en het provisieverbod.

Er zijn geen zwaardere maatregelen getroffen. Een bewuste keuze, omdat de pensioensector te maken heeft met een relatief nieuw wettelijk kader. De Wet pensioencommunicatie is in 2015 in werking getreden (sommige onderdelen pas in 2016), de Wet verbeterde premieregeling dateert van september 2016.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het thema heeft twee beoogde effecten:

1. Instellingen geven hun deelnemers begrijpelijke en evenwichtige informatie over de pensioenregeling en/of het pensioenproduct.
2. Pensioenproducten sluiten aan bij de behoeften van de deelnemer. De premie resulteert in een zo hoog mogelijke pensioenuitkering, zonder dat onverantwoorde risico's worden genomen.

In 2016 is gewerkt aan de verbetering van pensioeninformatie. Het onderzoek 'Financiële Opzet & Informatie' heeft een goed beeld opgeleverd van de mate waarin pensioenfondsen correct, duidelijk en evenwichtig communiceren over de kans op korten. Hoewel er fondsen zijn die dit goed doen, is op elk van deze onderdelen verbetering mogelijk. Daarnaast heeft het onderzoek 'Expirerend Pensioenkapitaal' actief bijgedragen aan het beperken van teleurstellingen bij deelnemers.

In 2016 heeft de AFM zich actiever dan de voorgaande jaren gericht op beschikbare premieregelingen die worden uitgevoerd door verzekeraars. Dit heeft ertoe geleid dat verzekeraars zich inspannen om deelnemers met een niet-opbouwende polis een bewuste keuze te laten maken over voortzetting van de regeling en/of risicodekking. Daarnaast is het inzicht vergroot in kenmerken van beschikbare premieregelingen die kunnen leiden tot teleurstellingen bij deelnemers.

“In 2016 heeft de AFM zich geconcentreerd op een aantal sectorbrede onderzoeken.”

Regulier toezicht: activiteiten en resultaten

Innovatieve bedieningsconcepten getoetst

In augustus 2016 heeft de AFM de leidraad Kwalificatie Innovatieve Dienstverlening gepubliceerd. Dit was nodig om partijen die nieuwe bedieningsconcepten ontwikkelen voor beleggers richting te geven bij het toepassen van het wettelijk kader. In 2016 hebben wij 26 innovatieve bedieningsconcepten in de retaildienstverlening beoordeeld. Het doel van deze beoordelingen is te borgen dat het klantbelang voldoende centraal staat bij innovatie. In drie gevallen is corrigerend opgetreden vanwege risico's voor klanten. Deze concepten zijn aangepast of teruggetrokken. De overige 23 bedieningsconcepten dienden naar het oordeel van de AFM voldoende het belang van de klant.

Blijvende aandacht voor nazorg beleggingsverzekeringen

Consumenten met een beleggingsverzekering kunnen door tegenvallende beleggingsopbrengsten in financiële problemen komen. Daarom heeft de AFM het afgelopen jaar veel aandacht besteed aan de nazorg die verzekeraars bieden aan klanten met een beleggingsverzekering. Op drie momenten is gecontroleerd of verzekeraars voldoende klanten (conform de wettelijke streefcijfers) actief benaderen om hun situatie te verbeteren. Dit bleek het geval. Daarnaast is in het Klantbelang Dashboard de kwaliteit van de nazorg onderzocht en vastgesteld hoe verzekeraars het proces beheersen. Hieruit kwam naar voren dat er ruimte is voor verbetering. Zo heeft slechts een enkele verzekeraar zicht op de kwaliteit

van hersteladviezen door de intermediair en zijn nog niet alle hersteladviezen die verzekeraars zelf geven bij pensioengebonden polissen goed. De bevindingen zijn teruggekoppeld richting verzekeraars en de AFM controleert scherp of de verzekeraars deze bevindingen ook daadwerkelijk implementeren.

Ten slotte hebben we in 2016 in de Nadere regeling gedragstoezicht financiële ondernemingen (Nrgfo) de streefcijfers opgenomen voor het benaderen van klanten met een 'overige' beleggingsverzekering. Verzekeraars weten dankzij deze streefcijfers wanneer zij klanten met een niet-pensioen- of hypotheekgebonden beleggingsverzekering moeten hebben benaderd.

Einde overgangstermijn nieuwe vakbekwaamheidseisen

Sinds 1 januari 2014 zijn de nieuwe vakbekwaamheidseisen voor financiële dienstverleners van kracht. Op 1 januari 2017 liep de overgangstermijn af. Dit heeft geleid tot 99 ontheffingsverzoeken. Eind december waren er nog 31 in behandeling. Een ontheffingsverzoek kan enkel worden toegewezen als sprake is van zogenoemde 'schrijnende omstandigheden'. Begin 2016 heeft de AFM bij 62 ondernemingen onderzocht of zij voldeden aan de diplomaplicht (het ging om ondernemingen die gebruikmaakten van het verkorte overgangsregime); 82 procent had alle diploma's op orde, bij de overige 18 procent is nader onderzoek verricht. Dit heeft geleid tot normoverdracht, maar niet tot handhaving, omdat geen sprake was van het bewust schenden van een wettelijke bepaling.

Banken en verzekeraars stellen klantbelang centraal

In november 2016 is het Klantbelang Dashboard 2015/2016 gepubliceerd.

Het Klantbelang Dashboard gebruiken we als instrument om zichtbaar te maken in welke mate banken en verzekeraars het klantbelang centraal stellen in hun dienstverleningen en productaanbod. De uitkomsten laten op onderdelen verbetering zien ten opzichte van het voorgaande jaar. Dit geldt bijvoorbeeld voor de kwaliteit van beleggingsadvies en de duidelijkheid van informatieverstrekking. Op de onderdelen Beleggingsverzekeringen en Consumptief Krediet is nog verbetering nodig. De AFM is met de sector in gesprek om te verkennen op welke onderdelen banken en verzekeraars zelf het eigenaarschap kunnen nemen over onderdelen van het Klantbelang Dashboard.

Resultaten voor onze stakeholders

- + We hebben 26 innovaties in retaildienstverlening getoetst. Er is daarbij vooral gekeken of de innovaties in het belang van de klant waren en of de nieuwe concepten leiden tot een uitkomst die past bij de behoefte en situatie van de klant. Waar nodig is bijgestuurd.
- + De afwikkeling van het dossier beleggingsverzekeringen is bevorderd door onderzoek naar de kwaliteit van de nazorg en het monitoren van de voortgang van het activeren van consumenten met een beleggingsverzekering.
- + Adviseurs hebben meer duidelijkheid gekregen over de vakbekwaamheidseisen. Deze eisen dragen bij aan het verbeteren van het advies richting de klant. De verschaftte duidelijkheid geeft adviseurs handvatten om dit advies ook beter invullen.
- + We hebben met het Klantbelang Dashboard gemeten in welke mate banken en verzekeraars het klantbelang centraal stellen in hun productaanbod en informatieverstrekking en, waar nodig, aangespoord tot verbetering.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

De AFM heeft gebruikgemaakt van een mix van formele en informele beïnvloeding. Bij de nazorg beleggingsverzekeringen is één normoverdragende brief verzonden omdat door een verzekeraar gegeven hersteladviezen door ontoereikende vastlegging niet reconstrueerbaar waren. De tuchtklacht die de AFM in 2015 had ingediend tegen SRLEV NV (Reaal) is in 2016 gegrond verklaard door de Tuchtraad Financiële Dienstverlening (Assurantiën). Dit heeft geleid tot een waarschuwing van het Verbond van Verzekeraars richting SRLEV. Aanleiding voor de tuchtklacht was de constatering van de AFM dat SRLEV bij het vinden van een oplossing voor klanten met een niet-opbouwende beleggingsverzekering per 31 december 2014 significant achterbleef bij de door haar zelf gestelde ambitie. De AFM heeft twee normoverdragende en vier waarschuwingsbrieven verstuurd om te bevorderen dat het provisieverbod wordt nageleefd en er geen sprake is van ongewenste sturing richting een financieel product dat niet aansluit bij de kenmerken en behoeften van de consument. Ook zijn in het licht van het provisieverbod vier waarschuwingsgesprekken gevoerd. In het kader van de Dashboardmodule Consumptief Krediet zijn twee waarschuwingsgesprekken met aanbieders van consumptief krediet gevoerd. Aanleiding voor deze gesprekken was in het eerste geval oneven-

wichtige informatieverstrekking en in het tweede geval het ontbreken van een adequaat proces om overkreditering te voorkomen.

Internationale samenwerking

De AFM heeft in 2016 binnen zowel de International Association of Insurance Supervisors (IAIS) als de European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) een actieve bijdrage geleverd aan toezichtconvergentie. De participatie in de Market Conduct Working Group van IAIS heeft geleid tot het 'application paper on approaches to supervising the conduct of intermediaries'. In dit rapport staan voorbeelden van zaken waarmee in het toezicht op adviseurs en bemiddelaars rekening moet worden gehouden. Ook worden verschillende toezichtmethodieken beschreven. Via onze deelname is in dit paper internationaal aandacht gevraagd voor het wegnemen van de belangenverstremming bij een provisiegerelateerde beloning.

In de Committee on Consumer Protection and Financial Innovation van de EIOPA heeft de AFM bijgedragen aan de formulering van het technisch advies van de EIOPA aan de Europese Commissie over de Europese Richtlijn Verzekeringsdistributie. Deze richtlijn wijzigt de huidige Nederlandse wetgeving voor onder meer het product-ontwikkelingsproces en informatie-verstrekking.

Tabel 9 Bezetting in fte

Toezicht Verzekeren en Pensioenen	Realisatie	Begroting 2016	Vershil
Gemiddelde totale bezetting (inclusief tijdelijke inhuur in fte's)	37	40	-3 (-8%)
Gemiddelde bezetting medewerkers in dienst (in fte's)	37	39	-2 (-5%)

Kwaliteit accountants- controle en verslaggeving

Van beursgenoteerde ondernemingen wordt verwacht dat zij voldoen aan regelgeving en maatschappelijke verwachtingen. Beleggers, geïnteresseerde burgers, politici en uiteraard toezichhoudende instanties. Een steeds bredere en kritische groep belangstellenden verwacht goed ondernemingsbestuur en een heldere, duidelijke en betrouwbare verantwoording over de prestaties en het gedrag. Dit vormt de kern van een goede corporate governance.

“Een steeds bredere en kritische groep belangstellenden verwacht goed ondernemingsbestuur en een heldere, duidelijke en betrouwbare verantwoording over de prestaties en het gedrag.”

De externe accountant vervult een belangrijke rol om te toetsen of de verantwoording van ondernemingen betrouwbaar en evenwichtig is. Door incidenten uit het verleden is het vertrouwen in accountants aangetast. De accountancysector dient nog hard te werken aan het herstel van gerechtvaardigd vertrouwen in het oordeel van de accountants zoals opgenomen in de accountantsverklaring.

De AFM maakt zich sterk voor een goede kwaliteit van de verslaggeving en accountantscontrole. Wij stimuleren en motiveren de sector en dagen deze dan ook uit om voortvarend te werken aan kwaliteitsverbetering van hun governance- en bestuursstructuur, gedrag en cultuur. Hierdoor kan het vertrouwen in de accountants en accountantsorganisaties uiteindelijk weer worden hersteld.

Ons toezicht is effectief wanneer beleggers en andere belanghebbenden kunnen vertrouwen op financiële en niet-financiële informatie in de jaarverslaggeving en op het oordeel van de accountant daarover.

Om effectief toezicht te blijven houden, is het belangrijk de hedendaagse ontwikkelingen te volgen. Ook de accountancysector heeft te maken met technologische ontwikkelingen op de terreinen van data-analytics, data-enabled auditing, big data en blockchain technologieën. Deze ontwikkelingen hebben impact op het werk van de accountants en daarmee dus ook op ons toezicht.

De AFM heeft in 2016 het top10-risico 'businessmodel accountants' uitgewerkt in het thema 'Verbetering kwaliteit wettelijke controles'. De keuze voor het thema kwam voort uit het risico dat OOB-accountantsorganisaties de kwaliteit van wettelijke controles onvoldoende verhogen en verbeteringen niet consistent en duurzaam kunnen waarborgen. Naast de uitwerking van het top10-risico is uiteraard ook op reguliere basis toezicht uitgevoerd.

Tabel 10 Resultaat Kwaliteit accountantscontrole en verslaggeving

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage aan effect 3-5 jaar (zie Agenda)
<p>Thematisch toezicht Aanzienlijke kwaliteitsverbetering van de wettelijke controles door OOB-accountantsorganisaties nodig</p>	<p>De resultaten in 2016 zijn als volgt (publicatie van de bevindingen van de kwaliteitstoetsingen en de voortgang van de veranderingen vindt naar verwachting in Q2 2017 plaats):</p> <ul style="list-style-type: none"> + De onderzoeken naar de geselecteerde wettelijke controles boekjaren 2014 en 2015 bij de Big4-accountantsorganisaties zijn afgerond. Voorlopige conclusies zijn gedeeld en herstelmaatregelen door de accountantsorganisaties in gang gezet (voorzover relevant). + Als gevolg van project Monitoring Onderzoek naar de implementatie van alle veranderingen is gebleken dat vrijwel alle onderzochte OOB-accountantsorganisaties de verbetermaatregelen en noodzakelijke veranderingen in opzet hebben geïmplementeerd. De onderzoeken naar de implementatie en borging van de veranderingen hebben geleid tot inzicht bij de accountantsorganisaties in de voortgang van de implementatie en borging. Dit inzicht is verkregen doordat de bevindingen en observaties mondeling zijn teruggekoppeld. 	<p>De OOB-accountantsorganisaties investeren in de kwaliteit van wettelijke controles. Implementatie en borging van de benodigde veranderingen en verbeteringen naar aanleiding van de aanbevelingen van de AFM en het rapport van de sector 'In het publiek belang' vindt plaats.</p>
<p>Regulier toezicht Verbetering jaarverslaggeving</p> <p>Bewustzijn van corruptie in de sector vergroten</p> <p>Scherper toezicht op onvoldoende presterende niet OOB-kantoren</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Meer aandacht voor geïntegreerde jaarverslaggeving bij beursgenoteerde ondernemingen. + Concrete aanpassingen in de jaarverslaggeving van beursgenoteerde ondernemingen door interventies van de AFM. + Bewustzijn bij Big 4 van corruptierisico's groeit door de toetsing van concrete consultaties bij experts binnen de accountantsorganisaties en de terugkoppeling van onze observaties. + Onvoldoende presterende 'rode' niet-OOB-kantoren onder verscherpt toezicht. 	

Thema: 'Verbetering kwaliteit wettelijke controles door OOB-accountantsorganisaties'

In het streven naar aanzienlijke kwaliteitsverbetering van de wettelijke controles houdt de AFM druk op de sector. Het is belangrijk en noodzakelijk dat beleggers, pensioendeelnemers en consumenten kunnen vertrouwen op de juiste en volledige onderbouwing van de controleverklaring.

De OOB-accountantsorganisaties verrichten tweederde van alle wettelijke controles in Nederland. Daarom heeft de AFM zich in 2016 specifiek op deze groep gericht, met nadruk op de zogenoemde Big 4-accountantsorganisaties (Deloitte, EY, KPMG en PwC). Om de kwaliteit van wettelijke controles te verbeteren en duurzaam te borgen, zijn fundamentele veranderingen nodig. Dit werd vanaf eind 2014 al aangetoond in onder meer het sectorrapport 'In het publiek belang', het AFM-rapport over de 1-meting naar de kwaliteit van de accountantscontroles bij de Big4-accountantsorganisaties en het AFM-rapport Dashboard 2015. In het rapport Dashboard 2015 werd de voortgang van de veranderingen en de invoering van de verbetermaatregelen onder de loep genomen. Maar scherp toezicht blijft noodzakelijk. Dit werd begin november 2016 ook onderstreept door de rapportage van de Monitoring Commissie Accountancy over de voortgang van het ingezette veranderproces.

“Om de kwaliteit van wettelijke controles te verbeteren en duurzaam te borgen, zijn fundamentele veranderingen nodig.”

Wij verwachten dat het ingezette veranderproces een impuls geeft aan de kwaliteit. Maar het is nog onduidelijk of dit afdoende is, snel genoeg gaat en duurzaam zal zijn.

Activiteiten en resultaten

In 2016 heeft de AFM een tweemeting naar de kwaliteit van wettelijke controles uitgevoerd binnen het project 'Regulier onderzoek Big 4'. Het onderzoek betrof de wettelijke controles in 2015 en 2016 (boekjaar 2014 en boekjaar 2015). De uitkomsten geven de vier accountantsorganisaties inzicht in waar zij voldoende presteren en waar verbeteringen nodig zijn. Daarnaast hebben wij in het project 'Monitoring 2016' de invoering en borging van de kwaliteit van de verandertaalregelen bij OOB-accountantsorganisaties onderzocht. De AFM stimuleert, motiveert en jaagt de OOB-accountantsorganisaties aan om voortgang te boeken op de noodzakelijke kwaliteitsverbeteringen. Het gaat hierbij onder andere om het functioneren van het bestuur, aspecten van gedrag en cultuur en intern toezicht (raad van commissarissen). Publicatie van de onderzoeksresultaten van beide projecten zal naar verwachting in het tweede kwartaal van 2017 plaatsvinden.

Resultaten voor onze stakeholders

- + Accountantsorganisaties hebben inzicht gekregen in de voortgang en tempo van hun veranderingsproces en de gemeten kwaliteit van de wettelijke controles.
- + De Big4-accountantsorganisaties weten door de uitkomsten van de kwaliteitstoetsingen waar de kwaliteit van de onderzochte wettelijke controles tekortschiet en waar zij voldoende presteren. Hier kunnen zij van leren voor controles van lopende en komende boekjaren.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

De AFM toetst de kwaliteit van de wettelijke controles. Daarnaast rapporteren wij de voortgang van de verbeterprocessen op het gebied van governance, bestuur, gedrag en cultuur in een dashboard.

We gebruiken verschillende manieren van beïnvloeding: het organiseren van CEO-meetings, mondelinge communicatie over de uitkomsten van onderzoeken naast het uitbrengen van individuele onderzoeksrapportages, het voeren van gesprekken met bestuurders en commissarissen, het publiekelijk inzichtelijk maken van scores per accountantsorganisatie door het publiceren van een dashboard, het opleggen van boetes, andere handhavingsmaatregelen en het voeren van normoverdragende gesprekken en versturen van norm-overdragende brieven.

Handhaving

In maart 2016 zijn vier boetes opgelegd aan elk van de vier grootste accountantsorganisaties voor overtreding van de zorgplicht. Deze boetes komen voort uit de onderzoeken naar de kwaliteit van wettelijke controles waarover in september 2014 is gerapporteerd.

Internationale samenwerking audit

De AFM heeft aan de basis gestaan van het International Forum of Independent Audit Regulators en (IFIAR) en is actief binnen IFIAR, het mondiale samenwerkingsverband van toezichthouders op accountantsorganisaties. Via IFIAR oefenen wij invloed uit op de zes grootste accountantsorganisaties wereldwijd om de kwaliteit van de wettelijke controles, waaronder in Nederland, te verbeteren. De bevindingen met betrekking tot inconsistente kwaliteit in Nederland komen naadloos overeen met bevindingen in andere jurisdicties. IFIAR heeft met deze accountantsorganisaties afgesproken dat de komende vier jaar

wordt toegewerkt naar een vermindering van tenminste 25 procent van het aantal wettelijke controles met bevindingen. De uitkomsten van de AFM-onderzoeken naar wettelijke controles wegen mee in bovengenoemde afspraak.

Daarnaast levert de AFM in de persoon van bestuurder Gerben Everts de voorzitter van de Monitoring Group. De Monitoring Group ziet toe op het functioneren van de International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) en de International Ethics Standard Board for Accountants (IESBA). In 2016 heeft het overleg in de Monitoring Group ertoe geleid dat de wijze waarop de wereldwijde controlestandaarden tot stand komen, wordt aangepast. Daarbij zal in de toekomst meer aandacht zijn voor checks and balances in het proces en meer invloed zijn van andere stakeholders dan alleen de accountantsorganisaties. Dit zal moeten resulteren in hoge kwaliteit standaarden, ruimte voor innovatie en directe wereldwijde toepassing daarvan.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het thema heeft twee beoogde effecten:

1. Van de wettelijke controles door OOB-accountantsorganisaties is slechts een beperkt aantal van onvoldoende kwaliteit.
2. In 2018 hebben de OOB-accountantsorganisaties de maatregelen van de NBA en aanbevelingen van de AFM uit het rapport over de Big 4 ingevoerd.

In 2016 zijn al resultaten geboekt: de OOB-accountantsorganisaties investeren in de kwaliteit van wettelijke controles. Dit blijkt uit toename van interne kwaliteitsreviewprogramma's, trainingen van medewerkers, optimalisatie van de cliëntportefeuilles per externe accountant en het aanpassen van de beoordeling en beloningscriteria met een toenemend gewicht van kwaliteit als maatstaf.

Tevens wordt geïnvesteerd in programma's voor verandering van gedrag en cultuur waarbij de focus ligt op versterking van de kwaliteitsgerichte cultuur. Wij kunnen nog geen uitspraken doen over de kwaliteit van de wettelijke controles bij de Big04-accountantsorganisaties, omdat het reguliere onderzoek bij de Big 4 (tweemeting) in 2017 wordt afgerond. In de transparantieverslagen die de Big 4-accountantsorganisaties in het najaar 2016 hebben gepubliceerd, geven zij zelf aan dat een verbetering in kwaliteit lastig is en tijd zal vergen.

Regulier toezicht: activiteiten en resultaten

Meer aandacht voor geïntegreerde jaarverslaggeving

In 2016 heeft de AFM drie themaonderzoeken uitgevoerd naar de jaarverslaggeving van een selectie van beursgenoteerde ondernemingen. De onderzoeken waren gericht op de mate van geïntegreerde verslaggeving, de risicoparagraaf en de omvang en kwaliteit van toelichtingen in de jaarverslagen. Doel was het bewustzijn van deze thema's te vergroten, zodat zij op de agenda van ondernemingen komen of blijven staan. Tevens willen wij ondernemingen stimuleren om verdere stappen te zetten. Uit de onderzoeken blijkt dat bedrijven meer aandacht besteden aan geïntegreerde verslaggeving, maar dat verbeteringen mogelijk zijn, mede voor de onderlinge vergelijkbaarheid. Ook ontbreekt in de risicoparagraaf vaak een gevoeligheidsanalyse. Een derde conclusie is dat ondernemingen verschillend aan de slag zijn met de omvang en kwaliteit van toelichtingen. De resultaten zijn op 18 november gepubliceerd in het [thema-rapport In Balans 2016](#) .

Bewustzijn van corruptierisico's groeit

In 2016 hebben wij het themaonderzoek Verkenning corruptie bij de Big4-accountantsorganisaties opvolging gegeven. Hierbij is beoordeeld of de vaktechnische consultatieprocedure voor corruptierisico's in de wettelijke controles toereikend heeft gewerkt. De onderzochte organisaties zijn individueel geïnformeerd over de resultaten. Het vervolgonderzoek heeft het bewustzijn van corruptie vergroot. Bij enkele partijen zien wij effect doordat zij meer aandacht besteden aan corruptierisico's. Toch kan de bewustwording in de branche verder worden verbeterd. Dit blijkt ook uit de eerste rapportage van de Monitoring Commissie Accountancy. De AFM blijft hier aandacht voor vragen.

Aanpak 'rode' niet-OOB-kantoren

De NBA en SRA hebben in 2015/2016 23 accountantsorganisaties overgedragen ter opvolging aan de AFM. Deze zogenaamde 'rode niet-OOB-kantoren' zijn in de toetsing van de NBA en SRA voor de tweede keer als onvoldoende gekwalificeerd. Met 19 accountantsorganisaties zijn in 2016 toezichtgesprekken gevoerd. Bij vier accountantsorganisaties volgt in 2017 een onderzoek door de AFM. Daarnaast is aan vier andere accountantsorganisaties een versnelde toetsing door de SRA of NBA aangekondigd. Eén accountantsorganisatie heeft na de aankondiging van een gesprek bij de AFM een verzoek tot intrekking van de vergunning gedaan. Een tweede accountantsorganisatie heeft tijdens het toezichtgesprek aangegeven de vergunning te laten intrekken na afronding van de wettelijke controles over boekjaar 2015. Het verzoek tot intrekking van de vergunning is inmiddels ontvangen. De overige niet-OOB-accountantsorganisaties met een onvoldoende uitkomst van de kwaliteits-toetsingen zullen met handhaving te maken kunnen krijgen indien ze niet op korte termijn verbeteringen laten zien.

Daling aantal niet-OOB-accountantsorganisaties

De AFM heeft in 2016 zes vergunningen verleend, waarvan één een rechtsvormwijziging betrof van een bestaande vergunninghouder. 32 Vergunningen zijn op verzoek ingetrokken: zes vergunninghouders zijn overgenomen of gefuseerd, tien zijn gestopt, acht verrichtten geen wettelijke controles of hebben deze nooit verricht, één vergunninghouder is failliet gegaan, twee hebben na aankondiging of tijdens het toezichtgesprek bij de AFM aangegeven hun vergunning in te trekken en drie hebben de vergunning ingeleverd vanwege een onvoldoende kwalificatie in de NBA-toetsing. De andere twee intrekkingen hebben andere redenen. Het aantal niet-OOB-accountantsorganisaties in het AFM-register is in 2016 afgenomen van 347 op 1 januari 2016 tot 321 op 31 december 2016.

“Uit de onderzoeken blijkt dat bedrijven meer aandacht besteden aan geïntegreerde verslaggeving, maar dat verbeteringen mogelijk zijn.”

Resultaten voor onze stakeholders

- + Het toezicht op verslaggeving bevordert (financiële) informatie die relevant, betrouwbaar, vergelijkbaar, begrijpelijk, tijdig en verifieerbaar is. Dit vergroot het vertrouwen in de kapitaalmarkten en verlaagt de kapitaalkosten van ondernemingen.
- + Door de opvolging van signalen en incidenten, en de toezichtacties bij de overgedragen 'onvoldoende' niet-OOB-kantoren worden accountantsorganisaties gestimuleerd de kwaliteit van de wettelijke controles te verbeteren.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

De AFM beïnvloedt de verslaggeving van ondernemingen door themaonderzoeken en desktopreviews. Themaonderzoeken worden uitgevoerd om bepaalde verslaggevingsonderwerpen onder de aandacht te brengen van opstellers en accountantsorganisaties, met als doel hen preventief te beïnvloeden. Desktopreviews kunnen leiden tot het opleggen van een handhavingsmaatregel ('mededeling' en 'aanbeveling') en zijn meer gericht op formele beïnvloeding. Bij het opvolgen van signalen en incidenten over de kwaliteit van wettelijke controles en naleving van wet- en regelgeving besteedt de AFM aandacht aan de wijze waarop de accountantsorganisatie de signalen en incidenten behandelt en onderzoekt, en aan de oorzaken die ten grondslag liggen aan signalen en incidenten. Wij hanteren hierbij een mix van formele en informele beïnvloeding. De AFM verwacht dat accountantsorganisaties oorzakanalyses uitvoeren, met als doel hun kwaliteitsbeheersing te verbeteren en hieruit lering te trekken voor de toekomst. Het adequaat opvolgen van incidenten door de accountantsorganisaties en vooral het tijdig melden van incidenten blijven aandachtspunten. Accountantsorganisaties worden hierop aangesproken en wij vermelden dit aspect expliciet in onze schriftelijke communicatie. In 2016 zijn 44 vooronderzoeken op basis van incidentmeldingen en signalen gestart; hiervan zijn er 25 afgerond in 2016.

Handhaving

In 2016 zijn aan vijf ondernemingen formele brieven gestuurd ('mededeling') om in de financiële verslaggeving 2014 of 2015 één of meer aspecten aan te passen; twee van deze vijf ondernemingen zijn door de AFM verplicht tot het uitbrengen van een persbericht ('een aanbeveling') om beleggers te informeren over een

noodzakelijke verandering in de financiële verslaggeving. Daarnaast heeft de AFM van vijf mededelingen en vijf gemaakte informele afspraken de opvolging beoordeeld. Bij 90 procent is sprake van een adequate aanpassing in de financiële verslaggeving 2015. In het verslagjaar zijn drie incidentonderzoeken uit voorgaande jaren afgerond. In één geval is een tuchtklacht ingediend, een ander incidentonderzoek is afgerond met een normoverdragende brief. Voor het derde incidentonderzoek wordt nog een definitief besluit over een formele maatregel genomen.

Internationale samenwerking verslaggeving

De AFM is vertegenwoordigd in de European Enforcers Coordination Sessions (EECS) van de ESMA. Dit forum van toezichthouders is ingesteld om consistente handhaving van de toepassing van IFRS in de Europese Economische Ruimte (EER) te bevorderen. De AFM heeft in 2016 een aantal van haar toezichtcasussen voorgelegd aan de EECS.

Tabel 11 Bezetting in fte

Toezicht Accountants en verslaggeving	Realisatie	Begroting 2016	Vershil
Gemiddelde totale bezetting (inclusief tijdelijke inhuur in fte's)	49	50	-1 (-2%)
Gemiddelde bezetting medewerkers in dienst (in fte's)	48	49	-1 (-2%)

Marktintegriteit en handhaving

De financiële sector is constant in ontwikkeling. Ook in deze tijd vol verandering moet de consument kunnen blijven vertrouwen op betrouwbare producten en diensten, transparantie en volledige informatievoorziening.

“De AFM streeft daarom naar vermindering van het schadelijke gedrag en criminaliteit op de financiële markt.”

Dit vertrouwen wordt echter aangetast als gedrag van marktpartijen de belangen van consumenten ernstig schaadt. Bijvoorbeeld door het misleiden van beleggers of door het aanbieden van (onverantwoorde) kredieten aan consumenten die financieel zeer kwetsbaar zijn. Het vertrouwen kan ook geschaad worden door betrokkenheid van bijvoorbeeld financiële dienstverleners of beleggingsondernemingen bij criminaliteit, zoals witwassen.

De AFM streeft daarom naar vermindering van het schadelijke gedrag en criminaliteit op de financiële markt. Dit bevordert het vertrouwen in de financiële markt, beschermt de consument en draagt bij aan een eerlijk en gelijk speelveld voor marktpartijen. De AFM richt zich in dit kader op vergunninghouders en hun (mede)beleidsbepalers, op vrijgestelde partijen en op illegale partijen. Naast dat we handhavend optreden proberen we partijen ook informeel te beïnvloeden door bijvoorbeeld hun bewustzijn te vergroten ten aanzien van risico's en regelgeving.

In 2016 is vanuit marktintegriteit en handhaving specifiek aandacht besteed aan twee van de top10-risico's; 'Impliciete overkreditering' en 'Risicorendementsafweging'. Dit is ingevuld door een thematische aanpak van oneerlijke verdienmodellen en onverantwoorde kredietverlening.

Tabel 12 Resultaat Markintegriteit en handhaving - Thematisch toezicht

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage effect 3-5 jaar (zie Agenda)
<p>Thematisch toezicht Het aanpakken van oneerlijke verdienmodellen</p>	<ul style="list-style-type: none"> + <i>Krachtig optreden malafide geldaantrekkers</i> 5 lasten onder dwangsom opgelegd wegens onvoldoende medewerking aan onderzoeken. + 2 boetes opgelegd wegens het niet voldoen aan de prospectusplicht. + 1 boete opgelegd wegens het niet verstrekken van alle essentiële informatie aan de consumenten. + 1 keer aangifte gedaan wegens het vermoeden van beleggingsfraude. + Ook zijn 20 norminformerende en normoverdragende brieven verstuurd. Tweederde van de betrokken partijen heeft de werkwijze vervolgens in overeenstemming gebracht met de regelgeving (bijvoorbeeld door een vrijstellingsvermelding op te nemen in het aanbiedingsmateriaal). + <i>Waarschuwen tegen boiler rooms</i> 22 boiler rooms zijn op de openbare waarschuwingslijst geplaatst. 783 consumenten zijn schriftelijk gewaarschuwd dat zij voorkomen op bellijsten van boiler rooms. + <i>Blijvende aandacht voor beleggingsondernemingen</i> Om beleggingsondernemingen aan te zetten tot verbetering van hun bedrijfsvoering zijn een last onder dwangsom en een boete zijn opgelegd. Een beleggingsonderneming heeft haar bedrijfsvoering verbeterd. Een andere beleggingsonderneming heeft de markt verlaten nadat de vergunning op verzoek is ingetrokken naar aanleiding van een onderzoek. Daarnaast zijn er 3 normoverdragende brieven verstuurd, gericht op verbeteringen in de bedrijfsvoering van de betreffende beleggingsondernemingen. + <i>Oversluiten beleggingsverzekeringen</i> 5 formele maatregelen zijn opgelegd om structureel en definitief schadelijke gedragingen in het kader van het oversluiten van woekerpolissen naar niet transparante fondsen te staken. 	<p>Consumenten en beleggers zijn beter op de hoogte van oneerlijke verdienmodellen.</p> <p>Malafide geldaantrekkers hebben hun misdragingen gestaakt.</p> <p>Meer 'gelijk speelveld' tussen beleggingsondernemingen.</p>
<p>Het aanpakken van onverantwoorde kredietverlening</p>	<ul style="list-style-type: none"> + <i>Terugdringen flitskrediet</i> De meeste aanbieders van flitskrediet zijn gestopt, mede dankzij 6 opgelegde lasten onder dwangsom. + <i>'Locked up' consumptief krediet</i> Kredietsector aangespoord tot aanpassingen in de kredietvoorwaarden van duizenden consumenten, die daardoor zicht hebben gekregen op aflossing van hun krediet. + <i>Goederenkrediet</i> Aanbieders hebben veranderingen doorgevoerd of aangekondigd in productvoering, acceptatieproces of (digitale) keuzeomgeving. 	<p>Gedrag dat resulteert in (impliciet) onverantwoorde kredietverlening is tegengegaan.</p> <p>Kredietproducten sluiten aan bij de situatie van de klant.</p>

Tabel 12 Resultaat Markintegriteit en handhaving - Regulier toezicht

Doelstelling	Resultaat
<p>Regulier toezicht Bevorderen integriteit Wft-vergunninghouders</p>	<ul style="list-style-type: none"> + 6 vergunningen zijn ingetrokken op verzoek van de betrokken ondernemingen tijdens onderzoeken. Dit betrof bijvoorbeeld onderzoeken naar het uitblijven van dienstverlening waarvoor consumenten wel hebben betaald, of betrokkenheid van vergunninghouders in politieonderzoeken. + 1 vergunning van een financiële dienstverlener is door de AFM ingetrokken. Deze had substantiële bedragen van consumenten geleend, met onverantwoord grote risico's voor die consumenten. + 3 lasten onder dwangsom zijn opgelegd wegens onvoldoende medewerking aan onze onderzoeken. + 23 norminformerende en normoverdragende brieven verstuurd aan vergunninghouders. Hiermee hebben we hen gewaarschuwd en geïnformeerd met betrekking tot bijvoorbeeld de integriteit van de bedrijfsvoering, en het melden van incidenten en strafrechtelijke antecedenten aan de AFM. + 1 vergunning ingetrokken op verzoek van de betrokken onderneming tijdens een onderzoek naar verschillende onregelmatigheden.
<p>Bevorderen integriteit accountantsorganisaties</p>	<ul style="list-style-type: none"> + 3 norminformerende gesprekken, onder meer met betrekking tot (de omgang met) interne onregelmatigheden binnen een accountantsorganisatie.
<p>Aanpak niet-vergunninghouders</p>	<ul style="list-style-type: none"> + 1 aanwijzing opgelegd aan een illegale beleggingsinstelling. + 1 last onder dwangsom opgelegd aan een illegale adviseur vanwege het niet meewerken aan het onderzoek. De publicatie van deze last onder dwangsom heeft geleid tot meerdere signalen over de werkwijze van deze illegale adviseur. + 1 boete opgelegd aan een illegale gevolmachtigde van een verzekeraar, die kort daarna faillissement heeft aangevraagd. + 22 personen en ondernemingen gewaarschuwd die mogelijk zonder vergunning actief zijn in bijvoorbeeld het bemiddelen in verzekeringen of hypotheek. + 4 kwalificaties van Wft-overtredingen verstrekt aan OM en/of politie, ter ondersteuning van lopend strafrechtelijk onderzoek.
<p>Voorkomen en bestrijden van witwassen (naleving Wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme - Wwft)</p>	<ul style="list-style-type: none"> + 'Good practices' voor naleving van de Wwft gepubliceerd, naar aanleiding van het themaonderzoek beleggingsondernemingen 2015. Daarnaast hebben we 223 'AIFM-light'-beheerders geïnformeerd over regelgeving en risico's die voor hun specifieke situatie relevant zijn. Dit kan de ondernemingen helpen in het voldoen aan hun verplichtingen op grond van de Wwft, en in het mitigeren van bijvoorbeeld witwasrisico's.
<p>Bestrijding misstanden uitvaartverzekeringen</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Met 2 boetes voor overtredingen van het provisieverbod bij het bemiddelen in uitvaartverzekeringen zijn misstanden aangepakt (op dat moment was de overtreding beëindigd).

Thema: 'Oneerlijke verdienmodellen worden aangepakt'

Door de lage rentestand zijn consumenten gevoelig geworden voor aanbiedingen die een hoog rendement beloven. De kans bestaat dat consumenten geen goede beleggingsbeslissingen nemen of een risico nemen dat niet past bij hun risicoprofiel. Malafide partijen spelen hierop in. Zij willen snel en gemakkelijk geld verdienen ten koste van consumenten, beleggers en mkb-ondernemers. De AFM pakt oneerlijke verdienmodellen aan.

Activiteiten en resultaten

Krachtig optreden tegen malafide geldaantrekkers

De AFM heeft in 2016 onderzoek gedaan naar wangedrag van illegale en vrijgestelde partijen die geld aantrekken van consumenten. Het aantal signalen over malafide geldaantrekkers bleef met 510 op een onverminderd hoog niveau. Op basis van een risico-gestuurde aanpak worden signalen eventueel meegenomen in lopende onderzoeken en zijn sommige signalen overgedragen aan de FEC-partners. Ook zijn er signalen binnengekomen die niet wijzen op een overtreding.

“Het aantal signalen over malafide geldaantrekkers bleef met 510 op een onverminderd hoog niveau.”

In 2016 heeft de AFM vijf lasten onder dwangsom opgelegd aan partijen wegens het onvoldoende meewerken aan de onderzoeken. Verder zijn er drie boetes opgelegd en is er één keer aangifte gedaan bij het Openbaar Ministerie. Ook zijn 20 norminformerende en -overdragende brieven verstuurd en gesprekken gevoerd met marktpartijen, zoals instellingen die

effecten aanbieden zonder vrijstellingsvermelding of instellingen die mogelijk vergunningplichtig zijn. Het effect is dat tweederde van de betrokken partijen de werkwijze in overeenstemming heeft gebracht met de regelgeving. Ten aanzien van de overige partijen worden vervolgstappen genomen.

Boiler rooms op de radar

Boiler rooms zijn frauduleuze personen en organisaties die met gehaaide verkopers potentiële beleggers telefonisch benaderen met 'een geweldig investeringsaanbod'. Vaak gaat het hierbij om waardeloze en/of nepaandelen. In Nederland is het verboden om consumenten zomaar te bellen met het aanbod aandelen te kopen of verkopen. Om te waarschuwen voor *boiler rooms* gebruikt de AFM [waarschuwingslijsten](#). In 2016 zijn 22 fraudeurs op de waarschuwingslijst geplaatst. Ook heeft de AFM van de Fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst (FIOD) twee 'bellijsten' ontvangen die gebruikt zijn door *boiler rooms*. Naar alle 783 consumenten op deze twee bellijsten heeft de AFM eind mei en in augustus een brief gestuurd om hen te waarschuwen dat zij mogelijk (opnieuw) worden benaderd door oplichters.

Blijvende aandacht voor beleggingsondernemingen

Net als in 2015 heeft de AFM zich gericht op beleggingsondernemingen. Uit een risicoinventarisatie blijkt namelijk dat nog te veel beleggingsondernemingen zich schuldig maken aan (zware) integriteits-schendingen, zoals schendingen van normen voor bedrijfsvoering. Bij zeven partijen zijn onderzoeken uitgevoerd die geleid hebben tot twee formele maatregelen en drie normoverdragende brieven. Deze aanpak heeft effect gehad: de betreffende ondernemingen hebben de bedrijfsvoering verbeterd, dan wel de markt verlaten. Dit is een positieve ontwikkeling, maar extra inspanningen blijven nodig.

Misstanden bij oversluiten beleggingsverzekeringen

De problematiek van het oversluiten van beleggingsverzekeringen naar alternatieve, fiscaal aantrekkelijke vermogensopbouwproducten vroeg in 2016 opnieuw veel aandacht. De AFM heeft consumenten in 2014 opgeroepen om hersteladvies in te winnen. Helaas zijn er ook hersteladviezen gegeven door instellingen die niet in het belang van de consumenten handelen. De AFM heeft vijf formele maatregelen opgelegd aan verschillende partijen en daarnaast een aantal informele interventies gepleegd.

Resultaten voor onze stakeholders

De onderzoeken en de toezichtmaatregelen dragen bij aan een eerlijke en duurzame financiële markt. Hieronder wordt verstaan: een betere informatiepositie van consumenten en beleggers, afname van illegale en vrijgestelde partijen die zich misdragen, realisatie van een gelijk speelveld en uiteindelijk een betere dienstverlening.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

De AFM past een mix van formele (zoals lasten, boetes en een aangifte) en informele (zoals normoverdragende brieven en waarschuwingsbrieven aan consumenten) maatregelen toe. In sommige gevallen is vanwege de efficiëntie en effectiviteit gekozen voor informele beïnvloeding. Een goed voorbeeld is de aanpak van frauduleuze *boiler rooms*. In het tweede kwartaal van 2016 zijn honderden Nederlanders per brief gewaarschuwd dat zij op een belijst van een *boiler room* staan.

Internationale samenwerking

Bij onderzoeken naar beleggingsondernemingen en malafide geldaantrekkers heeft de AFM afgelopen jaar regelmatig informatie uitgewisseld met Europese toezichthouders.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het thema heeft vier beoogde effecten:

- + Marktpartijen met een oneerlijk verdienmodel zijn aangepakt.
- + Misselling en product pushing bij of misleiding van consumenten, beleggers en/of mkb in de deelmarkt beleggen nemen af.
- + Consumenten krijgen een passend advies bij het oversluiten van hun verzekeringsproduct naar een vermogensopbouwproduct.
- + Het aantal consumenten met onwenselijke vermogensopbouwproducten neemt af of is beperkt gebleven.

Consumenten en beleggers zijn sinds 2016 beter op de hoogte van oneerlijke verdienmodellen. De AFM heeft hen geïnformeerd en gewaarschuwd, onder meer door de publicatie van opgelegde formele maatregelen aan illegale en malafide vrijgestelde partijen. Dit heeft er bovendien toe geleid dat malafide geldaantrekkers hun misdragingen hebben gestaakt.

Een risicoanalyse van beleggingsondernemingen die structureel wetsovertredingen begaan, duidt erop dat de markt er nu beter voor staat dan in 2014 en dat de dienstverlening aan consumenten en beleggers mogelijk is verbeterd. Daarnaast is er meer sprake van een gelijk speelveld tussen de beleggingsondernemingen. Toch blijven er beleggingsondernemingen die zich schuldig maken aan integriteitsschendingen. Ook in 2017 zal de AFM zich daarom richten op deze groep instellingen.

Thema: 'Onverantwoorde kredietverlening wordt aangepakt'

In Nederland is sprake van een grote en groeiende schuldenproblematiek. Eén op de zes Nederlandse huishoudens loopt het risico van problematische schulden, heeft al problematische schulden of zit in een schuldhulpverleningstraject. Een

deel van deze schuldenproblematiek wordt veroorzaakt door onverantwoorde kredietverlening. Wettelijke normen voor consumptief krediet, zoals bewust en verantwoord lenen, het voorkomen van zogenaamd 'pushgedrag' (consumenten stimuleren tot het afsluiten van krediet, waarbij hun belang niet vooropstaat) en het tegengaan van excessieve kosten moeten het tij keren. De AFM stimuleert dat marktpartijen geen onverantwoorde kredieten verstrekken en treedt op tegen malafide spelers.

Activiteiten en resultaten

Markt voor flitskrediet verder opgeschoond

De AFM heeft zich in 2016 gericht op de (vaak internationale) ontduikingsconstructies door aanbieders van 'flitskrediet'. Dit zijn leningen met een hele korte looptijd en relatief lage leensom. Deze aanbieders zijn onder meer onvoldoende transparant over extra kosten, consumenten betalen woekerrentes, BKR-toetsingen worden niet uitgevoerd en regels voor reclame-uitingen worden niet nageleefd. Dit alles leidt tot overkreditering, bij consumenten die financieel zeer kwetsbaar zijn.

“Het grootste deel van de flitsaanbieders is in 2016 vervolgens onder druk van de AFM gestopt met de activiteiten.”

Er zijn zes lasten onder dwangsom opgelegd (waaronder drie aan de betreffende feitelijk leidinggevende) om aanbieders te bewegen tot het verstrekken van informatie. Het grootste deel van de flitsaanbieders is in 2016 vervolgens onder druk van de AFM gestopt met de activiteiten. De nog lopende onderzoeken worden naar verwachting in de eerste helft van 2017 afgerond.

Minder consumenten 'locked up' in consumptief krediet

In het verleden hebben diverse marktpartijen op grote schaal kredieten verkocht aan consumenten waarbij deze consumenten gedurende een langere periode niet of nauwelijks hoefden af te lossen. Het gevolg is dat veel consumenten na afloop van deze periode dermate hoge maandlasten moeten betalen dat zij in de problemen dreigen te komen. Deze consumenten kunnen niet overstappen naar een andere kredietaanbieder, omdat zij (naar de huidige maatstaven) overgekrediteerd zijn. De AFM heeft de kredietsector in 2016 aangespoord om het aantal consumenten dat 'locked up' is in een consumptief krediet terug te dringen. Dit heeft effect gehad. Het krediet van vele duizenden consumenten is aangepast, waardoor zij zicht krijgen op een schuldenvrije toekomst. Zo zijn kredieten omgezet naar producten met een grotere aflossingscomponent (al dan niet in combinatie met een verlaging van de rente). Verschillende kredietverleners hebben daarnaast mede op aandringen van de AFM generieke maatregelen genomen. Er zijn bijvoorbeeld renteverlagingen doorgevoerd voor groepen bestaande klanten (die vergelijkbaar zijn met het aanbod voor nieuwe consumenten). Het probleem is echter nog niet voor alle consumenten opgelost. In 2017 zal de AFM daarom onverminderd toewerken naar een oplossing voor alle consumenten in een gelijke situatie.

Goederenkredietmarkt onder de loep

Onder meer autoverkopers, postorderbedrijven en elektronicazaken bieden consumenten de mogelijkheid van koop of afbetaling, ofwel goederenkrediet. Signalen uit de markt wijzen op overkreditering en een ongewenste stapeling van dergelijke kredieten, misleiding, niet-passende productvoering en 'product pushing'.

De AFM heeft begin 2016 het brede verkennende onderzoek naar de goederenkredietmarkt afgerond. Naar aanleiding van de uitkomsten zijn vijf toezichtonderzoeken gestart. Uiteindelijk doel is dat activiteiten die zich slecht verenigen met 'bewust en verantwoord lenen' worden beëindigd. Inmiddels heeft een aantal aanbieders veranderingen doorgevoerd of aangekondigd, bijvoorbeeld voor het productaanbod, het acceptatieproces of de (digitale) keuzeomgeving. De AFM zet de lopende onderzoeken in 2017 voort.

Resultaten voor onze stakeholders

De onderzoeken en de toezichtmaatregelen dragen bij aan de vermindering (op termijn) van de schuldenproblematiek in Nederland en een eerlijkere markt voor consumptief krediet.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

Bij de aanpak van ontduikingsconstructies door flitskredietaanbieders heeft de AFM waar nodig formeel gehandhaafd (lasten onder dwangsom). Mede hierdoor hebben de meeste flitskredietaanbieders die actief waren op de Nederlandse markt hun illegale activiteiten beëindigd. De resultaten bij de 'locked up'- en goederenkredietproblematiek zijn vooralsnog bereikt zonder de directe inzet van formele maatregelen. De AFM zal in de lopende onderzoekstrajecten overgaan tot formele handhaving wanneer partijen te weinig blijk geven van urgentiebesef en/of onvoldoende invulling geven aan hun wettelijke verplichtingen.

Internationale samenwerking

Bij de aanpak van ontduikingsconstructies door flitskredietaanbieders is samengewerkt met andere Europese toezichthouders. De internationale samenwerking heeft sterk bijgedragen aan het doorgronden van de internationale constructies waarvan deze aanbieders gebruikmaakten.

Effecten binnen drie tot vijf jaar

Het thema heeft vier beoogde effecten:

1. Gedrag van marktpartijen dat resulteert in (impliciet) onverantwoorde kredietverlening is tegengegaan.
2. Verschillende normen op het vlak van lenen (NVB, NTO, VFN) zijn geharmoniseerd.
3. Kredietproducten die worden aangeboden en/of geadviseerd, sluiten aan bij de situatie van de klant.
4. Producten of constructies die voorzien in eenzelfde behoefte als consumptief krediet, maar dit juridisch niet zijn, staan onder toezicht of zijn van de markt verdwenen.

In 2016 is al veel voortgang geboekt bij de realisatie van de effecten van 'gedrag van marktpartijen dat resulteert in (impliciet) onverantwoorde kredietverlening is tegengegaan' en 'kredietproducten die worden aangeboden en/of geadviseerd, sluiten aan bij de situatie van de klant.' De flitskredietmarkt is nagenoeg schoongeveegd. Van de (tot nu toe) twee gepubliceerde handhavingsmaatregelen gaat bovendien een preventieve, waarschuwende werking uit naar nieuwe spelers en consumenten. Diverse kredietaanbieders hebben het krediet van vele duizenden consumenten aangepast. Hierdoor krijgen zij weer zicht op een schuldenvrije toekomst. Ook goederenkredietaanbieders hebben veranderingen doorgevoerd of aangekondigd. Deze veranderingen dragen bij aan het tegengaan van overkreditering en een betere aansluiting van het kredietproduct. De toezichtinspanningen worden in 2017 vervolgd en afgerond. De activiteiten om de twee overige effecten te bereiken, gaan in 2017 van start.

Regulier toezicht: activiteiten en resultaten

Integriteitsonderzoeken bij Wft-vergunninghouders

De AFM treedt op tegen (ernstige) integriteitsschendingen bij Wft-(Wet op het financieel toezicht) vergunninghouders. De focus ligt op de integere bedrijfsvoering en betrouwbaarheid. Voorbeelden van integriteitsschendingen zijn: betrokkenheid bij opzettelijke benadeling en uiterst onzorgvuldige behandeling van klanten, witwassen, oplichting, verduistering, valsheid in geschrift, faillissementsfraude en ernstige fiscale delicten.

“De AFM heeft zeven integriteitsonderzoeken bij accountantsorganisaties uitgevoerd.”

In 2016 heeft de AFM 36 onderzoeken uitgevoerd naar Wft-vergunninghouders met het oog op de integere bedrijfsvoering en/of betrouwbaarheid van de (mede) beleidsbepalers. Er is één vergunning door de AFM ingetrokken en er zijn zes vergunningen op verzoek van de betrokken onderneming ingetrokken. Er zijn drie lasten onder dwangsom opgelegd (en twee gepubliceerd). Ook zijn in totaal 16 normoverdragende en zeven norminformerende brieven verstuurd. Met de betreffende Wft-vergunninghouders zijn voorafgaand gesprekken gevoerd.

Integriteitsonderzoeken bij accountantsorganisaties

Om zware integriteitsschendingen bij accountantsorganisaties effectief aan te pakken, heeft de AFM in 2016 de signalen over deze schendingen verder geanalyseerd en de risico's in kaart gebracht. Het gaat bijvoorbeeld om mogelijke betrokkenheid bij fiscale fraude, corruptie, witwassen van gelden, valsheid in geschrifte door (mede) beleidsbepalers, externe accountants en/of andere medewerkers. Deze analyse heeft

bijgedragen aan het doorlopend risicogestuurd toezicht, doordat er meer inzicht in het probleem en de omvang daarvan is verkregen. De AFM heeft zeven integriteitsonderzoeken bij accountantsorganisaties uitgevoerd. Eén organisatie heeft haar Wta-(Wet toezicht accountantsorganisaties) vergunning ingeleverd. Drie onderzoeken zijn afgerond met een norminformerend gesprek. De andere drie onderzoeken lopen nog.

Aanpak partijen die zonder benodigde vergunning actief zijn

De AFM treedt op tegen partijen die (vermoedelijk) zonder vergunning opereren. In 2016 zijn een aanwijzing, een last onder dwangsom en een boete opgelegd aan partijen in verband met overtreding van de vergunningplicht. Daarnaast heeft de AFM samengewerkt met de politie bij opsporingsonderzoeken naar het verlenen van vergunningplichtige diensten. In dit kader hebben we vier kwalificaties van Wft-overtredingen verstrekt aan OM en/of politie, ter ondersteuning van lopend strafrechtelijk onderzoek. Verder hebben we contact opgenomen met 22 instellingen waarvan we het vermoeden hadden dat deze op beperkte schaal zonder vergunning activiteiten verrichten waarvoor wel een vergunning verplicht was. Deze ondernemingen zijn eerst telefonisch benaderd en vervolgens per brief gewaarschuwd. Deze waarschuwingen ondersteunen eventueel toekomstig handhavend optreden. Ook is verzocht (indien van toepassing) de activiteiten aan te passen en/of een vergunning aan te vragen. Ruim driekwart van de betreffende partijen heeft direct maatregelen getroffen, bijvoorbeeld door de informatie op de website te verduidelijken. Een aantal ondernemingen bleek toch niet in overtreding te zijn.

Voorkomen en bestrijden van witwassen

Witwassen tast de integriteit van het financiële stelsel aan. De AFM speelt, in het

bijzonder als een van de toezichthouders op de naleving van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft), een belangrijke rol bij de voorkoming en bestrijding van dit probleem. Dit jaar zijn de uitkomsten gepubliceerd van het thema-onderzoek naar beleggingsondernemingen uit 2015. Hierin waren 'good practices' voor Wwft-naleving opgenomen. Wij hebben bovendien naar aanleiding van de 'Panama Papers' instellingen per brief geïnformeerd over off shore-structuren en de Wwft. In 2016 is verder een thematisch onderzoek gestart naar 'AIFM light'-beheerders van beleggingsinstellingen, door een generieke uitvraag onder 223 instellingen (voor Wwft en deels ook de Sanctiewet 1977). De betreffende beheerders zijn op basis van hun beantwoording gericht geïnformeerd over relevante regelgeving en risico's. Tot slot hebben wij risico- en signaalgestuurde (deels nog lopende) toezichtonderzoeken verricht op grond van de Wwft. In enkele gevallen heeft dit geleid tot onder meer normoverdracht voor onvoldoende diepgaand cliëntonderzoek bij complexe (rechtspersonen)constructies, of onvoldoende vastlegging van de bevindingen van dat cliëntonderzoek.

Minder misstanden bij uitvaartverzekeringen

De AFM heeft de afgelopen jaren extra aandacht besteed aan de uitvaartverzekeringssector. Mede onder druk van de verzadigde uitvaartverzekeringsmarkt en de introductie van het provisieverbod heeft de sector verbeteringen doorgevoerd in haar bedrijfsvoering, waardoor naleving van wet- en regelgeving verbeterd is. De misstanden zijn hierdoor afgenomen. Zo zijn aanbieders minder sterk gericht op nieuwe productie en is het aantal signalen over 'product pushing' gedaald. In 2016 heeft de AFM nader onderzoek gedaan naar overtredingen. Deze trajecten zijn deels afgerond. Er zijn twee boetes opgelegd vanwege overtredingen van het provisieverbod.

Resultaten voor onze stakeholders

- + De integriteitsonderzoeken en toezichtmaatregelen bevorderen een eerlijke en duurzame financiële markt. Dit zorgt voor een gelijk spelveld en vertrouwen in de financiële sector.
- + De publicaties, het thematische onderzoek en de toezichtonderzoeken dragen bij aan het bewustzijn onder marktpartijen van onder andere witwasrisico's, en aan de naleving van de Wwft. Dit vergroot de systeemintegriteit van de financiële sector.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

Zowel bij de aanpak van integriteits-schendingen bij vergunninghouders als bij de aanpak van marktpartijen zonder vergunning is een mix van formele en informele maatregelen toegepast. Bij minder ernstige overtredingen is vanwege de efficiëntie en effectiviteit gekozen voor informele beïnvloeding. Voor het vergroten van het marktbrede bewustzijn en de kennis van witwasrisico's en de Wwft-regelgeving is vooral gebruikgemaakt van informele beïnvloeding. Zo zijn 223 'AFM light'-beheerders van beleggingsinstellingen gericht geïnformeerd over relevante regelgeving en risico's ter verbetering van de naleving van de Wwft en Sanctiewet.

Internationale samenwerking

Aanpak van internationale activiteiten of ondernemingsstructuren kan vragen om internationale uitwisseling van informatie met toezicht- en strafrechtelijke instanties. Bij integriteitsonderzoeken naar vergunninghouders is een dossier overgedragen aan een buitenlandse toezichthouder. Daarnaast is informatie verstrekt aan het Belgische Openbaar Ministerie over een illegale partij die betrokken was bij een voormalige vergunninghouder.

Tabel 13 Bezetting in fte

Toezicht Marktintegriteit en handhaving	Realisatie	Begroting 2016	Vershil
Gemiddelde totale bezetting (inclusief tijdelijke inhuur in fte's)	40	43	-3 (-7%)
Gemiddelde bezetting medewerkers in dienst (in fte's)	40	43	-3 (-7%)

Assetmanagement

Vermogensbeheer vormt voor Nederland in omvang het grootste deel van de financiële sector. En de rol van assetmanagement wordt ook steeds omvangrijker, internationaler en complexer. Tegelijkertijd wordt de rol van assetmanagement ook steeds belangrijker bij de invulling van de financieringsbehoefte van bedrijven en bij de vermogensopbouw door particulieren.

“Kiezen ondernemingen voor uitbesteding, dan kan het directe toezicht op de bedrijfsvoering (deels) verloren kan gaan.”

Deze complexiteit brengt risico's met zich mee. Zo kan de kwaliteit van de bedrijfsvoering onder druk komen te staan wanneer alleen door kosten te verlagen het verwachte of voorspelde rendement kan worden behaald. Maar ondernemingen kunnen ook kiezen voor uitbesteding waardoor het directe toezicht op de bedrijfsvoering (deels) verloren kan gaan.

Tegelijkertijd heeft de belegger door de hedendaagse lage rentestand een hernieuwde zoektocht naar rendement ingezet. Door deze ontwikkeling kan een disbalans ontstaan in de verhouding belegger versus beheerder. Meer beleggers trachten rendement te vinden, waar de mogelijkheden daartoe beperkt zijn. Dit kan ertoe leiden dat beleggers minder kritisch zijn ten opzichte van beheerders. En dus minder tegenwicht bieden. En dit kan weer leiden tot een minder kritisch tegengewicht van beleggers ten aanzien van de proposities en of bedrijfsvoering van beheerders.

Het toegenomen belang van assetmanagement brengt ook de vraag met zich mee of de verschuiving naar meer marktgedreven financiering, anders dan bankfinanciering, tot een verschuiving van (stabiliteits)risico's leidt.

Om hierop effectief toezicht te kunnen houden, heeft de AFM in 2016 Asset Management (AM) als specifiek aandachtsgebied geformuleerd. De AFM let er scherp op dat assetmanagementpartijen de belangen van beleggers zorgvuldig dienen. Daarnaast houden wij toezicht op vermogensbeheerders en beoordelen we of ze voldoende professioneel zijn om hun rol deskundig en integer te vervullen. Eveneens zet de AFM zich in voor een goed werkende AM-markt.

In het verlengde van de doorlopende aandacht voor vergunningverlening, fondsmeldingen, toetsing van (mede) beleidsbepalers en toezichthoudende functionarissen, en internationale werkzaamheden is in 2016 extra aandacht besteed aan het top10-risico 'Groei van assetmanagement leidt tot nieuwe gedrags- en systeemrisico's'. We hebben hiertoe de toezichtstrategie voor dit aandachtsgebied geformuleerd. De AFM wil hiermee bereiken dat de bestaande spelers voldoen aan de eisen die gesteld worden om zodoende de belangen van beleggers adequaat te kunnen dienen.

Tabel 14 Resultaat Assetmanagement

Doelstelling	Resultaat	Bijdrage effect 3-5 jaar (zie Agenda)
<p>Thematisch toezicht Alle spelers op de assetmanagementmarkt zijn zodanig professioneel dat zij de belangen van beleggers adequaat dienen.</p>	<p>Het top10-risico 'groei van assetmanagement leidt tot nieuwe gedrags- en systeemrisico's' is strategisch uitgewerkt. Het in kaart brengen van risico's en mogelijke oplossingen zorgt voor professionalisering van de markt. Dit moet leiden tot adequate bescherming van de belangen van de beleggers.</p> <p>De AFM heeft een eerste onderzoek verricht naar de mogelijkheden van datagedreven toezicht om de mogelijke (stabiliteits)risico's scherp te krijgen die de groei van vermogensbeheer mogelijk met zich brengt.</p> <p>Informatieverschaffing aan, en informatieuitwisseling met (adviseurs van) marktpartijen omtrent de nieuwe vereisten onder Mifid II heeft ertoe bijdragen dat marktpartijen aan deze nieuwe verplichtingen kunnen voldoen.</p>	<p>Assetmanagementpartijen weten aan welke eisen zij moeten voldoen om hun rol goed te vervullen en de belangen van beleggers adequaat te dienen.</p> <p>Individuele assetmanagementpartijen zijn professioneel en zorgen ervoor dat zij hun organisatie en processen op orde hebben. Ondernemingen die er niet in slagen hun bedrijfsvoering in lijn te brengen met de wettelijke vereisten verlaten de markt.</p>
<p>Regulier toezicht Toezicht op bestaande vergunninghouders</p> <p>Vergunningverlening</p> <p>Meldingen en wijzigingen</p> <p>Personen-toetsingen</p>	<p>Meer duidelijkheid bij marktpartijen over wat van hen wordt verwacht om aan de voor hen geldende vereisten te voldoen.</p> <p>Bij partijen die niet langer aan deze vereisten konden voldoen, heeft de AFM ervoor gezorgd dat zij hun activiteiten niet langer konden uitbreiden dan wel uitvoeren.</p> <p>Met vergunningverlening zorgt de AFM er voor dat alleen partijen wiens inrichting voldoende robuust en professioneel is, de AM-markt met een vergunning kunnen betreden.</p> <p>Met de beoordeling van (fonds)meldingen en wijzigingen, zorgt de AFM ervoor dat een beheerder alleen die fondsen kan aanbieden en wijzigingen kan doorvoeren, welke voldoen aan de daartoe gestelde eisen. Deze eisen beogen er voor te zorgen dat de belangen van beleggers adequaat worden gediend.</p> <p>De toetsing van beleidsbepalers draagt eraan bij dat bestuurders en commissarissen van ondertoezichtstaande ondernemingen betrouwbaar en geschikt worden geacht voor hun functie.</p>	<p>Assetmanagementpartijen weten aan welke eisen zij moeten voldoen om hun rol goed te vervullen en de belangen van beleggers adequaat te dienen.</p> <p>Er zijn geen vergunninghoudende assetmanagementpartijen op de markt die niet voldoen aan de eisen die voor hen gelden</p> <p>Het vertrouwen in de markt voor assetmanagement wordt bevorderd.</p> <p>Bevorderen gelijk speelveld voor assetmanagementpartijen.</p>

'Assetmanagementpartijen hebben hun huis op orde'

Vanwege de lage rente zoeken beleggers naar andere manieren om alsnog standaard of zelfs hogere rendementen te behalen; de zogenaamde 'search for yield'. Dit gaat gepaard met extra risico's. Toezicht op vermogensbeheer wordt hierdoor steeds belangrijker. Daarbij is het essentieel dat ook de bestaande spelers op de AM-markt, van beheerders en bewaarders tot beleggingsondernemingen, voldoende professioneel zijn, en voldoen aan de verscherpde wettelijke eisen, om de belangen van beleggers adequaat te kunnen dienen.

“Toezicht op vermogensbeheer wordt steeds belangrijker.”

Een belangrijke groep bestaande spelers bleef vooralsnog buiten deze verscherpde toets (vanwege een omzetting van hun vergunning van rechtswege, zogenaamde 'grandfathering'). De AFM heeft daarom in 2016 gekozen voor een overkoepelende thematische aanpak van haar toezicht op deze asset management-partijen. Zij heeft hiertoe een thema geformuleerd en zal actief onderzoeken of ook bestaande assetmanagementpartijen aan de 'lat' voldoen. Enerzijds levert dit een gelijk speelveld op, anderzijds zorgt dit ervoor dat alle marktpartijen voldoende professioneel zijn om hun rol goed te kunnen vervullen.

Activiteiten en resultaten

Markt assetmanagement in beeld

In het eerste halfjaar van het thema (mei-december 2016) is de Nederlandse vermogensbeheermarkt in kaart gebracht. Wij hebben ons primair gericht op partijen met een Alternative Investment Fund Manager (AIFM)-vergunning.

Voor de marktinventarisatie gebruiken we een interne risicokaart. Daarnaast heeft de AFM een eerste onderzoek verricht naar de mogelijkheden van datagedreven toezicht om de mogelijke (stabiliteits)risico's scherp te krijgen die de groei van vermogensbeheer met zich meebrengt. In 2016 heeft de AFM via haar reguliere toezicht al bij enkele van deze partijen onderzocht in hoeverre ze hun huis op orde hebben. De uitkomsten lieten zien dat nog niet alle partijen voldoende aan de voorwaarden voldeden. Naar aanleiding van de uitkomsten zijn maatregelen getroffen, zoals afwijzing van fondsmeldingen en intrekking of beperking van vergunningen. Bij instellingen die onder het reguliere toezicht vallen, worden de inzichten uit dit thematische toezicht meegenomen.

Markets in Financial Instruments Directive II (MiFID II)

Op 3 januari 2018 treedt MiFID II in werking. Marktpartijen krijgen hierdoor nieuwe verplichtingen. Bovendien vallen nieuwkomers onder toezicht van de AFM. De AFM heeft in 2016 veel voorbereidende werkzaamheden verricht, zowel inhoudelijk (interpretaties) als qua inrichting, om de in 2017 verwachte vergunningaanvragen te kunnen verwerken. In onder meer gesprekken met (adviseurs) van marktpartijen en een door marktpartijen georganiseerde roundtable is beoordeeld of de markt klaar is voor MiFID II en waar nog uitdagingen liggen. Hierdoor zijn marktpartijen beter voorbereid op wat er van hen verwacht wordt onder de nieuwe regelgeving. Daarnaast heeft de AFM de hiermee verkregen inzichten kunnen meenemen in de formulering van haar toezichtstrategie voor MiFID II.

Resultaten voor onze stakeholders

Met het gekozen thema zorgen wij ervoor dat een gelijk speelveld ontstaat voor alle marktspelers doordat zij langs dezelfde lat worden gelegd. Dit gebeurt nu al in het doorlopende toezicht met alle nieuwe partijen en ook bij bestaande spelers die zich in het kader van regulier toezicht bij de AFM melden. Voor partijen waarvan de AFM heeft geconstateerd dat deze niet (langer) aan de lat voldoen, is ervoor gezorgd dat deze hun activiteiten niet langer kunnen uitbreiden dan wel uitvoeren. Hiermee wordt voorkomen dat een dergelijke partij beleggers (nog langer) schade toebrengt.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

Bij het opstellen van de interne risicokaart is naast reguliere toezichtinformatie gebruikgemaakt van datagedreven toezicht. In 2016 hebben vooral onderzoeken plaatsgevonden in het kader van regulier toezicht. Op basis van bijvoorbeeld vergunningaanvragen, (fonds)meldingen en signalen heeft de AFM onderzoeken uitgevoerd bij partijen om te beoordelen of zij aan de wettelijke eisen en daarmee aan de 'lat' voldoen. Dergelijke toezichtinformatie geeft input voor de risicokaart. Om de risicokaart te verfijnen, worden in 2017 verdere verkenningen en onderzoeken uitgevoerd.

Handhaving

In 2016 zijn twee vergunningaanvragen afgewezen omdat de aanvrager niet aan de vereisten voldeed. In twee gevallen heeft de AFM de vergunning ingetrokken of beperkingen opgelegd omdat partijen hun rol niet langer (voldoende) konden vervullen.

Internationaal perspectief

Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) voert elke vijf jaar het Financial Sector Assessment Program (FSAP) uit in Nederland (en andere landen). Dit onderzoek heeft

tot doel de weerbaarheid en stabiliteit van onder meer het Nederlandse financiële systeem in kaart te brengen. In 2016 heeft het IMF-team in het kader van FSAP ook de activiteiten van de AFM op het gebied van assetmanagement beoordeeld. De voorlopige onderzoeksresultaten laten zien dat we de juiste keuzes hebben gemaakt in de toezichtstrategie.

Effecten binnen drie to vijf jaar

Het thema heeft vier beoogde effecten:

1. Assetmanagementpartijen weten aan welke eisen zij moeten voldoen om hun rol goed te vervullen en de belangen van beleggers adequaat te dienen.
2. Individuele assetmanagementpartijen zijn professioneel en hebben hun organisatie en processen op orde.
3. Ondernemingen die er niet in slagen hun bedrijfsvoering in lijn te brengen met de wettelijke vereisten verlaten de markt.
4. De AFM heeft goed zicht op de risico's met betrekking tot de inrichting en exposure van assetmanagementpartijen en de verschuivingen in deze risico's en is in staat om deze zelfstandig te onderbouwen. Hierdoor wordt een zekere mate van anticiperende risico-analyse mogelijk.

In 2016 hebben vermogensbeheerders al stappen gezet in de verbetering van hun bedrijfsvoering. In sommige gevallen is een vergunningaanvraag afgewezen of hebben partijen deze zelf ingetrokken. Hierdoor zijn er geen vergunninghoudende beheerders van beleggingsfondsen op de markt gekomen die hun 'huis niet op orde' hadden. Bij partijen die qua inrichting en gedrag in de praktijk niet aan de wet- en regelgeving voldeden, zijn maatregelen getroffen. Hierdoor kunnen zij hun activiteiten niet langer uitvoeren dan wel uitbreiden.

Regulier toezicht: activiteiten en resultaten

Toezicht op bestaande vergunninghouders

Bij het toezicht op bestaande vergunninghouders zijn klachten, meldingen en geconstateerde overtredingen van wet- en regelgeving belangrijke risicometers. De AFM beoordeelt de signalen risicogestuurd en past verschillende instrumenten toe om ernstige signalen uit te diepen. Denk aan gesprekken, het opvragen van informatie en het doen van onderzoek. De AFM heeft een paar keer handhavend opgetreden (zie ook pagina 87, Handhaving). In andere gevallen heeft de onderneming in goed overleg aanpassingen doorgevoerd of kunnen aantonen dat er geen tekortkomingen waren.

“De ervaring leert dat voldoende zorgvuldige toetsing aan de poort in belangrijke mate voorkomt dat nadien zware toezicht-inspanningen nodig zijn.”

Belangrijk onderdeel van het doorlopend toezicht van de AFM is het relatiebeheer met meer omvangrijke AIFM's (in termen van 'assets under management') en bewaarders. Waar nodig gebeurt dit in samenwerking met DNB. Bij presentaties en paneldiscussies bij seminars informeren wij marktpartijen over onze aandachtspunten in het toezicht. Dit biedt regelmatig een goede gelegenheid voor een constructieve dialoog met de markt.

Vergunningverlening

In 2016 zijn elf vergunningen aan nieuwe beleggingsondernemingen verleend en één vergunning aan een aanbieder van beleggingsobjecten. Aan vier bestaande vergunninghouders is een uitbreiding van de vergunning toegestaan. Daarnaast zijn twaalf aanvragen van crowdfundingplatformen goedgekeurd. Eén aanvraag is tussentijds door de aanvrager ingetrokken. Bij het beoordelen van de vergunning/

ontheffingsaanvraag kijken wij naar de inrichting van het bestuur en de bedrijfsvoering, naar het businessmodel, naar de dienstverlening aan klanten en naar hoe wordt omgegaan met mogelijke belangenconflicten. De AFM bespreekt dit met aanvragers, zodat zij aanpassingen kunnen doorvoeren die nodig zijn om aan de vergunningvereisten te voldoen. Een vergunning wordt pas na zorgvuldig onderzoek verleend. De ervaring leert dat een voldoende zorgvuldige toetsing aan de poort in belangrijke mate voorkomt dat nadien zware toezicht-inspanningen nodig zijn voor dit deel van de inrichting van assetmanagementpartijen. Dit kan leiden tot iets langere doorlooptijden in het proces van vergunningverlening, maar zorgt ervoor dat de organisatie van de ondernemingen robuuster en professioneler wordt. In 2016 hebben zeven beheerders van alternatieve beleggingsinstellingen een AIFM-vergunning verkregen. Daarbij zijn ook de fondsen en bewaarders beoordeeld.

Meldingen en wijzigingen

Naast vergunningaanvragen worden bij de AFM nieuwe (sub)fondsen van vergunninghoudende beheerders ingediend en diverse belangrijke wijzigingen gemeld. Hierbij valt te denken aan meldingen van wijziging bewaarder, uitbesteding van (kern)taken en wijziging in de voorwaarden en afmeldingen van (sub)fondsen. De meldingen worden inhoudelijk door de AFM beoordeeld en, indien er geen opmerkingen zijn, verwerkt in de registers van de AFM. In 2016 hebben wij 91 fondsmeldingen, inclusief de bewaarders, en 73 belangrijke wijzigingen beoordeeld en verwerkt.

Tevens zijn 67 beheerders geregistreerd als uitgezonderde AIFM-beheerder, 37 nieuwe fondsmeldingen van uitgezonderde beheerders verwerkt en dertien fondsen uitgeschreven. Vijf daarvan zijn beoordeeld onder het European Venture Capital Fund regime. Daarnaast is er een grote, reguliere stroom van verschillende paspoorten en

notificaties (meer dan 200 in totaal) die van binnen en buiten Europa worden verstuurd en ontvangen.

Personentoetsingen

Naast de toetsing van beleidsbepalers bij vergunningaanvragen beoordeelt de AFM ook beleidsbepalers die worden aangemeld bij bestaande vergunninghouders. De toetsing van beleidsbepalers draagt eraan bij dat bestuurders en commissarissen van ondertoezichtstaande ondernemingen betrouwbaar en geschikt worden geacht voor hun functie.

In 2016 zijn ruim 190 personen beoordeeld (van ondertoezichtstaande beleggings-ondernemingen). Het overgrote deel is goedgekeurd; vijf aanmeldingen zijn ingetrokken. Daarnaast moesten de bestaande beleidsbepalers van crowdfundingpartijen die bemiddelen in leningen aan mkb, in verband met gewijzigde regelgeving, opnieuw worden getoetst. Oorspronkelijk gold voor deze partijen alleen een toets op betrouwbaarheid. De gewijzigde regelgeving vereiste tevens een toets op geschiktheid. In enkele gevallen maakte deze aanvullende toetsing een aanpassing noodzakelijk in het collectief van de beleidsbepalers.

Resultaten voor onze stakeholders

- + Nieuwe toetreders tot de vermogensbeheermarkt hebben hun processen en dienstverlening voldoende op orde; bestaande marktpartijen worden aangespoord om hun organisatie op orde te houden.
- + De activiteiten van de AFM bevorderen het vertrouwen in de markt voor assetmanagement en dragen bij aan een gelijk speelveld voor alle partijen.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

De AFM maakt ook in het reguliere toezicht zo veel mogelijk gebruik van informele beïnvloeding en waar nodig van handhaving. Via nieuwsbrieven, presentaties op seminars, paneldiscussies en andere contact-

momenten geven wij marktpartijen duidelijkheid om op de juiste manier aan de eisen te voldoen. Indien nodig volgt een meer formele beïnvloeding. Meestal in eerste instantie via een dialoog, omdat veel tekortkomingen of overtredingen voortvloeien uit onvoldoende kennis. Als overleg geen effect heeft of de onderneming onvoldoende snel tot actie overgaat, gebruiken wij formele maatregelen om alsnog het gewenste resultaat te bereiken. In een uiterste geval is het intrekken van de vergunning nodig om te voorkomen dat de onderneming klanten en beleggers (nog langer) schade toebrengt.

Bij de meeste vergunning- en ontheffingsaanvragen zijn aanpassingen in de oorspronkelijke opzet nodig. Hierbij valt te denken aan wijzigingen in de bestuursstructuur, governance, een beheerste en integere bedrijfsvoering, hiërarchische en functionele scheiding tussen risicomangementtaken en portefeuillebeheer, een passend beloningsbeleid, onafhankelijkheid van de bewaarder, omgang met belangenconflicten en fonds- en aanbiedingsdocumentatie. In al deze gevallen is sprake van informele beïnvloeding. Soms erkent een aanvrager de toegevoegde waarde van dit traject. "De AFM heeft ons gedwongen onze processen op orde te krijgen en te professionaliseren." Hierdoor betreden alleen partijen met een voldoende professionele en robuuste organisatie de markt.

Handhaving

- + In 2016 zijn bij dertien ondernemingen formele maatregelen getroffen, te weten één waarschuwing, zeven normoverdragende brieven, drie aanwijzingen en één intrekking van de vergunning. Ook is in één geval besloten tot aanstelling van een Wft-curator. Een belangrijk deel van de normoverdrachten heeft betrekking op overtredingen bij de benoeming van beleidsbepalers. De overige maatregelen betreffen tekortkomingen in de bedrijfsvoering.

- + In het verslagjaar zijn vier vergunning-aanvragen voor beheerders van beleggingsinstellingen afgewezen en/of gedurende het aanvraagproces door de aanvragers ingetrokken omdat zij niet aan de vereisten konden voldoen. Twee vergunningen zijn op verzoek van de beheerder zelf ingetrokken. In twee gevallen heeft de AFM vergunningen ingetrokken of zijn aanvullende beperkingen opgelegd aan de typen assets die een beheerder mag beheren.
- + Tevens zijn twee (sub)fondsen van vergunninghoudende beheerders afgewezen omdat zij niet duidelijk genoeg aan de vereisten voldeden. De AFM heeft hiermee voorkomen dat nieuwe fondsen zijn aangeboden die niet in het belang zijn van beleggers.

Internationale samenwerking

In 2016 is een actieve bijdrage geleverd aan nieuwe regelgeving op Europees niveau. Onder andere aan de ESMA-adviezen aan de Europese Commissie over derdelandenbeleid en loan origination funds, de herziene European Long Term Investment Funds-Verordening, AIFMD-rapportages en richtsnoeren voor beloningsregels voor Undertakings for the Collective Investment of Transferable Securities (UCITS). De AFM houdt hierbij de Nederlandse standpunten en belangen (zoals van onze pensioenfondsen) nadrukkelijk in het oog.

In 2016 nam de AFM deel aan de ESRB Expert Group on Investment Fund Liquidity and Leverage (EGIF). Deelname aan deze werkgroep past binnen de strategische focus op de stabiliteitsrisico's van asset management en draagt hierdoor bij aan de doelstellingen van de afdeling AM en het mandaat van de AFM op het gebied van financiële stabiliteit vanuit kapitaalmarkt-perspectief. Via deze werkgroep kan er invloed worden uitgeoefend op beleidsaanbevelingen vanuit de ESRB met betrekking tot stabiliteitsrisico's.

Vastgoedwaardering en rol taxateurs

De AFM heeft samen met DNB doorlopende aandacht voor de waardering van vastgoed, van woningen tot grootzakelijk (beleggings) vastgoed. Taxateurs moeten onafhankelijk, autonoom en professioneel tot een realistisch marktwaardeoordeel (kunnen) komen. De AFM heeft bijgedragen aan de zelfregulering van taxateurs (het Nederlands Register Vastgoed Taxateurs: NRVT). Het NRVT is sinds 1 januari 2016 operationeel. Ondanks de relatief korte historie verwacht de AFM meer (tempo) van de werking van deze zelfregulering, in doorlopend toezicht en deskundigheidsvereisten (toets- en eindtermen), resulterend in een daadwerkelijk en effectief zelfreinigend vermogen van deze sector. De AFM kan alleen positief blijven over deze zelfregulering als het aantoonbaar werkt.

Tabel 15 Bezetting in fte

Toezicht Assetmanagement	Realisatie	Begroting 2016	Vershil
Gemiddelde totale bezetting (inclusief tijdelijke inhuur in fte's)	27	25	2 (8%)
Gemiddelde bezetting medewerkers in dienst (in fte's)	26	25	1 (4%)

Personentoetsingen

Een duurzame, eerlijke en transparante financiële sector komt mede tot stand door geschikte en betrouwbare bestuurders en commissarissen. Integriteit en geschiktheid van de personen en ondernemingen die actief zijn op de financiële markten is dan ook van groot belang voor het maatschappelijk vertrouwen in deze markten en de ondernemingen die hierop actief zijn. Er mag geen twijfel bestaan over de betrouwbaarheid en geschiktheid van degenen die het beleid (mede)bepalen en personen die toezicht houden op het beleid en op de algemene gang van zaken van de financiële onderneming.

Personen die het beleid van een onderneming (mede) bepalen moeten betrouwbaar en geschikt zijn voor de uitoefening van hun functie. Als deze personen aantreden bij een financiële onderneming worden zij door de AFM en/of De Nederlandsche Bank getoetst op betrouwbaarheid en geschiktheid.

“Personen die het beleid van een onderneming (mede) bepalen moeten betrouwbaar en geschikt zijn.”

Jaarlijks worden er circa 2.000 aanvangstoetsingen door DNB en AFM uitgevoerd, waarbij 95 procent leidt tot een positief oordeel. Tevens worden 10 tot 20 hertoetsingen per jaar gedaan, waarbij zittende bestuurders opnieuw worden getoetst.

AFM en DNB hebben in 2016 een onafhankelijke, externe commissie ingesteld om onderzoek te doen naar de opzet en werkwijze bij toetsingen van bestuurders en commissarissen in de financiële sector. De commissie stond onder leiding van prof. dr. Annetje Ottow en bestond daarnaast uit prof. dr. Janka Stoker en drs. Jan Hommen. De uitkomsten van dit onderzoek zijn op 13 december 2016 gepubliceerd. De Commissie Ottow spreekt van een 'adequate invulling' door de toezichthouders van hun taak bij het toetsen van bestuurders. In de financiële sector is brede steun voor het doel en het belang van de toetsingen van bestuurders en commissarissen. Goede toetsing wordt gezien als een belangrijk instrument om het lerend vermogen van de sector te verhogen.

In het rapport staan verschillende voorstellen om het proces van de toetsingen verder aan te passen en te verbeteren. DNB en de AFM hebben deze aanbevelingen ter harte genomen en treffen maatregelen om de verbeteringen te implementeren.

Innovatie en fintech

Onder invloed van technologische ontwikkelingen ziet de AFM financiële markten en financiële ondernemingen drastisch veranderen. De verregaande digitalisering van producten en diensten met behulp van technologisch gedreven innovaties zorgt voor nieuwe toetreders en nieuwe verdienmodellen. De enorme toename in beschikbaarheid van nieuwe data in combinatie met technieken om die data om te zetten naar bruikbare informatie betekent ook dat steeds meer complexe functies worden geautomatiseerd. Dit geldt onder andere voor beleggingsanalyses en het geven van beleggingsadvies, het inschatten van krediet- en schaderisico's, en de verkoop en distributie van financiële producten en diensten.

“De verregaande digitalisering van producten en diensten zorgt voor nieuwe toetreders en nieuwe verdienmodellen.”

De snelle vernieuwing in de financiële sector brengt zowel positieve als negatieve gevolgen met zich mee. Klanten zijn gebaat bij een toegankelijker en meer op maat gesneden aanbod van producten en diensten tegen lagere prijzen voor consumenten en beleggers. Tegelijkertijd brengen innovaties ook risico's met zich mee die het belang van de klant schaden. Denk hierbij aan misleidende online verkooptactieken die op basis van de zoekgeschiedenis en overige online informatie geraffineerd inspelen op de beperkte rationaliteit van consumenten. Bijvoorbeeld door hen te verleiden tot impulsieve beslissingen of producten die simpelweg schadelijk zijn voor de gebruiker.

Als reactie op de genoemde ontwikkelingen heeft de AFM sinds 2016 het programma Innovatie & Fintech. De missie van het programma is om technologische innovatie in de financiële sector te accommoderen, voor zover deze innovatie bijdraagt aan duurzaam financieel welzijn in Nederland. Bijvoorbeeld door te zorgen dat partijen ons makkelijk weten te vinden en door samen onnodige drempels weg te nemen. Tevens zorgt het programma ervoor dat de risico's die gerelateerd zijn aan deze innovaties worden geadresseerd. Aan de missie zijn een viertal doelstellingen gekoppeld:

1. Innovatieve spelers ondersteunen door hen te wijzen op knelpunten en helpen (onnodige) drempels te verlagen.
2. Overzicht creëren van innovatieve en fintech-concepten en impact op de sector en de AFM in kaart brengen.
3. Waar wet- en regelgeving een onnodige barrière vormen, het wettelijk kader en interpretaties passend maken.
4. De AFM-organisatie voorbereiden op de snel veranderende marktomstandigheden.

Tabel 16 Resultaten Innovatie en fintech

Doelstelling	Resultaat
<p>Innovatieve spelers ondersteunen door hen te wijzen op knelpunten en helpen (onnodige) drempels te verlagen.</p>	<p>114 Marktpartijen hebben ondersteuning gekregen via de InnovationHub bij hun innovatieve marktconcepten. Marktpartijen worden zo in staat gesteld om vroegtijdig een indicatie te krijgen of hun concept onder toezicht valt en zo ja, onder welk type toezicht-regelgeving zij (mogelijk gaan) vallen.</p> <p>Oprichting 'Maatwerk voor Innovatie' of regulatory sandbox. Partijen met een innovatief concept kunnen, mits zij aan de vereisten voldoen, voor bepaalde tijd gebruik maken van de sandbox om hun concept te testen.</p>
<p>Overzicht creëren van innovatieve en fintechconcepten en impact op de sector en de AFM in kaart brengen.</p>	<p>Door lancering van het programma Innovatie & Fintech is extra geïnvesteerd in kennis en inzicht om innovaties op de juiste manier te ondersteunen en onderscheid te maken tussen innovaties die wel en niet in het belang zijn van een duurzaam financieel welzijn.</p>
<p>Waar wet- en regelgeving een onnodige barrière vormen, het wettelijk kader en interpretaties passend maken.</p>	<p>In gesprekken met zowel bestaande spelers als nieuwe toetreders is onduidelijkheid over (vermeende) interpretaties van toezicht op wetgeving weggenomen en hebben partijende ruimte gekregen om de speling die er in veel wetsartikelen zit te gebruiken. Dit ging vaak gepaard met het benadrukken van het belang van wetsartikelen over het productontwikkelingsproces als handvat om in het belang van consumenten en beleggers te handelen.</p>
<p>De AFM-organisatie voorbereiden op de snel veranderende marktomstandigheden.</p>	<p>Naast het betrekken van het toezicht bij vragen die via de InnovationHub zijn binnengekomen, is veel kennis vergaard over fintechonderwerpen en aanpalende terreinen. Zo is een aantal zeer kennisintensieve onderwerpen in kaart gebracht en is daarvan de impact op het AFM-toezicht en de samenwerking met andere toezichthouders uitgewerkt. Denk hierbij aan: blockchain (Distributed Ledger Technologie), kunstmatige intelligentie, Payment Services Directive II, Dataprotectie, onlinemarketingtechnieken en zorgplicht in de digitale omgeving.</p>

Activiteiten en resultaten

Innovatieve spelers ondersteunen door (onnodige) drempels te verlagen: InnovationHub en Maatwerk voor Innovatie (regulatory sandbox)

De AFM (en DNB) willen ruimte bieden aan positieve innovaties van marktpartijen. Hiertoe hebben zij in 2016 twee initiatieven gelanceerd: de InnovationHub en de regulatory sandbox. Voor beide initiatieven geldt als uitgangspunt dat innovatie van essentieel belang is voor een gezonde markteconomie. Door doorlopend te vernieuwen kunnen bedrijven blijven voorzien in de behoeften van consumenten.

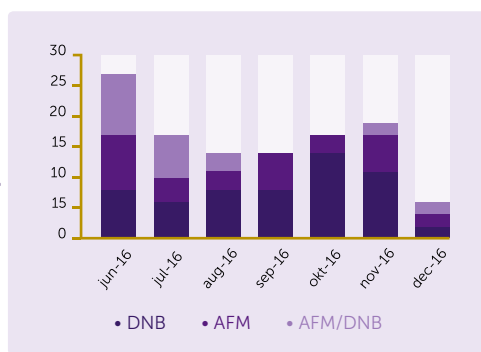
InnovationHub

Het doel van de InnovationHub is om ondernemingen die een innovatieve dienst of product op de markt (willen) brengen en vragen hebben over de regulering, laagdrempelige toegang te bieden tot de toezichthouders. Marktpartijen worden zo in staat gesteld om vroegtijdig een indicatie te krijgen of hun concept onder toezicht valt en zo ja, onder welk type toezicht regelgeving zij (mogelijk gaan) vallen. Dit is van grote toegevoegde waarde bij de verdere ontwikkeling van het concept. Ook de toezichthouder is hierbij gebaat, de InnovationHub is namelijk een middel om

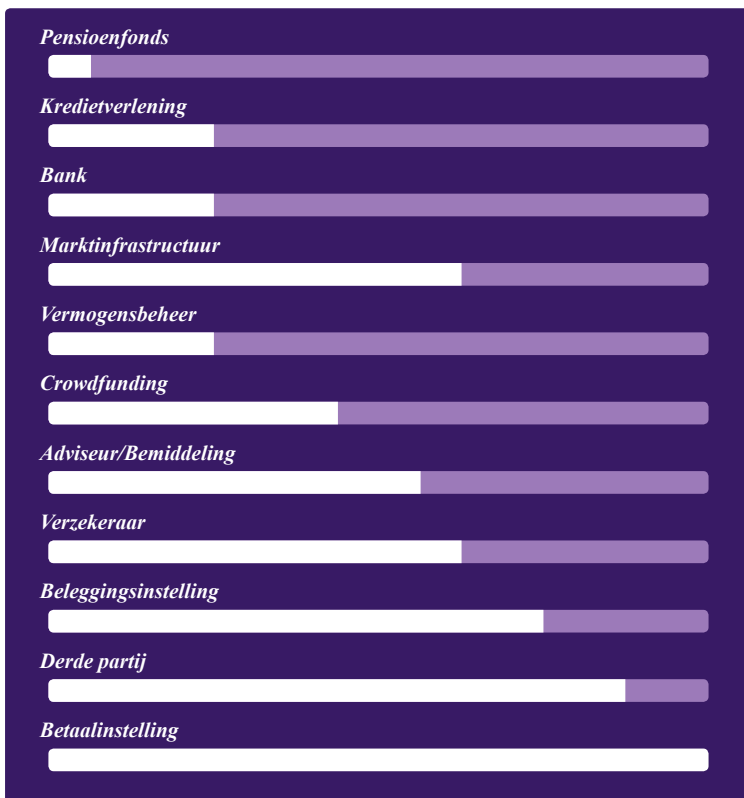
goed begrip te krijgen van innovaties op het toezichtterrein. Met de verworven inzichten kan zij haar toezicht voor zover nodig vernieuwen en onnodige knelpunten in wet- en regelgeving tijdig signaleren.

De InnovationHub heeft sinds de lancering 114 marktpartijen voorzien van ondersteuning, waarvan 86 procent niet-gereguleerde partijen. Deze ondersteuning varieert van een eenmalig gesprek waarin bestaande

Wie benaderen de InnovationHub?

De meeste vragen komen uit de volgende sectoren:

Van deze partijen is:

- 14% onder toezicht
- 86% (nog) niet gereguleerd

regelgeving is verduidelijkt tot aan een intensief traject om een complex concept te doorgronden en te komen tot adequate toepassing van wet- en regelgeving.

Ruim driekwart van de vragen betroffen markttoegang en vergunningenbeleid, waarbij innovaties in de sfeer van het betalingsverkeer (mede in verband met de nieuwe betaalrichtlijn PSD2) en de block-chaintechnologie de boventoon voerden.

Marktpartijen geven in hun eerste feedback aan de InnovationHub en de bijbehorende doelstellingen als een voordeel te ervaren; de Hub is laagdrempelig en is één loket voor de AFM en DNB. Bovenstaande laat onverlet dat sommige partijen die willen toetreden tot de markt en moeten voldoen aan de Wft-vereisten nog steeds barrières zien of zich niet kunnen vinden in de standpunten van de toezichthouder.

“In het algemeen geldt dat men het positief ervaart dat de AFM toont oog te hebben voor innovatie.”

Maatwerk voor Innovatie (regulatory sandbox)

Naast het lanceren van de InnovationHub hebben de AFM en DNB in een discussiedocument de markt gevraagd om mee te denken over een aantal mogelijkheden voor aanpassingen in het toezicht die kunnen bijdragen aan verantwoorde innovatie in de financiële sector. Als resultaat hiervan is eind 2016 Maatwerk voor Innovatie (regulatory sandbox) gepresenteerd. Doel van de regulatory sandbox is om ervoor te zorgen dat ondernemingen hun innovatieve financiële producten, diensten of bedrijfsmodellen zonder onnodige belemmeringen in de markt kunnen zetten. Bij de beoordeling van innovatieve concepten kijkt de AFM in eerste instantie voornamelijk naar

het achterliggende doel van de regelgeving. Als het innovatieve initiatief daaraan tegemoet komt, zal de AFM de wettelijke ruimte benutten die zij heeft om maatwerk in het toezicht te bieden om belemmeringen weg te nemen. Deze benadering is niet zozeer nieuw, maar wel een explicitering van de wijze waarop de AFM innovatie benadert.

Hoewel er nog geen concrete sandbox-casus is behandeld (aangezien deze in december 2016 is geïntroduceerd en partijen zich per 1 januari 2017 kunnen aanmelden), zijn marktpartijen over het geheel genomen positief over ook dit initiatief. In het algemeen geldt dat men het positief ervaart dat de AFM toont oog te hebben voor innovatie. Ook zijn partijen benieuwd naar de werkzaamheden van de AFM op dit front. Dit maken we op uit de verzoeken van instellingen, organisatoren van conferenties, seminars en onderzoeksprogramma's om de InnovationHub en de regulatory sandbox toe te lichten. Hetzelfde geldt voor collegatoezichthouders in binnen- en buitenland: zij willen graag leren van de ervaringen die de AFM heeft opgedaan. De AFM is op Europees niveau namelijk een van de koplopers op dit vlak.

Inzicht in de impact van innovatieve & fintechconcepten

Alleen met adequate kennis en up-to-date inzichten kan de AFM innovaties op de juiste manier ondersteunen en onderscheid maken tussen innovaties die wel en niet in het belang zijn van een duurzaam financieel welzijn. Buiten onze inspanningen in het kader van de InnovationHub hebben wij in 2016 geïnvesteerd in een structurele opbouw en onderhoud van state-of-the-art kennis. Door middel van een duidelijke verbinding met de wereld om ons heen, is een scherp beeld geformuleerd van zowel de kansen als bedreigingen die voortvloeien uit (technologische) innovatie in de financiële sector. Deze verbinding bestaat

uit reguliere contacten op wekelijkse basis met onder andere marktpartijen, collega-toezichthouders in binnen- en buitenland, brancheorganisaties en gesprekken met specialisten op het gebied van onder meer digitale marketing, big data, machine learning en privacywetgeving. Deze inzichten hebben wij vervolgens weer proactief gedeeld met de markt op toonaangevende seminars rondom innovatie en fintech.

“De AFM heeft het toenemend gebruik van klantdata in het financiële domein geagendeerd bij de politiek.”

Wij hebben bijgedragen aan een verhoging van het interne kennisniveau door middel van colleges over bijvoorbeeld digitale marketing, het toenemende belang van privacywetgeving in het financiële domein, de facetten rondom machine learning tot het opzetten van een masterclass over gebruik van algoritmes. Voor een meer structurele instroom van kennis over technologiegerelateerde marktontwikkelingen zijn 'thought leaders' geselecteerd om deel te nemen in een adviescommissie op bestuurlijk niveau. Het doel is om een paar keer per jaar bijeen te komen en ontwikkelingen te bespreken die van belang zijn voor de toezichtstrategie van de AFM.

Knelpunten bij gewenste innovaties wegnemen

De AFM wil gewenste innovaties ondersteunen door belemmeringen weg te nemen. In 2016 is geconcentreerd op de knelpunten die wij direct kunnen

beïnvloeden. Dit betreft onder meer marketing en sales op basis van state-of-the-art online dienstverlening en de invulling van zorgplicht bij beleggingsdiensten en leningen in een digitale omgeving. In 2017 gaan wij ons verder in deze onderwerpen verdiepen. De inzichten worden uitgewerkt in externe publicaties.

Advies over wet- en regelgeving

Regulering van fintech vergt dezelfde aanpak als regulering van technologie in andere sectoren, en vereist een andere benadering dan gebruikelijk is op de financiële markten. Die boodschap heeft de AFM in 2016 bij alle relevante instanties (Ministerie van Financiën, Europese Commissie, International Organization of Securities Commissions (IOSCO), Financial Stability Board (FSB), European Supervisory Agencies (ESAs) en de pers) onder de aandacht gebracht. Specifieke onderdelen zijn uitgewerkt in de AFM-wetgevingsbrief. De Commissie is een directoraatoverstijgend programma gestart over fintech; een aantal politici heeft het onderwerp op de Nederlandse agenda gezet. Het is in het belang van de eindafnemer dat geen lacunes ontstaan in het toezicht op fintechachtige concepten, omdat de bestaande wet- en regelgeving niet (volledig) aansluit op deze nieuwe realiteit. Om deze reden heeft de AFM het toenemend gebruik van klantdata in het financiële domein, en daarmee de noodzaak tot intensievere samenwerking met de Autoriteit Persoonsgegevens, geagendeerd bij de politiek. Op concreet niveau heeft de AFM in dit verband haar wens bij de wetgever kenbaar gemaakt om toezichtinformatie met de AP te kunnen delen.

Resultaten voor onze stakeholders

- + Innovaties die in het belang zijn van consumenten en beleggers worden minder gehinderd door toezicht. Dat hebben we bereikt door drempels in de communicatie te verlagen, ons kennisniveau te verhogen en de samenwerking met DNB, de Autoriteit Persoonsgegevens en ACM te verbeteren. Marktpartijen die werken aan innovaties die niet bijdragen aan het duurzaam financieel welzijn van consumenten en beleggers, horen in een vroegtijdig stadium onze bezwaren en bieden wij vervolgens geen (verdere) ondersteuning en toegang tot de regulatory sandbox.
- + De wetgever heeft advies ontvangen over regelgeving die gewenste innovaties hindert.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

Bij het programma Innovatie & Fintech maakt de AFM alleen gebruik van informele beïnvloeding.

- + Op macroniveau delen wij onze inzichten in nieuwe technologische ontwikkelingen in- en extern.
- + Op mesoniveau hebben wij de samenwerking met DNB bij het ondersteunen van innovatie een grote impuls gegeven. De gezamenlijk ontwikkelde InnovationHub en de visie op de rol en houding van het toezicht zijn hiervan concrete resultaten.
- + Op microniveau: interpretaties van regelgeving bij individuele cases (InnovationHub, sandbox)

Internationale samenwerking

Innovatieve en fintechontwikkelingen beperken zich niet tot de (Nederlandse) landsgrenzen. Voor het verwerven en delen van kennis participeert de AFM in Europese en mondiale overlegorganen, waaronder de European Supervisory Agencies (ESA's), de International Organization of Securities Commissions (IOSCO) en de Financial Stability Board (FSB). Dit levert veel informatie op over relevante en kennisintensieve onderwerpen, zoals nieuwe betaalservices, blockchain, artificiële intelligentie en alternatieve vormen van financiering. Deelname aan deze internationale organisaties is extra van belang omdat beleidsinitiatieven en nieuwe regelgeving veelal op deze niveaus ontstaan.

De AFM voert tevens bilateraal overleg met collegatoezichthouders die leidend zijn in innovatie en fintech (VS, VK, Australië, Singapore, Canada en recentelijk ook China). Mede geïnspireerd door hun ervaringen en initiatieven zijn onder andere de InnovationHub en sandbox ontwikkeld.

Prioriteit 2

Het versterken van het toezicht door te investeren in technologie en methodiek

Technologische ontwikkelingen beïnvloeden niet alleen de financiële sector, maar ook de AFM. Door de beschikbaarheid, analyse en toepassing van data kunnen wij steeds effectiever werken. Ook nieuwe inzichten in het gedrag van consumenten, het gedrag van beleggers en cultuurverandering versterken het toezicht.

Om te investeren in verdere kennisopbouw en kennisdeling op dit gebied heeft de AFM in 2016 het Expertise Centrum opgericht. Het Expertise Centrum jaagt de technologische en methodologische vernieuwing binnen de organisatie aan. Het is ook de plek waar voor de AFM relatief nieuwe toezichtexpertises ruimte krijgen om te groeien. Hiermee draagt het Expertise Centrum bij aan beter toezicht. In het eerste bestaansjaar van de afdeling lag de focus op drie prioriteiten: consumentengedrag en het gedrag van beleggers, gedrag en cultuur, en datagedreven toezicht.

Consumentengedrag en het gedrag van beleggers

Uit gedragswetenschappelijk onderzoek blijkt dat consumenten en beleggers vaak niet rationeel handelen. Meer kennis en begrip van hun gedrag helpt bij het in kaart brengen van risico's en het bepalen van

effectieve maatregelen. Daarom maakt de AFM bij het toezicht steeds vaker gebruik van *inzichten uit de gedragswetenschappen* [\[1\]](#).

Hierbij werken we nauw samen met universiteiten, financiële ondernemingen en andere stakeholders.

Activiteiten en resultaten

Aanpak onbewuste beïnvloeding bij consumptief krediet

In 2016 is in samenwerking met het Nibud en de VFN (Vereniging van financieringsondernemingen in Nederland) onderzocht hoe producten voor consumptief krediet op de markt worden aangeboden en hoe deze 'beslisomgeving' het koopgedrag van consumenten onbewust beïnvloedt. De uitkomsten staan in het rapport *Consumentengedrag op de markt voor consumptief krediet* [\[1\]](#). Met deze publicatie sporen wij alle aanbieders van en bemiddelaars in consumptief krediet aan hun beslisomgeving te verbeteren.

De AFM doet ook gedragswetenschappelijke experimenten. Zo is het afgelopen jaar in de online verkoopomgeving van een aanbieder van consumptief krediet de invloed van de kredietwaarschuwing op het gedrag van consumenten gemeten. Uit dit onderzoek *Let op! Geld lenen kost geld; een onderzoek naar de effectiviteit van deze waarschuwing in kredietreclames*. [☞](#) blijkt dat de waarschuwing 'Let op! Geld lenen kost geld' geen direct effect heeft bij online lenen. Het Ministerie van Financiën gaat naar aanleiding van de onderzoeksresultaten de doelstellingen en de kredietwaarschuwing tegen het licht houden.

Effect beeldmateriaal in beleggingsbrochures getoetst

In een ander gedragswetenschappelijk experiment zijn verschillende varianten van beleggingsbrochures aan leden van het AFM-Consumentenpanel voorgelegd. Uit de analyses blijkt dat respondenten bij brochures met beeldmateriaal van een 'happy family' gemiddeld genomen bijna 1.100 euro meer willen investeren dan bij een vergelijkbare aanbieding met neutrale beelden. Ook houden brochures met afbeeldingen die inspelen op gevoel langer de aandacht vast.

“Gedragswetenschappelijke inzichten zijn (nog) niet eenduidig over hoe keuzevrijheid veilig in het stelsel kan worden ingevoerd.”

Onderzoek naar keuzevrijheid en verantwoord doorbeleggen bij pensioen

Beslissingen over pensioen zijn vaak voor de lange termijn. In mei 2016 publiceerde de AFM een *position paper* [☞](#) met een pleidooi voor een passender pensioen voor deelnemers, mét enige mate van keuzevrijheid. Op basis van gedragswetenschappelijke inzichten is (nog) niet eenduidig

hoe keuzevrijheid 'veilig' in het stelsel kan worden ingevoerd en dus voldoende rekening houdt met het beperkt rationele beslisgedrag van consumenten. In 2017 wordt dit verder onderzocht.

In september 2016 is de Wet verbeterde premieregeling ingevoerd. Op grond van deze nieuwe wet kunnen deelnemers na pensionering doorbeleggen. De AFM wil hen hierbij zo goed mogelijk ondersteunen. Samen met marktpartijen werken wij aan een goede en vergelijkbare weergave van informatie, zodat deelnemers een weloverwogen keuze kunnen maken.

Experimenten voor kansrijke hypotheekinterventies

Nederland telt veel consumenten met een aflossingsvrije of beleggingsrekening-hypotheek. Zij moeten in actie komen om financiële problemen in de toekomst te voorkomen. In 2016 is aan aanbieders gevraagd om verschillende benaderingswijzen te toetsen. Deze methoden blijken nog onvoldoende succesvol. Het Expertise Centrum voert nu samen met een selecte groep aanbieders experimenten uit met kansrijkere interventies. De resultaten worden in 2017 gepubliceerd.

Risico's van crowdfunding onderschat

Crowdfunding is sterk in opkomst. Samen met crowdfundingplatformen hebben wij onderzocht in hoeverre de op 1 april 2016 geïntroduceerde voorschriften bijdragen aan consumentenbescherming. Dit heeft aandachtspunten voor vervolgonderzoek opgeleverd. Zo lijken investeerders de risico's van crowdfunding te onderschatten. De AFM komt in het voorjaar van 2017 met aanbevelingen.

Gedrag en cultuur

De AFM maakt zich sterk voor een (organisatie)cultuur bij financiële marktpartijen en sectoren die eerlijke en transparante dienstverlening stimuleert. Onderzoek laat zien dat problemen in het gedrag en de cultuur van een onderneming veelal een voorbode zijn van misstanden.

“Het Expertise Centrum ontwikkelt instrumenten en methodieken om tijdig en beter inzicht te krijgen in (onwenselijk) gedrag van financiële ondernemingen.”

Daarnaast zijn aanpassingen in de bedrijfs-cultuur vaak een noodzakelijke voorwaarde voor verbeteringen in de bedrijfsvoering en dienstverlening. Hoewel gedrag en cultuur een ‘hot topic’ is bij zowel toezichthouders als financiële instellingen, is er nog maar weinig concreet toepasbare methodiek voor handen. De AFM neemt hier graag de leiding, zodat anderen ook met deze thematiek aan de slag gaan. Het Expertise Centrum ontwikkelt instrumenten en methodieken om tijdig en beter inzicht te krijgen in (onwenselijk) gedrag van financiële ondernemingen. Daarnaast doen we structureel onderzoek naar de organisatiecultuur van ondertoezichtstaande ondernemingen om het inzicht hierin te vergroten en de juiste maatregelen te kunnen treffen.

Activiteiten en resultaten

Investeren in kennisverbreding

2016 stond in het teken van expertiseverbreding en -verdieping. De AFM heeft nieuwe experts aangetrokken en verschillende nieuwe methodieken ontwikkeld. Ook is een structurele samenwerking aangegaan met de Universiteit Utrecht. Hierdoor kunnen wij profiteren van wetenschappelijke kennis die in de praktijk wordt ingezet. Daarnaast is een promovendus gestart met onderzoek naar biases bij toezichthouders.

Klantbelang en organisatiecultuur

De organisatiecultuur en het gedrag van medewerkers bepalen in belangrijke mate de kwaliteit van producten en dienstverlening. In 2016 hebben wij bij vijf verzekeraars de rol van het klantbelang in cultuur en gedrag onderzocht. Dit heeft meer inzicht gegeven in toezichtrisiko's en belemmeringen. De AFM heeft de vijf instellingen een duidelijke spiegel voorgehouden en monitort hoe zij de aanbevelingen opvolgen. Daartoe is één follow-uponderzoek uitgevoerd. Dit stimuleert financiële ondernemingen om de volgende stap te zetten in eerlijke en zorgvuldige dienstverlening.

Besluitvorming in managementteams

In 2016 is het themaonderzoek naar besluitvorming in managementteams gestart. Met een nieuw ontwikkelde toezichtmethodiek onderzoeken wij bij vijf middelgrote banken in hoeverre de besluitvorming zorgvuldig is. Dit om vast te stellen welke (on)bewuste factoren (biases) het besluitvormingsproces beïnvloeden en welke gevolgen dat heeft voor de weging van het klantbelang. Het onderzoek is in de afrondende fase. De resultaten volgen medio 2017.

Foutencultuur in de handelsketen

Een voorbeeld van een nieuwe methodiek is het onderzoek naar de foutencultuur in de handelsketen. In samenwerking met Efficiënte Kapitaalmarkten hebben wij bij dertien instellingen in kaart gebracht hoe medewerkers de risicocultuur en de wijze van omgaan met fouten en incidenten waarderen. Uit het onderzoek blijkt dat het leren van incidenten marktbreed een ontwikkelpunt is en dat de situatie per instelling behoorlijk kan verschillen. De betrokken organisaties hebben een individuele terugkoppeling gekregen en we werken aan een externe publicatie. De ontwikkelde methodiek is gebaseerd op wetenschappelijke inzichten en is valide en betrouwbaar gebleken. De methode wordt in een later stadium gepubliceerd.

Resultaten voor onze stakeholders

De onderzochte financiële instellingen krijgen handvatten om hun organisatie-(-verandering) te verbeteren en belemmeringen te verminderen. Om deze lessen breder te verspreiden, geeft de AFM presentaties bij de relevante stakeholders. Ook stellen wij onderzoeksmethodieken beschikbaar.

Hoe is het toezicht uitgevoerd?

Op basis van onze gedrag- en cultuuronderzoeken maken wij gebruik van informele beïnvloeding. Om impact te hebben, is het essentieel dat de instelling zich in het beeld herkent en zelf de urgentie voelt om actie te ondernemen.

De AFM spant zich er daarom voor in organisaties zo goed mogelijk te informeren en bij het onderzoek te betrekken.

Internationale samenwerking

De AFM heeft enkele buitenlandse toezichthouders geholpen bij de start van gedrag- en cultuurtoezicht. Zo hebben we met de Australische toezichthouder onze kennis over onze methodieken gedeeld. Ook is een discussienota ingebracht voor de Business Conduct Roundtable, waar gedragstoezichthouders uit verschillende landen ideeën, ervaringen en dilemma's bespreken. Uit de discussie in het internationale forum blijkt dat de AFM op dit expertisegebied bij de kopgroep hoort.

Datagedreven toezicht

Financiële markten werken steeds meer op basis van data- en geautomatiseerde processen. Als toezichthouder kunnen wij hierdoor gebruikmaken van de beschikbare gegevens. Het Expertise Centrum vult de ambitie om een datagedreven toezichthouder te worden verder in. Waar mogelijk trekken wij samen op met DNB.

Activiteiten en resultaten

Datagedreven toezicht krijgt vorm en inhoud

Begin 2016 heeft de AFM binnen het Expertise Centrum het programma Data-gedreven Toezicht 'Spot-on' opgericht. Dit programma heeft als doel de data-management- en analysevaardigheden van de organisatie te vergroten. In het afgelopen jaar zijn vooral de noodzakelijke randvoorwaarden gerealiseerd. Zo beschikt het Expertise Centrum nu over een analyse-omgeving waarmee analysevragen van andere afdelingen kunnen worden ondersteund met hardware en software. Daarnaast is een uniform analyseproces beschreven. Hierdoor kunnen de resultaten goed worden gedocumenteerd. Dit vergroot de betrouwbaarheid en reproduceerbaarheid.

Deze randvoorwaarden zijn mede tot stand gekomen door twee specifieke projecten:

- + Op de afdeling Asset Management is een eerste stap gezet in de ontwikkeling van datagedreven toezicht. Door de data die op basis van Alternative Investment Fund Directive (AIFMD) worden opgevraagd te analyseren, is een kwantitatief marktbeeld over ondertoezichtstaande ondernemingen gerealiseerd. Een goede samenwerking met DNB – zowel in toezicht als in datamanagement – is hierbij vereist en in gang gezet.
- + Een tweede project heeft ons in staat gesteld om de jaarlijkse marktmonitor adviseurs en bemiddelaars (MMAB) over de jaren heen te vergelijken. Hierdoor kunnen we de trends en ontwikkelingen monitoren en mogelijke risico's op basis van het totale marktbeeld benoemen.

Naast de ontwikkeling van onze interne analysekracht is samenwerking met andere toezichthouders een belangrijk thema. Immers, door onze krachten te bundelen bij bijvoorbeeld het beschikbaar stellen van databronnen en het gebruik van analyse-technieken, kunnen we onze efficiëntie en slagkracht verhogen. Een voorbeeld is de samenwerking en onze rol in het Markt Toezichthouders Beraad (MTB), in de subgroep Data Intelligence. Daardoor is het nu mogelijk om de verwevenheid van bestuurders en onderneming te visualiseren, waardoor risicovolle situaties zichtbaarder worden gemaakt.

Prioriteit 3

Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de interne organisatie

Om alert te blijven reageren op uitdagingen waar de AFM voor staat, zijn ook aanpassingen van de interne organisatie noodzakelijk. In 2016 is verder geïnvesteerd in het vergroten van de effectiviteit, efficiency en de wendbaarheid van organisatie en medewerkers.

Daarbij stonden drie ontwikkelpunten centraal: het versterken van de besturing, de professionalisering van de bedrijfsvoering en de verantwoording. Bij de aanscherping en inrichting van het besturingsmodel is de nadruk gelegd op de verdere ontwikkeling van het leiderschap van onze mensen. Leiderschap betekent enerzijds kunnen sturen op resultaat en discipline, en anderzijds op zelfreflectie, verantwoordelijkheidsgevoel en doorzettingsvermogen. Waarbij het, zeker in tijden van verandering, belangrijk is dat het management het goede voorbeeld toont.

De bedrijfsvoering van de AFM is ondersteunend en faciliterend aan het toezicht en de langetermijnambitie van de Agenda 2016-2018. Het is de fundering waar onze organisatie op staat en verder bouwt. We zien discipline hierbij als kernwoord. Zeker ook als het gaat om de kostenbeheersing. In 2016 heeft de focus gelegen op de professionalisering van de IT-organisatie, efficiëntie van processen en ontwikkeling van onze medewerkers. Dit zetten we in 2017 door.

Met betrekking tot de verantwoording is voor een toezichthouder als de AFM het maatschappelijk mandaat en het contact met de stakeholders van groot belang. In 2016 is gewerkt aan de vergroting van het wederzijds begrip, continuïteit en focus in de contacten met marktpartijen en sterkere sturing door het management.

Naar aanleiding van de conclusies van het rapport van het externe onderzoeksbureau Alvarez & Marsal is er verantwoordelijkheid genomen voor verbeteringen in de organisatie. Zij deden onderzoek naar de tekortkomingen in de AFM-toetsingen van de herbeoordelingen van rentederivaten door banken. Het rapport geeft een vijftal leerpunten. Deze hebben betrekking op het structureel monitoren van de risico's van het project, meer aandacht voor het aansluiten van de bemensing bij de complexiteit van het project, striktere projectgovernance, betere kwaliteitsbewaking, en het verbeteren van de wijze van escalatie en onderlinge communicatie, zodat signalen sneller worden opgepakt.

De leerpunten zijn aanleiding om een aantal verbeteringen door te voeren. Deze verbeteringen sluiten nauw aan bij de reeds ingezette veranderingen van de AFM die het toezicht verder versterken en verbeteren. Op grond van leerpunten uit het onderzoek voert de AFM verbetermaatregelen door in de manier waarop binnen de AFM wordt gewerkt. Een aantal van die maatregelen is al doorgevoerd in 2016 of gestart als onderdeel van onze strategie. Naar aanleiding van het rapport gaan we in 2017 het risicoprofiel van projecten ieder kwartaal bekijken. De voortgang van dossiers met een hoog risico bespreken we periodiek in het bestuur. We werken steeds meer toe naar een cultuur van inhoudelijk debat, samenwerking en leren van elkaar. Het management draagt dit uit en het is onderdeel van de AFM Werkwijze.

In 2016 zijn weer belangrijke stappen gezet tot vergroten van de effectiviteit, efficiëntie en wendbaarheid van de interne organisatie. We liggen op koers om de doelstellingen te behalen zoals geformuleerd in de Agenda van 2016-2018.

Het versterken van de besturing

Besturingsmodel

Er is geïnvesteerd in de verdere aanscherping en inrichting van het besturingsmodel van de AFM. Naast de herinrichting van de toezichtorganisatie en het uniformeren van de besturing zijn taken en verantwoordelijkheden opnieuw herijkt en expliciet belegd. Zo is het toezicht op assetmanagement bijeengebracht in één afdeling en is een afdeling gevormd die zich specifiek toelegt op het relatiebeheer met de grootste marktpartijen. Ook is de kwaliteitsborging versterkt door het creëren van de quality assurance-functie.

Leiderschapsprogramma

Op basis van onze leiderschapsvisie is een leiderschapsprogramma ontworpen. In 2016 heeft het hogere en middelmanagement aan dit programma deelgenomen, waarbij in het kader van het versterken van de besturing de focus lag op ontwikkeling van resultaatgericht leiderschap en persoonlijk leiderschap. Het leiderschapsprogramma is een mix van intervisie en training van managementvaardigheden, met als doel om dagelijks te gaan werken volgens de zogenoemde AFM Werkwijze. In 2017 zal er ook een leiderschapstraject starten voor medewerkers.

De AFM Werkwijze

De AFM Werkwijze biedt duidelijke kaders die ervoor zorgen dat we meer als één professionele organisatie samenwerken. Die kaders geven aan hoe we dagelijks met elkaar en onze stakeholders samenwerken. Deze werkwijze beslaat drie invalshoeken die elkaar raken en versterken:

1. Kortcyclisch sturen
2. Continu processen verbeteren
3. Een cultuur gericht op het bereiken van een gemeenschappelijk doel, open communicatie, feedback geven en ontvangen, samenwerken en leren (van elkaar).

Afdelingen worden hierbij in eerste instantie intensief ondersteund door een coach en een uitgewerkt implementatieplan van vier maanden met verschillende sessies om de werkwijze eigen te maken. Vervolgens gaan afdelingen de werkwijze zelf toepassen waarbij er regelmatig aandacht is voor de verbeteringen die de werkwijze biedt. In 2016 heeft een tweetal pilots plaatsgevonden met positief resultaat. In 2017 wordt de werkwijze gefaseerd geïmplementeerd binnen de overige afdelingen.

De professionalisering van de bedrijfsvoering

Informatisering

In 2016 is gestart met de professionalisering van de IT-organisatie en heeft de AFM zich sterker gewapend tegen de grotere digitale bedreigingen. In het Masterplan Informatievoorziening (IV) is uitgewerkt welke verbeteringen van de IT-dienstverlening aan het toezicht en de toezichtondersteuning nodig zijn. Daarbij is ingezet op drie pijlers: verbetering van de infrastructuur, vereenvoudiging van het applicatielandschap en de verbetering van de IT-processen. Hiermee komen IT-processen beter onder controle, neemt de betrouwbaarheid toe en blijven de kosten beter binnen de perken. Door de complexiteit is het helaas niet gelukt de eerste release van het Masterplan te realiseren in 2016. Dit wordt in 2017 gefaseerd opgeleverd.

Procesverbetering

In 2016 is gestart met het vergroten van de aandacht voor procesverbetering. We versimpelen waar mogelijk werkprocessen, bundelen de krachten en we voorkomen dat er overlap van werkzaamheden ontstaat. Het benoemen van highriskprojecten, die vervolgens regelmatig en volgens vast format met de portefeuillehouder en bestuur besproken worden, is ook een van de quality assurance-verbeteringen. Continu processen verbeteren is binnen de teams een onderdeel van de AFM Werkwijze. Zo komt hier binnen alle teams aandacht voor. Daarnaast is gewerkt aan verbetering van de drie AFM-pijlers en heeft een aantal medewerkers trainingen gevolgd in Lean Six Sigma-methodieken. In 2017 gaan we hiermee door.

In 2016 is voor de AFM een kostenkader voor de periode 2017-2020 tot stand gekomen. De AFM is bij het opstellen van de begroting gebonden aan de hoogte van het plafond dat volgt uit dit kostenkader. Een (efficiency-)

taakstelling van 1,75 procent in 2017 die in totaal oploopt tot 7 procent in 2020 maakt hier onderdeel van uit. De AFM gaat de komende jaren invulling geven aan deze taakstelling.

Ontwikkeling van medewerkers

Het aantrekken en behouden van talentvolle medewerkers is van groot belang voor de AFM, evenals het continu ontwikkelen van onze medewerkers om het beste uit hen te halen. We investeren in de kennis en vaardigheden van onze medewerkers en trekken nieuwe experts aan met diverse achtergronden (data-analisten, gedrags-economen en psychologen). Door het aantrekken van de arbeidsmarkt en de interne reorganisatie is in 2016 het personeelsverloop gestegen van 11,21 procent tot 12,39 procent. Het ziekteverzuim van 4,24 procent lag in lijn met soortgelijke organisaties.

Commissie Ottow

Een duurzame, eerlijke en transparante financiële sector komt mede tot stand door geschikte en betrouwbare bestuurders en commissarissen. Integriteit en geschiktheid van de personen en ondernemingen die actief zijn op de financiële markten is dan ook van groot belang voor het maatschappelijk vertrouwen in deze markten en de ondernemingen die hierop actief zijn. Er mag geen twijfel bestaan over de betrouwbaarheid en geschiktheid van degenen die het beleid (mede) bepalen en personen die toezicht houden op het beleid en op de algemene gang van zaken van de financiële onderneming.

Personen die het beleid van een onderneming (mede) bepalen moeten betrouwbaar en geschikt zijn voor de uitoefening van hun functie. Als deze personen aantreden bij een financiële onderneming worden zij door de AFM en/of De Nederlandsche Bank getoetst op betrouwbaarheid en geschiktheid.

In opdracht van de AFM en DNB heeft in 2016 de onafhankelijke, externe Commissie Ottow onderzocht of de huidige opzet van de toetsingen van bestuurders en commissarissen op geschiktheid en betrouwbaarheid en de daaruit voortvloeiende werkwijze van de AFM en DNB voorziet in een adequate uitvoering van de wettelijk opgelegde taken. De commissie Ottow stond onder leiding van prof. dr. Annetje Ottow en bestond daarnaast uit prof. dr. Janka Stoker en drs. Jan Hommen. De uitkomsten van dit onderzoek zijn op 13 december 2016 gepubliceerd. De Commissie Ottow spreekt van een 'adequate invulling' door de toezichthouders van hun taak bij het toetsen van bestuurders.

Goede toetsing

In de financiële sector is brede steun voor het doel en het belang van de toetsingen van bestuurders en commissarissen. Goede toetsing wordt gezien als een belangrijk instrument om het lerend vermogen van de sector te verhogen.

In het rapport staan verschillende voorstellen om het proces van de toetsingen verder aan te passen en te verbeteren. DNB en de AFM hebben deze aanbevelingen ter harte genomen en treffen maatregelen om de verbeteringen te implementeren.

“Goede toetsing wordt gezien als een belangrijk instrument om het lerend vermogen van de sector te verhogen.”

Verantwoording

Er is meer continuïteit en focus aangebracht in de contacten met de stakeholders. Onder meer door de verantwoordelijkheden voor contacten met stakeholders duidelijker te beleggen binnen de organisatie en met het organiseren van roundtables,

Consument&Panel, Adviserend Panel, et cetera. Sterkere sturing door het management wordt gerealiseerd door de eerder genoemde trainingen en door intensievere verantwoording intern. Er is blijvende aandacht voor het bieden van inzicht in onze activiteiten aan de buitenwereld. Er zijn vaste momenten in onze externe communicatie vastgesteld, zoals voor de agenda, het jaarverslag en een eindejaarsinterview. En er was open en transparante communicatie over onder het Alvarez & Marsal-rapport (rentederivaten) en de bevindingen van de commissie Ottow (personentoetsingen).

In 2016 is in twee pilots gestart met performance management en kortcyclisch sturen en is een besturingsdashboard ontwikkeld dat vanaf 2017 wordt toegepast. Dit zal ook een basis kunnen zijn voor het bieden van meer inzicht aan onze externe stakeholders.

In het kader van de IMF Financial Sector Assessment Program (FSAP) is op belangrijke onderdelen van ons toezicht, zoals het EKM-toezicht op de marktinfrastructuur, het toezicht op accountants en de inrichting van het AM-toezicht in 2016 een zeer positieve beoordeling ontvangen met veel waardering voor de stand van zaken en de kwaliteit van onze medewerkers.

Overig

De AFM heeft het huurcontract van het huidige kantoorpand aan de Vijzelgracht verlengd tegen condities die resulteren in lagere kosten vanaf 2018. Ook is een verkenning uitgevoerd naar de toekomstige uitvoering van de pensioenregeling. Als uitvloeisel hiervan is een aanbesteding gestart onder algemene pensioenfondsen (APF'en) met als doel om uitvoering van de regeling over te dragen en het Pensioenfonds AFM te liquideren.

“Is de AFM alert genoeg op gebruik van klantgegevens?”

Mat Teuwen, organisatieadviseur, lid AFM Consument&Panel

‘De AFM opereert in een financiële wereld die razendsnel verandert. Ik verwacht dat zij als toezichthouder een helder beeld heeft van alle ontwikkelingen in de markt, weet waar zij naar toe wil, goede keuzes maakt en die effectief invult. Voldoet zij hieraan? Als ik naar de Agenda 2016-2018 kijk, heb ik de indruk van wel. Het rapport bevat een meerjarenvisie, gebaseerd op de belangrijkste trends, actoren en risico’s. De AFM legt hierin de vinger precies op de pijnlijke plekken.

Eén van de risico’s die de AFM benoemt, is de opkomst van nieuwe, innovatieve bedrijven. Deze fintech’ maken gebruik van big data en kennis van consumentengedrag. Het gebruik van klantgegevens voor het verdienmodel ligt voor de hand.

De AFM biedt ruimte voor intreders maar houdt ze in de gaten, en terecht. Die specifieke focus op fintech is voor mij meteen een punt van zorg. Want de bestaande banken zitten niet stil. Met de enorme hoeveelheid informatie over klanten en hun betaalgedrag, gecombineerd met gedragswetenschappelijke kennis, hebben zij ‘goud’ in handen. Wat doen zij daarmee? Gaan ze aan mijn gegevens verdienen en is dat in mijn belang? Ik hoop dat de AFM hier even alert op is.’

03 Organisatie en besturing

Een turbulent jaar. Zo omschrijft de raad van toezicht 2016. Veel ontwikkelingen in de financiële sector, maar ook in de maatschappij. Ook voor 2017 zijn de verwachtingen van het toezicht hoog. Het takenpakket van de AFM zal komende jaren verder worden uitgebreid.

→ **109**
Verslag raad van toezicht

→ **115**
Samenstelling raad van toezicht en bestuur

→ **123**
Governance bij de AFM

Verlag van de raad van toezicht

2016 Was een turbulent jaar, zowel voor de AFM zelf als voor de financiële sector en de maatschappij als geheel. In juni 2016 koos een kleine meerderheid van het Verenigd Koninkrijk (VK) voor een Brexit. Het Britse pond daalde fors in waarde en ook de koersen op de kapitaalmarkten zakten korte tijd sterk.

In november zorgde de uitslag van de Amerikaanse presidentsverkiezingen ook kort voor onrustige financiële markten. Zowel de technologische als de marktontwikkelingen in de financiële sector gingen in 2016 onverminderd hard door.

De raad steunt de drie ingezette prioriteiten uit de Agenda 2016-2018 om 1) de ongewenste risico's in de samenleving te verkleinen, 2) de toezichtaanpak te versterken door te investeren in technologie en methodiek en 3) de effectiviteit, efficiëntie en wendbaarheid van de organisatie te vergroten. In 2016 werd het externe onderzoek naar de interne oorzaken van de tekortkomingen van de AFM in het rentederivatendossier uitgevoerd. Daarnaast deed de externe commissie Ottow een onafhankelijk onderzoek naar de huidige opzet van de toetsingen van bestuurders en commissarissen op geschiktheid en betrouwbaarheid. Beide onderzoeken leiden ertoe dat de AFM verbeteringen zal doorvoeren.

Ook voor 2017 zijn de verwachtingen van het toezicht hoog. Het takenpakket van de AFM wordt de komende jaren verder uitgebreid. In 2017 starten de voorbereidingen voor MiFID-II. Dit zal wederom een enorme inspanning vergen. Het is daarom van groot belang om kwalitatief goede medewerkers te behouden en aan te trekken. De raad is er zeer alert op dat de spankracht van de organisatie niet eindeloos is en zal continu met het bestuur en relevante stakeholders de discussie blijven voeren over een optimale inzet van tijd, geld en middelen om het gedragstoezicht in Nederland op een hoog niveau te blijven uitvoeren.

Werkzaamheden – toezicht in 2016

Uitgangspunt voor de werkzaamheden van de raad vormen de prioriteiten en beoogde effecten van het toezicht door de AFM. De raad streeft ernaar om controlerend en adviserend te zijn in het vervullen van het gewaagde doel van de AFM om in 2022 aantoonbaar grensverleggend te zijn. Naast de vergaderingen en periodieke overleggen met het bestuur gebruikt de raad van toezicht ook andere informatiebronnen. Zo spreekt de raad met hoofden en medewerkers in de organisatie en diverse stakeholders in de sector.

Prioriteit 1: Het verkleinen van ongewenste financiële risico's voor de samenleving

Iedere vergadering bespreekt de raad de relevante ontwikkelingen in de markt en mogelijke risico's. Daarnaast worden specifieke toezichtsonderwerpen diepgaand met de raad besproken. In 2016 zijn aan de orde gekomen het toezicht op accountants, 'high frequency trading' en het toezicht op producten en productontwikkelingsprocessen. De raad wordt hierbij geïnformeerd over de stand van zaken, het gevolgde proces, dilemma's en risico's en voert hierover een discussie met het bestuur. De raad is verder iedere vergadering door het bestuur geïnformeerd over de voortgang met betrekking tot het vaststellen van het herstell kader rentederivaten door de derivatencommissie.

Prioriteit 2: Het versterken van het toezicht door te investeren in technologie en methodiek

Belangrijke prioriteit voor de AFM is het versterken van het toezicht door te investeren in technologie en methodiek. De raad is uitgebreid geïnformeerd over het programma Spot On dat de AFM hiervoor heeft ingericht. Het is een grote uitdaging voor de AFM

om alle ontwikkelingen op dit gebied bij te houden en daarop te anticiperen.

Prioriteit 3: Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de interne organisatie

In 2016 heeft de raad veel onderwerpen met het bestuur besproken in het kader van de prioriteit om de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de interne organisatie te vergroten. De raad onderschrijft de analyse van het bestuur dat het noodzakelijk is om belangrijke verbeteringen door te voeren in de bedrijfsvoering van de AFM. Iedere vergadering is een update gegeven van de stand van zaken van de MeerjarenAgenda. Het opzetten van een uniforme AFM-werkwijze (pilotfase) en het leiderschapsmodel zijn belangrijke eerste mijlpalen die zijn gerealiseerd. Er is veel aandacht uitgegaan naar de versterking van de besturingscyclus.

Het zal verscheidene jaren vergen om alle gewenste verbeteringen door te voeren in bijvoorbeeld informatisering, informatiebeveiliging en interne sturing en beheersing. Het aanstellen van een COO eind 2015 is een belangrijke stap geweest om de noodzakelijke managementaandacht aan de bedrijfsvoering van de AFM te geven. De raad zal de voortgang van de ingezette verbeteringen voor de interne organisatie kritisch blijven volgen.

Extern rapport Alvarez & Marsal

De eerste helft van 2016 stond voor de raad grotendeels in het teken van het externe onderzoek dat Alvarez & Marsal in opdracht van de raad heeft uitgevoerd naar de interne oorzaken van de tekortkomingen van de AFM in het rentederivatendossier. Het rapport laat zien dat vooral een samenloop van een aantal *oorzaken* heeft geleid tot de tekortkomingen in de toetsingen door de AFM van de herbeoordelingen van rentederivaten door banken. Deze samenloop

is onvoldoende onderkend, waardoor niet tijdig genoeg passende maatregelen zijn genomen en de AFM haar rol niet effectief genoeg heeft ingevuld. Het rapport beschrijft ook een aantal leerpunten. Deze hebben betrekking op het structureel monitoren van de risico's van het project, meer aandacht voor het aansluiten van de bemensing bij de complexiteit van het project, striktere projectgovernance, betere kwaliteitsbewaking en het verbeteren van de wijze van escalatie en onderlinge communicatie zodat signalen sneller worden opgepakt. De Interne Audit Dienst (IAD) heeft een analyse gemaakt van andere lopende projecten. Alvarez & Marsal komt op basis daarvan tot de conclusie dat geen van de projecten dezelfde combinatie van risicofactoren heeft en dat hen niet is gebleken dat de samenloop van oorzaken, zoals het geval was in het rentederivatenproject, binnen de AFM structureel van aard is. De raad van toezicht heeft de resultaten van het onderzoek, evenals de analyse van de IAD van andere projecten, intensief besproken met het bestuur. Hierbij is onder meer uitgebreid stilgestaan bij de 'quality assurance' die is ingericht voor een aantal risicovolle projecten, evenals de verhoogde managementaandacht die deze projecten krijgen. De raad vindt dat het rapport goede handvatten biedt om het door het bestuur ingezette verbetertraject verder aan te scherpen. De raad van toezicht steunt het bestuur van de AFM hier dan ook in. Voor alle medewerkers geldt dat de conclusies van het rapport eraan moeten bijdragen om continu te leren en verbeteringen door te voeren in de dagelijkse werkzaamheden om zo gezamenlijk het toezicht verder te versterken en vernieuwen. De voortgang van de invoering van de aanbevelingen van Alvarez & Marsal worden periodiek besproken met de raad van toezicht.

Commissie Ottow – bestuurderstoetsingen

In opdracht van de AFM en DNB heeft de onafhankelijke Commissie Ottow onderzocht of de huidige opzet van de toetsingen van bestuurders en commissarissen op geschiktheid en betrouwbaarheid en de daaruit voortvloeiende werkwijze van de AFM en DNB voorzien in een adequate uitvoering van de wettelijk opgelegde taken. De commissie heeft een aantal leden van de raad van toezicht geïnterviewd. De raad is periodiek door het bestuur geïnformeerd over de voortgang. Eind december is het rapport opgeleverd. De Commissie Ottow spreekt van een 'adequate invulling' door de toezichthouders van hun taak bij het toetsen van bestuurders. In de financiële sector is brede steun voor het doel en het belang van de toetsingen van bestuurders en commissarissen. Goede toetsing wordt gezien als een belangrijk instrument om het lerend vermogen van de sector te verhogen. In het rapport staan verschillende voorstellen om het proces van de toetsingen verder aan te passen en te verbeteren. De raad ondersteunt de conclusies van de commissie en heeft het vertrouwen dat de verbeteringen die door de AFM zullen worden doorgevoerd leiden tot verdere optimalisering van de toetsingen.

Overige onderwerpen

De raad is diverse keren geïnformeerd over de besprekingen van het bestuur met het Ministerie van Financiën over het kostenkader 2017–2020. In elke vergadering is in aanwezigheid van de compliance officer het register nevenactiviteiten behandeld. Tevens heeft de raad verschillende nevenactiviteiten conform het daarvoor geldende toetsingskader beoordeeld.

De raad heeft goedkeuring verleend aan de Corporate Governance Code-matrix. Hierin staat welke bepalingen van de Corporate Governance Code worden toegepast en welke bepalingen niet van toepassing zijn omdat de AFM een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) is in de vorm van een stichting. Verder zijn conform de jaaragenda de wetgevingsbrief, communicatievisie, de periodieke juridische rapportages en de internationale strategie behandeld.

Vertrek en benoemingen bestuurders en leden raad van toezicht

Op voorstel van de raad heeft de minister van Financiën ermee ingestemd om het aantal bestuursleden van de AFM van vier naar drie statutaire bestuurders terug te brengen. Deze stroomlijning van het bestuur sluit aan bij de veranderingen die vanaf 2015 zijn doorgevoerd om de interne organisatie te vereenvoudigen en het besturingsmodel verder aan te scherpen. Gerben Everts is per 1 november 2016 opnieuw voor een periode van vier jaar benoemd tot bestuurslid. Harman Korte is per 1 november 2016 teruggetreden uit het bestuur. Hij blijft tot uiterlijk 1 mei 2017 werkzaam voor de AFM en richt zich op enkele niet-toezichtvertrouwelijke projecten. De raad is Harman zeer erkentelijk voor de zestien jaar die hij zich ten volle heeft ingezet voor de organisatie. Zo zijn bij het toezicht op pensioenen onder zijn leiding belangrijke ontwikkelingen doorgevoerd. Ook zijn jarenlange kennis en ervaring op het gebied van onder meer juridische zaken, handhaving en P&O zijn van belangrijke betekenis geweest voor de AFM.

Per 1 september 2016 is Willemijn van Dolen benoemd tot lid van de raad van toezicht. Daarmee is de vacature opgevuld die is ontstaan door het vertrek van Annemarie

van Gaal per 1 januari 2016. Willemijn is hoogleraar Marketing aan de Universiteit van Amsterdam. Met haar kennis en expertise op het gebied van big data, fintech en consumentengedrag is zij een aanwinst voor de raad.

Per 26 februari 2017 is Bart Koolstra op eigen verzoek tijdelijk teruggetreden als lid van de raad van toezicht. Dit in verband met publiciteit over een specifiek controledossier waar hij als partner van PwC bij betrokken was. Hij is tijdelijk teruggetreden om de schijn van een belangenconflict lopende dit dossier te vermijden. De raad van toezicht heeft dit besluit gerespecteerd.

Permanente educatie en informatie inwinnen

In 2016 heeft de raad drie teamsessies georganiseerd, deels onder leiding van een externe begeleider. Als relatief nieuw team heeft de raad tijdens deze sessies geïnvesteerd in teamvorming en veel aandacht besteed aan het formuleren van de toezichtvisie van de raad van toezicht. Uiteindelijk resultaat van deze sessies is dat de raad een werkwijze heeft opgesteld waarin onder andere de visie, taken, rollen en verantwoordelijkheden zijn geïdentificeerd. In 2017 wordt deze werkwijze met het bestuur besproken. Voor het nieuwe lid Willemijn van Dolen is een introductieprogramma opgesteld. De focus van het programma lag op de onderwerpen datagedreven toezicht, het Expertise Centrum en gedrag & cultuur, in lijn met het functieprofiel waarvoor Van Dolen is geworven.

In het kader van de permanente educatie heeft de raad zich afgelopen jaar gericht op het vergroten van zijn kennis van alle technologische ontwikkelingen en de impact daarvan op de AFM evenals het onderwerp crowdfunding. Interne

en externe sprekers hebben hieraan een bijdrage geleverd. Dit onderwerp blijft de komende jaren hoog op de agenda van de raad staan. Leden van de raad van toezicht zijn verder twee keer per jaar aanwezig bij overlegvergaderingen met de ondernemingsraad. De raad spreekt tevens twee keer per jaar met het Ministerie van Financiën op basis van een vaste overlegstructuur. Ook heeft het jaarlijkse overleg met de raad van commissarissen van DNB plaatsgevonden.

Zelfevaluatie

In overleg met het bestuur is besloten om de evaluatiecyclus een kwartaal op te schuiven, omdat dit beter aansluit bij de nieuw ingerichte besturingscyclus. Dit betekent dat begin 2017 de raad van toezicht als collectief, maar ook de commissies en de individuele leden zijn geëvalueerd. Evenals de evaluatie van het bestuur als collectief en zijn individuele leden.

Bijeenkomsten raad van toezicht en commissies

Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft in 2016 veertien keer vergaderd, waarvan vier keer telefonisch. Op een enkele uitzondering na namen alle leden deel aan de vergaderingen.

De raad van toezicht heeft in overeenstemming met de statuten een auditcommissie en een benoemingen- en remuneratiecommissie ingesteld.

In 2016 was de samenstelling als volgt:

- + Auditcommissie: Bart Koolstra (voorzitter) en Rob Becker
- + Benoemingen- en remuneratiecommissie: Diana van Everdingen (voorzitter) en Paul Rosenmöller

De auditcommissie adviseert de raad over onder meer de werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen, de financiële informatieverschaffing, de rol en het functioneren van de Interne Audit Dienst (IAD), de relatie met de externe accountant, de financiering van de stichting en de toepassingen van de informatie- en communicatietechnologie. De benoemingen- en remuneratiecommissie doet onder meer voorstellen aan de raad over de benoeming en bezoldiging van de leden van het bestuur en de raad van toezicht.

Auditcommissie

De auditcommissie heeft in 2016 vijf keer vergaderd. Alle commissieleden waren bij de vergaderingen aanwezig. Zij vonden plaats in aanwezigheid van de voorzitter van het bestuur, COO, hoofd Planning, Control en Financiën, en hoofd Interne Audit Dienst. De externe accountant (Audit Dienst Rijk) is aanwezig geweest bij de vergaderingen waar de jaarrekening, begroting, managementletter en opdrachtbevestiging ADR zijn besproken. De leden van de auditcommissie hebben separaat overlegd met de externe accountant, zonder aanwezigheid van het bestuur. De onderwerpen die hier zijn besproken, waren het functioneren van de IAD en de ervaringen met de uitvoering van de externe audit. Tevens heeft een evaluatiegesprek plaatsgevonden met het hoofd van IAD.

De auditcommissie heeft bij de behandeling van de reguliere onderwerpen uit de planning- en controlcyclus de nadruk gelegd op het bredere onderwerp interne sturing en beheersing van de organisatie. Hierbij is onder andere gesproken over het inrichten van een dashboard en kritische prestatie indicatoren (kpi's). De auditcommissie steunt de richting die is ingezet en fungeert waar nodig als klankbord voor voorgestelde oplossingen. In iedere vergadering is de

voortgang op het gebied van informatisering en informatiebeveiliging besproken aan de hand van gestructureerde rapportages. De auditcommissie heeft geconstateerd dat veel werk is verzet om het gewenste niveau te behalen. Tegelijkertijd zijn er nog belangrijke uitdagingen die de komende jaren aandacht blijven vergen van de betreffende afdelingen van de AFM.

Benoemingen- en remuneratiecommissie

De benoemingen- en remuneratiecommissie heeft in 2016 drie keer vergaderd en heeft ook een aantal keren buiten de vergadering om (telefonisch) overleg gevoerd. Alle commissieleden waren bij de vergaderingen aanwezig. Zij vonden plaats in aanwezigheid van de voorzitter van het bestuur en hoofd Personeel & Organisatie.

De aandacht is dit jaar onder meer uitgegaan naar de vervulling van de vacature in de raad van toezicht en de herbenoeming in het bestuur. Als uitgangspunt zijn de profiel-schetsen van de raad van toezicht en het bestuur gebruikt. Ook zijn functieprofielen opgesteld. Voor de werving van het lid van de raad van toezicht heeft de raad een werving- en selectiebureau ingeschakeld. De raad heeft een voordracht aan de minister gedaan om Willemijn van Dolen te benoemen als lid van de raad van toezicht voor een periode van vier jaar. Ook is voorgesteld om Gerben Everts te herbenoemen als lid van het bestuur voor een periode van vier jaar. Voorafgaand aan de (her)benoeming is een toets uitgevoerd op betrouwbaarheid, geschiktheid en compliance (inclusief nevenactiviteiten en financiële belangen).

Onafhankelijkheid en tegenstrijdige belangen

Op grond van de Corporate Governance Code mag maximaal één lid van de raad niet onafhankelijk zijn. De AFM heeft deze

bepaling in de statuten opgenomen, met de mogelijkheid hiervan af te wijken bij zwaarwegende redenen. Leden van de raad mogen voorafgaand aan hun benoeming geen bestuursfunctie bij de AFM hebben vervuld. In dit kader geldt ook de statutaire incompatibiliteitsregeling. Verder is een toetsingskader opgesteld met een aanscherping en verduidelijking van de regels voor nevenfuncties en -werkzaamheden.

Als een lid van de raad van toezicht een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het belang van de AFM, wordt dat onmiddellijk gemeld en wordt alle relevante informatie verschaft. Als een lid bij werkzaamheden voor de raad van toezicht een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het belang van AFM, draagt hij deze activiteiten over aan een ander lid en is hij niet aanwezig bij de beraadslaging en de besluitvorming ter zake. In 2016 is dit geen enkele keer voorgekomen.

Over dit verslag

De raad heeft goedkeuring verleend aan het jaarverslag en de jaarrekening over 2016. Bij de behandeling van de jaarrekening was de externe accountant van de AFM aanwezig. Afgelopen jaar was een intensief jaar voor de AFM en dit heeft veel inspanningen van de medewerkers en het bestuur gevraagd. De raad wil allen danken voor hun grote inzet en betrokkenheid.

Amsterdam, 6 maart 2017

Raad van toezicht AFM

Paul Rosenmöller, voorzitter
Diana van Everdingen, vicevoorzitter
Rob Becker
Willemijn van Dolen

Samenstelling raad van toezicht en bestuur

Doel, bevoegdheden en samenstelling raad van toezicht

De raad ziet toe op het beleid van het bestuur en de algemene gang van zaken, en staat het bestuur met raad terzijde. De begroting, het jaarverslag en de jaarrekening van de AFM worden ter goedkeuring aan de raad van toezicht voorgelegd. Ook strategische bestuursbesluiten zijn onderworpen aan goedkeuring van de raad van toezicht. Het gaat daarbij onder meer om het vaststellen en wijzigen van de organisatiestructuur, statutenwijziging en het goedkeuren van de resultaten van de uitvoeringstoets bij de toebedeling van nieuwe taken aan de AFM. De raad van toezicht benoemt voorts de externe accountant. De minister van Financiën is bevoegd om de leden van de raad van toezicht te benoemen en te ontslaan. Voor de benoeming van een lid van de raad van toezicht kan de raad een (niet-bindende) voordracht doen.

De raad van toezicht bestaat uit tenminste drie en ten hoogste vijf leden. Een niet-voltallige raad van toezicht behoudt zijn bevoegdheden. Daarbij geldt dat in ontstane vacatures zo spoedig mogelijk wordt voorzien. Conform de vastgestelde profielschets heeft de raad een diverse samenstelling, zowel wat betreft geslacht als kennis, achtergrond, persoonlijkheid en ervaring met de verschillende stakeholders van de AFM.

In 2016 bestond de raad van toezicht uit:

- + P. (Paul) Rosenmöller (voorzitter)
- + mr. D.C.C. (Diana) van Everdingen (vicevoorzitter)
- + drs. R. (Rob) Becker MBA
- + Prof. dr. W.M. (Willemijn) van Dolen (lid vanaf 1 september 2016)
- + B. (Bart) Koolstra (tijdelijk teruggetreden per 26 februari 2017)

Biografieën leden Raad van Toezicht

P. (Paul) Rosenmöller (geboren in 1956)

(voorzitter, man, Nederlandse nationaliteit, eerste benoeming als voorzitter per 15 juli 2015, herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Hoofdfunctie: voorzitter van de VO-raad, vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Lid raad van commissarissen NS, vice voorzitter, voorzitter remuneratie- en benoemingencommissie
- + Voorzitter Stichting Jongeren op gezond gewicht (tot 1 april 2016)
- + Lid raad van advies Focusgebied professional performance, Universiteit Utrecht

Paul Rosenmöller is vanaf 2013 voorzitter van de VO-raad, vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs. Van 1989 tot 2003 was hij lid en vanaf 1994 fractievoorzitter van GroenLinks in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Van 2003 tot 2013 was hij programmamaker en presentator bij de IKON.

mr. D.C.C. (Diana) van Everdingen (geboren in 1957)

(vicevoorzitter, lid, vrouw, Nederlandse nationaliteit, eerste benoeming als lid per 1 november 2009, herbenoeming lopende termijn per 1 november 2013, lopende termijn tot 1 november 2017, herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Lid raad van toezicht Stichting Almeerse Theaters (Schouwburg Almere)
- + Bestuurslid Het Nationale Ballet Fonds
- + Secretaris raad van toezicht International Choreographic Arts Centre (ICK)
- + Lid algemeen bestuur Grotius Academie (vanaf 1 juni 2016)

Diana van Everdingen was partner bij advocatenkantoor Stibbe. Zij is gespecialiseerd in kapitaalmarkttransacties en fusies en overnames, en werkte als advocaat onder meer voor beursgenoteerde ondernemingen, banken en het Ministerie van Financiën.

**drs. R. (Rob) Becker MBA
(geboren in 1965)**

(lid, man, Nederlandse nationaliteit, eerste benoeming als lid per 15 juli 2015, herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Voorzitter raad van commissarissen Rode Kruis Ziekenhuis
- + Voorzitter raad van commissarissen Zorg van de Zaak Network B.V.
- + Voorzitter bestuur internationale Stichting Aflatoun
- + Lid raad van toezicht en voorzitter auditcommissie Universiteit van Amsterdam (vanaf 26 augustus 2016)

Rob Becker heeft acht jaar bij Achmea als CFO van de pensioendivisie en voorzitter van Achmea Bank Holding en de divisies Sociale Zekerheid en directe distributie gewerkt. Hij was tevens lid van het Achmea Groepscomité. Daarvoor heeft hij gedurende vijftien jaar, waarvan zes jaar als partner, bij McKinsey & Company in binnen- en buitenland gewerkt voor banken, verzekeraars en toezichthouders.

**Prof. dr. W.M. (Willemijn) van Dolen
(geboren in 1972)**

(lid, vrouw, Nederlandse nationaliteit, eerste benoeming als lid per 1 september 2016, herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Hoofdfunctie: hoogleraar marketing Universiteit van Amsterdam

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + lid raad van commissarissen Starbucks Coffee EMEA B.V.
- + lid raad van toezicht en remuneratiecommissie Amsterdam Marketing
- + lid van de wetenschappelijke adviesraad van NIMA (Nederlands Instituut voor Marketing)

Willemijn van Dolen is in 2012 benoemd tot hoogleraar Marketing aan de Universiteit van Amsterdam, waar zij sinds 2005 als universitair hoofddocent werkt. Als hoogleraar en in haar onderzoek richt ze zich onder meer op online consumentencommunicatie, maatschappelijk verantwoord ondernemen en sociale media.

B. (Bart) Koolstra (geboren in 1952)

(lid, man, Nederlandse nationaliteit,
eerste benoeming als lid per 15 juli 2015,
herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Hoofdfunctie: beleidsadviseur bij Labor
Management B.V.

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Lid raad van toezicht Zorggroep
West-Alblasserwaard
- + Vicevoorzitter raad van toezicht
Diakonessenhuis, voorzitter
auditcommissie
- + Penningmeester dagelijks bestuur
Nederlands Auschwitz Comité

Bart Koolstra heeft, in de periode
1998 tot en met 2013, als partner bij
PricewaterhouseCoopers veel internationale
ondernemingen geadviseerd. Hij
startte als forensisch accountant bij de
Rijksaccountantsdienst en werkte van 1983
tot 1990 als auditor en IT-consultant bij
Ernst & Young.

Doel, bevoegdheden en samenstelling bestuur

Het bestuur geeft leiding aan de AFM. Het bestuur bestaat uit drie bestuurders. Zij vormen samen het statutaire bestuur van de AFM, nemen gezamenlijk bestuursbesluiten en dragen als collectief de strategische eindverantwoordelijkheid. Het bestuur heeft de leden van het bestuur individueel gemandateerd tot het nemen van besluiten namens het bestuur met toepassing van het vier-ogen-principe. Bestuursleden hebben ieder een portefeuille met aandachtsgebieden waarvoor zij individueel de strategische verantwoordelijkheid en de operationele eindverantwoordelijkheid dragen.

Bij de samenstelling van het bestuur wordt gestreefd naar diversiteit, niet alleen in geslacht, maar ook in kennis, affiniteit, achtergrond en persoonlijkheid. De AFM heeft een Chief Operations Officer (COO) die – onder verantwoordelijkheid van het bestuur – is belast met de centrale aansturing van de bedrijfsvoering van de AFM.

In 2016 bestond het bestuur uit:

- + ir. M.W.L. (Merel) van Vroonhoven MBA, voorzitter
- + mr. drs. G.J. (Gerben) Everts
- + prof. mr. dr. F. (Femke) de Vries
- + drs. H.W.O.L.M. (Harman) Korte (tot 1 november 2016)

Portefeuilleverdeling

Merel van Vroonhoven

- + Afdeling Strategie, Beleid & Internationale Zaken
- + Afdeling Communicatie
- + Afdeling Juridische Zaken
- + Interne Audit Dienst
- + Afdeling Compliance & Integriteit
- + Vertegenwoordiging in ESMA
- + Vertegenwoordiging in Financieel stabiliteitscomité
- + Innovatie & Fintech
- + Bedrijfsvoering AFM
- + OR

Gerben Everts

- + Kwaliteit Accountantscontrole & Verslaggeving
- + Efficiënte Kapitaalmarkten
- + Asset Management
- + General Counsel
- + Vertegenwoordiging ESRB
- + Vertegenwoordiging in IOSCO
- + Vertegenwoordiging in IFIAR

Femke de Vries

- + Verzekeren en Pensioen
- + Lenen, Sparen en Retailbeleggen
- + Marktintegriteit & Handhaving
- + Afdeling Accounttoezicht
- + Afdeling Toezicht Service Centrum
- + Afdeling Expertise Centrum
- + Vertegenwoordiging in FEC-raad
- + AFM-Lab
- + Datagedreven toezichthouder

Biografieën leden van het bestuur

ir. M.W.L. (Merel) van Vroonhoven MBA (geboren in 1968)

(bestuursvoorzitter, vrouw, Nederlandse nationaliteit, eerste benoemingstermijn 1 april 2014, lopende termijn tot 1 april 2018, herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Voorzitter Werkgroep vanuit Autisme Bekeken
- + Lid Dutch Council INSEAD
- + Lid raad van toezicht Gemeentemuseum Den Haag
- + Lid Nederlandse Sportraad

Merel van Vroonhoven is sinds april 2014 werkzaam bij de AFM als voorzitter van het bestuur. Vanaf 2009 tot 1 april 2014 was zij lid van de Raad van Bestuur van de Nederlandse Spoorwegen. Voordat Van Vroonhoven in dienst kwam bij NS, bekleedde zij verschillende functies bij bank en verzekeraar ING in binnen- en buitenland. Tot 2007 was Merel van Vroonhoven directeur van het collectief pensioenbedrijf van Nationale-Nederlanden. Daarna was zij lid van het 'management committee' bij ING Investment Management Europa.

mr. drs. G.J. (Gerben) Everts (geboren in 1971)

(bestuurslid, man, Nederlandse nationaliteit, eerste benoemingsdatum 1 november 2012, herbenoeming lopende termijn per 1 november 2016, herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Lid curatorium postdoctorale opleiding Accountancy van Tilburg University
- + Bestuurder Vereniging voor Financieel Recht
- + Lid Programme Board Executive Internal Auditing Programme, Amsterdam mBusiness School, UVA

Gerben Everts is sinds 2011 werkzaam bij de AFM en per 1 november 2012 is hij bestuurslid van de AFM. Daarvoor werkte hij bij APG als manager Corporate Finance, Control en Riskmanagement. Van 2002 tot 2006 werkte hij in Brussel bij de Europese Commissie, Directoraat-Generaal Interne Markt. Van 1998 tot 2002 werkte Everts bij het Ministerie van Financiën.

prof. mr. dr. F. (Femke) de Vries
(geboren in 1972)

(bestuurslid, vrouw, Nederlandse nationaliteit, eerste benoemingsdatum 1 oktober 2015, lopende termijn tot 1 oktober 2019, herbenoeming voor vier jaar mogelijk)

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Hoogleraar Toezicht Rijksuniversiteit Groningen
- + Lid bestuur Vide
- + Gastdocent diverse universiteiten

Femke de Vries is sinds 1 oktober 2015 bestuurslid van de AFM. Vanaf 2003 werkte zij bij de Nederlandsche Bank (DNB). Ze was daar eerst werkzaam als toezichthouder en divisiedirecteur. Ze heeft daarna als secretaris-directeur de leiding gehad over het intern bedrijf en de bewaking van de besturing van DNB. Sinds maart 2015 is ze bijzonder hoogleraar Toezicht aan de Rijksuniversiteit Groningen.

drs. H.W.O.L.M. (Harman) Korte
(geboren in 1956)

(bestuurslid, man, Nederlandse nationaliteit, eerste benoemingsdatum 1 november 2012 en benoemingstermijn geëindigd op 1 november 2016)

Nevenfuncties in verslagjaar 2016:

- + Extern lid auditcommissie van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Harman Korte is sinds 2000 werkzaam bij de AFM, onder andere als bestuurssecretaris en directeur. Van 1 november 2012 tot 1 november 2016 was hij bestuurslid van de AFM. Voordat hij in dienst trad bij de AFM, was hij werkzaam bij het Ministerie van Financiën. Van 1991 tot 2000 was hij daar directeur van de directie Begrotingszaken.

Governance bij de AFM

Organisatie en besturing

De AFM is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) met bevoegdheden voor het gedragstoezicht op de financiële markten. Een ZBO is volgens de Kaderwet ZBO's een bestuursorgaan van de centrale overheid dat bij of krachtens de wet met openbaar gezag is bekleed en niet hiërarchisch ondergeschikt is aan de minister. De wetgever heeft bevoegdheden toegekend aan de AFM en de AFM draagt de verantwoordelijkheid voor de concrete uitoefening van het toezicht. De AFM is een stichting (rechtspersoon) met een bestuur en een raad van toezicht.

De raad van toezicht ziet toe op de wijze waarop het bestuur van de AFM zijn taken verricht. De minister van Financiën benoemt het bestuur en de leden van de raad van toezicht. De raad van toezicht kan voor deze benoemingen een niet-bindende voordracht doen. Daarnaast verleent de minister van Financiën instemming aan onder meer statutenwijzigingen, de begroting en de jaarrekening. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verleent instemming aan het onderdeel van het toezicht op pensioenuitvoerders in de Agenda (begroting) en de jaarrekening.

De Wet op het financieel toezicht (Wft) bevat diverse bepalingen over de 'governance' van de AFM, waaronder regels voor de benoeming en beloning van de leden van het bestuur en de raad van toezicht. De Wft omschrijft ook de taken van de AFM. In de statuten en reglementen van de AFM zijn de governance en deze bepalingen verder uitgewerkt.

Corporate Governance Code

Bij de eigen governance wil de AFM voldoen - waar mogelijk en relevant - aan dezelfde eisen die worden gesteld aan de onder haar toezicht staande beursgenoteerde ondernemingen. De AFM conformeert zich daarom vrijwillig aan de Nederlandse 'Corporate Governance Code' (Code).

Op 8 december 2016 heeft de Monitoring Commissie Corporate Governance Code de Code herzien. De herziene Code treedt in werking op 1 januari 2017. Nederlandse beursvennootschappen worden geacht in 2018 te rapporteren over de naleving van de herziene Code over het boekjaar 2017. In lijn hiermee rapporteert de AFM over het boekjaar 2016 volgens de oude Code, die in 2008 is vastgesteld. Over het boekjaar 2017 rapporteren wij conform de herziene Code. De AFM heeft een overzicht opgesteld van alle bepalingen uit de Code die worden toegepast binnen de organisatie. Deze 'Corporate Governance Code-matrix' (Matrix) laat ook zien welke bepalingen niet van toepassing zijn, aangezien de AFM een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) is in de vorm van een stichting. De Matrix is via de website van de AFM openbaar gemaakt. In het algemeen geldt dat bepalingen over de raad van commissarissen zijn vertaald naar de raad van toezicht. Waar de Code bevoegdheden toekent aan de algemene vergadering van aandeelhouders, worden deze voor toepassing binnen de AFM gespiegeld aan de bevoegdheden van de minister van Financiën.

Compliance en integriteit

Compliance en integriteit staan bij de AFM hoog in het vaandel. Gelet op onze rol als toezichthouder op de financiële markten hebben AFM-medewerkers een voorbeeldfunctie als het gaat om integriteit. Ook van de organisatie als geheel wordt hierin een voorbeeldrol verwacht. De positie en de reputatie van de AFM als toezichthouder kunnen alleen gegarandeerd zijn als zij zelf vooraanstaand is op het gebied van integriteit en integriteitbeleid. Dit beleid houdt onder meer in dat medewerkers niet onnodig worden blootgesteld aan integriteitrisico's en ondersteund worden in het omgaan met dilemma's. Van de medewerkers van de AFM wordt verwacht dat zij zich professioneel gedragen en dat zij zorgvuldig en verantwoordelijk omgaan met de bevoegdheden, middelen en informatie.

“Compliance en integriteit staan bij de AFM hoog in het vaandel.”

Binnen de AFM wordt onder integriteit verstaan:

- + Handelen vanuit de professionele verantwoordelijkheid en in overeenstemming met wet- en regelgeving. Zowel naar de letter als naar de geest.
- + Zorgvuldige afwegingen maken tussen belangen van alle betrokken stakeholders (binnen en buiten de organisatie) bij handelingen en besluitvorming.
- + Bereid zijn verantwoording af te leggen over genomen besluiten (transparantie).
- + Handelen in overeenstemming met onze normen en waarden en/of met algemeen aanvaarde fatsoensnormen, daarbij de context in aanmerking nemend.

De ontwikkeling van de compliancefunctie

Om compliance en integriteit te waarborgen heeft de AFM in 2015 een compliance charter vastgesteld en compliance officers benoemd. Hiermee is een rechtstreekse

rapportagelij n richting het bestuur en de voorzitter van de raad van toezicht geborgd, evenals toegang tot informatie en beschikbaarheid van toereikende middelen.

Activiteiten 2016

2016 Stond voor een deel in het teken van het verder consolideren van de opnieuw ingerichte compliancefunctie. Er is een integrale systematische risicoanalyse op integriteit uitgevoerd. De resultaten van deze analyse vormden de basis van het jaarplan. Over de uitvoering van dit jaarplan is periodiek gerapporteerd aan het bestuur en de raad van toezicht. Daarnaast wordt halfjaarlijks gerapporteerd aan de minister van Financiën over compliance-aspecten die aan de orde zijn geweest in de raad van toezicht.

Een belangrijk deel van de activiteiten van de compliancefunctie is regulier. De taken bestaan onder meer uit het bewustmaken van medewerkers door middel van trainingen, informeren via intranetberichten en aangaan van de dialoog tijdens speciaal georganiseerde spreekuren. Daarnaast vindt monitoring plaats van onder andere privébeleggingstransacties, nevenactiviteiten, uitnodigingen en geschenken.

Op het gebied van bewustwording heeft daarnaast ook een effectmeting plaatsgevonden en is een trainingsprogramma Gedrag & Integriteit georganiseerd voor het bestuur en de hoofden die aan het bestuur rapporteren. Hierin is onder andere aandacht besteed aan moreel leiderschap.

2016 Stond verder in het teken van een verdergaande automatisering van de complianceprocessen. Zo zijn de jaarlijkse bevestigingsverklaringen van medewerkers, bestuurders en leden van de raad van toezicht op het gebied van antecedenten, de Gedragscode AFM, privébeleggingen en nevenactiviteiten geautomatiseerd.

Ook is begonnen met een integrale herziening van de interne regelingen. In 2016 is de herziene Gedragscode AFM gepubliceerd op onze website. Daarnaast staat het onderwerp compliance tijdens de maandelijkse vergaderingen van de raad van toezicht vast op de agenda. Naast het behandelen van individuele nevenactiviteiten is in de vergadering regelmatig aandacht geweest voor het compliance- en integriteitsbeleid in bredere zin.

Handhaving

De afdeling Compliance & Integriteit onderzoekt integriteitsignalen en volgt daarbij het AFM-Handhavingsbeleid Integriteitsschendingen. In 2016 betroffen de signalen privébeleggingstransacties, nevenactiviteiten, vertrouwelijke informatie en ongewenst gedrag.

Ieder relevant signaal leidt tot een feitenonderzoek. Afhankelijk van de uitkomst van dit onderzoek vindt al dan niet handhaving plaats. In 2016 is in één geval een formele maatregel genomen tegen een bij de AFM werkzaam persoon. De maatregel betrof een ernstige waarschuwing wegens een ongewenste omgangsvorm. De medewerker is inmiddels niet meer werkzaam bij de AFM.

Klachtenregeling / General Counsel

Iedereen heeft het recht om door de AFM en haar medewerkers op een correcte manier te worden behandeld. Als een persoon van mening is dat dit niet het geval is geweest, kan hij of zij een klacht indienen bij de AFM. Klachten worden zorgvuldig en in overeenstemming met het klachtenreglement en de Algemene wet bestuursrecht (Awb) afgehandeld.

In 2016 heeft de klachtencoördinator vijf klachten behandeld (2015: zes). De twee klachtdossiers waarin tot een inhoudelijk oordeel is gekomen, betroffen – kort samengevat – klachten over de bejegening en/of onbehoorlijk optreden. Beide klachten zijn ongegrond verklaard. Daarnaast is namens de klachtencoördinator in twee gevallen contact met een klager opgenomen en is op een andere wijze een oplossing gevonden. Deze handelswijze is ook in lijn met de inzet van bemiddeling ofwel mediation bij de afhandeling van bepaalde klachten.

Eén klacht werd door de klager niet verder onderbouwd, ondanks ons verzoek dit wel te doen. Wegens onvoldoende onderbouwing is de klacht buiten behandeling gesteld.

Verder zijn er eind 2016 nog twee klachten ontvangen die in 2017 worden afgehandeld.

Besturingscyclus

Voor de interne sturing en de externe verantwoording maakt de AFM gebruik van een besturingscyclus. In deze cyclus vindt binnen de financiële randvoorwaarden het proces plaats van (strategische) planning, uitvoering, (bij)sturing en verantwoording. Aan de hand van tussentijdse meetmomenten wordt beoordeeld of de AFM 'op koers' ligt. Zo nodig wordt bijgestuurd. Externe belanghebbers krijgen informatie over de voortgang. In het jaarverslag leggen wij verantwoording af over de resultaten en effecten van onze inspanningen.

De AFM heeft in de [Agenda 2016-2018](#) een middellangetermijnvisie opgesteld.

Gedragsbeïnvloeding en effectmeting

De AFM maakt zich sterk voor eerlijke en transparante financiële markten. Als onafhankelijke gedragstoezichthouder dragen wij bij aan duurzaam financieel welzijn in Nederland. Met ons toezicht en de middelen die we daarbij tot onze beschikking hebben, willen we dit realiseren.

beïnvloeding? Dit kunnen wij alleen bepalen door de behaalde effecten van de interventies zo objectief mogelijk te analyseren. Zo meten wij bijvoorbeeld bij welke doelgroep of bij welk probleem een interventie werkt en wanneer niet. Blijkt de interventie het beoogde effect te hebben, dan kan deze in de toekomst bij soortgelijke problemen vaker worden gebruikt. Zo niet, dan trekken wij lessen hieruit. Zo ondersteunt de effectmeting ook het stellen van prioriteiten.

Daarnaast verlangt de maatschappij van ons dat geconstateerde problemen succesvol worden opgelost. Van ons wordt verwacht dat wij kunnen aantonen dat onze inspanningen resultaat hebben en dat zowel consumenten als de financiële markten profiteren van ons werk.

“De effectmeting ondersteunt ook het stellen van prioriteiten.”

Als lerende organisatie met een maatschappelijke doelstelling is het noodzakelijk om de resultaten van ons toezicht in kaart te brengen (door middel van een effectmeting). Werkt een bepaald type gedrags-

Risicobeheersing

Risicobereidheid

Als gedragstoezichthouder op de financiële markten heeft de AFM een wettelijke en maatschappelijke taak. Om die taak effectief uit te voeren, is het belangrijk dat zij in verbinding haar autoriteit bewaart. Het effectief beheersen van zowel de risico's in de markt als in de eigen organisatie is daarbij een belangrijke voorwaarde. Onze risicobereidheid is hierdoor relatief laag. Tegelijk stelt de maatschappij hoge verwachtingen aan ons toezicht. Het vergt een voldoende mate van risicobereidheid en een slimme inzet van onze (beperkte) middelen, om scherpe keuzes te maken om steeds daar te zijn waar schadelijk gedrag zich in de markt voordoet of dreigt voor te doen.

Risicobeheersing

Bij de AFM zijn het bestuur en het management verantwoordelijk voor de effectieve identificatie, analyse, beheersing en bewaking van risico's. Het risicomanagementproces is verankerd in de besturingscyclus en maakt integraal deel uit van de besturingsdialoog tussen het bestuur, de afdelingshoofden en de raad van toezicht. De opzet van risicobeheersing is afgestemd met de raad van toezicht en de externe accountant. De AFM maakt onderscheid tussen de risico's die in de markt optreden (marktrisico's) en de risico's die zij als organisatie ondervindt (organisatierisico's). De organisatierisico's die een rechtstreekse relatie hebben met de jaarrekening zijn ondergebracht in een stelsel van In Control Verklaringen.

Marktrisico's

Het nemen van risico en het verplaatsen en verhandelen ervan tegen een vergoeding maakt dat financiële markten functioneren. Wij maken daarom onderscheid tussen gewenste en ongewenste risico's, waarbij ons toezicht zich richt op het beheersen van de ongewenste risico's. Deze marktrisico's zijn het gevolg van ontwikkelingen op de financiële markten of vloeien voort uit het gedrag van ondernemingen, consumenten en beleggers. Al dan niet in samenhang met (hiaten in) wet- en regelgeving. In het kader van de strategie 2016-2018 heeft de AFM in 2015 de marktrisico's opnieuw geanalyseerd en gecategoriseerd. Daaruit is een risicotop10 gedestilleerd die leidend is geweest voor de prioritering van de toezichtinspanningen. De uitkomst van dit proces is verwerkt in onze Agenda 2016-2018. Periodiek worden prioriteitensessies georganiseerd om de toezichtfocus te verdiepen of te verschuiven. Op deze manier wordt geborgd dat onze strategische doelstellingen aansluiten bij de geïdentificeerde risico's in de markt.

Organisatierisico's

De organisatierisico's bevinden zich in de directe omgeving van de AFM en raken alle facetten van onze bedrijfsvoering. Om deze risico's zo goed mogelijk te beheersen, hanteren wij het three lines of defence-model. Op basis van het jaarlijkse proces van risicoidentificatie zijn de belangrijkste organisatierisico's en bijbehorende maatregelen voor 2016 vastgesteld (zie tabel 17, pagina 128).

Tabel 17

Belangrijkste organisatierisico's	Beheersmaatregelen 2016
<p>Er ontstaat een verwachtingskloof omtrent rol en effectiviteit van het toezicht, waardoor onvoldoende maatschappelijk draagvlak is voor het toezicht van de AFM (license to operate/mandaat).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stakeholders: <ol style="list-style-type: none"> a. Zichtbaar maken van het beleid en de effecten daarvan richting overheid en samenleving, via vaste momenten van communicatie, gerichte interviews en publieke uitingen (verantwoording). b. Betekenis geven door stelselmatig uitleggen rol en mandaat en managen van verwachtingen op basis van heldere positionering en profilering (met focus op specifieke thema's/top10-risico's). Creëren van realistisch verwachtingspatroon bij politiek en samenleving onder meer door het communiceren van wat de AFM wel en niet doet. c. Verbinden, de dialoog aangaan met stakeholders: het uitvoeren van een stakeholderonderzoek, Adviserend Panel, roundtables, Consument&Panel, etc. 2. Issuesmanagement: kwesties in beeld hebben die een bedreiging of een kans vormen voor onze relatie met stakeholders en daarop sturen.
<p>De kwaliteit en functionaliteit van IT-systemen bieden onvoldoende ondersteuning bij het uitvoeren van het toezicht en dragen onvoldoende bij aan het gewenste beveiligingsniveau. Medewerkers zijn zich onvoldoende bewust van de risico's.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Investeren in toezichtsystemen (o.a. voor MiFID II). 2. Professionaliseren bedrijfsvoering: <ol style="list-style-type: none"> a. De AFM heeft zich sterker gewapend tegen de grotere digitale dreigingen. In het Masterplan Informatievoorziening is uitgewerkt welke verbeteringen van de IT-dienstverlening aan het toezicht en de toezichtondersteuning nodig zijn. Er is ingezet op: verbeteren van de infrastructuur, vereenvoudiging van het applicatielandschap en de verbeteringen van de IT-processen. De eerste release wordt in 2017 gefaseerd opgeleverd. b. Er is geïnvesteerd in de kennis en vaardigheden van onze medewerkers en er zijn nieuwe experts aangetrokken met diverse achtergronden (data-analisten, gedragseconomen en psychologen).
<p>Onvoldoende behoud van kennis, in- en doorstroom personeel in een aantrekkelijke markt en in een transitie naar een meer datagedreven toezichthouder.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Strategische personeelsplanning versterken. 2. Investeren in werving en opleiding ter verhoging van expertise. 3. Optioneel: tijdelijke detachering van accountants bij de AFM.
<p>Onvoldoende effectgerichtheid en wendbaarheid interne organisatie.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De AFM heeft het primaire toezicht eenvoudiger georganiseerd. Zo is onder andere het toezicht op asset management bijeengebracht in één afdeling en is er een afdeling gevormd die zich specifiek toelegt op het relatiebeheer met de grootste marktpartijen. Ook is de kwaliteitsborging versterkt door het creëren van de quality assurance-functie. 2. Versterken besturing, leiderschapsprogramma. 3. Start ontwikkeling KPI's voor belangrijkste resultaten.
<p>Schaarste in kennis, ervaring en capaciteit in relatie tot onze brede wettelijke taak.</p>	<p>Monitoren van ontwikkelingen en risico's in de markt als onderdeel van doorlopend toezicht. Continu beoordeeld of herprioritering in werkzaamheden nodig was en daarop actie ondernomen.</p>

Aanvullend merken wij op dat de AFM in 2016 een methodiek heeft ontwikkeld en in gebruik genomen om de risico's in toezichtprojecten meer gestructureerd in kaart te brengen en te bewaken. Dit is in lijn met de aanbevelingen uit het rapport van extern onderzoeksbureau Alvarez & Marsal over de toetsing van rentederivatendienstverlening door banken. Het bestuur wordt periodiek geïnformeerd over de status van projecten met de hoogste risico's.

In 2017 brengen wij waar mogelijk de potentiële impact van de belangrijkste risico's op onze resultaten en financiële positie in kaart. Een onderdeel hiervan is een kwalitatieve beschrijving van de effectiviteit van de genomen beheersmaatregelen.

In Control Verklaring

Organisatieprocessen die een rechtstreekse relatie hebben met de posten in de jaarrekening zijn opgenomen in een stelsel van In Control Verklaringen. Na de identificatie van de relevante processen worden zij beschreven in termen van risico's, beheersmaatregelen en verantwoording. Ieder proces heeft een eigenaar die met een verklaring verantwoording aflegt over de beheersing van het proces. Gelet op het voorgaande en de best practice-bepalingen van de Corporate Governance Code, is de AFM van oordeel dat de systemen van interne risicobeheersing en controle naar behoren hebben gefunctioneerd en een redelijke mate van zekerheid geven dat de financiële verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat.

Verantwoording rechtmatigheid financieel beheer

De AFM heeft het financieel beheer gestructureerd vormgegeven. Wij hanteren hiervoor een stelsel van interne procedures met ingebouwde controles, zoals autorisatie, functiescheidingen, verplichte documentatie en vastlegging van het financieel beheer.

De externe accountant heeft een interimcontrole uitgevoerd. Deze was onder meer gericht op de opzet, het bestaan en de werking van de belangrijkste interne controleprocessen en specifiek de rechtmatigheid van de baten, de lasten en de balansmutaties over 2016. Ook is de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking onderzocht.

De aanbevelingen uit de interimcontrole zijn of worden overgenomen. Voor de financiële rechtmatigheid van de AFM over 2016 zijn de Comptabiliteitswet 2001 en de daaruit voortvloeiende eisen van overeenkomstige toepassing.

In 2016 heeft de AFM de tolerantiegrens voor onrechtmatige inkopen van 1 procent overschreden. Deels vanwege doorwerking van reeds lopende opdrachten uit vorige jaren. Het totaalbedrag aan onrechtmatige uitgaven en verplichtingen in 2016 is € 1.931.770. De tolerantiegrens van 1 procent van de gerealiseerde lasten (€ 90.086.000) is hiermee met € 1.030.910 overschreden, oftewel een overschrijding van 1,14 procent van de gerealiseerde lasten.

Voor deze uitgaven zijn de aanbestedingsprocedures niet correct gevolgd. Om onrechtmatige uitgaven in de toekomst te voorkomen zal de AFM haar inkoopproces strakker inrichten.

Accountantscontrole

Een externe accountant controleert de jaarrekening van de AFM. Deze accountant valt conform artikel 5 lid 3 van de Wet bekostiging financieel toezicht niet onder het toezicht van de AFM. Gekozen is voor de Auditdienst Rijk (ADR), die de interne auditfunctie verzorgt bij verschillende ministeries, waaronder het Ministerie van Financiën.

Het Ministerie van Financiën, waaronder de ADR valt, heeft voor de controleopdracht bij de AFM specifieke maatregelen getroffen om de onafhankelijkheid te waarborgen. De controle is belegd bij een accountant die vanuit zijn functie bij de ADR of vanuit zijn verantwoordelijkheid voor werkzaamheden van de ADR bij andere opdrachtgevers niet betrokken wordt bij vraagstukken die op enigerlei wijze verband houden met de AFM.

Juridische procedures en toelichting

Heffingsbezwaren

In 2016 was het aantal ingediende heffingsbezwaren hoger dan in 2015 (10 procent hoger). De bezwaren richtten zich tegen de heffingen die zijn opgelegd op grond van de op 1 januari 2013 in werking getreden Wet bekostiging financieel toezicht en hadden betrekking op heffingen voor eenmalige toezichthandelingen en heffingen voor het doorlopend toezicht. In 2016 zijn 125 heffingsbezwaren afgehandeld.

Overige bezwaren en gerechtelijke procedures

In 2016 was het aantal overige bezwaren iets lager dan in 2015 (10 procent lager). De meeste bezwaren betroffen een opgelegde boete (11), het intrekken of afwijzen van een vergunning(aanvraag) (9), een opgelegde last onder dwangsom (9) of de afhandeling van een wob-verzoek (8). De AFM heeft in ruim 93 procent van de gevallen een beslissing op bezwaar genomen binnen de daarvoor geldende wettelijke termijnen. Dit is een aanzienlijke verbetering in vergelijking met de afgelopen jaren (2015: 60 procent, 2014: 75 procent). De AFM heeft zich hiervoor actief ingespannen (onder meer door interne proces- en beheersingsmaatregelen), zonder afbreuk te doen aan de zorgvuldigheid van de besluitvorming. In totaal zijn in 2016 51 bezwaren afgehandeld. Hiervan zijn er 14 ingetrokken, 7 niet ontvankelijk, 3 (gedeeltelijk) gegrond en 27 ongegrond verklaard.

Het totaal aantal aanhangig gemaakte gerechtelijke procedures is in 2016 gedaald ten opzichte van 2015 (54 tegenover 62 in 2015). In 2016 is in 40 gerechtelijke procedures (voorlopige voorzieningen, beroep en hoger beroep) uitspraak gedaan. Een aantal procedures is mede rechtsvormend en principieel van aard. In 80 procent van de procedures was de uitkomst (overwegend) positief voor de AFM. Daarvan is bijvoorbeeld sprake als een door wederpartij gevraagde voorziening wordt afgewezen, beroep of hoger beroep van wederpartij ongegrond verklaard wordt, of als het oordeel van de AFM voor het overgrote deel in stand is gebleven. Het genoemde percentage kan van jaar op jaar fluctueren en valt voor 2016 nog binnen de bandbreedte van de resultaten in afgelopen jaren.

Tabel 18 Ontvangen bezwaren en gerechtelijke procedures

Onderwerp	2016	2015	2014
Heffingsbezwaren	137	124	84
Overige bezwaren	56	62	125
Gerechtelijke procedures	54	62	55

Hoorcommissie

Voordat de AFM op een bezwaar beslist, stelt zij belanghebbenden in de gelegenheid om de bezwaren mondeling toe te lichten bij de hoorcommissie. Alleen als er redelijkerwijs geen twijfel mogelijk is over de te nemen beslissing op bezwaar, wordt hiervan afgezien. Dit geldt voor het merendeel van de heffingsbezwaren. Wanneer belanghebbenden hebben verklaard geen gebruik te willen maken van het recht om te worden gehoord, wordt geen hoorzitting gehouden. De hoorcommissie van de AFM, niet zijnde een adviescommissie in de zin van artikel 7:13 van de Algemene wet bestuursrecht, bestaat uit een externe voorzitter, een jurist van de afdeling Juridische zaken en (soms)

een vertegenwoordiger van de afdeling die het primaire besluit heeft voorbereid waartegen bezwaar wordt gemaakt.

De hoorcommissie had in 2016 twee externe voorzitters:

de heer mr. drs. C.O.W. Dubbelman en mevrouw prof. mr. drs. C.M. Grundmann - Van de Krol.

In 2016 vonden 21 hoorzittingen plaats.

Dit is vergelijkbaar met voorgaand jaar.

Bij ongeveer 75 procent van de zittingen draait het om besluiten die de AFM ambtshalve heeft genomen (zoals een boete, intrekking vergunning, heffing). Van de hoorzitting wordt een verslag gemaakt. Dit is onderdeel van de uiteindelijke beslissing op bezwaar.

Tabel 19 hoorcommissie

Onderwerp/primair besluit	2016	2015	2014
Aanwijzing	1	0	2
Boete	5	11	6
Last onder dwangsom	2	2	2
Intrekking/afwijzing/toewijzing • vergunning of ontheffing	5	2	7
Overig	8	0	6
Totaal	21	21	23
Geen doorgang	2	2	5

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Het goed functioneren van de financiële markten is van groot publiek belang. Het toezicht hierop – de kerntaak van de AFM – houdt per definitie in dat wij Maatschappelijke Verantwoord Ondernemen (MVO) ondersteunen. MVO is verweven in onze missie, kernwaarden en processen. De AFM ziet bijvoorbeeld toe op de integere en beheerste bedrijfsvoering van financiële ondernemingen en versterking van de continuïteit in die bedrijfsvoering. Verder draagt de AFM actief bij aan discussies over duurzaamheid, de rol van financiers, de verandering van voorraden grondstoffen en de meer strategische en geïntegreerde wijze van verslaggeving hierover. Zo draagt de AFM als toezichthouder indirect bij aan een breder maatschappelijk gewenst MVO-beleid.

MVO-scorecard

Ook in de bedrijfsvoering van de AFM zelf neemt MVO een belangrijke plaats in. De MVO-activiteiten worden zo goed mogelijk meetbaar gemaakt. Hiervoor gebruiken wij een MVO-scorecard. Deze scorecard geeft inzicht in de korte- en langetermijndoelen, verdeeld over vijf pijlers: werkgever, inkoper, gebruiker, omgeving en toezicht. Enkele belangrijke resultaten uit 2016:

- + Werkgever: in 2015 is als doel gesteld dat vrouwen 40 procent van de managementfuncties vervullen. Dit doel is bereikt en zelfs overtroffen (46,27 procent). Overall is het personeelsbestand van de AFM 47,3 procent man en 52,7 procent vrouw.
- + Toezicht: mede door maatschappelijke ontwikkelingen voerde de AFM aanpassingen door in haar toezicht-organisatie zoals het starten van een fintechprogramma en de InnovationHub. Sinds 2016 nemen wij actief deel in het Platform voor Duurzame Financiering (PvDF).
- + Gebruiker: de AFM wil haar CO₂-uitstoot verminderen. Door de uitstoot te meten en te vergelijken (benchmarken) met soortgelijke organisaties wordt het resultaat zichtbaar. De AFM compenseert de CO₂-uitstoot bij vliegreizen via het duurzame Gold Standard-project.

De AFM stelt stelselmatig MVO-overwegingen centraal bij nieuwe keuzes voor contracten, mobiliteit, gebouwinrichting en lokale maatschappelijke betrokkenheid. De AFM ziet dit als integraal onderdeel van haar rol als organisatie van publiek belang.

Tabel 20 AFM in cijfers

AFM in cijfers	2016 realisatie	2015 realisatie	2014 realisatie
Algemeen			
Som der lasten (in miljoenen euro's)	90,1	86,6	80,9
Totale baten (in miljoenen euro's)	92,3	87,5	81,6
Aandeel overheidsbijdrage als percentage van de totale baten	0%	0%	25%
Aandeel marktbijdrage als percentage van de totale baten	100%	100%	75%
Gemiddelde bezetting medewerkers in dienst (in fte's)	574	584	560
Gemiddelde totale bezetting (inclusief tijdelijke inhuur; in fte's)	603	607	571
Aantal ondertoezichtstaande instellingen	9.600	9.900	10.200
Overzicht toezichtmaatregelen			
<i>Formele toezichtmaatregelen</i>			
• Opgelegde boetes	15	17	31
• Opgelegde lasten onder dwangsom	17	8	26
• Aangiftes	3	1	2
• Vergunningintrekkingen	11	5	23
• Aanwijzingen	25	7	8
• Openbare waarschuwingen	22	7	12
• Instelling van Wft curator	2	0	0
• Mededeling zonder aanbeveling (Wtfv)	3	5	3
• Mededeling met aanbeveling (Wtfv)	2	1	0
• Klachten accountskamer	0	1	1
Totaal aantal formele toezichtmaatregelen	100	52	106
<i>Informele toezichtmaatregelen</i>			
• Aantal normoverdragende gesprekken/brieven	588	481	301
• Aantal waarschuwingsgesprekken/brieven	62	94	170
Totaal aantal informele toezichtmaatregelen	650	575	471

Effectiviteit toezichtmaatregelen staat centraal

Voor het toepassen van een toezichtmaatregel kijkt de AFM wat in de gegeven situatie het meest passend is. Daarbij komen allerlei aspecten aan de orde, zoals de ernst en duur van de overtreding, de houding van de betrokken partij en de schade die derden ondervinden van de overtreding. Daarnaast is van belang hoe effectief een maatregel is in de gegeven omstandigheden: welk signaal gaat ervan uit, hoe snel is de maatregel op te leggen en wat is het verwachte gedragseffect? Het opleggen van boetes is geen doel of streven van de AFM. Toezichthouden is meer dan dat. Vaak zijn de markten, beleggers en consumenten veel beter af bij het direct ingrijpen van een toezichthouder. Niet na lang juridisch touwtrekken, maar door een overtuigend gesprek of directe interventie. Het door laten lopen van overtredingen, omdat je in een onderzoeksfase of boetetraject zit, is risicovol.

“Het opleggen van boetes is geen doel of streven van de AFM. Toezichthouden is meer dan dat.”

De grootste spelers in de markt hebben de meeste impact op en profijt van de manier waarop de markt functioneert. In 2016 heeft de AFM zich in het bijzonder gericht op deze partijen. Als dat leidt tot een boete, is het bedrag dan ook navenant hoger, gezien de draagkracht die meetelt in de bepaling van het boetebedrag. Dit is terug te zien in de boetes die het afgelopen jaar zijn opgelegd. De hoogste boete die in 2016 werd opgelegd, bedraagt € 2,2 miljoen. In totaal heeft de AFM in 2016 vijftien boetes opgelegd met een gemiddelde van ruim € 0,6 miljoen. Dit gemiddelde is gelijk aan 2015. In 2014 was de gemiddelde boete € 0,2 miljoen.

Er zijn vier boetes opgelegd aan elk van de vier grootste accountantsorganisaties voor overtreding van de zorgplicht. Deze boetes komen voort uit de onderzoeken naar de kwaliteit van wettelijke controles waarover in september 2014 is gerapporteerd. Verder zijn onder meer twee boetes opgelegd wegens het niet voldoen aan de prospectusplicht en twee boetes voor overtredingen van het provisieverbod door verzekeraars.

Stijging opgelegde toezichtmaatregelen

Het aantal formele toezichtmaatregelen is in 2016 bijna verdubbeld. Er zijn meer lasten onder dwangsom opgelegd en meer aanwijzingen en openbare waarschuwingen afgegeven. Ook zijn er meer vergunningen ingetrokken.

De lasten onder dwangsom zijn voornamelijk opgelegd bij kredietaanbieders voor zogenaamde flitskredieten, alsmede bij adviseurs en bemiddelaars. De openbare waarschuwingen hadden vooral betrekking op *boiler rooms* en malafide aanbieders van financiële producten. De AFM ziet dat *boiler rooms* steeds geraffineerder en ook agressiever worden in hun pogingen om beleggers te overtuigen met hen in zee te gaan. Naast het plaatsen op een openbare waarschuwingslijst, zijn ook 783 consumenten schriftelijk gewaarschuwd dat zij voorkomen op bellijsten van boiler rooms.

Het aantal maatregelen kan per jaar verschillen, doordat de uitvoering van een maatregel soms net over de jaargrens heen gaat. Hierdoor ontstaan fluctuaties tussen de verschillende jaren. Zo was in 2015 juist sprake van een halvering van formele maatregelen ten opzichte van 2014.

Vaak sneller effect met informele toezichtmaatregelen

De AFM zet in op een mix van formele en informele maatregelen, afhankelijk van wat de meest effectieve beïnvloedingswijze is. Met informele maatregelen kan soms hetzelfde effect worden bereikt, maar dan op efficiëntere wijze. Een voorbeeld is het optreden van de AFM tegen onduidelijke en misleidende informatieverstrekking aan consumenten.

Consumenten moeten bij financiële beslissingen beschikken over juiste en begrijpelijke informatie. De AFM monitort de markt doorlopend, om tekortkomingen zo snel mogelijk te signaleren. In 2016 zijn 73 signalen over misleidende informatieverstrekking opgepakt. Verschillende aanbieders van beleggings-, krediet- en spaarproducten zijn bewogen om het verstrekken van de misleidende, onduidelijke of onvolledige informatie te staken.

Hier gaan meestal geen langdurige onderzoekstrajecten aan vooraf. Marktpartijen kunnen overtredingen relatief gemakkelijk beëindigen, door te stoppen met het verstrekken of door het toevoegen van bepaalde informatie. Dergelijke signalen lenen zich daarom goed voor informele beïnvloeding, zoals telefonische interventies of zogenaamde normoverdragende brieven. Daarin wordt de onderneming gewezen op de overtreding(en) en gevraagd om schriftelijk aan te geven welke maatregelen worden getroffen. In 2016 zijn 52 normoverdragende brieven verzonden vanwege onduidelijke en misleidende reclames. Dit werkt in de regel snel en doeltreffend.

Toelichting per toezichtmaatregel

De plaats van formele toezichtmaatregelen binnen het gehele toezichtinstrumentarium vindt u terug in 'Toezichtaanpak AFM [\[5\]](#)'. Het aantal en ook de mix van toezichtmaatregelen kan van jaar tot jaar fluctueren.

Boetes

In 2016 heeft de AFM 15 (2015: 17) boetes opgelegd. Daar zaten vooral veel zwaardere, complexe en daardoor arbeidsintensieve zaken tussen. Het aantal opgelegde boetes in 2016 is in lijn met het gemiddeld aantal boetes sinds 2012. Alleen in 2014 was het aantal opgelegde boetes met 31 relatief hoog doordat er sprake was van verschillende kleinere zaken die met een eenvoudig, min of meer gestandaardiseerd proces, afgehandeld konden worden.

Het totaal opgelegde bedrag aan boetes bedraagt € 8,5 miljoen (€ 9,6 miljoen in 2015). In 2016 heeft de AFM boetes opgelegd voor zwaardere overtredingen die zijn begaan door grotere ondernemingen. Dit lag in lijn met 2015. De hoogste boete die in 2016 werd opgelegd bedraagt € 2,2 miljoen (2015: € 2,0 miljoen). Gemiddeld werd in 2016 en 2015 ruim € 0,6 miljoen per boete opgelegd (2014: € 0,2 miljoen).

De trajecten die uiteindelijk tot boetes leiden zijn intensief qua voorbereiding, onderzoek en afhandeling. Dit is een bijkomende reden voor het feit dat lang niet in alle gevallen waarin sprake is van een overtreding van wettelijke normen een boetetraject wordt gestart. De AFM is van mening dat de aard van de boete en het maatschappelijk effect ervan zwaarder wegen dan het aantal opgelegde boetes.

Boetes worden pas als opbrengst verantwoord in de jaarrekening zodra deze onherroepelijk zijn komen vast te staan en de AFM de opgelegde bedragen daadwerkelijk heeft ontvangen. Hierdoor kunnen de boeteopbrengsten die in de jaarrekening verantwoord zijn als baten afwijken van de totale hoogte van de opgelegde boetes.

Lasten onder dwangsom

Het aantal lasten onder dwangsom dat in 2016 is opgelegd is 17 (2015: 8 en 2014: 26). De last wordt vaak ingezet om informatie te verkrijgen van ondernemingen. Naarmate beter wordt voldaan aan informatieverzoeken van de AFM, hoeven we deze maatregel minder vaak toe te passen. In 2016 zijn voornamelijk lasten opgelegd bij kredietaanbieders (flitskredieten) en bij adviseurs en bemiddelaars.

Aangiftes

In 2016 hebben drie handhavingstrajecten geleid tot een aangifte. In 2015 was dit er één.

Vergunningintrekking

De vergunningintrekkingen als formele maatregel betreffen onder meer (deel-)intrekkingen als gevolg van het niet voldoen aan de vakbekwaamheidseisen en beheerste bedrijfsvoering. In 2016 is het aantal gestegen naar 11 (2015: 5).

“In 2016 zijn voornamelijk lasten opgelegd bij kredietaanbieders (flitskredieten) en bij adviseurs en bemiddelaars.”

Dit is gevolg van het aangescherpt beleid waarmee de AFM ervoor zorgt dat aan de vergunningvereisten wordt voldaan. Hiertoe is in 2016 een optimalisatieslag gemaakt in verband met de afhandeling van signalen en zijn de maatregelen sneller opgelegd.

Aanwijzingen

Het aantal aanwijzingen is met 25 behoorlijk gestegen ten opzichte van voorgaande jaren (2015: 7 en 2014: 8). Veel adviseurs en bemiddelaars hebben zich aangemeld bij Kifid. Op basis van signalen over ontbrekende Kifid-aansluitingen en de constatering dat deze partijen niet meer betalen voor hun aansluiting, heeft de AFM aan deze partijen een formele aanwijzing gegeven.

Instelling van een Wft-curator

De AFM kan een Wft-curator instellen als een onderneming een aanwijzing niet opvolgt, als de overtreding het adequaat functioneren van de instelling in gevaar brengt of als de overtreding de belangen van consumenten of cliënten ernstig in gevaar brengt. Deze maatregel is in 2016 toegepast in twee gevallen (2015: 0).

Openbare waarschuwing

Een openbare waarschuwing vindt plaats door publicatie en plaatsing op een waarschuwingslijst op de website van de AFM. Bijvoorbeeld wanneer *boiler rooms* of malafide aanbieders van financiële producten actief zijn. In 2016 was de AFM vaker genoodzaakt een dergelijke waarschuwing op haar website te plaatsen dan in 2015. De AFM ziet dat *boiler rooms* steeds geraffineerder en ook agressiever worden in hun pogingen om beleggers te overtuigen met hen in zee te gaan.

Mededeling (Wtfv)

De AFM kan een mededeling of aanbeveling aan een onderneming doen, waarin zij aangeeft dat de financiële verslaggeving niet voldoet aan de verslaggevingsvoorschriften. De onderneming moet haar toekomstige financiële verslaggeving opstellen in overeenstemming met deze voorschriften. Indien de onderneming verplicht wordt tot het uitbrengen van een persbericht, dan is het een mededeling met aanbeveling. In 2016 hebben 5 ondernemingen een mededeling gekregen (2015: 6), waarvan 2 een mededeling met aanbeveling (2015: 1).

Klachten accountantskamer

In 2016 zijn geen klachten ingediend bij de accountantskamer (2015: 1).

Informele toezichtmaatregelen

Het totaal aantal informele toezichtmaatregelen bedraagt 650 (2015: 575). De informele maatregelen bestaan uit normoverdragende- en waarschuwingsgesprekken/brieven. Er heeft in 2016 een kleine verschuiving plaatsgevonden van waarschuwingsgesprekken/-brieven naar normoverdracht. Voor het totaal aantal informele maatregelen is sprake van een voortgaande stijging van 75 ten opzichte van het jaar ervoor (2015: +104). Het aantal informele maatregelen kan van jaar op jaar sterk fluctueren. Daarbij speelt de complexiteit van uitgevoerde onderzoeken een rol. De stijging van het aantal normoverdragende brieven/-gesprekken wordt veroorzaakt door meer maatregelen tegen adviseurs en bemiddelaars. Daarnaast zijn in 2016 net als in 2015 normoverdragende brieven aan ondernemingen die een (mede-)beleidsbepaler hebben aangesteld zonder voorafgaande toetsing in de telling meegenomen.

“Het aantal informele maatregelen kan van jaar op jaar sterk fluctueren.”

“Stel het klantbelang centraal in pensioen-debat”

Harold Herbert, directeur Verbond van Verzekeraars

‘In 2016 hebben wij goed met de AFM samengewerkt. Wij waarderen haar expertise en zij is overtuigd van onze positieve intenties. In een professionele dialoog streven we op basis van respect voor elkaars positie en verantwoordelijkheid naar hetzelfde doel: het beste doen voor de klant. We trekken waar mogelijk samen op, versterken elkaar en houden elkaar scherp.

Eén van de thema’s waarbij we parallel lopen, is de toekomst van het pensioenstelsel. De AFM heeft een duidelijke visie, met als kernpunten een persoonlijker pensioenstelsel, een goede balans tussen keuzevrijheid en bescherming, en meer eenvoud en transparantie. Zij mengt zich hiermee actief in het pensioen-debat. Ik juich dit toe, want het is essentieel dat de discussie primair vanuit klantperspectief wordt gevoerd.

Toch bespeur ik bij de AFM ook schroom om zich te roeren in het pensioendomein. Dat vind ik jammer, want zij beschikt over moderne inzichten in wat klanten willen en wat zij kunnen begrijpen. Het kan inspirerend zijn om pensioenregelingen ook eens te bekijken uit het perspectief van een productgoedkeuringsproces: zijn ze kostenefficiënt, nuttig, veilig en begrijpelijk? Niet met de bedoeling regelingen af te keuren, maar om het denken vanuit klantbelang te stimuleren. Juist de AFM kan dit bevorderen.’

04 Jaarrekening

In dit hoofdstuk is de financiële verantwoording 2016 van de AFM opgenomen, inclusief een beschrijving van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling, detailering van resultaat- en balansposten.

→ **140**

Staat van baten en lasten
Balans
Kasstroomoverzicht

→ **143**

Toelichting algemeen en
grondslagen van waardering
en resultaatbepaling

→ **148**

Toelichting op de Staat van
baten en lasten

→ **154**

Bezoldiging bestuur en raad
van toezicht

→ **162**

Toelichting op de balans

→ **178**

Realisatie 2016, begroting
2016 en 2017

Staat van baten en lasten

voor de jaren eindigend op 31 december

(Bedragen in duizenden euro's)		2016	Begroting 2016	2015*
Baten				
Heffingen	a	88.159	91.759	83.646
Boetes	b	3.778	-	3.592
Lasten onder dwangsom	b	18	-	48
Overheidsbijdragen	c	382	397	276
Totale baten		92.337	92.156	87.563
Lasten				
Personeelslasten	d	69.181	69.318	65.776
Afschrijvingslasten vaste activa	e	1.827	2.581	1.908
Overige bedrijfslasten	f	19.100	20.292	18.885
Totale lasten		90.109	92.190	86.570
Financiële baten en lasten	g	-23	-34	-34
Som der lasten	h	90.086	92.156	86.535
Exploitatiesaldo	q	2.251	-	1.027

*De vergelijkende cijfers (2015) zijn aangepast vanwege de stelselwijziging betreffende boetes en lasten onder dwangsom (zie toelichting op pagina 143).

Balans per 31 december

* De vergelijkende cijfers (2015) zijn aangepast vanwege de stelselwijziging betreffende boetes en lasten onder dwangsom (zie toelichting op pagina 143).

(Bedragen in duizenden euro's)		2016	2015*
Activa			
Vaste activa			
<i>Immateriële vaste activa</i> <i>i</i>			
Ontwikkelde software	347		554
		347	554
<i>Materiële vaste activa</i> <i>j</i>			
Verbouwingen	1.059		1.583
Inventaris	687		906
Computerapparatuur & software	1.374		1.148
		3.120	3.637
<i>Financiële vaste activa</i>			
Huurwaarborgrekening	<i>p</i> 1.026		1.026
		1.026	1.026
		4.493	5.217
Vlottende activa			
<i>Vorderingen</i>			
Debiteuren	<i>k</i> 7.101		16.992
Kortlopende vorderingen en overlopende activa	3.916		5.694
		11.017	22.686
<i>Liquide middelen</i>			
Liquide middelen	<i>m</i> 27.656		13.033
		27.656	13.033
		38.673	35.718
Totaal		43.166	40.936
Passiva			
Vorzieningen	<i>n</i>	1.304	3.911
Langlopende leningen (langer dan 1 jaar)			
Ministerie van Financiën	<i>o</i>	19.000	19.000
Kortlopende schulden (ten hoogste 1 jaar)			
Nog (terug) te betalen aan Ministerie van Financiën	<i>p</i> 130		34
Te verrekenen exploitatiesaldo	<i>q</i> 6.582		5.471
Crediteuren	3.513		1.921
Belastingen en premies sociale verzekeringen	3.476		3.475
Overige schulden en overlopende passiva	<i>r</i> 9.161		7.123
		22.863	18.024
Totaal		43.166	40.936

Kasstroomoverzicht voor de jaren eindigend op 31 december

(Bedragen in duizenden euro's)		2016	2015
Kasstroom uit operationele activiteiten			
Exploitatiesaldo		2.251	1.027
<i>Aanpassingen voor:</i>			
- Afschrijvingslasten immateriële vaste activa	<i>e,i</i> 207		116
- Afschrijvingslasten materiële vaste activa	<i>e,j</i> 1.620		1.792
- Mutatie van de voorzieningen	<i>n</i> -2.607		-1.183
		-780	725
<i>Toename (-/-) / afname in het werkkapitaal:</i>			
- Kortlopende vorderingen	11.669		-11.071
- Kortlopende schulden	3.727		584
		15.396	-10.487
Afdracht boetes en dwangsommen toekomstend aan de Staat conform art. 7 Wbft		-1.140	-
Kasstroom uit operationele activiteiten		15.727	-8.734
Kasstroom uit investeringsactiviteiten			
Investeringen in materiële vaste activa	<i>j</i> -1.108		-1.345
Desinvesteringen in materiële vaste activa	<i>j</i> 5		185
Investeringen in immateriële vaste activa	<i>i</i> -		-198
Desinvesteringen in immateriële vaste activa	<i>i</i> -		160
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-1.103	-1.199
Kasstroom uit financieringsactiviteiten			
Ontvangsten uit langlopende schulden	<i>o</i> -		19.000
Aflossing langlopende schulden	<i>o</i> -		-10.000
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-	9.000
Netto-kasstroom		14.623	-933
Eindsaldo 31 december	<i>m</i> 27.656		13.033
Af: beginsaldo 1 januari	<i>m</i> 13.033		13.966
Mutatie liquide middelen		14.623	-933

Toelichting

Algemeen

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is een stichting die statutair is gevestigd in Amsterdam en staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41207759.

Zoals voorgeschreven in de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen is de jaarrekening van de AFM zoveel mogelijk ingericht met overeenkomstige toepassing van Titel 9 Boek 2 BW. Daar waar van Titel 9 boek 2 BW wordt afgeweken, wordt dat expliciet aangegeven. Tevens moet de jaarrekening van de AFM voldoen aan de Wet bekostiging financieel toezicht (Wbft) en de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De bedragen in deze jaarrekening zijn weergegeven in duizenden euro's, tenzij anders is vermeld. De in de tabellen opgenomen getallen zijn afgeronde bedragen. Hierdoor kunnen zich afrondingsverschillen voordoen.

Stelselwijziging

Verwerking van de opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom

De opbrengsten uit boetes werden tot boekjaar 2016 als baten verantwoord zodra zij onherroepelijk vaststonden en lasten onder dwangsom werden pas na het uitbrengen van een invorderingsbeschikking als baten verantwoord. Om als baten te worden verantwoord gold voor boetes en lasten onder dwangsom bovendien, dat het zeer waarschijnlijk moest zijn dat de AFM de opgelegde bedragen daadwerkelijk zou ontvangen.

In artikel 7 van de Wet bekostiging financieel toezicht (Wbft) is op 1 januari 2015 opgenomen dat de AFM de gerealiseerde baten boven € 2,5 miljoen via de bestemming van

het exploitatiesaldo afdraagt aan de Staat. De AFM is in 2016 tot het inzicht gekomen dat een verantwoording van de opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom volgens het kasstelsel meer recht doet aan het inzicht dat de jaarrekening geeft en leidt tot de meest zuivere afrekening met de Staat en de sector. In het baten-lastenstelsel kan het namelijk voorkomen dat, indien een als baten verantwoorde boete onverhoopt niet kan worden geïncasseerd maar wel aan de Staat is afgedragen, de kosten in verband met de oninbaarheid ten laste komen van de sector. Om dit onbedoelde effect van de wet te voorkomen is besloten om deze stelselwijziging door te voeren. De stelselwijziging is via de retrospectieve methode in de jaarrekening verwerkt.

Het gevolg van de stelselwijziging is dat het exploitatieoverschot 2015 met € 165 duizend wordt verhoogd. Dat is het resultaat van ontvangsten in 2015 op openstaande boetes die in eerdere jaren al in de omzet waren verantwoord (€ +116 duizend) en een terugboeking van een dotatie aan openstaande boetes die in eerdere jaren in de omzet waren verantwoord (€ +49 duizend). Het cumulatieve effect van de stelselwijziging voor de balanspost 'te verrekenen exploitatiesaldi' is € 20 duizend negatief. Dat komt door het cumulatieve effect met betrekking op de periode voor 2015 van € -185 duizend. Deze is het resultaat van een correctie op het cumulatieve resultaat betreffende nog openstaande opgelegde boetes per 31 december 2014 die in 2014 of eerdere jaren al in de omzet waren genomen (€ -197 duizend) en een terugboeking van een dotatie aan een openstaande boete waar eind 2014 een voorziening voor was getroffen voor mogelijke oninbaarheid (€ +12 duizend).

Effect stelselwijziging

	Vergelijkende cijfers 2015	Jaarrekening 2015	Stelselwijziging
<i>Staat van baten en lasten</i>			
Baten			
Boetes en lasten onder dwangsom	3.640	3.525	116
Totaal effect op baten			116
Lasten			
Overige bedrijfslasten	18.885	18.934	-49
Totaal effect op lasten			-49
Totaal effect op exploitatiesaldo			165
<i>Lasten van het toezicht</i>			
Totaal Wbft	86.247	86.297	-49
Totaal BES	288	288	-
Totaal lasten van het toezicht	86.535	86.585	-49
<i>Balans</i>			
Activa			
Vlottende activa			
Debiteuren	16.992	17.012	-20
Totaal activa			-20
Passiva			
Kortlopende schulden (ten hoogste 1 jaar)			
Te verrekenen exploitatiesaldo	5.471	5.491	-20
Totaal passiva			-20
Recapitulatie te verrekenen exploitatiesaldi			
	Vergelijkende cijfers 2015	Jaarrekening 2015	Stelselwijziging
Te verrekenen exploitatiesaldo Wbft eind 2014	4.443	4.628	-185
Exploitatiesaldo 2015	1.027	862	165
Te verrekenen exploitatiesaldo Wbft eind 2015	5.471	5.491	-20
Waarvan te verrekenen in volgend jaar met de markt	4.331	4.466	-135
Waarvan aan de overheid af te dragen	1.140	1.025	116

Schattingswijziging

De AFM heeft het huidige huurcontract voor het kantoorpand met acht jaar verlengd. Deze verlenging heeft betrekking op de periode 1 januari 2018 tot en met 31 december 2025.

Vanwege deze verlenging wordt de boekwaarde van in boekjaar 2015 geactiveerde bouwkundige aanpassingen conform de totale looptijd van het (verlengde) huur-

contract afgeschreven (zie letter j).

De boekwaarde van deze aanpassingen per 31 december 2015 wordt conform het verlengde huurcontract tijdsevenredig afgeschreven van 1 januari 2016 tot en met 31 december 2025. De boekwaarde van geactiveerde bouwkundige aanpassingen die voor boekjaar 2015 hebben plaatsgevonden wordt conform de looptijd van het huidige huurcontract afgeschreven.

Het kwantitatieve effect van bovenstaande schattingswijziging ziet er als volgt uit:	2016	2017	2018-2025	Totaal
Afschrijvingslasten na schattingswijziging	269	194	474	937
Afschrijvingslasten voor schattingswijziging	506	431	-	937
Vershil	-237	-237	474	-

Grondslagen voor resultaatbepaling

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop zij betrekking hebben.

De lasten van de AFM worden hoofdzakelijk gedekt door baten uit jaarlijkse heffingen die worden opgelegd aan de ondertoezichtstaande ondernemingen. Verder bestaan de baten uit vaste bijdragen die zijn gekoppeld aan de behandeling van aanvragen en registraties (eenmalige verrichtingen) en uit overheidsbijdragen voor het BES-toezicht. Daarnaast heeft de AFM de mogelijkheid om boetes en lasten onder dwangsom op te leggen.

Indien een bezwaar, beroep of hoger beroep tegen een opgelegde heffing gegrond wordt verklaard, wordt het te restitueren bedrag in mindering gebracht op de baten uit heffingen.

Boetes worden als baten verantwoord zodra zij onherroepelijk vaststaan. Lasten onder dwangsom worden pas na het uitbrengen van een invorderingsbeschikking als baten verantwoord. Om als baten te worden verantwoord geldt voor boetes en lasten onder dwangsom bovendien, in afwijking van Titel 9 Boek 2 BW, dat de AFM deze daadwerkelijk heeft ontvangen.

Per 1 januari 2015 is in artikel 7 van de Wet bekostiging financieel toezicht (Wbft) opgenomen dat de AFM de opbrengsten van boetes en lasten onder dwangsom tot een bedrag van € 2,5 miljoen per jaar niet afdraagt aan de Staat. Deze gerealiseerde baten tot € 2,5 miljoen worden in het daaropvolgende jaar verrekend met de heffing voor het doorlopend toezicht.

De gerealiseerde baten boven € 2,5 miljoen komen via de bestemming van het exploitatiesaldo toe aan de Staat.

De pensioenpremies van de collectieve beschikbare premieregeling (CDC-regeling) zijn als last opgenomen in het jaar waarop zij betrekking hebben.

De AFM is voor de uitvoering van haar wettelijke taken vrijgesteld van omzetbelasting. Door een aanpassing in de fiscale wet- en regelgeving per 1 januari 2016 is de AFM niet meer automatisch van vennootschapsbelasting (VPB) vrijgesteld. Op basis van een door de AFM uitgevoerde analyse van haar activiteiten in 2016 heeft de Belastingdienst besloten om voor boekjaar 2016 géén VPB-aangifte biljet uit te reiken.

Waarderingsgrondslagen voor de balans

De activa en verplichtingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde tenzij anders vermeld.

Immateriële vaste activa

De ontwikkelde software onder de immateriële vaste activa wordt gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs en wordt op basis van de geschatte economische levensduur lineair afgeschreven. Het verloop van de afschrijvingen houdt gelijke tred met de genoten economische voordelen die hier in de verstreken perioden mee gepaard gingen. In de regel wordt voor ontwikkelde maatwerksoftware een afschrijvingstermijn van 3 jaar gehanteerd.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs en worden lineair over de verwachte economische levensduur afgeschreven.

In de regel worden de volgende afschrijvingstermijnen gehanteerd:

- 5 jaar voor inventaris;
- 3 jaar voor computerapparatuur en software;
- verbouwingen: de resterende looptijd van het huurcontract.

Flottende activa

Bij de waardering van de post 'debiteuren' wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd tegen contante waarde, tenzij anders vermeld.

In overeenstemming met RJ 271 treft de AFM voorzieningen voor verplichtingen die samenhangen met de jubileumregeling, de regeling pensioengratificaties en enkele andere regelingen.

De AFM heeft de pensioenregeling bij pensioenfonds AFM ondergebracht. Pensioenfonds AFM is een ondernemingspensioenfonds.

In 2016 hebben de AFM en de ondernemingsraad van de AFM in het kader van herijking van de arbeidsvoorwaarden een pensioenakkoord afgesloten. Naar aanleiding hiervan zijn pensioenafspraken gemaakt die in de pensioenregeling en de uitvoeringsovereenkomst zijn opgenomen. De belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling en de uitvoeringsovereenkomst zijn als volgt:

- + pensioenregeling op basis van Collective Defined Contribution regeling (CDC-regeling);
- + de opbouw van het pensioen vindt plaats volgens een voorwaardelijk middelloonstelsel (nagestreefde pensioenopbouw) en de pensioensaanspraken worden (voorwaardelijk) geïndexeerd indien deze indexatie uit de beleggingsrendementen

- en het premie- en indexatiedepot van pensioenfonds AFM kan worden gefinancierd;
- + jaarlijks wordt aan de AFM de pensioenpremie in rekening gebracht die gelijk is aan 25% van de ongemaximeerde loonsom (vastgestelde pensioenpremie);
  - + Pensioenfonds AFM berekent jaarlijks een kostendekkende pensioenpremie. Het positieve verschil tussen de vastgestelde pensioenpremie en de kostendekkende pensioenpremie benodigd voor de nagestreefde pensioenopbouw, wordt gestort in een premie- en indexatiedepot van het pensioenfonds AFM. Deze heeft zowel een indexatie als een premie-egalisatiedoel. Indien de kostendekkende pensioenpremie hoger is dan de vastgestelde pensioenpremie dan wordt de geambieerde pensioenopbouw in het betreffende jaar zodanig verlaagd zodat de kostendekkende pensioenpremie gelijk is aan de vastgestelde pensioenpremie;
  - + voor actieve deelnemers in dienst op 31-12-2015 wordt bij wijze van overgangmaatregel een koopsom van 2016 tot en met 2025 in rekening gebracht voor de onvoorwaardelijke indexatie van hun pensioenaanspraken. Deze onvoorwaardelijk indexatie is beperkt tot de jaarlijkse loonindex met een maximum van 1,5%.

De voorziening voor de pensioenregeling vloeide voort uit een herstelplan van het pensioenfonds.

Disconteringsvoet jubileumverplichtingen, pensioengratificaties en overige voorzieningen:

0% (gebaseerd op een gemiddelde looptijd van 3,9 jaar en op de 'Nominale rentetermijnstructuur pensioenfonds (zero coupon)' van de Nederlandsche Bank (DNB).

Looninflatie (alleen voor de berekening van jubileumverplichtingen en pensioengratificaties):

1,50%

Pensioenleeftijd

- + Voor pensioen opgebouwd tot en met 31-12-2013: 65 jaar;
- + Voor pensioen opgebouwd vanaf 1-1-2014: 67 jaar.

De voormalige-Wabb-reserve is gewaardeerd tegen nominale waarde.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(bedragen in duizenden euro's, tenzij anders aangegeven)

Algemeen

Het exploitatieoverschot 2016 bedraagt € 2,3 miljoen en is het gevolg van lagere lasten (€ -2,1 miljoen) en hogere opbrengsten (€ 0,2 miljoen) dan begroot. De lagere lasten vloeien voort uit lagere personeelslasten (€ -0,1 miljoen), lagere afschrijvingslasten (€ -0,8 miljoen) en lagere overige bedrijfslasten (€ -1,2 miljoen).

De totale baten zijn hoger dan begroot. Dit is het saldo van lagere opbrengsten uit heffingen (€ -3,6 miljoen) en hogere opbrengsten uit boetes en lasten onder

dwangsom (€ +3,8 miljoen). De lagere heffingsopbrengsten zijn vooral het gevolg van het feit dat een overschot van € 4,4 miljoen is verrekend met de markt.

De AFM maakt gebruik van de eenmalige mogelijkheid om een deel van de onderschrijving van de lasten 2016 door te schuiven naar 2017. Deze middelen (€ 1,0 miljoen) worden ingezet voor investeringen in toezicht- en organisatie-ontwikkeling en zijn verwerkt in de Agenda 2017.

a. Heffingen

De heffingsopbrengsten zijn als volgt te specificeren:

	Gerealiseerd 2016	Te heffen 2016			Gerealiseerd 2015
		A	B	C = A+B	
		Begroting 2016	Te verrekenen uit 2015 in 2016	Totaal te heffen 2016	
<i>Heffingen Wbft</i>					
Heffingen doorlopend toezicht Wbft	80.934	84.438	-4.331	80.107	76.363
Heffingen eenmalige verrichtingen Wbft	7.205	7.312	-	7.312	7.272
Totaal Wbft	88.139	91.750	-4.331	87.419	83.634
<i>Heffingen BES</i>					
Totaal BES	20	9	-	9	12
Totaal heffingen	88.159	91.759	-4.331	87.428	83.646

Bij het merendeel van de toezichtactiviteiten zijn de werkzaamheden gekoppeld aan het doorlopend toezicht. De lasten hiervan worden gedekt door jaarlijkse heffingen aan alle ondertoezichtstaande ondernemingen in een bepaalde toezichtcategorie. De heffing in enig jaar is gebaseerd op twee componenten: 1) het te heffen bedrag uit de begroting van dat jaar (kolom A) en 2) het te verrekenen bedrag uit het voorgaande jaar (kolom B). Daarom is voor een goede vergelijking niet alleen de begroting opgenomen maar ook het te verrekenen bedrag uit 2015.

Het totaal te heffen bedrag wordt met een wettelijk vastgelegde sleutel verdeeld over categorieën van ondertoezichtstaande ondernemingen. De AFM slaat binnen de betreffende toezichtcategorie het te heffen bedrag om via een vast bedrag per instelling en/of een variabel tarief dat is gebaseerd op een heffingsmaatstaf. Deze maatstaf verschilt per toezichtcategorie en is vaak gerelateerd aan de grootte van een individuele onderneming. Voorbeelden van heffingsmaatstaven zijn: aantallen fte, balanstotaal en gemiddelde marktkapitalisatie.

In 2016 is € 88,1 miljoen aan heffingsopbrengsten gerealiseerd. Dit is € 0,7 miljoen meer dan het te heffen bedrag van € 87,4 miljoen. De hogere opbrengsten bestaan uit € 0,8 miljoen hogere opbrengsten bij doorlopend toezicht en € 0,1 miljoen lagere opbrengsten bij de eenmalige verrichtingen.

Verschillen tussen de te heffen bedragen en realisaties op toezichtcategorieën hangen samen met onvoorziene mutaties in de populatie en met het feit dat heffingsmaatstaven kunnen afwijken van de waarden waarmee rekening werd gehouden bij het berekenen van de tarieven.

De opbrengsten uit doorlopend toezicht zijn van € 76,4 miljoen in 2015 gestegen naar € 80,9 miljoen in 2016. Deze stijging is het gevolg van hogere begrote lasten in 2016 dan in 2015.

In de gevallen waarin de AFM eenmalige toezichthandelingen verricht voor ondertoezichtstaande ondernemingen worden daarvoor waar mogelijk afzonderlijke bedragen in rekening gebracht. Dat kan bij activiteiten die gekoppeld zijn aan concrete verzoeken of acties van ondernemingen, bijvoorbeeld bij aanvragen voor vergunningen, registraties, ontheffingen, bestuurderstoetsingen en beoordelingen van openbare biedingen of emissieprospectussen. Deze heffingstarieven zijn in beginsel kostendekkend en worden vastgesteld door de minister van Financiën en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

In 2016 zijn de opbrengsten uit eenmalige verrichtingen € 0,1 miljoen lager dan begroot in 2016 en eveneens € 0,1 miljoen lager dan de realisatie in 2015. Dit komt onder meer door lagere opbrengsten uit het prospectus toezicht.

b. Boetes en lasten onder dwangsom

De opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom zijn als volgt te specificeren:

	2016	Begroting 2016	2015
Boetes en lasten onder dwangsom te verrekenen met de marktpartijen	2.500	-	2.500
Boetes en lasten onder dwangsom toekomend aan de overheid	1.296	-	1.140
Totaal boetes en lasten onder dwangsom	3.796	-	3.640

De AFM dient vanaf boekjaar 2015 op grond van artikel 7 van de Wbft de opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom die het bedrag van € 2,5 miljoen per jaar te boven gaan aan de Staat af te dragen. Hierdoor komt € 1,3 miljoen uit de opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom via de

verdeling van het exploitatiesaldo aan de Staat toe.

Met marktpartijen wordt volgend jaar € 2,5 miljoen aan boetes en lasten onder dwangsom via de heffingen voor doorlopend toezicht verrekend (zie letter q voor het te verrekenen exploitatiesaldo).

c. Overheidsbijdragen

De overheidsbijdragen zijn als volgt te specificeren:

	2016	Begroting 2016	2015
Totaal BES	382	397	276
Totaal overheidsbijdragen	382	397	276

Door een wijziging in de Wbft is uit hoofde van die wet de overheidsbijdrage vanaf 2015 nihil. De overheid vergoedt alleen nog de lasten van het BES-toezicht (Caribisch Nederland, ofwel Bonaire, Sint Eustatius

en Saba) voor zover de marktbijsdrage niet toereikend is. De overheidsbijdrage voor het BES-toezicht is in 2016 nagenoeg gelijk aan de begroting.

d. Personeelslasten

De personeelslasten zijn als volgt te specificeren:

	2016	Begroting 2016	2015
Salarissen	46.366	48.408	45.243
Sociale lasten	5.728	6.104	5.578
Pensioenlasten*	9.480	9.484	8.277
Inhuur tijdelijke arbeidskrachten	4.751	1.644	3.323
Overige personeelslasten	2.856	3.679	3.355
Totaal personeelslasten	69.181	69.318	65.776

* De pensioenlasten worden hierna toegelicht bij de tabel 'specificatie van de pensioenlasten'.

De personeelslasten zijn € 0,1 miljoen lager dan begroot. Dit is het saldo van enerzijds lagere salarislasteren, lagere sociale lasten en lagere overige personeelslasten en anderzijds hogere lasten voor tijdelijke inhuur.

De salarislasteren zijn € 2,0 miljoen lager dan begroot. Dat komt voornamelijk door een lagere vaste personele bezetting dan begroot. Als gevolg hiervan en door gewijzigde wettelijke percentages en grondslagen zijn de sociale lasten € 0,4 miljoen lager dan begroot. De lasten voor tijdelijke inhuur zijn € 3,1 miljoen hoger dan begroot. Dat is met name het gevolg van inhuur voor invulling van vacatures, de vervanging tijdens zwangerschapsverlof en de vervanging van langdurig zieken. Daarnaast heeft er inhuur plaatsgevonden voor het traject ter verdere professionalisering van de organisatie (o.a. versterken besturing, LEAN procesoptimalisatie). Hiervoor was in de begroting een reservering opgenomen onder de algemene lasten. De hogere lasten worden veroorzaakt door de inhuur van specifieke expertise, onder andere op het gebied van datagedreven toezicht.

De overige personeelslasten zijn € 0,8 miljoen lager dan begroot. Dit wordt onder meer verklaard door lagere dan begrote lasten voor werving en selectie (€ -0,2 miljoen), lagere lasten voor congressen en seminars (€ -0,1 miljoen) en hogere opbrengsten als gevolg van de uitleen van personeel (€ -0,5 miljoen). Deze opbrengsten als gevolg van de uitleen van personeel worden verantwoord als negatieve lasten.

De personeelslasten zijn € 3,4 miljoen hoger dan in 2015, dit is het saldo van hogere salaris- en sociale lasten (€ +1,3 miljoen), hogere pensioenlasten (€ +1,2 miljoen), hogere tijdelijke inhuur (€ +1,4 miljoen) en lagere overige personeelslasten (€ -0,5 miljoen). De gemiddelde salaris- en sociale lasten zijn hoger dan in 2015 onder meer als gevolg van het bestaande beloningsbeleid, de gevolgen van een wijziging in de fiscale wetgeving en gewijzigde wettelijke percentages sociale lasten. Per 1 januari 2016 zijn de secundaire arbeidsvoorwaarden van de AFM versoerd. Hiervoor is eind 2015 met de ondernemingsraad (OR) een akkoord gesloten.

Dit betreft de herijking en modernisering van de arbeidsvoorwaarden van de AFM en een versoberde en meer marktconforme pensioenregeling. Voor medewerkers die al in 2015 in dienst waren, gelden nog overgangsregelingen. De lasten voor tijdelijke inhuur zijn hoger doordat in 2016 meer gebruik is gemaakt van tijdelijk inhuur en daarnaast lagen de gemiddelde lasten hiervan ook hoger dan in 2015.

De overige personeelslasten zijn lager dan in 2015, onder meer door hogere opbrengsten als gevolg van uitleen van personeel en lagere lasten voor woon-werkverkeer.

De gemiddelde personele bezetting op fte-basis is lager dan begroot en eveneens lager dan in 2015. De verdeling van het gemiddeld aantal werknemers in dienst op fte-basis naar organisatieonderdeel is als volgt:

	Inclusief inhuur			Exclusief inhuur		
	2016	Begroting 2016	2015*	2016	Begroting 2016	2015*
Toezicht Verzekeren en Pensioenen	37	40		37	39	
Toezicht Lenen, Sparen en Retailbeleggen	39	40		39	39	
Toezicht Accountants en Verslaggeving	49	50		48	49	
Toezicht Marktintegriteit en Handhaving	40	43		40	43	
Toezicht Asset Management	27	25		26	25	
Toezicht Kapitaalmarkten	62	60		61	60	
Programma Innovatie & Fintech	4	5		4	5	
Expertise Centrum	48	48		43	48	
Accounttoezicht	19	20		19	20	
Toezicht Service Centrum	32	30		32	30	
Subtotaal Toezicht	358	361		349	359	
Directe toezichtondersteuning	106	108		101	106	
Overige afdelingen**	139	139		124	132	
Totaal gemiddeld aantal werknemers op fte-basis	603	609	607	574	598	584

* Vanaf 18 april 2016 is de organisatie-indeling veranderd, daarom zijn er geen vergelijkbare cijfers 2015 per afdeling beschikbaar.

** De trainees zijn in deze tabel toegerekend aan de toezichtafdelingen, in de begroting 2016 waren de trainees opgenomen onder de Overige afdelingen.

Specificatie van de pensioenlasten

	2016	Begroting 2016	2015
Netto-pensioenpremie pensioenfonds*	9.480	9.484	8.290
Vrijval pensioenvoorziening	-	-	-23
Pensioenpremie toegezegde bijdrageregeling	-	-	10
Totaal pensioenlasten	9.480	9.484	8.277

* De netto-pensioenpremie betreft de aan het Pensioenfonds AFM betaalde pensioenpremie minus de eigen pensioenbijdrage van de medewerkers van de AFM.

De pensioenlasten zijn nagenoeg gelijk aan de begroting. Binnen de pensioenlasten wordt het effect van de lagere bezetting gecompenseerd door hogere lasten voor toeslagverlening en hogere uitvoeringskosten van het pensioenfonds dan begroot.

De pensioenlasten zijn € 1,2 miljoen hoger dan in 2015. De netto-pensioenpremie is voornamelijk hoger als gevolg van een lagere rekenrente en hogere lasten uit hoofde van toeslagverlening door een hogere algemene CAO-loonontwikkeling. De stijging wordt gedempt door een hogere werknemersbijdrage en een lagere vaste personele bezetting. De pensioenregeling van de AFM

is per 1 januari 2016 gewijzigd van een regeling waarbij de hoogte van de pensioenuitkering vooraf vastligt (DB-regeling) naar een collectieve beschikbare premieregeling (CDC-regeling). In de bepaling van de hoogte van de nieuwe bijdrageregeling is onder meer de lagere rente meegenomen.

Door de wijziging van de pensioenregeling naar een CDC-regeling zijn de structurele pensioenlasten van de AFM beheersbaar geworden. Bij ongewijzigd beleid (DB-regeling) waren, vanaf boekjaar 2015, de pensioenlasten miljoenen euro's hoger geweest als gevolg van noodzakelijke nieuwe dotaties aan de pensioenvoorziening.

Bezoldiging bestuur en raad van toezicht en enkele niet-topfunctionarissen

De AFM is als zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) uit hoofde van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) verplicht de bezoldigingen van bestuurders en in voorkomend geval van enkele niet-topfunctionarissen te rapporteren. De AFM wijkt daarom op dit onderdeel af van artikel 2:383c Titel 9 Boek 2 BW. De AFM meent dat deze wijze van verantwoorden bijdraagt aan het inzicht en aan de vergelijkbaarheid met andere organisaties die onder de WNT-rapporteringsvoorschriften vallen.

De ingangsdatum van de WNT, hierna te noemen WNT-I, is 1 januari 2013. Het WNT-bezoldigingsmaximum is van toepassing op de leden van het bestuur van de AFM. Voor 2016 bedraagt het actuele WNT-bezoldigingsmaximum (WNT-II niveau) € 179.000. Deze norm wordt jaarlijks door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) vastgesteld. De WNT-II norm is gepubliceerd in het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2015, nr. 29455.

Bestuurder Everts en oud-bestuurder Korte zijn benoemd voordat WNT-I in werking is getreden. De beloningsafspraken van Everts vallen onder het overgangsrecht van WNT-I. Voor oud-bestuurder Korte gold dit tot 1 november 2016, zie hierna. Bij de oorspronkelijke toekenning van deze beloning is het uitgangspunt geweest dat deze in redelijke verhouding staat tot de arbeidsvoorwaarden voor functies met een specialistisch karakter en de kennis en ervaring passend bij de toezichthoudende taak van de AFM.

Op voorstel van de raad van toezicht heeft de minister van Financiën ingestemd om het bestuur van de AFM te stroomlijnen, waarbij het aantal bestuursleden van vier naar drie statutaire bestuursleden per 1 november 2016 is teruggebracht. Hierbij is bestuurder Everts op 1 november 2016 voor een periode van vier jaar herbenoemd. Op basis van het overgangsrecht van WNT-I worden gerekend vanaf de ingangsdatum van deze wet, de huidige beloningsafspraken van bestuurder Everts vier jaar lang gerespecteerd. Vanaf 1 januari 2017 wordt de bezoldiging van Everts binnen de kaders van het overgangsrecht afgebouwd.

De benoemingstermijn van oud-bestuurder Korte liep op 1 november 2016 af, waarna hij als gevolg van de stroomlijning van het AFM bestuur, uit het bestuur is teruggetreden. De bezoldiging van Korte is op deze datum naar het voor 2016 WNT-bezoldigingsmaximum van € 179.000 (WNT-II-niveau) verlaagd, waardoor het overgangsrecht van WNT-I niet meer op hem van toepassing is. Korte blijft tot 1 mei 2017 werkzaam bij de AFM.

De voorzitter van de AFM is benoemd na de inwerkingtreding van WNT-I, maar voor de ingangsdatum van WNT-II. Haar beloning valt hierdoor onder het WNT-II overgangsrecht, waarbij het bezoldigingsmaximum van WNT-I tot 1 januari 2019 wordt gerespecteerd. In 2015 zijn nadere afspraken gemaakt voor het inkomen van voorzitter Van Vroonhoven in het geval van herbenoeming in 2018. Vanaf 1 januari 2019 zal de bezoldiging in drie jaar tijd worden afgebouwd naar maximaal € 220.000 per kalenderjaar.

Gezien haar brede ervaring en de zwaarte van de functie hebben de ministers van Financiën en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij haar aanstelling in

oktober 2015 besloten om voor bestuurslid De Vries, van de uitzondering in de WNT gebruik te maken. De Vries ontvangt een inkomen - conform de individuele uitzondering zoals voorzien in de WNT - van € 218.950 inclusief pensioenbijdrage van de werkgever en vaste onkostenvergoeding. In het geval van herbenoeming zal dat bedrag in drie jaar tijd worden afgebouwd naar € 209.000. De benoeming van De Vries en de beloningen van Van Vroonhoven en De Vries zijn gepubliceerd in de Staatscourant (jaargang 2015, nr. 27396). Tevens heeft de minister van Financiën op voorstel van de raad van toezicht in 2016 ingestemd om de bezoldigingen van bestuursleden Van Vroonhoven, Everts en Korte conform de WNT-norm met 0,3%, met afronding op een duizendtal, te indexeren. Hierdoor is de bezoldiging voor 2016 voor voorzitter Van Vroonhoven vastgesteld op € 231.000, voor bestuurslid Everts € 296.000 en voor oud-bestuurder Korte € 296.000 (tot 1 november 2016).

De in deze rapportage vermelde topfunctionarissen hebben in 2015 en in 2016 geen uitkeringen ontvangen in de vorm van bonussen of in verband met het beëindigen van een dienstverband.

De rapportage luidt als volgt:

(Bedragen in euro's)		2016					
Topfunctionarissen	Functie	Dagen in dienst	Omvang dienstverband (in fte)	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Doorsnee pensioenpremielasten en overige beloningen betaalbaar op termijn (*)	Totale bezoldiging volgens WNT
M.W.L. van Vroonhoven	Voorzitter	366	1,0	199.343	7.163	24.494	231.000
G.J. Everts	Bestuurslid	366	1,0	265.724	5.782	24.494	296.000
F. de Vries	Bestuurslid	366	1,0	189.463	5.782	24.494	219.739
H.W.O.L.M. Korte (tot 1 november 2016)	Bestuurslid	305	1,0	221.311	4.818	20.402	246.531
H.W.O.L.M. Korte (vanaf 1 november 2016)	Ex-bestuurslid	61	1,0	24.860	964	4.092	29.915
F.J.J.G. van den Hurk	Chief operations officer	366	1,0	151.323	5.782	24.494	181.599

(Bedragen in euro's)		2015					
Topfunctionarissen	Functie	Dagen in dienst	Omvang dienstverband (in fte)	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Doorsnee pensioenpremielasten en overige beloningen betaalbaar op termijn (*)	Totale bezoldiging volgens WNT
M.W.L. van Vroonhoven	Voorzitter	365	1,0	202.942	7.163	20.369	230.474
G.J. Everts	Bestuurslid	365	1,0	270.514	5.782	19.293	295.589
H.W.O.L.M. Korte	Bestuurslid	365	1,0	270.514	5.782	19.293	295.589
F. de Vries (vanaf 1 oktober 2015)	Bestuurslid	92	1,0	48.594	1.445	5.147	55.187
Th.F. Kockelkoren (tot 15 april 2015)	Bestuurslid	103	1,0	88.951	1.642	3.657	94.250
Th.F. Kockelkoren (vanaf 15 april 2015 tot 16 oktober 2015)	Ex-bestuurslid	185	1,0	159.766	2.949	6.568	169.284
F.J.J.G. van den Hurk (vanaf 1 oktober 2015)	Chief operations officer	92	1,0	38.273	1.445	5.147	44.866

* De gerapporteerde werkgeversbijdrage in de pensioenpremie betreft, met uitzondering van die voor de heer Kockelkoren, een berekende bruto doorsneepremie waarbij met de eigen bijdrage van de bestuurder rekening is gehouden. De WNT-tabel maakt hierdoor een zuivere vergelijking met het WNT-bezoldigingsmaximum mogelijk. Dit omdat dat maximum eveneens op de systematiek van doorsneepremie is gebaseerd. De in de WNT-rapportage opgenomen werkgeversbijdrage in de pensioenpremie van de heer Kockelkoren over 2015 betreft de werkelijke premie van een toegezegde bijdrageregeling.

Over 2016 is per abuis de pensioenpremie van mevrouw De Vries en de heer Van den Hurk te laag berekend. De bezoldiging is hierdoor met respectievelijk bruto € 789 en € 2.599 te hoog uitgekomen. Om de bezoldigingen van mevrouw De Vries en de heer Van den Hurk

te laten aansluiten op het bezoldigingsmaximum, zijn na jaareinde bedragen aan de AFM terugbetaald van respectievelijk bruto € 789 en € 2.599. Deze bedragen zijn als vordering opgenomen in de balans per 31 december 2016.

(Bedragen in euro's)		2016					
Niet-topfunctionarissen	Functie	Dagen in dienst	Omvang dienstverband (in fte)	Beloning	Belastbare vaste en variabele onkostenvergoeding	Doorsnee pensioenpremielasten en overige beloningen betaalbaar op termijn (*)	Totale bezoldiging volgens WNT
Functionaris 1	Hoofd	366	1,0	191.679	-	27.754	219.433
Functionaris 2	Hoofd	366	1,0	191.716	-	27.754	219.470
Functionaris 3	Hoofd	366	1,0	167.049	-	27.754	194.803
Functionaris 4	Senior Toezicht- houder	366	1,0	160.979	-	27.754	188.733

De beloningen van drie afdelingshoofden zijn boven de WNT-norm omdat deze functionarissen beschikken over specifieke kennis en ervaring op hun vakgebied die noodzakelijk is voor de goede vervulling van hun functie. Hiervoor ontvangen zij een toegekende markttoeslag.

Door de uitbetaling van niet-opgenomen verlofuren komt de beloning van een senior toezichthouder dit jaar boven de WNT-norm. De AFM zal actief sturen op het zo veel mogelijk voorkomen van de situatie dat niet-topfunctionarissen boven de WNT-norm uitkomen.

(Bedragen in euro's)	2016	2015
Raad van toezicht	Vaste jaarlijkse bezoldiging	Vaste jaarlijkse bezoldiging
P. Rosenmöller (vanaf 15 juli 2015)	26.850	12.345
D.C.C. van Everdingen	17.900	22.465
R. Becker (vanaf 15 juli 2015)	17.900	8.230
B. Koolstra (vanaf 15 juli 2015)	17.900	8.230
W.M. van Dolen (vanaf 1 september 2016)	5.983	-
A.M.H. van Gaal (van 15 juli 2015 tot 1 januari 2016)	-	8.230

De WNT schrijft voor dat de jaarlijkse beloning van de voorzitter van de raad van toezicht niet meer dan 15% van het WNT-bezoldigingsmaximum mag bedragen. Voor de overige raadsleden is dit percentage op 10% gesteld. Voor Van Everdingen geldt

dat zij in de periode van 5 januari 2015 tot 15 juli 2015 waarnemend voorzitter is geweest met de daarbij behorende beloning. De verantwoorde bezoldigingen zijn, conform de bepalingen van de WNT, weergegeven exclusief 21% btw.

e. Afschrijvingslasten vaste activa

	2016	Begroting 2016	2015
Geactiveerde ontwikkelde software	207	435	116
Totaal afschrijvingslasten immateriële vaste activa	207	435	116
Verbouwingen	525	588	640
Inventaris	259	285	307
Computerapparatuur & software	837	1.273	845
Totaal afschrijvingslasten materiële vaste activa	1.620	2.146	1.792
Totaal afschrijvingslasten vaste activa	1.827	2.581	1.908

De afschrijvingslasten op immateriële vaste activa vallen in 2016 € 0,2 miljoen lager uit dan in de begroting was opgenomen. Een tweetal in eigen beheer ontwikkelde maatwerksoftware pakketten is in de loop van 2016 in gebruik genomen, terwijl dit was voorzien voor eind 2015. Daarnaast wordt voor de nieuw ontwikkelde market surveillance tool geen eigen systeem ontwikkeld, maar op licentiebasis gebruik gemaakt van een standaard applicatie.

De afschrijvingen op materiële vaste activa komen € 0,5 miljoen lager uit dan begroot. Dat komt voornamelijk doordat er minder is geïnvesteerd in computerapparatuur en standaardsoftware dan waar, eind 2015, bij het opstellen van de begroting van de afschrijvingslasten rekening mee werd gehouden. Naast het feit dat een aantal investeringen lager is uitgevallen dan begroot, is de ingebruikname van twee grote infrastructurele trajecten doorgeschoven naar 2017.

f. Overige bedrijfslasten

	2016	Begroting 2016	2015
Huisvestingslasten	4.949	5.131	5.113
Advieslasten	4.516	2.842	4.777
Incidentele lasten overstap pensioen- uitvoerder	384	450	249
Informatiseringslasten	6.006	5.135	5.187
Algemene lasten	3.245	6.734	3.560
Totaal overige bedrijfslasten	19.100	20.292	18.885

De overige bedrijfslasten bedragen € 19,1 miljoen en zijn € 1,2 miljoen lager dan begroot. Dit is voornamelijk het saldo van enerzijds hogere advieslasten en informatiseringslasten en anderzijds lagere algemene lasten.

De advieslasten zijn € 1,7 miljoen hoger dan begroot. Dit is grotendeels het gevolg van hogere juridische lasten (€ +0,6 miljoen), een dotatie aan de voorziening herbeoordeling rentederivaten (€ +0,8 miljoen) en hogere overige advieslasten (€ +0,3 miljoen). De juridische lasten zijn hoger door een aantal omvangrijke procedures die niet in de begroting voorzien waren. De overige advieslasten zijn hoger voornamelijk voor het vergroten van organisatorische efficiency. Voor deze lasten was in de oorspronkelijke begroting een reservering opgenomen onder de algemene lasten.

De incidentele lasten voor de overstap naar een nieuwe pensioenuitvoerder zijn € 0,1 miljoen lager dan begroot. Ten tijde van het opstellen van de begroting 2016 was de verwachting dat de AFM per 2017 zou overstappen van de huidige

pensioenuitvoerder Pensioenfonds AFM naar een nieuwe pensioenuitvoerder. De begrote overstap- en liquidatiekosten waren € 0,5 miljoen. Een verkenning in 2016 leerde dat een overstap in 2017 niet haalbaar was. Dit traject is een jaar verschoven. De lasten die verband houden met de voorbereiding op deze overstap bedragen € 0,1 miljoen in 2016. De overige gerealiseerde lasten van € 0,3 miljoen hebben betrekking op onvoorziene lasten door vertraging in de afwikkeling van de liquidatie van de vorige pensioenuitvoerder Stichting Pensioenfonds Mercurius Amsterdam.

De informatiseringslasten zijn € 0,9 miljoen hoger dan begroot. De hogere informatiseringslasten worden voornamelijk veroorzaakt door hogere kosten voor de in gebruikname van een nieuwe market surveillance tool en voor de optimalisatie van de informatievoorzieningsomgeving van de AFM. Voor beide trajecten was een reservering gevormd onder de algemene lasten waardoor dit deels een vertekend beeld in de realisatie geeft. Daarnaast heeft er een hogere inzet plaatsgevonden op het gebied van IT-security en is sprake van gestegen kosten voor telecommunicatie

als gevolg van het toegenomen gebruik. Overigens zijn de totale IT-lasten (informatiseringslasten, IT-gerelateerde personeelslasten en afschrijvingen hard- en software) ondanks de hogere informatiseringslasten, wel lager dan begroot.

De algemene lasten zijn € 3,5 miljoen lager dan begroot. Belangrijkste reden zijn de aanwending van de begrote post voor onvoorziene lasten (€ -2,7 miljoen).

Deze post is gedurende het jaar toegewezen aan de personeels- en advieslasten, beide ter professionalisering van de interne organisatie, en aan de informatiseringslasten voor de vervanging van de bestaande market surveillance tool. De algemene reservering is hiermee komen te vervallen. Daarnaast zijn de algemene lasten lager als gevolg van een lagere dotatie aan de voorziening voor mogelijke oninbaarheid van vorderingen vanwege een beter dan verwacht betaalgedrag (€ -0,4 miljoen).

Lasten onafhankelijke accountant

De lasten van de controle door de certificerend accountant zijn opgenomen onder de algemene lasten.

De onderverdeling van deze lasten naar soort vergoeding is als volgt:

	2016	Begroting 2016	2015
Honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening	196	195	212
Honoraria voor andere niet-controlediensten	-	-	13
Totaal lasten onafhankelijke accountant	196	195	224

De honoraria voor andere niet controlediensten bestaan uit de lasten van het regulier tweemaaljaarlijks onderzoek naar de kosten en declaraties van het bestuur en

de raad van toezicht. In de lasten van de onafhankelijke accountant zijn de geschatte lasten verwerkt van de werkzaamheden die toezien op het lopende verslagjaar.

g. Financiële baten en lasten

	2016	Begroting 2016	2015
Interestlasten	3	16	21
Interestbaten	26	50	56
Totaal financiële baten en lasten	-23	-34	-34

h. Lasten van het toezicht

In onderstaande tabel zijn de totaal gerealiseerde lasten, begrote lasten en de lasten van het voorgaand boekjaar samengevat, ingedeeld naar het wettelijk kader.

	2016	Begroting 2016	2015
Totaal Wbft	89.683	91.750	86.247
Totaal BES	402	406	288
Totaal lasten van het toezicht	90.086	92.156	86.535

Op grond van de Wbft moet inzichtelijk worden gemaakt wat de lasten bedragen voor het toezicht op de BES-eilanden (Caribisch Nederland, ofwel Bonaire, Sint-Eustatius en Saba). Deze betreffen het totaal aan lasten uit hoofde van de Wet financiële markten BES (Wfm BES) en de Wet ter

voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme BES (Wwft BES).

De afwijking tussen de begrote en gerealiseerde lasten is in de onderdelen d tot en met g toegelicht.

Toelichting op de balans

(Bedragen in duizenden euro's)

i. Immateriële vaste activa

Dit betreft de geactiveerde lasten van door de AFM ontwikkelde of aangeschafte maatwerksoftware. Het verloop is als volgt:

	2016	2015
Stand per 1 januari	554	631
Investeringen	-	198
Afschrijvingen	-207	-116
Desinvesteringen	-	-160
Stand per 31 december	347	554
Cumulatieve aanschafwaarde	5.350	5.350
Cumulatieve afschrijvingen	-5.002	-4.795
Boekwaarde per 31 december	347	554

De specificatie hiervan luidt als volgt:

	Stand per 31 december 2015	Af- schrijvingen	Ingebruik- name maatwerk- software	Stand per 31 december 2016
Maatwerksoftware	386	-207	167	347
Maatwerksoftware in ontwikkeling	167	-	-167	-
Totaal immateriële vaste activa	554	-207	-	347

Vanaf 2015 maakt de AFM onderscheid tussen maatwerksoftware en maatwerksoftware in ontwikkeling. Maatwerksoftware in ontwikkeling betreft maatwerksoftware die nog niet in gebruik is genomen. Na ingebruikname worden investeringen in deze ontwikkelde software naar de post maatwerksoftware overgeboekt waarop vervolgens wordt afgeschreven.

Voor de in de balans opgenomen immateriële vaste activa (ontwikkelingslasten) is krachtens Titel 9 Boek 2 BW een wettelijke reserve verplicht ter grootte van de boekwaarde. Het is de AFM echter niet toegestaan eigen vermogen aan te houden. Daarom is geen wettelijke reserve gevormd.

j. Materiële vaste activa

Het verloop is als volgt:

	2016	2015
Stand per 1 januari	3.637	4.269
Investeringen	1.108	1.345
Afschrijvingen	-1.620	-1.792
Desinvesteringen	-5	-185
Stand per 31 december	3.120	3.637
Cumulatieve aanschafwaarde	37.994	36.891
Cumulatieve afschrijvingen	-34.874	-33.254
Boekwaarde per 31 december	3.120	3.637

De specificatie hiervan luidt als volgt:

	Stand per 31 december 2015	Investeringen	Afschrijvingen	Desinvesteringen	Stand per 31 december 2016
Verbouwingen	1.583	-	-525	-	1.059
Inventaris	906	45	-259	-5	687
Computerapparatuur & software	1.148	1.063	-837	-	1.374
Totaal materiële vaste activa	3.637	1.108	-1.620	-5	3.120

De rubriek 'verbouwingen' betreft geactiveerde bouwkundige aanpassingen aan het door de AFM gehuurde kantoorpand.

Bij 'computerapparatuur & software' zijn standaard hardware- en software-uitgaven geactiveerd. Geactiveerde uitgaven aan maatwerksoftware zijn onder 'immateriële vaste activa' (i) verantwoord.

k. Debiteuren

	2016			Totaal
	< 43 dagen	43 - 75 dagen	> 75 dagen	
Debiteurensaldi bestaande uit heffingen gesplitst naar ouderdom ultimo 2016	4.022	1.059	2.680	7.760
Debiteurensaldi bestaande uit boetes en lasten onder dwangsom gesplitst naar ouderdom ultimo 2016	-	-	1.030	1.030
Voorzien vanwege risico oninbaarheid				-1.690
Balanswaarde debiteuren per 31 december 2016				7.101

	2015			Totaal
	< 43 dagen	43 - 75 dagen	> 75 dagen	
Debiteurensaldi bestaande uit heffingen gesplitst naar ouderdom ultimo 2015	16.424	235	985	17.645
Debiteurensaldi bestaande uit boetes en lasten onder dwangsom gesplitst naar ouderdom ultimo 2015	-	150	992	1.142
Voorzien vanwege risico oninbaarheid				-1.795
Balanswaarde debiteuren per 31 december 2015				16.992

Bij de verdeling naar ouderdom is gekozen voor bovenstaande uitsplitsing omdat deze goed aansluit bij het incassoproces. De heffingen hebben een vervalttermijn van 42 dagen en worden bij het uitblijven van betaling indien noodzakelijk overgedragen ter incasso.

Het saldo voorzien vanwege het risico op oninbaarheid van € 1,7 miljoen (2015: € 1,8 miljoen) heeft voor € 0,7 miljoen (2015: € 0,7 miljoen) betrekking op heffingen en voor € 1,0 miljoen (2015: € 1,1 miljoen) op boetes en verbeurde lasten onder dwangsom. Het lagere debiteurensaldo ten opzichte van 31 december 2015 komt met name doordat een deel van de heffingen eerder dan voorgaand jaar is gefactureerd.

Voor heffingen wordt de post 'voorzien vanwege risico oninbaarheid' statisch bepaald. Het percentage heffingen waarop binnen 12 maanden geen betaling wordt ontvangen, is in 2016 gedaald tot 0,25%.

Met ingang van boekjaar 2016 worden de opbrengsten van boetes en lasten onder dwangsom als baten verantwoord zodra is voldaan aan de volgende twee feiten: (a) zij staan onherroepelijk vast en (b) de AFM heeft de opgelegde bedragen daadwerkelijk ontvangen. Totdat de AFM de opgelegde en onherroepelijke bedragen daadwerkelijk heeft ontvangen worden deze bedragen vermeld onder 'voorzien vanwege risico oninbaarheid'.

I. Kortlopende vorderingen en overlopende activa

	2016	2015
Vooruitbetaalde huur	1.001	1.163
Diverse vooruitbetaalde lasten	1.428	1.450
Nog te factureren heffingen en overige zaken	1.010	2.512
Jaarafrekening pensioenpremie	353	225
Overige overlopende activa	124	344
Balanswaarde kortlopende vorderingen en overlopende activa per 31 december	3.916	5.694

De post 'nog te factureren heffingen en overige zaken' bedraagt zowel nog op te leggen heffingen voor het doorlopend toezicht voor ondernemingen waarvan de maatstaf ultimo 2016 nog niet was vastgesteld als nog op te leggen heffingen voor specifieke verrichtingen.

m. Liquide middelen

	2016	2015
Kas	1	2
Rekening-courant Rabobank	17	-
Rekening-courant Ministerie van Financiën	27.637	13.031
Balanswaarde liquide middelen per 31 december	27.655	13.033

De rekening-courant Ministerie van Financiën betreft een met het Ministerie van Financiën afgesloten rekening-courantovereenkomst met krediet-faciliteit. Hiermee voorziet de AFM in haar kredietbehoefte voor de korte termijn. De limiet bedraagt per 31 december 2016 € 36,0 miljoen. Voor het niet-benutte deel van de faciliteit worden geen kosten in rekening gebracht. Tevens heeft de AFM in 2015 voor € 19,0 miljoen langlopende vastrentende kredieten bij de Staat

afgesloten (zie punt o). Beide verruimingën houden verband met de afschaffing van de overheidsbijdrage in 2015.

Ook beschikt de AFM over een huurwaarborgrekening. Deze loopt bij het Ministerie van Financiën (zie punt p) en deze dient ter dekking van lopende bankgaranties die aan de verhuurder van het AFM-kantoorpand zijn verstrekt. Deze rekening is onder de 'Financiële vaste activa' verantwoord.

n. Voorzieningen

	2016				2015
	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal	Totaal
Pensioenvoorziening	-	-	-	-	1.700
Voorziening jubilea- en pensioen-gratificaties	-	31	44	75	1.787
Voorziening overgangsregelingen medewerkers	23	52	41	116	146
Voormalige-Wabb-reserve	-	-	279	279	279
Voorziening herbeoordeling rentederivaten	729	106	-	834	-
Balanswaarde voorzieningen per 31 december	752	189	364	1.304	3.911

Het verloop van de voorzieningen is als volgt:

	2016	2015
<i>Pensioenvoorziening</i>		
Balanswaarde 1 januari	1.700	2.685
Vrijval	-	-23
Uitgave	-1.700	-962
Balanswaarde per 31 december	-	1.700
<i>Voorziening jubilea- en pensioengratificaties</i>		
Balanswaarde 1 januari	1.787	1.901
Herziene berekening vanwege bijstellen diverse rekenparameters	1	-
Vrijval	-12	-
Uitbetaald	-1.701	-115
Balanswaarde per 31 december	75	1.787
<i>Voorziening overgangsregelingen medewerkers</i>		
Balanswaarde 1 januari	146	229
Oprenting	-	2
Herziene berekening vanwege bijstellen diverse rekenparameters	1	5
Vrijval	-	-10
Uitbetaald	-31	-80
Balanswaarde per 31 december	116	146
<i>Voormalige-Wabb-reserve</i>		
Balanswaarde 1 januari	279	279
Balanswaarde per 31 december	279	279
<i>Voorziening herbeoordeling rentederivaten</i>		
Balanswaarde 1 januari	-	-
Dotatie	834	-
Balanswaarde per 31 december	834	-

De pensioenvoorziening van de AFM werd tot 2015 actuariëel berekend. Die voorziening was gevormd in verband met de verplichting van de AFM naar Pensioenfonds AFM tot betaling van een jaarlijkse 10% herstelopslag op de premie gedurende de looptijd van het herstelplan van het pensioenfonds. Als gevolg van de aanpassing van de pensioenregeling van de AFM per 1 januari 2016 en de daarmee samenhangende aanpassing van de financieringsafspraken met Pensioenfonds AFM is de noodzaak voor het aanhouden van de voorziening weggefallen. Een resterend bedrag van € 1,7 miljoen is begin 2016 als onderdeel van de aanpassing van de pensioenregeling als eenmalig bedrag gestort in het pensioenfonds AFM.

De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds AFM per 31 december 2016 is voorlopig vastgesteld op 97,4%.
De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2015 was 102,3%.

De voorziening 'jubilea- en pensioen-gratificaties' betreffen rechten van werknemers die in het kader van een overeengekomen overgangsregeling van kracht blijft voor een beperkte groep medewerkers.

De 'voorziening overgangsregelingen medewerkers' heeft betrekking op (mogelijke) aanspraken voor compensatie van verschillen in de arbeidsvoorwaarden van personeel dat in het kader van een toezichtoverdracht bij de AFM is gekomen.

De 'voormalige-Wabb-reserve' (Wet Assurantiebemiddelingsbedrijf) is in 2006 gevormd uit een ontvangen bedrag van € 0,9 miljoen van de Sociaal Economische Raad (SER). Deze voorziening is ter dekking van arbeidsrechtelijke afspraken die zijn gemaakt bij de overgang naar de AFM per 1 januari 2006 van een aantal personeelsleden van de SER, vanwege de inwerking-treding van de Wet financiële dienstverlening. Een eventueel ongebruikt gebleven deel wordt op termijn gerestitueerd aan marktpartijen.

De voorziening 'herbeoordeling rentederivaten' is gevormd in verband met de feitelijke verplichting van de AFM om toezicht te houden op de juiste afwikkeling van de herbeoordeling van rentederivatendossiers. In augustus 2016 is duidelijk geworden dat het toezicht door de AFM op het traject, dat onder meer bestaat uit toezicht op de plannen van aanpak van de banken en tevens het uitvoeren van controles door middel van deelwaarnemingen op klantdossiers door de AFM, langer gaat duren dan oorspronkelijk is ingeschat en dat hiervoor extra externe ondersteuning benodigd is. Deze voorziening is gevormd voor de lasten die verband houden met deze externe ondersteuning.

o. Langlopende leningen

Ministerie van Financiën

	2016			2015
	< 1 jaar	1-5 jaar	Totaal	Totaal
Overige schulden, Lening 2015-1	6.000	-	6.000	6.000
Overige schulden, Lening 2015-2	-	6.000	6.000	6.000
Overige schulden, Lening 2015-3	-	7.000	7.000	7.000
Balanswaarde langlopende schulden per 31 december	6.000	13.000	19.000	19.000

	Lening	Rentevoet	Aflossings- data
Lening 2015-1	6.000	0,00%	02/02/17
Lening 2015-2	6.000	0,00%	02/02/18
Lening 2015-3	7.000	0,00%	04/02/19

In 2015 zijn drie nieuwe langlopende leningen bij de Staat afgesloten voor een totaalbedrag van € 19,0 miljoen. De AFM beperkt hiermee deels het renterisico over

haar financieringsbehoefte. Deze leningen hebben een vast rentepercentage gedurende de looptijd. De reële waarde wijkt niet significant af van de nominale waarde.

p. De financiële verhouding tussen de AFM en het Ministerie van Financiën

Deze ziet er als volgt uit:

		2016	2015
Rekening-courant Ministerie van Financiën	Zie punt m. Liquide middelen	27.637	13.031
Huurwaarborgrekening		1.026	1.026
Langlopende leningen Ministerie van Financiën	Zie punt o. Langlopende leningen	-19.000	-19.000
Nog (terug) te betalen aan Ministerie van Financiën		-130	-34
		9.533	-4.977

De huurwaarborgrekening dient ter dekking van lopende bankgaranties die ten behoeve van de verhuurder van het AFM-kantoorpand zijn verstrekt. Deze huurwaarborgrekening loopt tot en met 2017. In 2016 heeft zich hierin geen mutatie voorgedaan. De huurwaarborgrekening staat gepresenteerd onder de financiële vaste activa.

De post nog (terug) te betalen aan Ministerie van Financiën heeft betrekking op terug te betalen overheidsbijdrage voor het BES-toezicht (Caribisch Nederland) ad € 0,02 miljoen en afdracht conform art. 7 Wbft in verband met de stelselwijziging boetes en lasten onder dwangsom ad € 0,12 miljoen. In 2015 betrof deze post alleen nog terug te betalen overheidsbijdragen voor het BES-toezicht. Deze post staat gepresenteerd onder de kortlopende schulden.

q. Te verrekenen exploitatiesaldo

Te verrekenen exploitatiesaldo Wbft	2016	Begroting 2016	2015
Te verrekenen exploitatiesaldo Wbft met de markt uit voorgaand jaar (A)	4.331	-	4.443
Heffingen doorlopend toezicht	80.934	84.438	76.363
Heffingen eenmalige verrichtingen	7.205	7.312	7.272
Boetes en lasten onder dwangsom te verrekenen met de marktpartijen	2.500	-	2.500
Boetes en lasten onder dwangsom toekomend aan de overheid	1.296	-	1.140
Totaal opbrengsten	91.935	91.750	87.275
Totaal lasten Wbft	89.683	91.750	86.247
Exploitatiesaldo lopend jaar (B)	2.251	-	1.027
Te verrekenen exploitatiesaldo Wbft in volgend jaar (=A+B)	6.582	-	5.471
Waarvan te verrekenen in volgend jaar met de markt	5.286	-	4.331
Waarvan aan de overheid af te dragen	1.296	-	1.140

Een positief te verrekenen bedrag betekent een vordering van de marktpartijen en/of overheid op de AFM. In deze jaarrekening is het te verrekenen exploitatiesaldo en het vergelijkend cijfer onder de kortlopende schulden opgenomen.

Exploitatiever verschillen treden jaarlijks op door verschillen tussen de begrote en werkelijke lasten en opbrengsten.

Per 1 januari 2015 is in artikel 7 van de Wbft opgenomen dat de AFM de opbrengsten van boetes en lasten onder dwangsom tot een bedrag van € 2,5 miljoen per jaar niet afdraagt aan de Staat. Deze gerealiseerde baten tot € 2,5 miljoen worden in het daaropvolgende jaar verrekend met de heffing voor het doorlopend toezicht.

De gerealiseerde baten boven € 2,5 miljoen, in 2016 € 1,3 miljoen, komen via de bestemming van het exploitatiesaldo toe aan de Staat.

Het bedrag onder 'te verrekenen in volgend jaar met de markt' ad € 5,3 miljoen is het resultaat van:

- 1) een te verrekenen bedrag uit 2015 (€ +4,3 miljoen);
- 2) lager dan begrote opbrengsten uit heffingen voor doorlopend toezicht (€ -3,5 miljoen);
- 3) lager dan begrote opbrengsten uit heffingen voor eenmalige verrichtingen (€ -0,1 miljoen);
- 4) lager dan begrote lasten (€ +2,1 miljoen);
- 5) niet begrote opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom te verrekenen met de markt (€ +2,5 miljoen).

Exploitatiesaldo BES	2016	Begroting 2016	2015
Heffingen	20	9	12
Overheidsbijdrage BES	382	397	276
Totaal opbrengsten	402	406	288
Totaal lasten BES	402	406	288
Exploitatiesaldo BES	-	-	-

De overheid vergoedt de lasten voor het BES-toezicht (Caribisch Nederland) voor zover de marktbijsdrage niet toereikend is. Het exploitatieverschil is daarom gelijk aan nul.

Recapitulatie te verrekenen exploitatiesaldo	stand per 31 december 2016	stand per 31 december 2015
Te verrekenen met de markt in 2017 (respectievelijk 2016)	5.286	4.331
Te verrekenen met de overheid in 2017 (respectievelijk 2016)	1.296	1.140
Balanswaarde te verrekenen exploitatiesaldo per 31 december	6.582	5.471

Het voorstel voor bestemming van het exploitatiesaldo staat verwoord in deel 05, 'overige gegevens'.

r. Overige schulden en overlopende passiva

	stand per 31 december 2016	stand per 31 december 2015
Niet-opgenomen-vakantiedagen en overuren	3.301	3.363
Nog te betalen incidentele lasten overstap pensioenuitvoerder	454	248
Overige te betalen lasten	5.406	3.512
Balanswaarde overige schulden en overlopende passiva per 31 december	9.161	7.123

De post 'niet-opgenomen-vakantiedagen en overuren' is met € 0,1 miljoen gedaald. De 'overige te betalen lasten' bestaan voornamelijk uit nog te ontvangen facturen voor goederen en diensten, met mede-

werkers individueel overeengekomen transitievergoedingen en ontvangsten op opgelegde boetes die nog niet onherroepelijk zijn. Eind 2016 is deze post € 1,9 miljoen hoger dan per balansdatum 2015.

Niet in de balans opgenomen vorderingen

De vordering kan als volgt worden gespecificeerd:

	< 1 jaar	1-5 jaar	Totaal
Onderhuurovereenkomsten	1.016	-	1.016
Totaal niet in de balans opgenomen vorderingen	1.016	-	1.016

De huurder van de 4e en 5e verdieping heeft aan de AFM een bankgarantie verstrekt van totaal € 0,3 miljoen. De onderhuurovereenkomst loopt tot en met 2017.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

De verplichtingen kunnen als volgt worden
gespecificeerd:

	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Huurovereenkomsten	4.740	13.825	13.825	32.390
Kantoormachines	95	200	-	295
Overige lease-overeenkomsten	104	195	-	299
Totaal niet in de balans opgenomen verplichtingen	4.939	14.220	13.825	32.984

Aan de verhuurder van het kantoorpand van de AFM is per 1 januari 2009 een bankgarantie afgegeven van € 1,0 miljoen. Het in 2016 verlengde huurcontract loopt tot en met 2025.

Niet verwerkte verplichtingen

Aansprakelijkstellingen

De AFM is in een aantal zaken aansprakelijk gesteld. Als niet verwerkte verplichtingen worden zaken aangemerkt waarbij de AFM het vooralsnog niet waarschijnlijk acht dat het tot een veroordeling van de toezichthouder zal komen en/of waarbij de omvang van de uitstroom van middelen niet met voldoende betrouwbaarheid kan worden vastgesteld. Hierbij is uitgegaan van de beschikbare informatie ten tijde van het vaststellen van de jaarstukken en/of is de AFM gesterkt door de adviezen van de betrokken juridische adviseurs. De relevante lopende zaken worden hieronder toegelicht. Hierbij moeten we opmerken dat per 1 juli 2012 een beperkt aansprakelijkheidsregime geldt voor het handelen of nalaten van de AFM na deze datum. Op grond van artikel 1:25d, tweede lid, Wft geldt dat de AFM niet aansprakelijk is voor schade veroorzaakt door een handelen of nalaten in de uitoefening van een op grond van een wettelijk voorschrift opgedragen taak of verleende bevoegdheid, tenzij deze schade in belangrijke mate het gevolg is van een opzettelijk onbehoorlijke taakuitoefening of een opzettelijke onbehoorlijke uitoefening van bevoegdheden of in belangrijke mate te wijten is aan grove schuld.

Aansprakelijkstelling vanwege afwijzing vergunningaanvraag Optieclub.nl B.V.

In december 2012 heeft Optieclub.nl een vergunning aangevraagd voor het verleenen van beleggingsdiensten als bedoeld in artikel 2:96 Wft. De AFM heeft deze aanvraag op 1 mei 2014 afgewezen. Het door Optieclub.nl ingestelde bezwaar is door de AFM ongegrond verklaard. In beroep werd Optieclub.nl door de rechtbank Rotterdam in het gelijk gesteld, waarna de AFM op 1 april 2015 alsnog de vergunning heeft verleend. Zowel de AFM als Optieclub.nl

hebben hierop hoger beroep ingesteld. Het College van Beroep voor het bedrijfsleven heeft bij uitspraak van 4 oktober 2016 beide hoger beroepen ongegrond verklaard. Optieclub.nl stelt schade te hebben geleden als gevolg van de aanvankelijke afwijzing van de vergunning.

Aansprakelijkstelling door R. Homburg, Homburg Bondclaim Ltd. en Homburg Shareclaim Ltd.

De heer R. Homburg, Homburg Bondclaim Ltd. en Homburg Shareclaim Ltd. (tezamen Homburg) hebben bij de Supreme Court of Nova Scotia (Canada) een claim ingediend tegen onder andere AFM en de Nederlandse Bank (DNB).

De claim komt er op neer dat AFM en DNB hebben samengespannen tegen Richard Homburg teneinde hem en Homburg Invest Inc. te dwingen Nederland te verlaten. Daarbij zouden zij hun bevoegdheden hebben misbruikt, door onder andere naar Canada's recht onrechtmatige eisen gesteld te hebben aan Homburg Invest Inc.

Op 17 november 2016 heeft de Canadese rechter geoordeeld dat de AFM en de overige gedaagden immuniteit genieten op grond van de Canadese State Immunity Act. De Canadese rechter is dientengevolge niet bevoegd om kennis te nemen van deze zaak. Tegen deze uitspraak is eind 2016 door Homburg hoger beroep ingesteld.

Maatschap QI Collectief (MQIC).

De Maatschap QI Collectief (MQIC) heeft onder andere de AFM gedagvaard bij de rechtbank Amsterdam. MQIC is een Belgische maatschap waarin vooral in België wonende, gedupeerde participanten zijn vertegenwoordigd die gedurende de periode 2007-2011 life settlements producten hebben afgenomen van Quality Investments. MQIC is van oordeel dat de AFM ernstig tekortgeschoten is in de uitvoering

van haar toezichhoudende taken op Quality Investments en in strijd heeft gehandeld met haar wettelijke taken en de op haar rustende zorgvuldigheidsnorm. MQIC meent dat de participanten die zijn vertegenwoordigd in MQIC hierdoor schade hebben geleden. De schade wordt door MQIC begroot op ruim € 193 miljoen. In 2017 zal de rechtszaak over deze claim verder voortgang vinden.

Een dossier dat in 2015 is opgenomen als verplichting onder de 'overige schulden en overlopende passiva' is in 2016 afgerond. Dit heeft in 2016 geleid tot een uitstroom van middelen.

Vrijwaringen

De AFM heeft met Stichting Pensioenfonds AFM (Pensioenfonds AFM) en met Stichting Pensioenfonds Mercurius Amsterdam (Mercurius) eind 2013 een overeenkomst gesloten en hen gevrijwaard. In deze overeenkomst is de collectieve waardeoverdracht van Mercurius naar Pensioenfonds AFM vastgelegd, conform artikel 83 van de Pensioenwet. Mercurius is gevrijwaard voor alle mogelijke aanspraken die (voormalige) medewerkers van de AFM op basis van hun pensioenovereenkomst met de AFM op Mercurius na de collectieve pensioenoverdracht naar Pensioenfonds AFM zouden kunnen hebben. Ook zijn Pensioenfonds AFM en de (mede)beleidsbepalers van Pensioenfonds AFM gevrijwaard voor alle mogelijke risico's die uit deze overeenkomst van collectieve waardeoverdracht en vrijwaring zouden kunnen voortvloeien. Tevens is Pensioenfonds AFM gevrijwaard voor alle negatieve financiële gevolgen die het fonds mogelijk ondervindt in verband met de invoering van het Pensioenakkoord AFM 2016. Pensioenfonds AFM is gevrijwaard voor alle mogelijke aanspraken die voormalige medewerkers van de AFM op basis van hun pensioenovereenkomst met de AFM op Pensioenfonds AFM zouden kunnen hebben na de invoering van het Pensioenakkoord AFM 2016.

Verbonden partijen

Pensioenfonds AFM

De AFM heeft de pensioenregeling bij Pensioenfonds AFM ondergebracht. Hiervoor heeft de AFM met Pensioenfonds AFM een uitvoeringsovereenkomst afgesloten. Voor een nadere toelichting van de transacties naar aanleiding van deze uitvoeringsovereenkomst, verwijzen wij naar de volgende onderdelen in de jaarrekening:

- + Waarderingsgrondslagen voor de balans, onderdeel voorzieningen;
- + Onderdeel d. Personeelslasten, specificatie van de pensioenlasten;
- + Onderdeel l. Kortlopende vorderingen en overlopende activa, jaarafrekening pensioenpremie;
- + Onderdeel n. Voorzieningen, pensioenvoorziening;
- + Onderdeel r. Overige schulden en overlopende passiva, schulden ter zake van pensioenen;
- + Niet verwerkte verplichtingen, vrijwaringen.

De transacties met Pensioenfonds AFM hebben op een zakelijke grondslag plaatsgevonden.

Ministerie van Financiën

De AFM is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO). De minister van Financiën beschikt over de volgende wettelijke en statutaire bevoegdheden bij de AFM:

- + Instemmingsrecht ten aanzien van door de raad van toezicht vastgestelde of gewijzigde profielschets voor AFM bestuursleden;
- + Door middel van een koninklijk besluit het benoemen van AFM bestuursleden;
- + Het kunnen schorsen van AFM bestuursleden en door middel van een koninklijk besluit het kunnen ontslaan van AFM bestuursleden, indien zij niet meer voldoen aan de eisen voor de uitoefening van hun functie of daarin op ernstige wijze zijn tekortgeschoten;
- + Instemmingsrecht inzake door de raad van toezicht vastgestelde bezoldiging van bestuurders;
- + Het toebedelen van nieuwe taken. Hiervoor voert het bestuur van de AFM een uitvoeringstoets uit, die na de goedkeuring hiervan door de raad van toezicht, aan de minister van Financiën wordt voorgelegd;
- + De voorzitter en de leden van de raad van toezicht worden door de minister van Financiën benoemd en een lid van de raad kan in geval van ongeschiktheid of onbekwaamheid voor de functie door de minister worden geschorst of worden ontslagen. Tevens dient de raad van toezicht een profielschets voor de raad van toezicht op te stellen. Met de vaststelling of wijziging van deze profielschets dient de minister van Financiën in te stemmen;
- + Met inachtneming van de WNT, het vaststellen van de bezoldiging van de leden van de raad van toezicht;
- + Het bijwonen van het AFM adviserend panel;
- + Het goedkeuren van de AFM begroting en de AFM jaarrekening;

- + Het bepalen van de bestemming van een batig liquidatiesaldo indien het bestuur van de AFM besluit tot het ontbinden van de stichting AFM;
- + Inzagerecht in de controlewerkzaamheden van de certificerende accountant van de AFM;
- + Instemmingsrecht inzake voorgestelde wijzigingen van de AFM statuten.

Voor een nadere toelichting van de transacties met het Ministerie van Financiën verwijzen wij naar de volgende onderdelen in de jaarrekening:

- + Onderdeel b. Boetes en lasten onder dwangsom, Boetes en lasten onder dwangsom toekomstend aan de overheid;
- + Onderdeel c. Overheidsbijdragen, totaal BES;
- + Onderdeel p. De financiële verhouding tussen de AFM en het Ministerie van Financiën.

De transacties met het Ministerie van Financiën hebben op een zakelijke grondslag plaatsgevonden.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft inzake de AFM de volgende wettelijke en statutaire bevoegdheden:

- + Het goedkeuren van de AFM begroting en de AFM jaarrekening op de voor het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid relevante onderdelen;
- + Het bijwonen van het AFM adviserend panel;
- + Inzagerecht in de controlewerkzaamheden van de certificerende accountant van de AFM.

Tussen het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de AFM vinden geen materiële transacties plaats.

Realisatie 2016, begroting 2016 en 2017

(Bedragen in duizenden euro's)

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de in 2016 begrote en gerealiseerde, en de voor 2017 begrote baten en lasten.

	2016	Begroting 2016	Begroting 2017
Baten			
Heffingen	88.159	91.759	98.094
Boetes	3.778	-	-
Lasten onder dwangsom	18	-	-
Overheidsbijdragen	382	397	354
Totale baten	92.337	92.156	98.448
Lasten			
Personeelslasten	69.181	69.318	74.672
Afschrijvingen vaste activa	1.827	2.581	2.194
Overige bedrijfslasten	19.100	20.292	21.608
Totale lasten	90.109	92.190	98.474
Financiële baten en lasten	-23	-34	-26
Som der lasten	90.086	92.156	98.448
Exploitatiesaldo	2.251	-	-

De begroting 2017 is te vinden op de website van de AFM (www.afm.nl). Het totaal in 2017 door de AFM te heffen bedrag is € 92,8 miljoen. Dit is het saldo van de begrote heffingen 2017 ad € 98,1 miljoen

minus het met de markt te verrekenen exploitatiesaldo uit 2016 van € 5,3 miljoen (zie voorstel voor bestemming van het te verrekenen bedrag in deel 05, 'overige gegevens').

Amsterdam, 6 maart 2017

Bestuur

ir. M.W.L. van Vroonhoven MBA, voorzitter
 mr. drs. G.J. Everts
 prof. mr. dr. F. de Vries

Raad van toezicht

P. Rosenmöller, voorzitter
 mr. D.C.C. van Everdingen, vicevoorzitter
 drs. R. Becker MBA
 Prof. dr. W.M. van Dolen

05 Overige gegevens

In dit hoofdstuk zijn de controleverklaring van de onafhankelijk accountant opgenomen, de bestemming van het exploitatie saldo en de bijlagen voor het jaarverslag.

→ **180**
Controleverklaring

→ **185**
Bestemming van het exploitatiesaldo

→ **186**
Bijlage 1: Overzicht van toezichtsmaatregelen

→ **188**
Bijlage 2: Lijst met afkortingen

Controle verklaring

van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de financiële overzichten die deel uitmaken van het jaarverslag 2016 van de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM) te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geven de financiële overzichten een getrouw beeld van:

- + zowel de grootte en de samenstelling van het vermogen van de AFM per 31 december 2016 en van het resultaat over 2016, zoveel als mogelijk in overeenstemming met de overeenkomstige toepassing van Titel 9 Boek 2 BW en de Beleidsregels toepassing Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT);
- + de financiële rechtmatigheid van de baten, lasten en balansmutaties over 2016 in overeenstemming met de overeenkomstige toepassing van de Comptabiliteitswet 2001 en de daaruit voortvloeiende regelgeving.

Deze financiële overzichten bestaan uit:

- + de jaarrekening 2016 bestaande uit de balans per 31 december 2016, de staat van baten en lasten over 2016 en het kasstroomoverzicht over 2016 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een

overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving, het WNT-overzicht en andere toelichtingen (zoals opgenomen op de pagina's 140 t/m 178 van de jaarrekening);

- + de op pagina 129 van het jaarverslag opgenomen Verantwoording rechtmatigheid financieel beheer.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de AFM zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 901.000. De materialiteit is gebaseerd op 1% van de omvang van de totale lasten zoals opgenomen in de jaarrekening 2016.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht overeengekomen dat wij aan de raad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 92.200 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de auditcommissie gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van al hetgeen is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De kwaliteit en functionaliteit van de IT-omgeving

De AFM is in belangrijke mate afhankelijk van de IT-omgeving voor de continuïteit van haar bedrijfsactiviteiten. Voor de verantwoording over de beheersing hiervan verwijzen wij naar het hoofdstuk professionalisering van de bedrijfsvoering van het jaarverslag. Onze werkzaamheden bestonden uit de beoordeling van de ontwikkelingen in de IT-infrastructuur en de voor onze controle relevante interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot IT-systemen en -processen. Dit onderzoek is uitgevoerd door een IT-auditor. Uit ons onderzoek is gebleken dat de general IT-controls nog niet van voldoende niveau zijn om een meer systeem-

gerichte controleaanpak mogelijk maken. De AFM heeft met handmatige controles de juiste en volledige verwerking van de heffingen vastgesteld. Deze controles zijn noodzakelijk vanwege het ontbreken van geautomatiseerde controles in het heffingenproces en doordat de gegevensoverdracht tussen de verschillende systemen niet in alle gevallen volledig is.

Onrechtmatigheden in het inkoopproces

De AFM verantwoordt zich ook over de rechtmatige inning en besteding van middelen. Daartoe neemt het bestuur in het jaarverslag een rechtmatigheidsverklaring op. Wij hebben deze verklaring onderzocht, waarbij we aandacht besteed hebben aan de interne beheersingsmaatregelen die bijdragen aan het oordeel over de rechtmatigheid van de baten en lasten. Verder hebben we inlichtingen ingewonnen bij het bestuur en het management.

Ondanks inspanningen van de AFM om het inkoopproces te verbeteren, zijn dit jaar wederom onrechtmatigheden geconstateerd. De onrechtmatigheden overschrijden de daarvoor geldende rapporteringstolerantie van 1% van de gerealiseerde lasten met 1,14%. De AFM heeft dit toegelicht in de Verantwoording rechtmatigheid financieel beheer als onderdeel van het jaarverslag. Zie hiervoor pagina 129 van het jaarverslag.

Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

De AFM is als zelfstandig bestuursorgaan gehouden aan de WNT. Wij hebben de verantwoording 'Bezoldiging bestuur en raad van toezicht en enkele niet-topfunctionarissen' gecontroleerd. Tevens hebben wij vastgesteld of de toelichting voldoet aan de eisen zoals opgenomen in de WNT. Overeenkomstig de WNT heeft de AFM de pensioenpremies omgerekend naar een doorsnee-premie. Wij verwijzen hiervoor naar de

toelichting op de staat van baten en lasten, onderdeel Bezoldiging bestuur en raad van toezicht en enkele niet-topfunctionarissen op pagina 154 t/m 158 van de jaarrekening.

Stelselwijziging verwerking van de opbrengsten uit boetes en lasten onder dwangsom

De AFM heeft met ingang van het boekjaar 2016 een stelselwijziging doorgevoerd ten aanzien van het verantwoorden van opbrengsten uit boetes en dwangsommen. Wij hebben de aanvaardbaarheid van de stelselwijziging beoordeeld, alsmede de verwerking en presentatie van de stelselwijziging in de jaarrekening. Verder hebben wij vastgesteld dat de vergelijkende cijfers van het voorgaande boekjaar zijn aangepast en dat de stelselwijziging toereikend is toegelicht in de jaarrekening.

Benoeming

Wij zijn door de raad van toezicht op 2 juli 2013 benoemd als accountant van Stichting AFM vanaf de controle van het boekjaar 2013 en zijn sinds die datum tot op heden de externe accountant.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- + het bestuursverslag;
- + het verslag van de raad van toezicht;
- + de overige gegevens;
- + overzicht van toezichtmaatregelen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- + met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- + alle informatie bevat, zoveel als mogelijk in overeenstemming met de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken van de financiële overzichten die het vermogen, het resultaat en de financiële rechtmatigheid getrouw dienen weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, zoveel als mogelijk in overeenstemming met Titel 9 boek 2 BW, de Wet bekostiging financieel toezicht, de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en de verantwoording over de rechtmatigheid in overeenstemming met de overeenkomstige toepassing van de Comptabiliteitswet 2001. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te ontbinden. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Overige aangelegenheden

Zoals aangegeven in de paragraaf 'onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening' baseren wij onze controlewerkzaamheden op risico-inschattingen dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat. Het door ons gehanteerde materieel belang is gebaseerd op uitgangspunten die bij accountantscontroles in de publieke sector gangbaar zijn. De Stichting AFM voert immers hoofdzakelijk publieke taken uit.

Den Haag, 13 maart 2017

Auditdienst Rijk
A.J.M. Kerkvliet RE RA

Bijlage bij de controleverklaring

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en de bepalingen van en krachtens de WNT, inclusief het Controleprotocol WNT, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- + het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- + het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- + het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- + het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- + het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- + het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening vanuit alle zaken die wij met de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Bestemming van het exploitatiesaldo

Het te verrekenen bedrag 2016 in 2017 (Wbft) van € 6,6 miljoen zoals vermeld bij onderdeel q van de jaarrekening vloeit voor € 1,3 miljoen conform artikel 7 derde lid Wbft naar de overheid en wordt conform artikel 13 tweede lid Wbft voor € 5,3 miljoen betrokken bij de berekening van het aan de markt in rekening te brengen bedrag voor 2017.

Bijlage 1

Overzicht van toezichtsmaatregelen

Aanbeveling (civielrechtelijk)												
1. Formele maatregelen												
Toezichtscategorie												
	Aangifte	Aanwijzing	Boete	Gang naar de OK (civielrechtelijk)	Instelling van Wft curator	Klacht accountantskamer	Last onder dwangsom	Mededeling zonder aanbeveling (Wftv)	Mededeling met aanbeveling (Wftv)	Openbare waarschuwing	Toezegging	Vergunningintrekking (maatregel)
Aanbieders van Krediet	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0
Accountantsorganisaties	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Adviseurs en bemiddelaars	0	15	4	0	0	0	6	0	0	0	0	9
Banken, Elektronisch geldinst. en Clearinginst.	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beleggingsinst. en aanb. v. beleggingsobjecten	1	4	1	0	2	0	0	0	0	0	0	2
Beleggingsond. niet voor eigen rek. excl. MTF	0	1	1	0	0	0	2	0	0	22	0	0
Beleggingsondernemingen voor eigen rekening	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Betaalinstellingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Effectenuitgevende instellingen Markt	2	3	2	0	0	0	3	0	0	0	0	0
Effectenuitgevende instellingen verslaggeving	0	0	0	0	0	0	0	3	2	0	0	0
Financiële infrastructuur , marktexploit., MTF	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pensioenfondsen en Premiepensioeninst.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Verzekeraars: leven en pensioen	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Verzekeraars: schade	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BES	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Centrale tegenpartijen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Verzekeraars: zorg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Niet nader gespecificeerd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal 2016	3	24	15	0	2	0	17	3	2	22	0	11
Totaal 2015	1	7	17	0	0	1	8	5	1	7	0	5
Totaal 2014	2	8	31	0	0	1	26	3	0	12	0	23

Overzicht van toezichtsmaatregelen (vervolg)

Aanbeveling (civielrechtelijk)			
2. Normoverdracht, waarschuwingen en signalen			
Toezichtscategorie	Normoverdragende gesprek/brief	Waarschuwingsgesprek/brief	Signaal
	Aanbieders van Krediet	14	3
Accountantsorganisaties	2	2	0
Adviseurs en bemiddelaars	285	42	0
Banken, Elektronisch geldinst. en Clearinginst.	6	0	0
Beleggingsinst. en aanb. v. beleggingsobjecten	35	2	0
Beleggingsond. niet voor eigen rek. excl. MTF	30	8	0
Beleggingsondernemingen voor eigen rekening	6	0	0
Betaalinstellingen	0	0	0
Effectenuitgevende instellingen Markt	39	74	0
Effectenuitgevende instellingen verslaggeving	0	0	0
Financiële infrastructuur , marktexploit., MTF	0	0	0
Pensioenfondsen en Premiepensioeninst.	78	0	0
Verzekeraars: leven en pensioen	9	5	0
Verzekeraars: schade	2	0	0
BES	7	0	0
Centrale tegenpartijen	0	0	0
Verzekeraars: zorg	0	0	0
Niet nader gespecificeerd	0	0	6.881
Totaal 2016	513	136	6.881
Totaal 2015	481	94	6.976
Totaal 2014	301	170	6.908

Bijlage 2

Lijst met afkortingen

ACM	Autoriteit Consument & Markt
ADR	Auditdienst Rijk
AIFM	Alternative Investment Fund Managers
AIFMD	Alternative Investment Fund Managers Directive
ASIC	Australian Securities and Investments Commission
AMF	Autorité des Marchés Financiers (FR)
AOV	Arbeidsongeschiktheidsverzekering
AQTF	Audit Quality Task Force
Awb	Algemene wet bestuursrecht
BaFin	Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (DE)
Big-4	Big-4: KPMG, PWC, EY, Deloitte
BO	Beleggingonderneming
CAIM	Common Audit Inspection Methodology
CER	Committee on Emerging Risks
CFTC	Commodity Futures Trading Commission
CMU-initiatief	Europese initiatief Capital Markets Union
COO	Chief Operations Officer
CSDR	Central Securities Depositories Regulation
DNB	De Nederlandsche Bank
EAIG	European Audit Inspection Group
EBA	European Banking Authority
EECS	European Enforcement Coordination Sessions
EIOPA	European Insurance and Occupational Pensions Authority
ELTIF	European Long Term Investment Funds
EMIR	European Market Infrastructure Regulation
ESMA	European Securities and Markets Authority
ESRB	European Systemic Risk Board
FCA	Financial Conduct Authority
FEC	Financieel Expertise Centrum
FinCoNet	International Financial Consumer Protection Organisation
FINRA	Financial Industry Regulatory Authority (VS)
FIOD	Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst
FISMA	Federal Information Security Management Act
FIU	Financial Intelligence Unit
FSC	Financieel Stabiliteitscomité
HFT	High Frequency Trading
IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board
IAIS	International Association of Insurance Supervisors
IASB	International Accounting Standards Board
IESBA	International Ethics Standards Boards for Accountants
IFIAR	International Forum of Independent Audit Regulators
IFRS IC	International Financing Reporting Standards Interpretation Committee

IFRS TRG	IFRS Transition Resource Group for Revenue Recognition
IOSCO	International Organization of Securities and Markets Authority
IOSCO CER	IOSCO Committee on Emerging Risk
KBC	Klantbelang centraal
KFD	Kwaliteit van Financiële Dienstverlening
KGI	Koersgevoelige informatie
KID	Key Investor Document
LTV	Loan To Value
MAR	Market Abuse Regulation
MiFID II	Markets in Financial Instruments Directive II
MJA	Meerjaren Agenda
MMOU	Multilateral Memorandum of Understanding
NBA	Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants
NRVT	Nederlands Register Vastgoed Taxateurs
NVB	Nederlandse Vereniging van Banken
NVGA	Nederlandse Vereniging van Gevolgmachtigde Assurantiebedrijven
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
OM	Openbaar Ministerie
OOB	Organisatie van Openbaar Belang
PCAOB	Public Company Accounting Oversight Board
PRIIPS	Packaged Retail and Insurance based Investment Products
PUO	Pensioen Uitvoerings Organisatie
SA	Self Assessment
SEC	Securities and Exchange Commission (VS)
SFTR	Securities Financing Transactions Regulation
SRA	Samenwerkende Registeraccountants en Accountants-Administratie- consulenten
TRS	Transaction Reporting System
UCITS	Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities
VKM	Vergelijkende Kosten Maatstaf
VO-raad	Voortgezet Onderwijs raad
Wft	Wet op het financieel toezicht
WNT	Wet Normering Topinkomens
Wwft	Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan

